
VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

R 4 / 99

1999

4

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

4

OSMÝ (ČTYŘICÁTÝ) ROČNÍK

Koncepce výstavby rezortu obrany

Vstupem České republiky do NATO dochází k zásadním změnám v oblasti zajišťování obrany. Posiluje se odpovědnost a úloha státních institucí při naplňování podmínek integrace do evropských bezpečnostních struktur a schopnosti být spolehlivým partnerem ostatním členským zemím. Spolupráce s orgány NATO se odrazila i ve změnách způsobu řízení obrany státu.

Koncepce vychází z Bezpečnostní strategie ČR a Vojenské strategie ČR. Stanovuje cíle a základní orientaci výstavby rezortu obrany. Rychlost realizace cílů zásadním způsobem ovlivňují lidské, věcné a finanční zdroje, které může ČR reálně pro svou obranu vyčlenit, přičemž reálná výše finančních zdrojů závisí na vývoji ekonomické situace státu.

I. SOUČASNÝ STAV

Rezort obrany (dále jen rezort) prošel v uplynulém období obtížnou cestou transformace a strukturálních změn. Neprovázanost výstavby a transformace v letech 1993 až 1998 s ekonomickými možnostmi přinesla řadu problémů. Přesto se podařilo vybudovat Armádu ČR (dále jen AČR) schopnou plnit úkoly jak samostatné obrany státu, tak působit vyčleněnými silami ve prospěch Aliance.

V průběhu uplynulých let od vzniku AČR se podařilo:

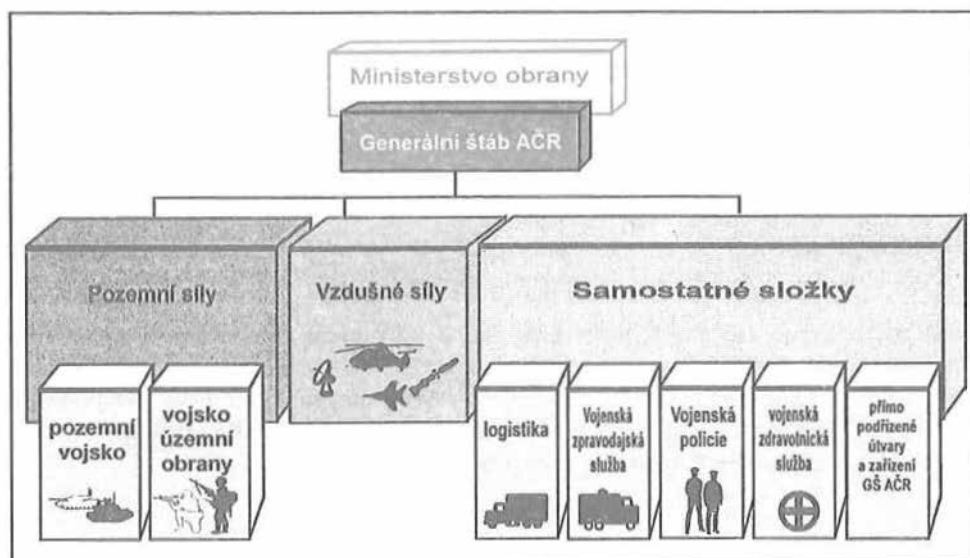
- splnit minimální vojenské požadavky pro vstup ČR do NATO,
- institucionalizovat systém obranného plánování,
- zahájit proces redukce počtů osob a hlavních zbraňových systémů,
- snížit počet posádek a rovnoměrněji rozmístit armádu na území státu,
- zlepšit vzájemný vztah mezi obyvatelstvem a armádou,
- navést systém jazykové přípravy vojáků z povolání.

Problémy zůstávají v:

- aplikaci moderních manažerských metod,
- hodnotní a vzdělanostní strukturu vojáků z povolání, která neodpovídá požadavkům stanoveným systemizací funkcí a hodnot,
- vojenském školství, které neprošlo zásadní restrukturalizací,
- oblasti výzkumu a vývoje, kde se nepodařilo integrovat obranný výzkum a obranný vývoj, rezort obrany nemá základní výzkumné, analytické a vědecko-informační pracoviště,
- výši majetku rezortu obrany, který převyšuje jeho potřebu a neodpovídá požadované skladbě,
 - nemovitý majetek, přestože je snižováno jeho využití, odčerpává značné prostředky na údržbu a rozsah jeho zanedbanosti v důsledku nedostatku prostředků se prohlubuje,

- zásoby svým rozsahem a strukturou neodpovídají novým potřebám,
- hlavní druhy výbroje a ostatní techniky vyžadují modernizaci nebo obměnu.

Armáda ČR je organizována na principu brigádního a praporečného systému, který vytváří podmínky pro variabilní a operativní použití vojsk. Základními složkami jsou pozemní síly, vzdušné síly a podřízené složky (viz obr. 1).

Obr. 1

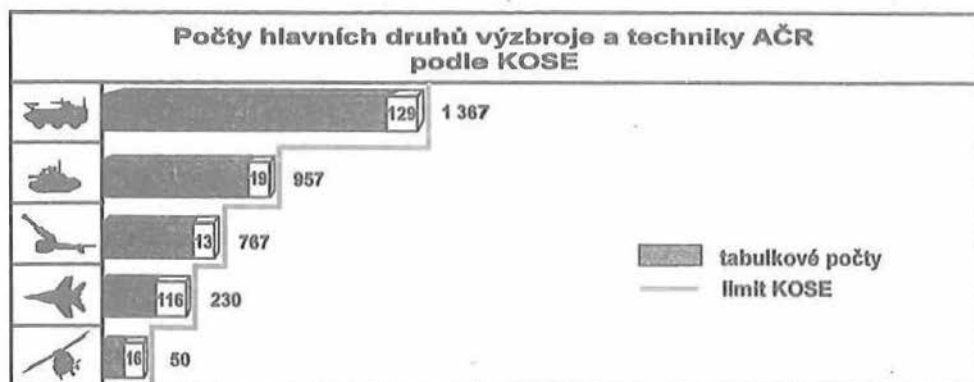
Výcvik vojáků v základní službě je prováděn ve čtyřech tříměsíčních výcvikových obdobích. Vyvrcholením společného výcviku u naplněných útvarů je výcvik do stupně rota.

Příprava záloh byla omezena na nezbytné procvičení vojáků těch odborností, které nejsou v základní službě připravovány, a na přípravu nejnútnejšího záložního velitelského sboru.

Organizační struktury AČR jsou naplněny určenou výbroží a ostatní technikou. Počty hlavních druhů nepřesahují limit stanovený Smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě. V některých druzích, zvláště letecké techniky, jsou skutečné počty pod stanoveným limitem (viz obr. 2).

Armáda ČR je připravena vyčlenit síly a prostředky do společného aliančního uskupení v rozsahu stanoveném v Dotazníku obranného plánování (DPQ). Schopnost sil působit v rámci Aliance je omezena kvalitou systémů velení, řízení a průzkumu, komunikačních a informačních systémů, zastaralostí a nedostatečným technickým vybavením stávající výbroje a ostatní techniky.

Civilní ochrana ČR je připravena k plnění úkolů na území celého státu a k pomoci i v dalších státech. Disponuje technikou s odpovídajícími parametry.

Obr. 2

II. VÝSTAVBA REZORTU OBRANY

1. Základní východiska a limitující podmínky

K dosažení schopnosti eliminace rizik a ohrožení bezpečnosti musí být AČR připravena k nasazení v různých podmínkách v širokém spektru možností jejího použití.

Proto její struktura a velikost musí zabezpečovat schopnost v rámci NATO eliminovat rizika a ohrožení státu a jako člen NATO plnit úkoly podle článku 5 Severoatlantické smlouvy, včetně účasti na mezinárodních mírových operacích mimo území státu a Aliance.

Dosavadní samostatné pojetí obrany státu se mění v pojetí kolektivní, při zachování individuální schopnosti bránit území státu jako celku, v souladu s články 3 a 5 Severoatlantické smlouvy. AČR musí být připravena vyčleňovat deklarované síly a prostředky do aliančního uskupení.

Pokračovat bude vzájemná spolupráce se státy, které nejsou členy NATO.

Zásadní význam pro naplnění cílů výstavby a stanovených úkolů mají zdrojová omezení.

Jedná se o:

- **Lidské zdroje**, u kterých významně klesá branecká populace a počet odvedenců pro mírové doplňování armády.
- **Věcné zdroje** jsou v řadě komodit zastaralé a s končící životností. Vyžadují modernizaci nebo obměnu. Zásoby vyžadují restrukturalizaci.
- **Finanční zdroje** jsou výrazně ovlivněny ekonomickými možnostmi státu. Úkoly spojené se vstupem ČR do NATO a obranou státu vyžadují, aby obranné výdaje po roce 2000 neklesly pod 2,2 % podílu HDP.

2. Schopnost eliminovat rizika a ohrožení státu

Vojenská strategie ČR definuje devět potenciálních bezpečnostních rizik. Na základě stanovených úkolů musí výstavba AČR co do velikosti a struktury zabezpečovat

minimální schopnosti disponovat nezbytnými silami a prostředky z podílů na eliminaci těchto rizik. Tomu musí odpovídat operační členění armády a doby připravenosti jednotlivých svazků, útvarů a zařízení, od okamžitého použití s postupným nárůstem sil a prostředků v závislosti na rozsahu ohrožení.

3. Cíle výstavby a úkoly rezortu

Cíle výstavby vycházejí ze zabezpečení úkolů stanovených v Bezpečnostní strategii ČR a Vojenské strategii ČR. Dále budou zaměřeny i na překonání nedostatků současného stavu.

Hlavní cíle jsou:

- zajištění eliminace rizik a připravenost AČR reagovat na ně v rámci kolektivní obrany při zachování schopnosti autonomní obrany státu,
- dosažení schopnosti spolupůsobit určenými silami a prostředky s armádami NATO,
- odstranění negativních jevů současného stavu a sladění výstavby s ekonomickými možnostmi státu.

Hlavní úkoly výstavby jsou stanoveny v zabezpečení kvality a kvantity personálu, zbraňových systémů a ostatní techniky podle standardů NATO. K tomu bude organizován výcvik a materiální a technické vybavení vojsk. Důraz bude rovněž položen do systému vnitrorezortní kontroly, plnění sociálního programu, systému vzdělávání vojáků z povolání, výzkumu a vývoje a na restrukturalizaci majetku spojenou s obměnou zásob, odstranění zanedbanosti základních fondů a realizací ekologického programu.

4. Priority výstavby rezortu

Plánované změny nelze realizovat jednorázově v krátkém čase s ohledem na omezené disponibilní zdroje, bude nezbytné řídit další činnost a výstavbu podle priorit zajišťování obrany.

Priority činnosti a rozvoje rezortu:

- zajišťování úkolů obrany jak v rámci Aliance, tak samostatně, a z toho vyplývající výstavba sil pro NATO, včetně plnění přijatých závazků,
- modernizace výzbroje a ostatní techniky,
- zvýšení kvality personálu a jeho zabezpečení,
- prohloubení civilní kontroly ozbrojených sil,
- rozvoj informatiky k podpoře procesu velení a řízení,
- výstavba jednotné logistiky rezortu, zefektivnění řízení v hospodaření se zdroji, snížení nákladovosti provozu a restrukturalizace provozních zásob,
- uplatnění ekologických technologií.

5. Organizační členění rezortu a úkoly jednotlivých prvků

Počty rezortu v roce 2002 nepřekročí mírový limit 62 000 osob (VZP, VZS a o.z.).

Rezort bude tvořit:

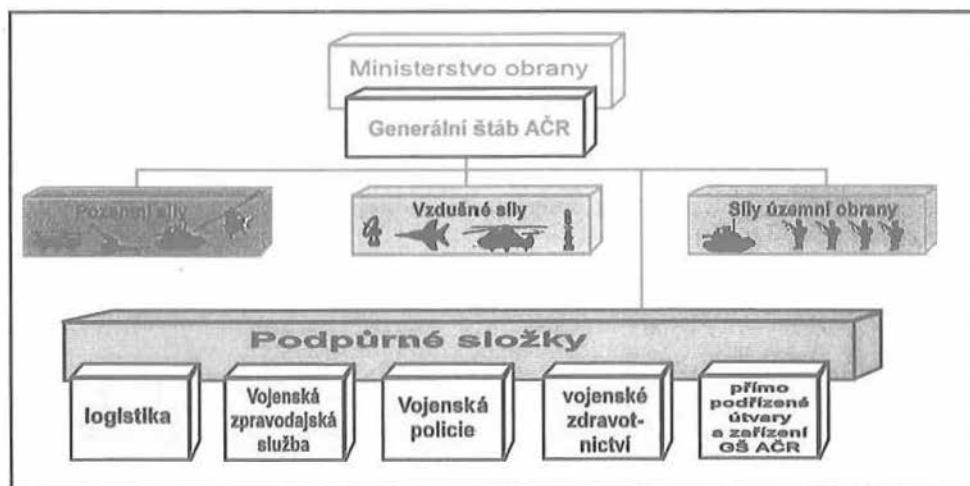
- AČR,
- Přímě podřízené útvary a zařízení civilně-správní části MO.
- Osoby v zahraničních misích.
- Dočasně – Civilní ochrana ČR.

Ministerstvo obrany bude dále plnit funkci ústředního orgánu státní správy pro zabezpečování obrany ČR.

- Organizační celky v přímé podřízenosti ministra obrany a jeho náměstků budou mít odpovědnost a pravomoc řídit otázky politicko-vojenského charakteru a realizovat civilní kontrolu nad AČR.
- Organizační celky v přímé podřízenosti NGŠ AČR budou mít odpovědnost a pravomoc řídit otázky vojensko-odborného charakteru a zpracovávat koncepci výstavby AČR.
- Armádě ČR velí NGŠ AČR.

Armáda České republiky bude budována se schopností plnit široké spektrum úkolů obrany státu, aliančních závazků v mírových operacích, humanitárních a záchranných akcích. Bude se členit podle **organizačního uspořádání a operačního předurčení**.

Jednotlivé síly a prostředky budou zařazeny do **kategorí** podle standardů NATO (viz obr. 3).

Obr. 3

Pozemní síly budou vytvářet základ operačního uskupení k obraně státu nebo budou působit jako součást spojeneckého uskupení.

V míru se budou skládat z Velitelství pozemních sil, kterému bude podřízena mechanizovaná divize, brigáda rychlého nasazení a výcvikové a mobilizační základny druhů vojsk. Výcvikové a mobilizační základny budou vytvářet válečné svazky a útvary.

Mechanizovaná divize bude vytvořena jako nový prvek pro zabezpečení začlenění sil a prostředků do společných operačních uskupení Aliance.

Vzdušné síly se budou budovat s úkolem zabezpečit suverenitu vzdušného prostoru České republiky, obranu důležitých oblastí před úderem vzdušného protivníka a přímou podporu pozemních sil. Musí být schopny plnit úkoly aliančního charakteru.

V míru se budou skládat z Velitelství vzdušných sil a jemu podřízených orgánů a sil velení, řízení a průzkumu, vojenského letectva, organizačně uzpůsobeného do čtyř leteckých základů a protiletadlového raketového vojska, organizačně uzpůsobeného do jednoho svazku.

Síly územní obrany se budou budovat k obraně a ochraně významných objektů infrastruktury na území státu, k výkonu státní správy v rozsahu stanovené působností, k zajištění přímé součinnosti vojenských správních orgánů s orgány státní správy s všeobecnou a speciální působností v prvním a druhém stupni státní správy, k záchranným pracím a humanitárním úkolům civilní ochrany, k zajištění a realizaci mírového, mobilizačního a válečného doplňování ozbrojených sil osobami a věcnými prostředky.

V míru se budou skládat z Velitelství sil územní obrany, kterému budou podřízena teritoriální velitelství územní obrany, mobilizační základny a vojenské záchranné útvary. Součástí Velitelství územní obrany budou mobilizační střediska s uloženým materiálem včetně techniky, která budou vytvářet motorizované a speciální útvary územní obrany, a budou jim podřízeny územní vojenské správy.

Podpůrné složky (logistika, Vojenská zpravodajská služba, Vojenská policie, vojenské zdravotnictví a přímo podřízené útvary a zařízení Generálního štábu AČR) budou určeny k zabezpečení vybraných činností rezortu a jednotlivých součástí AČR v oblasti velení a řízení, komunikačních systémů, průzkumu, personalistiky, vzdělávání, odborného výcviku, logistické podpory, policejní ochrany a zdravotnického zabezpečení.

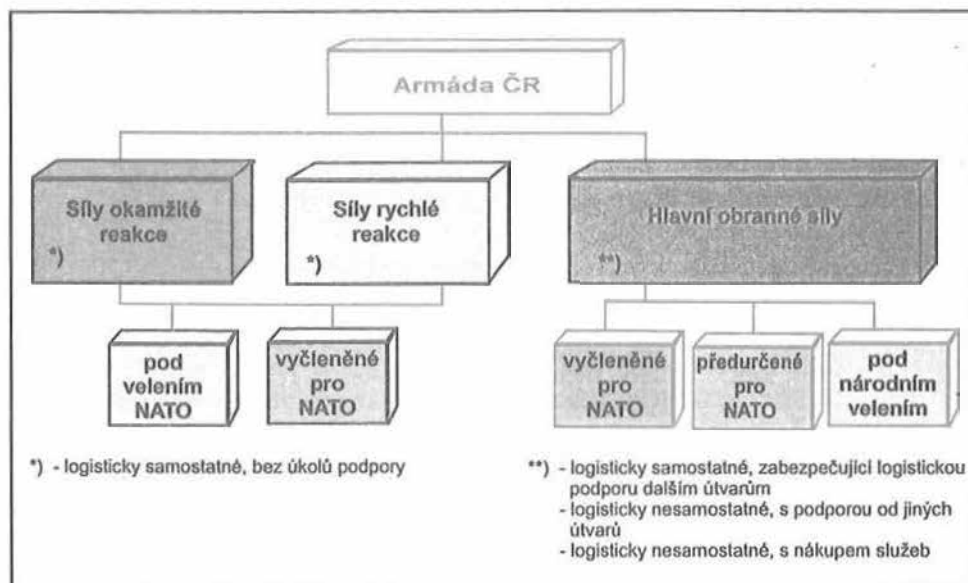
Logistika bude v rezortu tvořit jednotný systém. Vrcholovým řídicím orgánem bude ministerstvo obrany. Logistickou podporu AČR bude zajišťovat výkonná logistika v rámci tohoto systému.

Vojenská zpravodajská služba bude jako součást Vojenského zpravodajství ve spolupráci s ostatními zpravodajskými službami České republiky získávat a vyhodnocovat údaje a poznatky o záměrech a činnostech, které představují vojenské ohrožení České republiky.

Vojenská policie bude plnit úkoly policejní ochrany v rozsahu stanoveném zákonem. Pořádková a ochranná služba bude působit ve prospěch příslušných velitelských orgánů.

Vojenské zdravotnictví bude určeno k poskytování léčebně-preventivní, hygienicko-protiepidemické, posudkové, lázeňsko-ozdravné a rehabilitační péče příslušníkům rezortu, s možností poskytnutí péče všem občanům. Dále bude zabezpečovat oblast veterinární péče, výkon státního veterinárního dozoru v rezortu a oblast vojenské kynologie.

Členění AČR podle operačního předurčení a kategorií NATO (viz obr. 4):

Obr. 4

Do sil okamžité reakce s dobou připravenosti k použití do 10 dnů a sil rychlé reakce s dobou připravenosti do 20 dnů se budou vyčlenovat síly a prostředky na základě obranného plánování.

Oba druhy sil budou připraveny k přidělení do kategorie pod velení NATO a kategorie vyčleněných pro NATO a k možnému využití pro eliminaci nenadále vzniklých vojenských a nevojenských rizik ohrožení státu. Postupně se budou profesionalizovat a jejich mírová naplněnost ve vztahu k tabulkám válečných počtů bude minimálně 80 % u sil okamžité reakce a minimálně 60 % u sil rychlé reakce.

Vyčleněné síly budou oprostěny od jiných než vlastních mobilizačních úkolů a budou logisticky samostatné.

Hlavní obranné síly budou tvořit mírové a válečně vytvářené svazky a útvary, které budou rozděleny podle kategorií NATO (přidělené pod velení, vyčleněné, předurčené pro NATO a síly pod národním velením). Mírové svazky a útvary budou připraveny k posílení a nahrazení sil okamžité a rychlé reakce. Válečně vytvářené svazky a útvary zabezpečí nárůst sil a prostředků k eliminování rizik a plnění závazků v rámci Aliance. Jejich mírová naplněnost ve vztahu k tabulkám válečných počtů bude nejméně 30 %.

Útvary a jednotky se budou na základě operačního použití členit do čtyř kategorií logistické podpory:

1. Logisticky samostatné, bez úkolů podpory dalších útvarů.
2. Logisticky samostatné, které budou logisticky podporovat další útvary.
3. Logisticky nesamostatné, které budou ve většině materiálových uskupení zabezpečovány prostřednictvím útvarů druhé kategorie nebo přímo logistickými útvary s dílčí možností nákupu služeb.

4. **Logisticky nesamostatné, které budou zabezpečovány formou nákupu služeb a pouze v případě speciálního vojenského materiálu je budou zabezpečovat útvary logistiky.**

Pro mezinárodní mírové operace budou v rezortu připraveny síly a prostředky v rozsahu do 1000 osob k plnění specifických úkolů. Budou se organizovat v síle zesíleného mechanizovaného praporu, jednoho vrtulníkového roje a letecké dopravní skupiny.

Dále budou připraveny jednotky podpůrného typu (chemická, ženijní, zdravotnická apod.) v síle roty nebo odřadu (polní nemocnice).

Pro tyto úkoly se budou přednostně využívat jednotky vyčleněné do sil okamžité a rychlé reakce.

Délka vyslání uvedených jednotek bude v souladu s operačním začleněním. Celková doba vyslání bude vyplývat z požadavků mezinárodních organizací, které schválí vláda a Parlament ČR.

Logistická podpora bude zajišťována jak s využitím národních principů, tak s využitím systému společné logistické podpory.

V této organizační struktuře a v tomto operačním členění se bude mírová AČR schopna mobilizačně rozvinout, vyčlenit síly a prostředky do struktur Aliance, uskutečňovat výcvik vojsk a přípravu záloh. Bude schopna se podílet na eliminaci nevojenských ohrožení a vyčleněnými silami působit v mírových operacích.

Počty hlavních druhů výzbroje a ostatní techniky vycházejí z potřeb válečné armády a členství České republiky v NATO. V návaznosti na připravovaná opatření stanovená ve Smlouvě o konvenčních ozbrojených silách v Evropě budou národní a teritoriální úrovně České republiky v pozemních kategoriích shodné. Od 31. prosince 2002 budou činit 795 bojových tanků, 1252 bojových obrněných vozidel, 657 dělostřeleckých systémů 100 a více mm. V leteckých kategoriích budou národní úrovně činit 200 bojových letounů a 50 úderných vrtulníků.

Plánované počty budou 541 bojových tanků, 1252 bojových obrněných vozidel, 657 dělostřeleckých systémů ráže 100 a více mm, 96 bojových letounů, 36 úderných vrtulníků, 18 vrtulníků bojové podpory a do 22 protiletadlových raketových kompletů středního a malého dosahu.

Rozdíl v družích výzbroje mezi plánovanými a skutečnými počty se bude řešit v souladu s ekonomickými možnostmi státu a platnými mezinárodními dohodami.

Z AČR se postupně vyřadí tanky T-54 a T-55, které budou staženy od bojových svazků a útvarů s předurčením k postupné likvidaci nebo odprodeji. Tyto tanky budou soustředěny k 31. prosinci 2002 do předem stanovených prostorů. Dále bude vyřazena zastaralá dělostřelecká výzbroj. U vzdušných sil se budou postupně vyřazovat nadzvukové a podzvukové letouny, u kterých končí jejich životnost, s tím, že se postupně budou nahrazovat odpovídající technikou. Do výzbroje se postupně zavede 72 podzvukových víceúčelových taktických letounů L-159 a v souladu s ekonomickými možnostmi státu až 24 nadzvukových víceúčelových taktických letounů.

Mobilizační rozvinutí sil a prostředků AČR bude zajištěno do dvojnásobku mírových počtů, tj. počtů osob plánovaných v mírových organizačních strukturách.

K eliminaci rizik 8 a 9, která vyplývají z vojenské strategie České republiky, se budou plánovat opatření k dalšímu rozvinutí sil a prostředků pod národním velením (sil územní obrany) do čtyřnásobku mírových počtů.

V mobilizačním systému AČR se budou i nadále využívat pro její doplnění vojáci v záloze. Tvorba záloh pro doplnění válečných organizačních struktur se bude zabezpečovat především mírovou naplněností útvarů a svazků.

Nově se stanoví délky bojového (odborného) stmelení, které odpovídají operačnímu zařazení a rozsahu mobilizačního doplnění.

Výzbrojí a ostatní technikou, včetně prostředků materiálního zabezpečení mobilizace, se jednotlivé součásti AČR naplní tak, aby se mohly mobilizačně rozvinout na válečné počty. Doplnění armády zájmovými věcnými prostředky (zejména silničními motorovými a přípojnými vozidly) se bude realizovat jejich odebráním z civilního sektoru.

Dalšími zdroji nezbytných dodávek bude dovoz a dodávky ze systému státních hmotných rezerv. Pro další zvyšování její bojové hodnoty se bude dočasně využívat nadpočetná technika. V rezortu se bude udržívat speciální vojenská technika.

Prioritně se bude využívat výběrové doplnění svazků a útvarů AČR. Hromadné rozvinutí AČR na válečné počty se bude realizovat pouze v případě mimořádného rozsahu ohrožení bezpečnosti státu k zajištění plné obranyschopnosti a plnění mezinárodních závazků. Mobilizační opatření v AČR se budou stanovovat a realizovat v návaznosti na vyhlášený stav v České republice.

Nový systém v oblasti výcviku bude spočívat v zavedení přímého nástupu odvedenců do výcvikových středisek druhů vojsk ve výcvikových a mobilizačních základnách. Tam absolvují základní výcvik jednotlivce a specialisty. Zdokonalovací výcvik specialisty a sladění jednotek až do stupně praporu, oddílu, letky atd. se bude uskutečňovat v organických jednotkách.

V návaznosti na zvyšující se profesionalizaci se budou postupně rušit poddůstojnické školy pro vojáky v základní službě ve výcvikových a mobilizačních základnách. Příprava profesionálních jednotek bude probíhat podle nových programů. Tyto jednotky se budou připravovat k plnění úkolů operačního nasazení jak na území České republiky, tak i mimo ni.

Ve výcviku se bude maximálně využívat simulační a trenažerová technika. V plném výcviku se budou i nadále využívat výcviková zařízení v pěti vojenských újezdech a posádková cvičiště s vybudovanou učební a výcvikovou základnou u výcvikových a mobilizačních základen a školicích zařízení.

AČR se bude připravovat k vedení bojové činnosti za všech podmínek při použití jak konvenčních zbraní, tak zbraní hromadného ničení.

Vojenské vysoké školy, vojenské vyšší odborné školy, vojenské střední odborné školy a vojenská školicí a výcviková zařízení budou zabezpečovat vzdělávání a školicí potřeby rezortu. Pro přípravu některých odborností se budou využívat i civilní vzdělávací zařízení. Bude se využívat také vzdělávání v zahraničí, zejména v armádách členských států NATO.

Oblast obranného výzkumu a vývoje se bude formovat jako důležitý nástroj přípravy strategických a koncepčních rozhodnutí a opatření v rezortu a současně jako nástroj výzkumné a vývojové podpory vyzbrojování, akviziční činnosti a úkolů výstavby AČR.

V systému velení a řízení se i nadále zachová strategický, operační a taktický stupeň.

● **Strategický stupeň** velení a řízení bude tvořit ministerstvo obrany. S účinností od 1. ledna 2000 se upraví vnitřní struktura ministerstva obrany racionalizací řídicích procesů, včetně kontrolních mechanismů a přiblížením se ke strukturám podle standardu NATO. Přehodnotí se a strukturálně se upraví především oblasti řízení zdrojů, personalistiky, logistiky a další.

● **Operační stupeň** velení a řízení bude tvořit Velitelství pozemních sil, Velitelství vzdušných sil, Velitelství sil územní obrany a velitelství podpůrných složek, jimiž jsou Velitelství logistiky, Hlavní velitelství Vojenské policie a Velitelství vojskové zdravotnické služby. Kompetence velitelů operačních velitelství se výrazně posílí.

● **Taktický stupeň** velení a řízení budou tvořit velitelství svazků, základen, útvarů a zařízení v podřízenosti orgánů velení strategického a operačního stupně.

6. Plnění hlavních úkolů výstavby rezortu

Rozhodující úkoly výstavby rezortu budou plněny následovně:

- **do konce roku 2000**
 - začlenění mechanizovaných brigád pod velitelství mechanizované divize,
 - dosažení schopnosti plnit úkoly v rámci společných mírových a humanitárních operací;
- **do konce roku 2001**
 - dokončení výstavby celoarmádní datové sítě na strategické a operační úrovni;
- **do konce roku 2002**
 - dosažení limitu počtů osob stanoveného pro rezort,
 - vybudování systému velení a řízení pro síly okamžité reakce,
 - integrace systému protivzdušné obrany a systému řízení letového provozu do příslušných systémů NATO,
 - předání základny vrtulníkového letectva vzdušných sil do podřízenosti pozemních sil;
- **do konce roku 2004**
 - přezbrojení části taktického letectva vzdušných sil podzvukovými víceúčelovými taktickými letouny (L-159),
 - v závislosti na ekonomických možnostech státu zahájení zavádění nadzvukových víceúčelových taktických letounů do operačního zasazení,
 - dokončení výstavby celoarmádní datové sítě;
- **do konce roku 2006**
 - dokončení výstavby sil podřízených nebo vyčleněných pro NATO,

- vybudování systému velení a řízení pro síly rychlé reakce a zahájení procesu integrace komunikační infrastruktury,
 - modernizace systémů řízení palby, výzbroje a ostatní techniky pozemních sil,
 - zvýšení přepravní kapacity dopravního letectva,
 - realizace hlavních opatření sociálního programu, ekologického programu a opatření ke zlepšení podmínek života vojáků z povolání a vojáků v základní službě,
 - restrukturalizace zásob souběžně s modernizací a zaváděním nové výzbroje a ostatní techniky;
- **po roce 2006**
 - zavedení mobilního vícekanálového protiletadlového a protiraketového systému,
 - dokončení restrukturalizace zásob;
 - **do konce roku 2009**
 - v případě rozhodnutí o přezbrojení AČR nadzvukovými víceúčelovými taktickými letouny dokončení jejich zavedení.

III. ZABEZPEČENÍ VÝSTAVBY REZORTU OBRANY

1. Lidské zdroje

Zabezpečení výstavby rezortu a plánování opatření k obraně vychází ze stavu a předpokládaného vývoje lidských zdrojů z hlediska počtů a jejich struktury a požadavků na osoby pro jednotlivé funkce, jednotky a útvary, podle jejich úkolů a předurčení.

V důsledku poklesu reálně využitelných lidských zdrojů a omezených finančních zdrojů dojde k postupnému vynucenému poklesu počtů vojáků v činné službě.

Počty vojáků v základní (náhradní) službě budou v ozbrojených silách do 23 000 osob v roce 2000, do 21 000 osob v roce 2004 a do 20 000 osob v roce 2009. Vzhledem ke stavu a předpokládanému vývoji lidských zdrojů se předpokládají počty vojáků z povolání do 22 500 osob.

Počty občanských zaměstnanců se stanoví s přihlédnutím k vývoji struktury vojáků z povolání a vývoji cen na trhu služeb nabízených rezortu.

Pro výkon funkcí u jednotek a útvarů sil okamžité reakce s krátkou dobou připravenosti budou využíváni výhradně vojáci z povolání. U jednotek sil okamžité reakce a sil rychlé reakce s delší dobou připravenosti se budou v převážné míře rovněž využívat vojáci z povolání, ale v mírové organizační struktuře i vojáci v základní službě a občanskí zaměstnanci – vojáci v záloze. Profesionalizace sil okamžité a rychlé reakce se bude uskutečňovat v souladu se závazky a termíny stanovenými k vyčlenění těchto sil ve prospěch Aliance. U hlavních obranných sil, s ohledem na dobu připravenosti a druh úkolů (činností), se budou v míru využívat vojáci z povolání, vojáci v základní službě a občanskí zaměstnanci (vojáci v záloze i nevojáci).

V návaznosti na nový zákon o vojácích z povolání se dokončí systemizace funkcí, která se bude vázat především na kvalifikační předpoklady a která zabezpečí potřebnou prostupnost mezi velitelskými a štábními kariérami. Zvláštní pozornost se bude věnovat velitelským kariérám.

Nutnou podmínkou pro úspěšný nábor nových vojáků z povolání a občanských zaměstnanců a udržení jejich zájmu sloužit, popř. pracovat v rezortu po potřebnou dobu, je koncipování a realizace sociálních programů rezortu.

2. Věcné zdroje, infrastruktura

Priority rozvoje věcných zdrojů vycházejí ze stanovených úkolů výstavby rezortu a jsou v souladu s procesem plánování cílů výstavby sil. Závazky výstavby sil, které přijala Česká republika, základním způsobem ovlivňují přijímání, identifikaci a definování konkrétních projektů investičního rozvoje rezortu.

V této oblasti se budou vytvářet standardní a vyvážené partnerské vztahy mezi rezortem a dodavatelskou sférou, kterou představují zejména podniky obranného průmyslu. Tyto vztahy se budou rozvíjet jak na bázi Výboru pro obranné plánování, Výboru pro civilní nouzové plánování a Institutu národního ředitele pro vyzbrojování, tak i na bázi nestátních aktivit. Rezort bude v této oblasti využívat rovněž možnosti, které mu poskytuje členství v organizaci NATO a ZEU.

Hlavní priority se definují programovými okruhy reprodukce investičního majetku, jejichž realizací v programech, projektech a konkrétních akcích v letech 1999 až 2009 se dosáhnou stanovené cíle. Je stanoveno dvanáct programových okruhů v oblastech centrálního řízení a administrativy, vzdělávání a sociálního zabezpečení, zahraničních aktivit, rozvoje pozemních sil, vzdušných sil, vojenského zpravodajství, zabezpečení velení a řízení, rozvoje centrální logistiky, vojenského zdravotnictví, vědy a výzkumu, reprodukce nemovité infrastruktury a ekologie.

Důležitým předpokladem splnění cílů koncepce je racionální vědecká a výzkumná podpora stanovených cílů. Oblast obranného výzkumu a vývoje se bude koordinovat s výzkumnými a vývojovými aktivitami na národní úrovni a v rámci NATO.

V důsledku pokračující transformace AČR bude i nadále docházet ke snižování rozsahu majetku státu v právu hospodaření rezortu, popřípadě k jeho obměně za majetek na kvalitativně vyšší úrovni.

V souladu s racionálním ekonomickým požadavkem na efektivní využití nemovitého majetku bude i nadále pokračovat proces účelného soustředování vojsk do perspektivních posádek, a tím i snižování nákladů na jejich provoz, údržbu a opravy.

3. Finanční zdroje

Pro plánování finančních zdrojů určených k zabezpečení obrany státu prostřednictvím rozpočtové kapitoly ministerstva obrany platí do roku 2000 včetně usnesení vlády České republiky č. 478/1996 o záměru postupného zvyšování podílu vojenských výdajů na hrubém domácím produktu zhruba o 0,1 % ročně tak, aby v roce 2000 dosáhl tento podíl zhruba 2 %. V intencích tohoto usnesení vlády bude rezort připravovat návrh státního rozpočtu na rok 2000.

Pro integrované plánování výstavby rezortu je nezbytné stanovit nový odhad vývoje finančních zdrojů pro střednědobé období do roku 2004 s možným výhledem do roku 2009, který představuje fixaci podílu celkových výdajů ministerstva obrany na 2,2 % HDP.

Vývoj finančních zdrojů v období do roku 2004 vychází z předpokládaného vývoje hospodářského růstu České republiky. Zásadně je ovlivněn nutností respektovat v investiční oblasti splátkový kalendář projektu L-159, schválený usnesením vlády ČR č. 346/1997 ze dne 12. června 1997, a plnění cílů výstavby ozbrojených sil, ke kterým se Česká republika zavázala jako člen NATO.

Případné další navýšení investičních výdajů nad rámec zdrojů vyčleněných pro financování TFG a programu L-159 povede k podvázanosti provozních výdajů rezortu, která omezí základní výcvik a připravovanou reprodukci techniky a nemovitého majetku.

Odhadnutá struktura provozních výdajů kapitoly ministerstva obrany do roku 2004 vychází v oblasti osobních výdajů z postupného snižování počtů a optimalizace struktury, v oblasti nemovité infrastruktury ze slučování a snižování počtů posádek, což pozitivně ovlivní náklady logistické podpory.

Uvedené skutečnosti ovlivňují strukturu rezortních výdajů s důrazem na posílení výdajů v oblastech:

- zabezpečení provozu útvarů, a především výcviku, kde musí dojít k postupnému zvyšování jeho rozsahu a kvality, především pro síly rychlé reakce (jednotky vyčleňované pro použití sil NATO);
- vytváření zásob pro síly rychlé reakce;
- likvidace nepoužitelných zásob.

Rezort vytvořil ekonomický (zdrojový) rámec jako základní východisko pro koncipování a stanovení hlavních úkolů výstavby. Předpokládaná výše celkových výdajů úkoly výstavby zabezpečuje, pokud nedojde k zásadním a nepředvídatelným vnějším změnám.

4. Legislativa

Vstup České republiky do NATO vyžaduje v dlouhodobém výhledu vydat právní předpisy, které se týkají převzetí mezinárodních smluv do vnitrostátního práva, vysílání ozbrojených sil do zahraničí a pobytu cizích ozbrojených sil na území České republiky, včetně změny Ústavy České republiky. Do doby přijetí nového branného zákonodárství se plnění čl. 5 Severoatlantické smlouvy zabezpečí prostřednictvím usnesení vlády a Parlamentu ČR. Vyslání ozbrojených sil České republiky do zahraničí a pobyt cizích ozbrojených sil na území České republiky v rámci vojenských cvičení budou zabezpečeny prostřednictvím usnesení obou komor Parlamentu ČR, která byla přijata pro účely vojenských cvičení, jež splňují přesně stanovená kritéria.

ZÁVĚR

Koncepce se prioritně zaměřuje na realizaci změn, které vyplývají z nových podmínek zajišťování obrany v souvislosti se vstupem do NATO, a nápravu v minulosti zanedbaných oblastí. Jejím smyslem je především usměrnit další vývoj rezortu ke spolehlivému zajištění obrany v souladu s bezpečnostní politikou státu při respektování ekonomických možností České republiky. Rozhodujícím kritériem úspěšnosti realizace koncepce bude zásadní zlepšení hospodaření se zdroji jak v oblasti plánování, tak i kontroly jejich užití.

(Uvedená Koncepce výstavby rezortu obrany neobsahuje pouze některé informace utajovaného charakteru, pozn. red.)

Komentář k nové koncepci výstavby AČR

V letošním roce (k 1. 7.) to bylo již šest let, která uplynula od zahájení realizace prvního koncepčního dokumentu v novodobých dějinách Armády České republiky – Koncepce výstavby AČR na léta 1993 – 1996. O tomto materiálu toho bylo napsáno již mnoho. Domníváme se však, že přes veškeré jeho nedostatky bylo dosaženo toho nejdůležitějšího - tj. systémových změn ve všech oblastech života AČR. Koncepce jasně stanovila své cíle a priority, jejichž realizací byly vytvořeny přijatelné podmínky pro další výstavbu a rozvoj AČR.

Začátkem roku 1997 přijala vláda ČR dokument Národní obranná strategie, a to s cílem stanovit souhrn konkrétních, vzájemně propojených opatření v AČR, vedoucích k její schopnosti co nejdříve plnit úkoly vyplývající z této strategie a z předpokládaného členství v NATO. Na základě tohoto dokumentu byl v témže roce zpracován a vládě ČR předložen Záměr koncepcí výstavby AČR do roku 2000 s výhledem do roku 2005, z kterého měla být vytvořena nová koncepce.

Vzhledem k tomu, že mezi ukončením předchozí koncepce a zahájením realizace nové, dosud nezpracované, hrozilo vzniknout větší časové prodloužení, jehož důsledkem by bylo nevhodné využívání finančních prostředků, bylo zahájeno v roce 1997 uskutečňování pouze záměru. Ale i tak zásadním problémem zpracovaných a realizovaných dokumentů byla jejich neprovázanost s reálnými lidskými, finančními a věcnými zdroji, což se promítlo prohlubováním některých problémů ve vojscích.

Koncepce výstavby Armády ČR do roku 2000 s výhledem do roku 2005 byla zpracována a vzata na vědomí Bezpečnostní radou státu (BRS) až 29. 6. 1998. Vzhledem k tomu, že tento dokument nebyl podložen schválenou Bezpečnostní strategií ČR, ani Vojenskou strategií ČR, a řešil problematiku výstavby AČR z pohledu přípravy ke vstupu, nikoliv z pohledu členství v NATO, rozhodl ministr obrany materiál zásadním způsobem přepracovat.

Nová koncepce, zpracovaná GŠ AČR, byla projednána BRS dne 4. 5. 1999 a následně schválena vládou ČR 9. 6. 1999.

Jedná se o dokument řešící komplexně problematiku výstavby celého rezortu obrany, tedy nikoliv pouze Armády ČR, jak tomu bylo v dokumentech dosavadních, bez časového omezení jeho platnosti. V návaznosti na přijetí strategických dokumentů (bezpečnostní a vojenské strategie) se rovněž změnila úloha a místo Koncepce výstavby rezortu obrany v systému bezpečnostních dokumentů. Rozhodující skutečností, zohledněnou v materiálu, je vstup České republiky do NATO, čímž se doposud samostatné pojetí obrany mění v pojetí kolektivní při plném zachování schopnosti autonomní obrany ve smyslu čl. 51 Charty OSN.

Realizaci stanovených cílů koncepce pak zásadním způsobem ovlivňují možnosti lidských, věcných a finančních zdrojů, které budou limitující, a jež bude Česká republika schopna vyčlenit pro svou obranu. V neposlední řadě pak bude nutné respektovat

přijaté závazky ČR a rezortu obrany vůči NATO. Skutečná výše finančních zdrojů bude přímo závislá na vývoji ekonomické situace státu.

Koncepce minimalizuje požadavky na lidské zdroje další optimalizací organizačních struktur, přičemž potřeba sil a prostředků AČR k eliminaci jednotlivých ohrožení byla upřesněna s přihlédnutím k možnostem kolektivní obrany v rámci Aliance.

Snížení plánovaných počtů rezortu z cca 81 000 na 62 000 osob pak ovlivní velikost válečné armády a rozsah mobilizačního doplnění.

Přehodnoceny jsou nezbytné počty výzbroje a techniky, zařazené do organizačních struktur, s důrazem na počty bojových tanků.

Cílem těchto opatření je dosažení materiální úspory a odstranění disproporcí ve výdajích rezortu obrany, což nebude možné bez další redukce vnitrorezortní infrastruktury a úpravy postupů při likvidaci nadpočetného a neupotřebitelného movitého i nemovitého majetku. Nezbytná bude i restrukturalizace současných zásob.

Koncepce předpokládá další rozpracování některých oblastí, zejména personální práce, vojenského školství, sociálního zabezpečení, vojenského zdravotnictví, bytové politiky a rozvoje infrastruktury k možnému působení aliančních sil na základě mezinárodních smluv a dohod, do zvláštních dokumentů. K plánovaným dlouhodobým a finančně náročným programům a projektům se předpokládá postupně předkládat jejich příslušné návrhy k projednání a schválení vládě a Parlamentu ČR.

Časová neomezenost koncepce vychází ze zkušeností států NATO. Její aktualizace nebo přepracování se však podmiňuje pouze v případě zásadních změn bezpečnostní situace v návaznosti na změny v Bezpečnostní strategii ČR a ve Vojenské strategii ČR. Nedojde-li k těmto změnám, budou cíle a základní orientace výstavby rezortu obrany mít stálou platnost s tím, že realizace cílů bude zabezpečována systémem obranného plánování, což plně odpovídá požadavkům na vzájemné propojení s obdobnými plánovacími systémy NATO.

Strategická koncepce stability a bezpečnosti pro 21. století a požadavky na obranný průmysl

Nově dynamicky se utvářející strategické prostředí lze charakterizovat jako prostředí nepřetržitých změn ve smyslu obecně pozitivním, s přetrvávajícími nejasnostmi a riziky, která mohou přerůst v akutní krizi se snahou mezinárodních společenství o jejich řešení s upřednostňováním specifických zájmů, které jsou vztaženy k lidskému bytí a bezpečnosti.

Mír, bezpečnost, lidská práva, svoboda a důstojnost jsou prvotní atributy lidské existence a bezpečnosti [1] i všech základních a navazujících vztahů. Hospodářská prosperita, sociální smír, ekologická bezpečnost, legislativa a právo tvoří základnu, v níž se lidské bytí realizuje v pozitivním smyslu slova. V opačných situacích neprosperity, nebezpečnosti, nesmíru a porušování práva vznikají konflikty až války, které ohrožují lidské bytí a bezpečnost.

Organizace spojených národů (OSN), Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), Evropská unie (EU), Západoevropská unie (ZEU) a Organizace severoatlantické smlouvy (NATO) vznikly, aby byly úspěšnými přispěvateli světového míru, euroatlantické bezpečnosti a stability. Vzájemně posílené organizace by se měly stát v 21. století pilíři bezpečnostního prostředí. Rozšířená Rada bezpečnosti OSN proto musí nést primární odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Nadále sehrávat rozhodující roli ve prospěch bezpečnosti a stability v euroatlantickém prostoru [2].

Stabilita, transparentnost, nižší úroveň stavu zbraní, které je provázáno dohodami o kontrole zbraní a jejich nešifrování, mezinárodní ověřování jejich počtů a úrovně, podporují politické a vojenské úsilí o dosažení strategických bezpečnostních cílů. To zahrnuje:

- zvýšenou stabilitu vytvořenou Smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (*Conventional Forces in Europe - CFE*),
- další snížení jaderných zbraní prosazované smlouvami START (smlouva mezi USA a Ruskem o snížení stavu strategických zbraní),
- podepsání smlouvy o úplném zákazu jaderných pokusů,
- neomezenou a bezpodmínečnou smlouvu o zákazu šíření jaderných zbraní,
- vstup v platnost konvence o chemických zbraních,
- proces stabilizace a přidružení schválený ministry zahraničí EU pro Makedonii, Albánii, Chorvatsko, Bosnu a Hercegovinu, a Jugoslávskou svazovou republiku s jednotlivými stupni tohoto procesu a diferenciacemi mezi zmíněnými zeměmi.

Ke strategické stabilitě a bezpečnosti nepřispívá globální šíření technologií využitelných k výrobě zbraní, jež může vyústit ve vyšší možnosti sofistikovaných vojenských kapacit, umožňujících vývoj vysoce kvalitních útočných a obranných

vzdušných, pozemních a námořních systémů, naváděných střel a dalších vyspělých zbraní. Komodity a technologie, které by mohly být využity k výrobě zbraní hromadného ničení, jejich nosičů a dalších vyspělých technologií vedení ozbrojeného konfliktu včetně komunikačních a informačních systémů, jsou stále dostupnější a žádanější. Odhalování a prevence ilegálního obchodu s těmito materiály a know-how je nadále obtížná. Vyrábět a používat některé z těchto zbraní jsou schopny i neoficiální struktury.

Strategická stabilita a bezpečnost v 21. století může být narušena dalšími nepředvídatelnými riziky rozličné povahy, včetně teroristických činů, sabotáží a organizovaného zločinu. Přerušování přílivu životně důležitých zdrojů nebo jejich nadměrná spotřeba může vyvolat nekontrolovatelný pohyb velkého počtu lidí, který by se pravděpodobně mnohonásobně zvýšil zvláště v důsledku následných ozbrojených konfliktů. Tyto stavy vytvářejí pro bezpečnost a stabilitu nezvládnutelné problémy. Tak přístup ke stabilitě a bezpečnosti musí respektovat vedle obranného rozměru i faktory politické, vojensko-diplomatické, ekonomické, sociální, ekologické a legislativně právní [3].

Nelze nepřehlédnout vliv různých bezpečnostních smluv, mezinárodních a mezikontinentálních vazeb, které se mohou dostat do vzájemné kolize končící jejich kolapsem, s rozrušením snah o kooperativní přístup ke stabilitě a bezpečnosti, rozpadem systému kontroly odzbrojení s následným zhoršením mezinárodních vztahů a silovým, válečným řešením sporů.

Nová strategická koncepce stability a bezpečnosti pro 21. století musí vycházet z principu otevřenosti pro všechny země sdílející demokratické hodnoty a principy. Základními pilíři bezpečnostní architektury v současnosti jsou existující euroatlantické a evropské organizace a instituce. Postupné přetváření institucí evropské bezpečnostní a obranné identity, mezi nimiž není hierarchický vztah, do kooperativně bezpečnostního systému je dlouhodobý, ale nevyhnutelný proces. Aktivní působení při posilování kolektivní a kooperativní bezpečnosti a jejich institucí je výzvou pro dosažení nerozdělené, mírové, demokratické a prosperující Evropy s odpovědností za globální vývoj. Přetváření strategického prostředí, pokud by jeho charakter znamenal ohrožení bezpečnosti a prosperity státu, Aliance, případně ohrožení či rozpad vytvářející se bezpečnostní architektury, je nezbytné a nutné.

Vojenské aspekty členství České republiky v Alianci

Tyto aspekty jsou podstatnou součástí vojenské bezpečnostní politiky České republiky a nacházejí odraz v koncepci výstavby rezortu obrany a požadavcích na obranný průmysl.

Prioritním bezpečnostním cílem České republiky jako státu a nového člena NATO je především obhajoba a prosazování národních zájmů, tj. zejména zajištění míru, stability, prosperity, lidských práv a bezpečnosti. Z hlediska Strategické koncepce NATO pro 21. století má tento cíl celou řadu vojenskopolitických a vojenských aspektů. K nejdůležitějším z nich zejména patří:

- ① Nedělitelnost bezpečnosti pro všechny členy Aliance. Solidarita a soudržnost mezi spojenci zajišťuje, že žádný člen Aliance není nucen spoléhat pouze na své vlastní úsilí při řešení vznikajících bezpečnostních problémů.
- ② Podíl na realizaci rozhodujícího poslání Aliance, tj. zajištění svobody a bezpečnosti členských států politickými a vojenskými prostředky v souladu s principy Charty

OSN, podíl na realizaci základního cíle, tj. zajištění dlouhodobého míru Evropě a základních řídicích principů, tj. společné odpovědnosti a vzájemné spolupráce při podpoře nedělitelné bezpečnosti všech členských států.

- ③ Příspěvek k růstu politické role Aliance, ke zvýšení dialogu, spolupráce a partnerství s ostatními státy, k otevřenosti Aliance pro přijetí dalších členů, ke spolupráci s dalšími mezinárodními organizacemi a realizaci nových poslání spjatých zejména s vytvářením a udržováním míru.
- ④ Příspěvek k realizaci základních bezpečnostních funkcí Aliance, tj. poskytovat jeden ze základů pro stabilní bezpečnostní prostředí v Evropě, který je založen na růstu demokratických institucí a závazku řešit spory mírovou cestou, sloužit v souladu s článkem 4 washingtonské smlouvy jako transatlantické fórum pro konzultace spojenců o jakýchkoliv otázkách, které ovlivňují jejich zájmy, a odvrátit nebezpečí a ubránit se jakékoliv hrozbě vůči území kteréhokoliv členského státu.

Fakt našeho ztotožnění se s těmito principy bezpečnostní politiky Aliance [5] se promítl nejen v deklaracích politiků. Česká republika se stala novým členským státem, vybavena alespoň určitou částí legislativního a koncepčního rámce pro oblast bezpečnosti a obrany.

Za významné vnitropolitické kroky bych označil přijetí ústavního zákona o bezpečnosti České republiky, konstituování a činnost Bezpečnostní rady státu, včetně jejich tří výborů. Dále přijetí Bezpečnostní strategie České republiky 17. 2. 1999 a schválení Vojenské strategie České republiky 29. 3. 1999 vládou. Tyto typy veřejných strategicko-politických dokumentů jsou ve všech zemích Aliance samozřejmostí a představují uznávaný způsob aktivizace veřejnosti o obranu a bezpečnost země.

Bezpečnostní strategie České republiky [6] vychází z charakteristiky současného bezpečnostního klimatu v Evropě, jehož nejvýraznějším trendem je narůstání hrozeb, které překračují hranice států. Současně se rozšiřuje používání nestandardních (často eticky nepřijatelných) prostředků, zvláště nestátními entitami. Eliminace těchto rizik a z nich vyplývajících hrozeb vyžaduje stále více spolupráci mezi státy a reakci mezinárodních organizací. Aktivní působení v nich je pro ČR jedním ze základních nástrojů zajištění životních a strategických zájmů státu.

V dokumentu se konstatuje, že význam bezpečnosti státu a jeho občanů, tvorby a realizace bezpečnostní politiky a řízení bezpečnostního systému překračuje konkrétní politické zájmy jednotlivých politických subjektů a funkční období jedné vlády. Považuji za vhodné v této souvislosti připomenout, že daná problematika překračuje hranice rezortu obrany a je záležitostí celé společnosti.

Vojenská strategie České republiky [7] respektuje novou základní bezpečnostní charakteristiku českého státu, tj. členství v NATO. Je rozpracováním principů obranné politiky, které jsou definovány v Bezpečnostní strategii České republiky, do konkrétního zadání úkolů ozbrojeným silám státu. Dokument ovšem zachycuje určitý stav poznání bezpečnostní problematiky, což samo o sobě navozuje otázku délky jeho platnosti. Je zřejmé, že tuto strategii bude, a to zejména v souvislosti s naplňováním přijaté nové strategické koncepce NATO, nutno revidovat. Lze předpokládat, že teprve revidovaná vojenská strategie České republiky (předpokládá se v roce 2001) bude moci

v plném rozsahu zachytit prosazení kolektivního rozměru obrany do praxe výstavby, přípravy a použití ozbrojených sil a jejich hlavní složky – Armády České republiky.

Základním rezortním dokumentem je **Koncepce výstavby rezortu obrany**, která stanovuje v nezbytném rozsahu základní směry dalšího vývoje rezortu obrany při naplňování požadavků vyplývajících z jeho zákonné odpovědnosti za vnější bezpečnost státu. Prioritně se zaměřuje na realizaci změn vyplývajících z nových podmínek zajišťování obrany v souvislosti se vstupem do NATO a na nápravu rozhodujících, dlouhodobě zanedbaných oblastí výstavby rezortu při respektování ekonomických možností ČR. Rozhodujícím kritériem úspěšnosti realizace koncepce bude kromě nárůstu schopností rezortu obrany i zásadní zlepšení hospodaření se zdroji jak v oblasti plánování, tak i v oblasti kontroly jejich užití.

Za hlavní úkoly výstavby rezortu obrany považujeme:

- a) Zajistit výstavbu Armády ČR v rozsahu nezbytném k eliminaci rizik a ohrožení s využitím možností společné obrany. Kvalitativně a kvantitativně ji přebudovat ve struktuře a kvalitě personálu všech kategorií, ve vybavení zbraňovými systémy a technikou.
- b) V přípravě personálu, ve výcviku a v materiálně technickém vybavení vojsk realizovat standardy přijaté v NATO, postupně dosáhnout plné interoperability sil a prostředků k vedení společných operací.
- c) Zkvalitnit řízení rezortu k zabezpečení efektivního plánování, užití a kontrole vyčleněných zdrojů, připravit a realizovat sociální program v souladu s požadavky na doplňování a obměnu personálu všech kategorií.
- d) Postupně provést restrukturalizaci majetku rezortu, snížit jeho rozsah na úroveň nezbytných potřeb, postupně provést obměnu zásob, odstranit zanedbanost základních fondů a realizovat ekologický program.

Současný stav rezortu obrany v porovnání s cíli, které musí naplnit v nových podmínkách, vyžaduje provedení řady zásadních změn v jeho současné činnosti i v dalším rozvoji. Tyto změny nelze realizovat jednorázově v krátkém časovém horizontu. Hlavním obsahem činnosti a další výstavby rezortu přitom musí být zajištění podmínek pro budování sil ve velikosti nezbytné ke splnění jejich úkolů, vysoce mobilních, moderně vybavených a v potřebném rozsahu logisticky soběstačných. S ohledem na omezené disponibilní zdroje je nezbytné ve výstavbě rezortu postupovat z hlediska řešení prioritních potřeb zajišťování obrany.

Prioritami v činnosti a rozvoji rezortu obrany jsou:

- Vytvoření odpovídajících podmínek pro zajišťování úkolů obrany, pro výstavbu, přípravu a působení ozbrojených sil v souladu se závazky vyplývajících z kolektivní obrany v rámci Aliance, a také požadavky samostatné obrany.
- Výstavba sil přidělených pod velení NATO, sil vyčleněných pro NATO, sil okamžité a rychlé reakce v souladu s přijatými cíli výstavby sil a vojenských záchranných útvarů, včetně jejich logistické podpory. Zabezpečení potřeb Aliance Českou republikou jako hostitelskou zemí.

- Modernizace výzbroje a techniky v souladu s přijatými cíli výstavby a standardy NATO s bezprostřední koordinací postupu při zkvalitňování materiálně technického vybavení ozbrojených sil, možnostmi zbrojního průmyslu České republiky, se zaměřením vědy a výzkumu a zbrojními programy Aliance.
- Racionální rozmístění a efektivní využití disponibilních lidských zdrojů, zvýšení kvality personálu a personální práce, realizace sociálního a bytového programu, zlepšení životních podmínek vojáků z povolání a v základní (náhradní) službě.
- Centralizovaný rozvoj informační podpory procesů velení a řízení, zabezpečení vnitřní i vnější interoperability komunikačních a informačních systémů. Propojení funkcí, vztahů, stylu řízení, systému plánování, posloupnosti činností a organizačních struktur s orgány NATO.
- Snížení rozsahu mobilizační potřeby pro rozvinutí sil Armády ČR.
- Zefektivnění řízení v hospodaření se zdroji, vytvoření účinného systému vnitřní kontroly v rezortu, provádění zdůvodněných vědeckotechnických a ekonomických rozborů, analýz a plánovitého přístupu k potřebám alokace zdrojů v dlouhodobém, střednědobém i krátkodobém časovém horizontu.
- Zvýšení podílu občanských zaměstnanců a účelových organizací na plnění úkolů v oblasti služeb.
- Snížení nákladovosti provozu rezortu plnohodnotným využitím vnitrorezortní infrastruktury, předáním přebytečných objektů a odprodejem nebo likvidací nepotřebných zásob.
- Restrukturalizace provozních zásob materiálu vojenského i nevojenského charakteru a zásob pro válečný stav a jejich udržování v nezbytné výši v souladu s normami NATO.
- Uplatnění ekologických technologií vyplývajících z příslušných zákonů při rekonstrukci technologických zařízení.

Ekonomické aspekty

Ekonomické aspekty souvisejí s celkovou filozofií zvyšování účinnosti ozbrojených sil členských států Aliance a Česká republika je připravena se na její realizaci odpovídajícím způsobem podílet.

Při úvahách o výstavbě ozbrojených sil ČR je však nutné brát v úvahu zejména výrazně odlišné výchozí podmínky ve srovnání s podmínkami ve většině ostatních států Aliance. Výchozí podmínky nespočívají pouze v technologickém zaostávání ozbrojených sil ČR a jejich zabezpečení zdroji, ale i ve skutečnosti, že většina zejména rozhodujících států Aliance má již několik let zpracovány dlouhodobé koncepce výstavby svých ozbrojených sil. Okamžité, plnohodnotné zapojení ČR do tohoto procesu naráží na limity, které vznikly předchozím zbrzděním prosazování koncepčních záměrů rezortu na vládní úrovni.

V současné etapě realizace požadavků strategické koncepce NATO na ozbrojené síly je proto nutné především dosáhnout úplné stabilizace rezortu obrany a podmínek pro postupné narůstání účasti v jednotlivých aktivitách Aliance. Koncepčním

východiskem je přitom zejména Koncepce výstavby rezortu obrany a realizace aliančních záměrů vyjádřených v dokumentu Cíle výstavby sil.

V souvislosti s přijímáním České republiky do NATO byl v závěru roku 1998 zaveden systém obranného plánování ČR [4], jenž ministerstvo obrany již realizuje, a který uplatňují všechny státy Aliance.

Obranné plánování NATO vytváří rámec, uvnitř něhož jsou slad'ovány otázky obranné politiky jednotlivých států tak, aby byly s maximální účinností naplněny potřeby Aliance. Systém obranného plánování ČR, jako vrcholový státní systém plánování opatření k zajišťování obrany, řídí vláda České republiky. Za plnění úkolů a opatření obranného plánování odpovídá Ministerstvo obrany ČR, přičemž koordinátorem plánovacích opatření k zajištění obrany je Výbor pro obranné plánování, jako stálý pracovní orgán Bezpečnostní rady státu.

Obranné plánování je strukturováno do hlavních plánovacích systémů, které tvoří systém plánování ozbrojených sil a systém plánování nevojenské obrany, které poskytují základ všem činnostem obranného plánování. Dále je strukturováno do podsystémů plánování zdrojů, vyzbrojování, komunikačních a informačních systémů, logistiky (včetně infrastruktury), které přispívají k dosažení cílů a ke splnění úkolů a opatření vymezených uvedenými systémy. Přizpůsobují jim své aktivity a slad'ují s nimi poslušnost jednotlivých činností. Systém civilního nouzového plánování podporuje systém obranného plánování v oblasti koordinace aktivit a vyčleňování zdrojů k podpoře ozbrojených sil a k zajišťování opatření nevojenské obrany v civilním sektoru.

V procesu obranného plánování formulovaly orgány Aliance v roce 1998 52 návrhů cílů výstavby sil pro AČR. Česká republika plně akceptovala 28 a částečně 24 cílů výstavby. V současnosti je plně zapojena do nejdůležitější oblasti obranného plánování NATO **do plánování sil**, jež předpokládá především reálné zhodnocení možností v konfrontaci s požadavky. Jednotlivé cíle výstavby sil AČR byly formulovány jako návrh konkrétních požadavků s přesným časovým vymezením, které by měly ozbrojené síly ČR realizovat v různých oblastech výstavby i své činnosti. Realizace jednotlivých cílů je rozvržena až do roku 2003 a jsou na ni plánovány výdaje ve výši více než 60 miliard korun. Jen v tomto roce jsou z této částky plánovány investice za více než 7,5 mld. Kč.

Cíle se zaměřují na prioritní oblasti spolupráce a pokrývají všechny hlavní oblasti činnosti Armády ČR. Z celkového počtu 52 cílů výstavby sil je 26 všeobecných cílů, týkajících se celé Armády ČR, 14 cílů řeší úkoly pro pozemní síly a 12 cílů řeší úkoly pro vzdušné síly. Na realizaci všeobecných cílů jsou v období do roku 2003 plánovány investiční výdaje ve výši 4,6 mld. Kč, na realizaci cílů pozemních sil je to 14,6 mld. Kč a na cíle vzdušných sil jsou plánovány investiční výdaje ve výši asi 41 mld. Kč. Největším závazkem je nákup podzvukových letounů L-159, který si v plánovacím období do roku 2003 vyžádá téměř 60 % investičních prostředků z předpokládaného rozpočtu ministerstva obrany. Takové významné projekty jako je modernizace tanků T-72 nebo nákup nadzvukových letounů musely být zásadním způsobem přehodnoceny a jejich realizace přesunuta na další plánovací období. Disponibilní ekonomické zdroje jsou hlavním omezením pro realizaci řady projektů, které jsou prioritou pro začlenění ozbrojených sil ČR do struktur NATO.

Proces plánování sil ukázal, jak je pro ministerstvo obrany a další rezorty nezbytný funkční systém dlouhodobého a střednědobého obranného plánování, založený na

společných podkladech o předpokládaném ekonomickém vývoji v ČR. To na jedné straně. Z druhé strany dlouhodobé a střednědobé obranné plánování v pozitivním smyslu slova ovlivní ekonomický vývoj v České republice, vytvoří střednědobé, ale i dlouhodobé perspektivy pro obranný průmysl státu.

Požadavky na zbrojní průmysl

Obranné plány vytvářejí prostor pro účast českých podnikatelských subjektů při realizaci konkrétních investičních projektů.

A nepůjde zdaleka jen o možnost využití plánovaných národních zdrojů, ale i o investice ze společného rozpočtu Aliance, tzv. programu bezpečnostních investic (*NATO Security Investment Programme – NSIP*). Jedná se o program společného budování infrastruktury NATO, nezbytné pro výcvik a nasazení ozbrojených sil Aliance na teritoriu členských zemí. Zahrnuje souhrn procesů a činností od stanovení koncepce požadovaných kapacit, analýzu zdrojů, plánování investic, realizaci a řízení výstavby, přejímku a správu prvků infrastruktury, až po jejich uvolnění a vyjmutí z inventáře Aliance.

V rámci tohoto programu budování infrastruktury NATO je zpravidla zabezpečována výstavba základen a zařízení, jako jsou letiště, komunikační a informační systémy, vojenská velitelství, čerpací stanice a sklady PHM, radarová a navigační zařízení, odpalovací raketové základny, skladiště, podpůrná pomocná zařízení atd. Financování programu společné infrastruktury NATO probíhá v rozsahu dohodnutých limitů a postupů, na základě ujednání o podílech na nákladech, které jsou přijímány s cílem co nejpravedlivěji je rozdělit.

V současné době jsou v úzké součinnosti s orgány NATO připraveny pro ČR návrhy směřující do oblastí budování interoperabilních komunikačních a informačních systémů, do oblastí zlepšení schopností protivzdušné obrany a do oblastí zabezpečení schopností přijmout posilující síly Aliance na teritoriu ČR. Z uvedeného vyplývá, že české podnikatelské subjekty mohou ještě znásobit svůj podíl na budování infrastruktury NATO využitím šancí v soutěži o zakázky i v ostatních členských zemích Aliance.

V této části článku mi dovoluji připomenout velmi důležitý úkol, který ČR rovněž řeší, a který souvisí s přistoupením ČR ke standardizačním dohodám v materiálové oblasti, a které zásadním způsobem ovlivní domácí výrobce, jejich možnost exportu, a tím i ekonomiku státu. Proto je úkolem rezortu obrany, průmyslu a obchodu a dalších státních institucí spoluvytvářet podmínky pro to, aby domácí průmyslová sféra tyto dohody akceptovala a přijala.

Výrobci, jejichž produkce vyhoví náročným standardům NATO, tak získají možnost nabídnout je nejen na domácím trhu, ale také se uplatnit na jednom z nejrozvinutějších trhů, který představují nejen členské země NATO, ale i na trzích dalších zemí, které standardizační dohody Aliance realizovaly.

Přistoupení ke kodifikačnímu systému NATO (*NATO Codification System – NCS*), který tvoří komplex nadnárodních dohod, procedur, standardů, datových prvků a elektronických transakcí je jednou z podmínek úspěšnosti obranného průmyslu ČR na realizaci obranných plánů.

K tomu ministerstvo obrany rozpracovalo návrh nezbytných opatření pro oblast materiálové standardizace, připravilo věcný záměr zákona ke zřízení Národního kodifikačního úřadu ČR a věcný záměr zákona ke zřízení Národního úřadu zabezpečování jakosti.

K důležitým předpokladům zajištění bezpečnosti státu patří bezesporu existence a udržení přiměřené domácí průmyslové základny obrany. Jedná se o souhrn státních a soukromých kapacit pro výzkum, vývoj, výrobu, opravy a zkoušení výzbroje a techniky. **Průmyslová základna obrany** je významná z hlediska strategického (např. snížení závislosti na zahraničních dodávkách, pohotovost zásobování v krizových situacích), **politického** (mj. zvýšení hodnověrnosti obrany) a **ekonomického** (např. vytváření pracovních příležitostí). Česká republika je pouze v několika málo oborech schopna vlastními silami zabezpečovat výzkum, vývoj a výrobu vojenské výzbroje a techniky. Nejprůprirozenější cestou se proto jeví spolupráce se spojenci a s dalšími zahraničními partnery, a to zejména účastí České republiky v činnosti výzbrojních orgánů NATO a těsnější kooperací s armádami a obranným průmyslem především členských zemí Aliance a ZEU, při současné podpoře domácího výzkumu a vývoje.

Ustavení Úřadu národního ředitele pro vyzbrojování – garanta spolupráce mezi naším zbrojním průmyslem a příslušnými institucemi NATO – umožní rozhodujícím způsobem ovlivňovat postavení a zaměření obranného průmyslu ČR.

U výzbroje či techniky mimo rámec možností českého průmyslu je nutné uplatňovat zejména politiku jejího kompenzovaného nákupu, tzn. spojování úhrady ceny se zpětnými dodávkami jiného, převážně vojenského materiálu, vyrobeného v České republice, resp. výrobou některých komponentů v České republice.

I v tomto kontextu jsou požadavky NATO na výstavbu ozbrojených sil pro Českou republiku nejen velmi důležitým prostředkem dalšího zvýšení účinnosti Aliance, ale i cestou k optimalizaci využívání zdrojů a získávání podpory veřejnosti.

Kromě naplňování těch našich národních závazků, které jsou dány přijetím 52 cílů výstavby sil, plánuje ministerstvo obrany v letech 2000 – 2004 prioritní investice do sociálního a bytového programu a do oblasti ekologie, v celkové výši přibližně 4 mld. Kč. Předpokládá se převážně rekonstrukce ubytoven a bytů pro vojáky z povolání, rekonstrukce kotelen, vytápění, skladovacích a manipulačních zařízení pohonných hmot, budování čistíren odpadních vod, rozšiřování plynofikace objektů apod.

Závěr

Vznik strategické koncepce stability a bezpečnosti pro 21. století je nevyhnutelný proces, jehož realizace bude úzce souviset s nezbytným přijetím nových kompetencí OSN, jeho restrukturalizací a vytvářením kolektivního nástroje globální moci. Summit hlav států a šéfů vlád ve Washingtonu v dubnu 1999 schválil novou strategickou koncepci Aliance pro 21. století, která vytváří předpoklad nadstavbového procesu v rámci OSN. Posuzování legitimacy zásahu Aliance v Kosovu bez souhlasu OSN, bude mít určitě pokračování, zvláště v Radě bezpečnosti.

Z hlediska zajištění bezpečnosti ČR představuje NATO základní institucionální rámec, a to zejména v oblasti vojenské obrany. Díky širokému pojetí bezpečnosti, které Aliance uplatňuje, však členství posiluje bezpečnost země i v oblastech mimo vlastní

vojenskou obranu, jako například v oblasti krizového řízení, civilního nouzového plánování a poskytování humanitární pomoci, dále v oblasti kontroly zbrojení a postupu proti šíření zbraní hromadného ničení, v možnostech průmyslové a vědecké spolupráce. Vojenské a ekonomické aspekty jsou přitom úzce provázány a mohou se navzájem pozitivně ovlivňovat.

Naše členství rozšiřuje také manévrovací prostor pro uplatnění českých výrobců a dodavatelů služeb. Pro krátkodobost členství v Alianci by bylo neseriózní označovat již dnes konkrétní projekty. Přesto v rámci obranného plánování České republiky, Institutu národního ředitele pro vyzbrojování budou revidované investiční projekty na příštích pět let dány k dispozici cestou výborů pro obranné a civilní nouzové plánování. Tak ty podniky, které splní podmínky veřejných soutěží, budou zapojeny do plánů modernizace Armády České republiky v movitém i nemovitém majetku, včetně zahraničního podílu.

Jsem však přesvědčen, že aktivita českých hospodářských subjektů, podpořená odpovědnou politikou vlády, nemůže nepřinést pozitivní výsledky v nově dynamicky se utvářejícím strategickém prostředí pro 21. století.

Literatura:

- * Strnádek, J.: Filozofická východiska strategické obrany státu, VR 3/95.
- * Strnádek, J.: Český postoj ke společné evropské obranné politice, VR 1/96.
- * Strnádek, J.: Evropská bezpečnostní politika v 21. století, VR 4/97.
- * Kafka, J., Valach, F., Strnádek, J.: Problematika plánování obrany státu přístupujícího k Alianci, VR 3/98.
- * NATO: Nová strategická koncepce NATO pro 21. století, Právo 27/4/99.
- * MO ČR: Bezpečnostní strategie ČR, AVIS, 20/4/99.
- * MO ČR: Vojenská strategie ČR, AVIS, 20/4/99.

Budeme podporovat rozšíření Rady bezpečnosti o dalších pět stálých členů a chtít rovněž zastoupení střední a východní Evropy mezi nestálými členy rady. Důvodem je, že svět se od roku 1945 změnil a Rada bezpečnosti nemůže už být vnímána jako klub těch zemí, které měly rozhodující slovo v poválečném uspořádání.

*Jan Kavan,
ministr zahraničních věcí ČR
Právo 21. 9. 1999*

Jaderná síla NATO v novém bezpečnostním prostředí

Následující stať poskytuje výčet nejdůležitějších změn v jaderné politice NATO a informuje o stavu její jaderné síly. Poukazuje na důslednost s jakou Aliance, v souladu se svým závazkem, udržuje pouze minimální počet jaderné výzbroje nutné k podpoře své strategie – bránit mír a zabránit válce. Dokumentuje rovněž roli současné alianční jaderné síly. Mimoto zvýrazňuje plánování a realizování náročného programu kontroly zbrojení jako integrální součásti bezpečnostní politiky NATO.

* * *

Ukončením studené války, přijetím a implementováním Strategické koncepce Aliance z roku 1991, uskutečnila Aliance dalekosáhlé kroky k přizpůsobení své politiky a obranných sil novému bezpečnostnímu prostředí. Realizování jejího nového přístupu k bezpečnosti reflektuje tři vzájemně se podporující elementy – dialog, spolupráci a udržování efektivní kolektivní schopnosti obrany.

Jaderná strategie NATO a stav její jaderné síly byly mezi prvními, které byly přehodnoceny a počátkem roku 1991 podrobeny nejradikálnějších změnám.

Snížení závislosti na jaderné síle

V době studené války hrála jaderná síla NATO hlavní roli v tzv. strategii pružné reakce. Z důvodu zamezení vzniku války v Evropě (deterentu), byly jaderné zbraně integrovány do celé struktury ozbrojených sil NATO, a podle předem připravených plánů byly připraveny k jejich bezprostřednímu použití. To ovšem také znamenalo udržovat významnou část této síly na vysoké úrovni připravenosti.

V novém bezpečnostním prostředí Aliance radikálně snížila svoji závislost na jaderné síle. Prevence války zůstala sice stále hlavní strategií NATO, ale možnost jaderné eskalace z ní byla vyloučena. V současnosti nejsou jaderné zbraně NATO dlouhodobě zacíleny proti žádné zemi a okolnosti, za kterých by směly být použity, jsou považovány za extrémně vzdálené. Jaderná síla Aliance hraje základní roli v prevenci války, tato role je však nyní především politická: výhledově není zaměřena na žádné specifické ohrožení.

Snížení stavu jaderných zbraní

Snížení závislosti NATO na jaderné síle bylo manifestováno především v jejím radikálním snížení. Termíny jaderná síla NATO nebo jaderný potenciál NATO, použité v tomto textu, představují celkovou alianční substrategickou jadernou sílu či výzbroj.

■ Počty a typy rozmístěných jaderných systémů

V průběhu sedmdesátých a osmdesátých let udržovalo NATO rozsáhlý arzenál jaderných zbraňových systémů, zahrnujících pozemní jaderné miny, jaderné dělostřelectvo, letecké protizemní řízené střely (LPŘS), protiponorkové hlubinné pumy, pozemní protiletadlové řízené střely (PLŘS), řízené střely krátkého a středního doletu, pozemní střely s plochou dráhou letu (ŘSPDL) a letecké jaderné pumy pro tzv. letouny dvojího určení (*Dual-Capable Aircraft – DCA*), které jsou speciálně upravené pro nesení jak konvenčních, tak jaderné munice.

Připojená tabulka ukazuje nejen které jaderné systémy a kdy byly rozmístěny, ale především ilustruje významné snížení počtu jejich typů (viz tabulka).

Tabulka

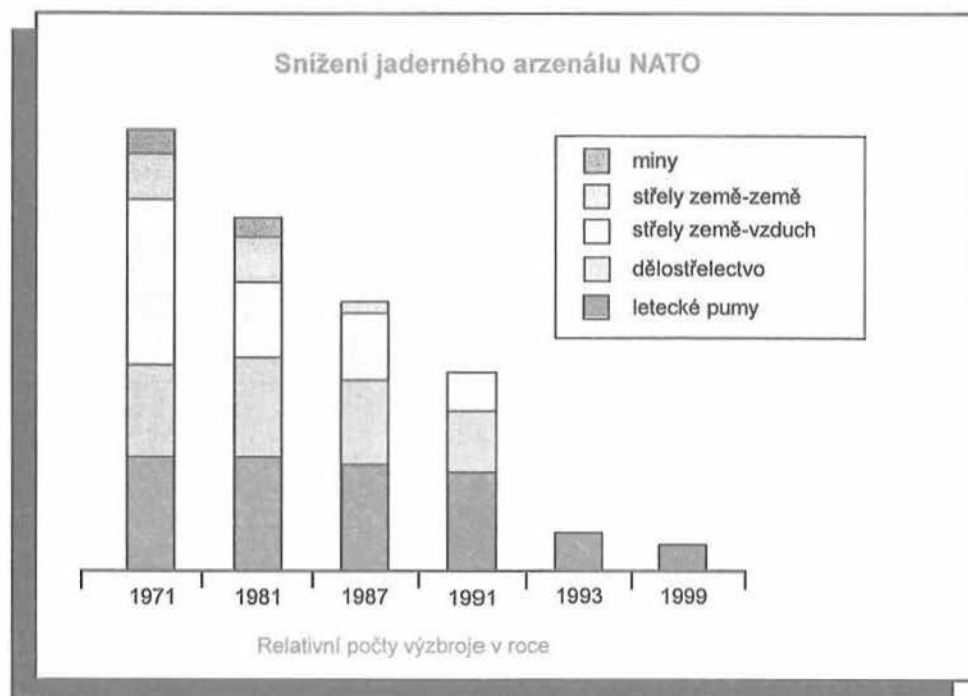
Jaderné systémy rozmístěné v Evropě					
	1971	1981	1987	1991	1999
Pozemní miny	x	x			
PLŘS Nike Hercules	x	x	x		
ŘS Honest John	x	x			
ŘS Lance	x	x	x	x	
ŘS Sergeant	x				
ŘS Pershing IA	x	x	x		
ŘS Pershing II			x		
ŘSPDL			x		
Houfnice ráže 155 mm	x	x	x	x	
Houfnice ráže 203,2 mm	x	x	x	x	
LPŘS Walleye ASM	x				
Protiponorkové pumy	x	x	x	x	
Letecké jaderné pumy	x	x	x	x	x
Celkem systémů:	11	9	9	6	1

Po skončení studené války zrušilo NATO několik plánovaných modernizačních programů v oblasti jaderných sil. Po intenzivních konzultacích v Alianci, USA a Velká Británie stáhly jaderné taktické letecké protizemní řízené střely z výzbroje vojenského letectva. USA také zrušily plánovanou modernizaci jaderné hlavice pro řízenou střelu Lance a výrobu nového jaderného dělostřeleckého granátu ráže 155 mm, jako předzvěst pozdějšího rozhodnutí stáhnout všechny pozemní substrategické zbraně. Velká Británie zrušila jadernou roli bojových letounů dvojího určení, takže britské vojenské letectvo (RAF) dnes neplní žádné úkoly s použitím jaderných zbraní.

■ Počty a typy jaderných hlavíc

Nedlouho po iniciativě amerického prezidenta Bushe, rozhodla v říjnu 1991 Aliance snížit počet svých jaderných zbraní pro substrategické síly v Evropě o více než 85 %. Toto snížení bylo ukončeno v roce 1993. Součástí redukce bylo vyřazení všech

jaderných hlavic z pozemních substrategických sil NATO (zahrnovaly jaderné dělostřelectvo a pozemní řízené střely) a snížení počtu leteckých jaderných pum o více než 50 %. Všechny jaderné zbraně umístěné na povrchových plavidlech vojenského námořnictva byly staženy. Eliminační proces zahrnoval kolem 1300 zbraní jaderného dělostřelectva a 850 hlavic pro taktické řízené střely Lance. Všechny jaderné hlavice, které byly předurčené pro tyto síly, byly staženy z inventáře NATO. Většina z nich byla již zlikvidována, nebo bude likvidována v blízké budoucnosti. Viz graf č. 1, ilustrující snížení počtů jaderné výzbroje NATO umístěné Evropě.

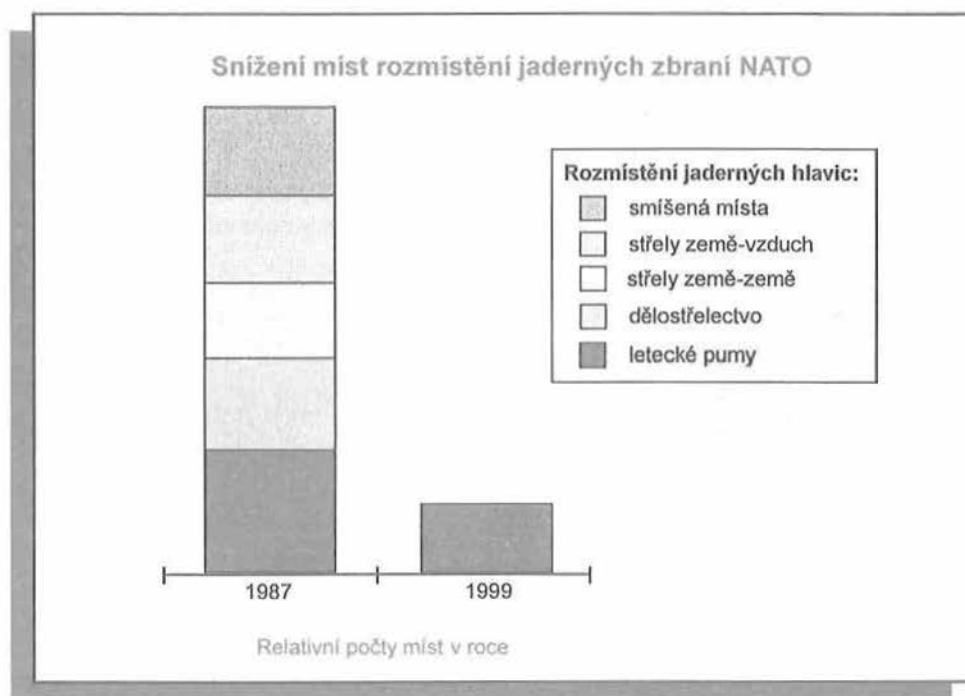
Graf č. 1

V grafu ovšem nejsou zobrazeny jaderné systémy USA a Velké Británie rozmístěné na moři, které by v případě potřeby mohly být k dispozici pro NATO. USA mají nyní, kromě jaderných střel s plochou dráhou letu odpalovaných z ponorek (které však nejsou v mírové době dlouhodobě rozmístěny na moři), kompletně staženy všechny námořní substrategické zbraně. Jaderná role letounů dvojího určení, umístěných na letadlových lodích, byla rovněž zrušena. Povrchová plavidla britského vojenského námořnictva (Royal Navy) nejsou dlouhodobě uzpůsobena pro vyzbrojení jadernými zbraněmi. Graf také neuvádí malý počet britských raket Trident s jadernou hlavicí, umístěných na ponorkách s jaderným pohonem, které jsou předurčeny pro substrategickou roli.

NATO nyní disponuje pouze pozemními jadernými zbraněmi rozmístěnými na zemi, představující americké letecké jaderné pumy pro letouny dvojího určení, jež jsou ve výzbroji některých členských zemí Aliance.

■ *Prostory rozmístění jaderných zbraní*

Tak, jak byly od skončení studené války redukovány či odstraňovány jaderné zbraňové systémy NATO, uskutečnila Aliance rozsáhlé snížení míst pro jejich rozmístění (o 80 %). V tom samém období byl také zaveden nový, mnohem účinnější a bezpečnější systém jejich uložení. Letecké jaderné pumy a letouny dvojího určení jsou dnes, za přísných bezpečnostních opatření, bezpečně rozmístěny na několika málo místech (viz graf č. 2).

Graf č. 2

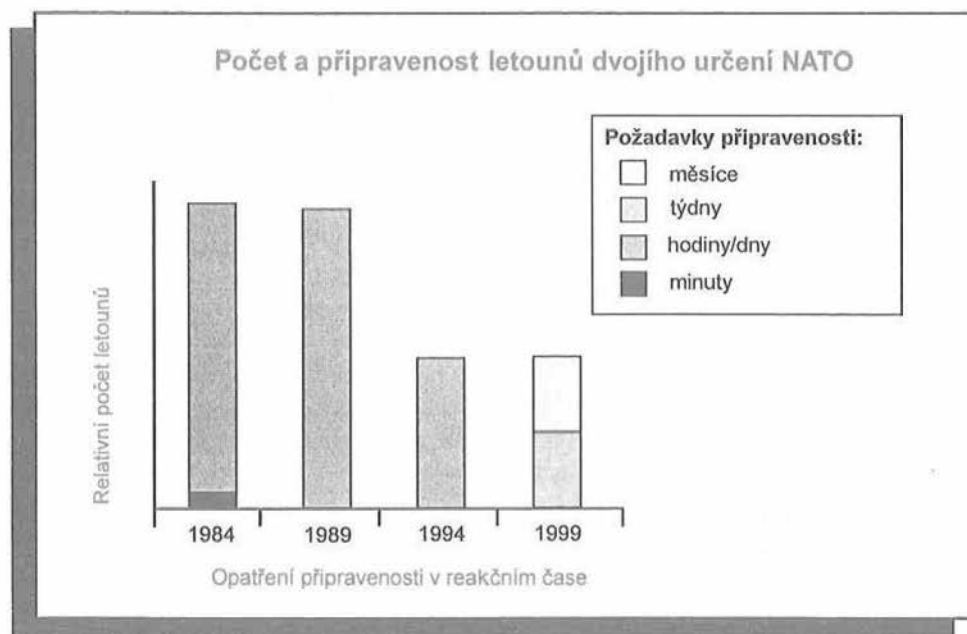
■ *Žádné předem plánované cíle*

Aliance přestala rovněž udržovat v mírové době stálé alternativní plány na přidělení cílů pro své substrategické jaderné zbraně. Výsledkem toho je, že tyto jaderné zbraně nejsou dlouhodobě zacíleny proti žádné zemi.

■ *Počet a stupeň připravenosti letounů dvojího určení*

I po ukončení studené války zachovávala Aliance v mírové době letouny dvojího určení spolu s jejich jadernou výzbrojí na vysokém stupni připravenosti se schopností vzletět v několika minutách. V době krize nebo konfliktu mohl počet těchto letounů dále narůst.

Na základě zlepšení bezpečnostního prostředí přijala Aliance řadu opatření ke snížení počtu a úrovně připravenosti letounů dvojího určení. V roce 1995 byla doba připravenosti těchto letounů tak výrazně snížena, že se nyní počítá na týdny, a ne na minuty. Trend tohoto snižování je ilustrován na připojeném grafu (graf č. 3).

Graf č. 3

■ Rozšíření NATO

Spojenci usoudili, že současný nízký stav substrategických sil bude postačovat k pokrytí požadavků odstrašování (deterence) i v nedaleké budoucnosti. V prosinci 1996 ministři zahraničních věcí a obrany členských států NATO v další jednostranné iniciativě oznámili, že rozšíření Aliance nevyžaduje žádné změny ve stavu její jaderné síly, protože Aliance nemá žádný úmysl, plán, ani důvod rozmístit jaderné zbraně na teritoriu nových členů, ale také nemá žádnou potřebu měnit stav své jaderné síly nebo svou jadernou politiku, a ani nepředvídá, že by to v budoucnu bylo potřebné. Nejvyšší představitelé států a vlád Aliance tento výrok znovu opakovali v Ustavujícím aktu o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi NATO a Ruskou federací.

Noví členové jsou rovnoprávními partnery Aliance ve všech ohledech, zahrnující jak jejich závazek k alianční politice v oblasti jaderných zbraní, tak také garanci, kterou tato politika poskytuje všem spojencům.

Snížování strategických sil

Podle Smlouvy o snížení strategických zbraní START I (*Strategic Arms Reduction Treaty – I*) sníží USA a Rusko počet svých rozmístěných strategických jaderných zbraní z úrovně vyšší než 10 000 na 6000.

Podle smlouvy START II, podepsané v lednu 1993 a zatím ratifikované pouze v USA, by se měl počet jaderných zbraní na obou stranách dále snížit na 3000 až 3500, vyloučí se použití vícenásobných samostatně naváděných hlavic (*Multiple Independently Targeted Re-entry Vehicles – MIRV*) na mezikontinentálních balistických střelách (*Inter-Continental Ballistic Missiles – ICBM*) a budou vypracovány procedury pro realizaci nezbytného ověřování.

USA a Rusko také naznačily, že jsou následně, po ruské ratifikaci smlouvy START II, připraveny zahájit jednání o smlouvě START III, která směřuje k dalšímu snížení počtů strategických zbraní na úroveň 2000 až 2500 kusů a o opatřeních vztahujících se k ověřování počtu či k ničení jaderných hlavic strategických střel, které mají ve svém vybavení.

V roce 1998 se Velká Británie, na základě programu Přehodnocení strategických priorit (*Strategic Defence Review – SDR*), nezávisle rozhodla snížit počet svých jaderných zbraní o jednu třetinu, tzn. že nyní představují méně než 200 jaderných hlavic pro rakety Trident II, které jsou umístěny na třech jaderných ponorkách Vanguard.

Francie rovněž redukovala svou na NATO nezávislou jadernou sílu (není proto zahrnuta v uvedených grafech a tabulce). Raketová základna s mezikontinentálními řízenými střelami S-3D bude do konce roku 1999 uzavřena a demontována. Počet strategických jaderných ponorek s řízenými střelami M-45 bude snížen na čtyři. Taktické střely Hades s jadernou hlavicí byly staženy z výbroje pozemních sil.

Kontrola jaderných zbraní

Kontrola jaderných zbraní a jejich nerozšiřování jsou integrální součástí bezpečnostní politiky jednotlivých členských států Aliance. Jsou pevně zakotveny v širokém politickém kontextu, ve kterém se spojenci snaží dále prohlubovat vojenskou transparentnost a vzájemnou důvěru, upevňovat stabilitu a bezpečnost na co nejnížší úrovni výbroje.

V roce 1983 Aliance ve svém rozhodnutí z Montebella oznámila a následně realizovala stažení 1400 jaderných hlavic z Evropy. Americko-sovětská smlouva o jaderných zbraních středního dosahu (*Intermediate Range Nuclear Forces – INF*) z roku 1987 významným způsobem omezila počet pozemních jaderných střel středního doletu na globálním základě. Pro další úsilí v oblasti jejich snížování je charakteristické, že:

- Všichni spojenci plně podporují Smlouvu o nešíření jaderných zbraní (*Non-Proliferation Treaty – NPT*). NATO vyzvalo všechny země, které ji ještě nepodepsaly, aby tak neprodleně učinily a zapojily se plně do její realizace.
- Aliance vyzvala všechny země, aby přistoupily k přijetí Smlouvy o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (*Comprehensive Test Ban Treaty – CTBT*).

- NATO plně podporuje úsilí snížit počet jaderných zbraní rozumným a odstupňovaným způsobem. Aliance uvítala pokrok ve smlouvě START I a zdůrazňuje potřebu ratifikace a vstupu smlouvy START II v platnost. Ratifikace je nezbytným předpokladem pro další podstatné snížení strategického arzenálu prostřednictvím zamýšlené smlouvy START III.
- Spojenci také podporují včasné uzavření ověřitelné a univerzální smlouvy o zákazu vývozu štěpných materiálů.

Všechny tyto závazky jsou přesvědčivým svědectvím dlouhotrvajícího a efektivního úsilí členských států Aliance zaměřené na jedné straně na zajištění bezpečnosti a stability s použitím nejnižší možné úrovně sil a na druhé straně na dodržení vysokých požadavků na zajištění své obrany.

Role současné jaderné síly NATO

Základní úloha současné jaderné síly je politická: zachování míru a zabránění nátlaku. Jaderná síla NATO přispívá k evropskému míru a stabilitě tím, že zdůrazňuje iracionalitu rozsáhlého válečného konfliktu v euroatlantickém regionu. Rizika možné agrese proti NATO jsou však v mnoha směrech nevypočitatelná a konvenční síly samotné je nemohou zvládnout. Jaderná síla NATO, spolu s vhodným složením konvenčních kapacit, také vytváří skutečnou reálnou nejistotu pro každou zemi, která by hledala politické nebo vojenské řešení ve formě hrozby nebo použití zbraní hromadného ničení proti Alianci.

Kolektivní bezpečnost, zajištěná jadernou silou NATO, je sdílena všemi členy Aliance tím, že poskytuje záruku každému členovi, který by se jinak cítil zranitelný. Přítomnost amerických jaderných zbraní v Evropě, které jsou určeny k podpoře Aliance, poskytuje základní politické a vojenské spojení mezi evropskými a severoamerickými členy NATO. Bezpečnostní záruky zemí nevlastnících jaderné zbraně, vycházející z alianční jaderné síly, jasně demonstrují nejenom solidaritu Aliance, ale také společný závazek členských zemí sdílet náklady a rizika z toho vyplývající.

Skupina pro jaderné plánování NATO poskytuje fórum, na kterém ministři obrany zemí vlastnících či nevlastnících jaderné zbraně spolupracují v rozhodování o alianční jaderné politice a o stavu jaderné síly NATO.

* * *

Změny bezpečnostního prostředí od studené války dovolily Alianci významně snížit jak počet jaderných zbraní, tak i svoji závislost na nich. Přesto musí NATO udržovat takovou strukturu sil, která poskytne základní vojenské schopnosti nezbytné pro zajištění kolektivní obrany Aliance. Musí také zajistit udržování jádra těchto vojenských schopností. Základním elementem tohoto jádra zůstává i nadále jaderná síla NATO.

Jaká by měla být národní obranná průmyslová základna?

Tradičně je touha mít soběstačnou obrannou průmyslovou základnu hlavním faktorem v postoji státu k zajištění jeho bezpečnosti. A to zvláště v oblasti zbrojních systémů, které reprezentují nejmodernější složky vojenské technologie. Nicméně v posledních letech začalo být čím dál obtížnější udržovat soběstačnost na poli obranného průmyslu. Jedno průmyslové odvětví za druhým se stává mezinárodní záležitostí jak svojí strukturou, tak svým vedením. Avšak to neznamená neusilovat se o zavedení, udržení a nebo rozvoj zbrojní výroby. Zároveň se ale ukazuje, že obranná průmyslová základna může plnit významné funkce v hospodářské politice státu. Vždyť i takové státy jako Řecko, Turecko nebo Španělsko se pokoušejí o zavedení zbrojní výroby. Od zavedení zbrojní výroby tyto státy očekávají přínos ekonomický, ale především přínos nových technologií pro národní hospodářství. Hovoří se o multiplikačním faktoru zbrojní výroby pro ekonomický a technologický rozvoj.

Ve vztahu k obranné průmyslové základně existují zhruba čtyři základní postoje:

- ① Budování obranné průmyslové základny jako autonomního národního prvku s cílem demonstrovat politickou a ekonomickou nezávislost.
- ② Demonstrace politické síly.
- ③ Ekonomické důvody – úspora národních finančních zdrojů a prezentace vyspělosti ekonomiky (sem patří většina států).
- ④ Snaha o zvýšení výkonnosti ekonomiky přes nové technologie používané ve zbrojní výrobě.

Někteří autoři uvádí ještě pátý motiv – podpora diktátorského režimu.

V tomto příspěvku budou používány následující základní pojmy:

Obranný průmysl, resp. zbrojní průmysl, je průmyslové odvětví zabývající se produkcí zbraní a dalších výrobků pro vojenské účely, které pro své specifické vlastnosti a omezení v použití podléhají zvláštním předpisům při výrobě a nemají zpravidla charakter běžné komerční produkce. Pokud se používá civilní výrobek ve vojenských činnostech, pak se hovoří o produkci vojenského určení. Obranný průmysl tvoří souhrn všech výrobců prostředků vojenského určení. Podíl výrobců prostředků vojenského určení na celkové domácí zbrojní produkci země je v současné době podstatný, avšak lze předpokládat, že s nezbytným rozvojem mezinárodních kooperací bude klesat.

Obranná průmyslová základna – je optimalizovaný souhrn výzkumných, vývojových, zkušebních, výrobních a opravárenských subjektů, které mají význam pro obranu státu.

Obranná průmyslová základna představuje významnou, ale přitom integrální součást obranného potenciálu státu. Z politického hlediska je obranná průmyslová základna nejen nástrojem, ale i projevem jeho svrchovanosti, umožňující nezávislost rozhodování v otázkách obrany a vytváření vojenského potenciálu podle potřeb země; pro

koaliční svazky je existence moderní domácí obranné průmyslové základny prostředkem k posílení pozice země ve vojenské alianci a k rozvíjení vícestranné výhodné spolupráce. Správně strukturovaná obranná průmyslová základna může pozitivně přispívat k hospodářské politice státu. Může plnit dva základní cíle hospodářské politiky státu – první cíl je plná zaměstnanost a druhý cíl je stabilita cen.

V oblasti vojenství je dnes maximální orientace na akvizici výzbroje a ostatního vojenského materiálu z domácí obranné průmyslové základny prvořadým strategickým požadavkem. Dobře fungující domácí obranná průmyslová základna je schopna pohotově uspokojit potřeby vlastních ozbrojených sil i v krizových podmínkách, kdy obstarávání výrobků a služeb ze zahraničí je ztíženo, či dočasně úplně znemožněno. Za mimořádných situací nejde ani tak o dodávky nových zbraní, ale především o servis a opravy složitých technických systémů a dodávky náhradních dílů i spotřebního materiálu.

Ekonomicky jsou výhody orientace vlastní armády na domácí výrobce zcela zřejmé. Výhoda nespočívá jen v existenci samotné obranné průmyslové základny, jak se často očekává, nebo jen v nižší prodejní ceně domácích, ale ve značných úsporách nákladů při zkouškách, školení specialistů, servisu zbraňových systémů, dodávkách náhradních dílů, v další modernizaci techniky apod. Významně vystupuje do popředí problematika přínosu nových technologií pro celé hospodářství.

Kromě prioritní orientace na uspokojování potřeb vlastních ozbrojených sil je současně zapotřebí rozvíjet i exportní schopnost domácí obranné průmyslové základny. Odběr zbrojní produkce vlastní armády neumožňuje dosáhnout ekonomickou rentabilitu zbrojní výroby a vývoz je tak jedinou cestou, jak je možno v dnešních podmínkách docílit jejich přijatelných ukazatelů.

Nákup a prodej zbraní je současně ekonomickou, komerční a politickou aktivitou. Mikroekonomická teorie trhů proto vychází z politicko-ekonomické analýzy struktury a chování aktérů na nabídkové straně mezinárodního zbrojního trhu, který je často označován jako oligopolní. Údaje o podílu a koncentraci trhu ukazují, že mezinárodní zbrojní trh je strukturálně oligopolní, i když ne v takové míře, jak tomu bylo v minulosti.

Existence výkonné, exportně orientované obranné průmyslové základny vytváří i výhodné možnosti pro kompenzační dodávky, kooperaci či koprodukcí při nákupu některých prostředků (zpravidla velkých a nákladných zbraňových systémů) ze zahraničí. Taková spolupráce umožňuje částečně, někdy i zcela, kompenzovat výdaje na jejich akvizici, nebo alespoň snížit pořizovací cenu nového systému v důsledku účasti domácích výrobců.

Po nových hospodářských politikách se tudíž vyžaduje, aby na změněnou skutečnost reagovaly. Starý typ politiky jednoduše není dostatečně relevantní v novém prostředí.

Cílem nové politiky musí být to, že v oblastech, jako jsou: obchodní politika, daňová politika, vzdělání, finanční trhy, vládní investice do výzkumu a vývoje, praxe v zásobování obranných složek a v mnoha dalších, ve kterých má vláda vliv na strukturu, vedení a výkonnost průmyslu, stát provádí činnosti, které mu umožní stimulovat takové obchodní operace, jejichž výsledkem bude jak posílení bezpečnosti, tak posílení průmyslové konkurenceschopnosti našich výrobků. Musíme začít se změnami v obranném průmyslu. Je to naprosto ovládaná sféra ekonomiky, tj. jediný vládní kupující sto-

procentně regulovaný vládou. Většina ostatních států si již dávno uvědomila **důležitost obranného průmyslu** a ustavila vládní organizace zodpovědné za zajištění schopnosti růstu, inovací, schopnosti reagovat na tyto okolnosti ve své obranné průmyslové základně. V České republice žádná taková organizace neexistuje, i když její ustanovení je zcela nezbytné, ačkoliv samo o sobě nedostačující.

Druhým, a možná nejdůležitějším krokem, je uvědomit si, že je naprosto nezbytné, aby ministerstvo obrany v průběhu příštích let radikálně změnilo způsob, jakým funguje. Změny musí zahrnovat: požadavky na zbraně, rozpočet, proces vývoje, zásobování a přístup ministerstva obrany i vlády k obranné průmyslové základně.

Přinejlepším budou tyto důležité změny obtížnou výzvou. Přinejhorším se ukážou jako nesplnitelné. Přesto k nim musí dojít. Abychom pochopili proč, musíme se podívat na **současné problémy obranné průmyslové základny z pěti různých**, a přesto navzájem se přesahujících perspektiv.

První z nich jsou důsledky změněného vojenského prostředí na výběr zbraní; druhou jsou důsledky snižujícího se rozpočtu na obranu; třetí z pohledu toho, co se získá za peníze utracené na vývoj a zásobování výzbrojí; čtvrtou ze současných podmínek a pravděpodobně budoucnosti obranné průmyslové základny (jak v domácím, tak v mezinárodním měřítku); a pátou z pozice současných a možných vlivů vojenských dodávek na průmyslovou konkurenceschopnost. Tento problém byl naznačen v úvodu.

Všeobecně se uznává, že oblast jako je udržování silné domácí zbrojní základny je nezbytná – avšak realizace vyžaduje zvyšující se podíl finančních zdrojů ze snižujícího se rozpočtu na obranu. Výsledkem bude menší množství peněz, které zůstane na vývoj a získávání nových zbrojních systémů – včetně mnohých, které již s vývojem započaly, ale budou muset být buď silně zpomaleny anebo ukončeny. Dostupné finance by měly jít prvořadě na modernizaci subsystémů existujících zbrojních systémů a zbytek by měl být použit na vývoj a prosazení malých množství vybraných systémů (vybavení, které slibuje nesmírné zlepšení v efektivnosti vojenských sil). I těchto několik málo nových zbraní bude muset být mnohem levnějších a budou muset být vyvinuty a vyrobeny mnohem rychleji.

Z pohledu základny obranného průmyslu, vidíme narůstající nedostatek výkonnosti na úrovni primární smluvní strany – továrny nejsou zdaleka naplno využívány; firmy jsou zatíženy velkými dluhy; zisky výrazně klesají; násobky cen ke mzdám jsou velmi nízké; a jak je zřejmé, jakmile začne rozpočet klesat, nově se tvořivší obranný průmysl se ocitne ve stavu strachu a paniky. Toto všechno jsou klasické příznaky ekonomicky nemocného průmyslu.

Ve stejně důležitých nižších úrovních obranného průmyslu již odklon od zbrojní výroby nastal – všude tam, kde firmy mají nějaký výběr – a ministerstvo obrany zjišťuje, že je stále více a více závislé na zahraničních zdrojích (které jsou často jeho jedinými zdroji), a to v narůstajícím množství důležitých zbrojních složek, podsystémů a výrobního vybavení. Tudíž opory moderních zbrojních systémů pochází ve stále větší míře z nákupů v jiných zemích, jelikož cena, výkonnost, kvalita či dostupnost jsou lepší v jiných zemích.

Z této skutečnosti plynou čím dál, tím víc zdůrazňované politické požadavky, aby stát podnikl opravné akce. Avšak cena za samovládu (obzvláště v existujícím, silně specializovaném, málo produktivním a drahém domácím zbrojním průmyslu) by byla

tak extrémně vysoká, že kdyby jsme se pokusili podpořit naprosto soběstačný zbrojní průmysl, vyžádalo by si to většinu prostředků, které má ministerstvo obrany k dispozici – a to jen na podporu samotného průmyslu. To by vedlo k nepříznivému důsledku, že by si totiž stát již nemohl dovolit nákup žádných dalších zbraní.

Aby bylo možno reagovat na tyto narůstající problémy ve sféře získávání zbraní (tyto problémy existují ve většině rozvinutých zemí), bude nutno ustavit nějakou vizi toho, jak by v budoucnu měla vypadat obranná průmyslová základna; stanovit tuto vizi v souladu se současnou realitou, a potom podniknout vhodné kroky k dosažení vytčeného cíle. Uvnitř takového rámce nebude ani žádoucí, ani praktické, aby veškerý obranný průmysl byl domácí a pod ochranou státu, spíše se takto bude uvažovat jen o několika klíčových odvětvích průmyslu.

Prvním krokem tudíž budou drastická kritéria pro stanovení „klíčivosti“ tak, aby těmito filtry prošlo jen několik málo průmyslových pododvětví, a aby zbývající byly v mezinárodní struktuře určeny tržními silami. Zde musí nastat velmi aktivní práce našich zástupců v orgánu NIAG v rámci NATO. V rámci těchto omezení by měla zbrojní průmyslová základna mít těchto šest žádoucích znaků:

1. Měla by být domácí – pro klíčové zbrojní technologie.
2. V současné době nejlepší a nejmodernější (aby bylo možno docílit technologické nadřazenosti).
3. Měla by být schopna zrealizovat nové výrobky v krátkých cyklech.
4. Vysoká kvalita a nízká cena produkce.
5. Měla by být schopna rychle vyrobit zbraně z vybraných oblastí (a reagovat tak na měnící se krizové požadavky).
6. Měla by mít zisk (z důvodu investičních potřeb).

Dnes v průmyslu existuje výrazný rozdíl mezi těmito žádoucími charakteristikami a skutečností jak na úrovni nejlepších smluvních stran, tak v nižších úrovních. Konkrétně zjišťujeme:

- ◆ že existuje závislost na jednom zdroji v domácích podmínkách, tak také na zahraničních dodavatelích,
- ◆ narůstající počet mezinárodních průmyslových podniků se společnou majetkovou účastí jak doma, tak v cizině,
- ◆ narůstající závislost na zahraničním prodeji zbraní z důvodu přežití obranného průmyslu,
- ◆ celosvětově narůstající kapacita výroby zbraní (a důležitý nadměrný prodej existujících zásob, což vede k dalšímu zaplavení trhu),
- ◆ narůstající zahraniční ekonomické sponzorování progresivní špičkové technologie,
- ◆ narůstající vládní regulace průmyslu (a s tím spojené, narůstající neúčinnosti),
- ◆ téměř naprostá neschopnost rychle zvýšit produkci, pokud by to bylo nutné v důsledku nějaké krize – často to může trvat celá léta, než se podaří zajistit požadované specializované vojenské součástky k vybudování dodatečného množství zbrojních systémů.

Velké rozdíly mezi žádoucími charakteristikami budoucí základny obranného průmyslu a realitou současných podmínek znamenají, že se něco musí udělat. Obranný

průmysl musí být radikálně restrukturalizován, vyžaduje aby byl zařazen do programu revitalizace.

Uvnitř existující demokratické společnosti se svobodným podnikáním má stát v podstatě čtyři základní možnosti řešení tohoto neutěšeného stavu (revitalizace je řešením krátkodobým):

- a) Udržovat segregované, pouze zbrojní domácí průmyslové sektory.
- b) Liberalizovat mezinárodní trh tak, aby volně fungoval prostřednictvím průmyslových dohod a politických aktivit v oblasti zbrojní výroby.
- c) Kultivovat mezinárodně integrované, výhradně zbrojní struktury s našimi spojenci cestou offsetů.
- d) Kultivovat integrované civilně-vojenské sektory (kdekoliv to bude vhodné).

Je zřejmé, že tyto čtyři možnosti se vzájemně nevylučují, a stejně tak je zřejmé, že řešení pro jedno průmyslové odvětví může být velice rozdílné od řešení v odvětví jiném. Nicméně existují některé všeobecné připomínky, které se týkají všech čtyř uvedených možností.

První z nich je, že udržování segregovaného, pouze obranného domácího průmyslu (minimálně na úrovni hlavního dodavatele) je možností, kterou jsme historicky využívali, avšak nikoliv v současné době a návrat na minulou úroveň je velmi obtížný, dá se říci, že skoro nemožný. Jistě se nebude opakovat situace, abychom prodali jako v letech 1963-1989 asi 6000 letounů L-29 (3458), L-39 (2545).

Z důvodu výjimečného a nevykonného působení vládních orgánů a podniků, stále více společností (s vojenskými i komerčními aktivitami) začalo rozdělovat a oddělovat své zbrojní a komerční operace. Segregace je v podstatě možností, kterou není možno si dovolit u velké většiny obranného vybavení, jelikož by to zároveň znamenalo jednak podporovat celý průmysl, a jednak nakupovat zbraně. Tato kombinace však není možná s omezeným množstvím finančních prostředků, které má armáda k dispozici. Tento malý specializovaný a subvencovaný zbrojní sektor by zcela ještě nebyl schopen vyhovět požadavkům na zvýšenou kapacitu a větší objem výroby v krizových obdobích.

Když se podíváme na druhou z možností (konkrétně: umožnit volné fungování mezinárodního trhu), zjistíme, že žádoucí charakteristiky budoucího obranného průmyslu vyvolávají časté průmyslové a politické konflikty. Podmínek pro zbrojní aktivity – jediný kupec, regulovaný trh, a pouze několik dodavatelů (přinejlepším) v každém sektoru – se nedá dosáhnout při normálních operacích na liberalizovaném trhu. Zatímco síly oligopolistické konkurence mohou být velmi efektivně využívány monopolistickým – jediným kupcem, pro dosažení dlouhodobých zásobovacích cílů (v konkurenceschopném, inovativním, reagujícím, výkonném a profitujícím domácím zbrojním průmyslu), tradiční síly volného trhu – s jejich naprostou závislostí na průmyslových (korporativních) cílech a na volné hře domácí politiky – se jednoduše nejeví jako schopné dosáhnout státních bezpečnostních cílů. Ve skutečnosti v dnešním globálním trhu mohou mít naopak škodlivé bezpečnostní důsledky. Chování státních dodavatelů však není vždy plně v souladu s představou oligopolní povahou trhu. Ukazuje se tedy, že nabídková strana trhu je oligopolní pouze z hlediska struktury, nikoli z hlediska chování.

Tudíž nejatraktivnějšími alternativami zůstávají poslední dvě možnosti, anebo nějaká jejich kombinace, tj. buď malá, výkonná, mezinárodně integrovaná (založená na spojencích) pouze zbrojní struktura, anebo velmi konkurenceschopná (vhodná a výkonná) integrovaná civilní/vojenská struktura. Naneštěstí (vezmeme-li v úvahu historické podmínky obranného průmyslu) ani jedné z nich nebude snadné dosáhnout. Bez radikálních změn v tradičním způsobu, jakým byl zbrojní průmysl organizován, vybrat jednu (nebo obě) z těchto možností by pravděpodobně vyústilo v naprosto neefektivní či dokonce škodlivý závěr. Jelikož toto jsou dvě nejatraktivnější dlouhodobé možnosti, musíme se každou z nich zabývat do hloubky, abychom pochopili specifické překážky, které bude nutno překonat, a specifické změny, ke kterým bude muset dojít, aby bylo těchto alternativ dosaženo vhodně a účinně v 21. století.

Spolupráce ve zbrojní výrobě nabízí:

- ① Vzájemné vojenské výhody.
- ② Oboustranné úspory v rozpočtu na obranu (jak ve výzkumu a vývoji, tak i ve výrobě i zkušebnictví).
- ③ Dosažení dlouhodobých ekonomických cílů daného státu (zaměstnanost odborníků, rozvoj průmyslu, technologický transfer).

Jednotlivé varianty obranné průmyslové politiky, kterou bychom použili, sice slibují značné úspory na nákladech, je ovšem třeba specifikovat jejich předpoklady. Jedině tehdy budeme moci posoudit jejich důsledky a pravděpodobnost toho, že budou úspěšné (a důvody pro ústupky od nejlepšího řešení ve prospěch postupů, jako řízená soutěž). V každém typu průmyslové politiky se předpokládá že:

- Národní či centralizovaná akviziční agentura se bude chovat jako soutěživý nakupující, přičemž nepůsobí žádná omezení ve formě sdílení práce a centrální akviziční agentura může rozhodovat o tom, které zařízení se bude nakupovat, a měla by mít donucovací pravomoc, pokud se týče realizace těchto rozhodnutí.
- Akviziční rozhodnutí takové agentury se budou muset např. opírat o dohodnutá pravidla, která budou muset být předem dohodnuta a dlouhodobě platná (např. jednohlasné či většinové rozhodování).
- Podnikům jsou udělovány zakázky na vývoj či výrobu, které se opírají o kontrakty s konkurenčně stanovenými fixními cenami. Bude nutné vypracovat systém použití kontraktčních cen na jednotlivé typy kontraktů.
- Jsou jasně stanoveny požadavky na obranné zařízení, které platí pro všechny uchazeče o kontrakt. Požadavky budou především vyhovovat prvkům bezpečnosti a stability vývoje v době míru, ale i v době ohrožení.
- Vláda neupřednostňuje své domácí dodavatele (např. formou dotací, nepřímou podporou jako např. podporou civilního výzkumu a vývoje s možnými vojenskými aplikacemi). Jinak řečeno, akviziční politika nesmí být založena na diskriminaci a pro všechny hráče musí platit stejná pravidla.
- Podniky, kterým budou přidělovány nekompetitivní zakázky (např. kontrakty typu: náklady + stimulační) se budou snažit udržovat trvalé kontakty s akvizičními úředníky ministerstva obrany. Je docela možné, že v minulosti byl tento typ kontraktu a pravidel určujících zisky v oblasti obrany výsledkem úspěšného lobování skupin výrobců a dodavatelů, což mělo za následek, že podmínky kontraktů a pravidla určující zisk zvýhodňovaly výrobce a dodavatele. Zavedení kompetitivní akviziční politiky by mohlo tento tradiční idylický vztah mezi ministerstvem obrany a zbrojními výrobci a zprostředkovateli změnit.

- Celý proces akviziční politiky v rámci průmyslové politiky by měl zrušit článek prostředníků, anebo ho na nejnížší míru omezit. V této souvislosti jsou zajímavé zkušenosti Telekomu, při nákupu zařízení a služeb.

Problémy spojené s vytvářením oblasti volného obchodu ve vojenské alianci (např. NATO nebo jednotného evropského trhu) by neměly být podceňovány. V rámci liberalizovaného trhu, na němž je akvizice prováděna ministerstvem obrany, vyvstávají problémy s donucováním k respektování pravidel otevřeného trhu a s bráněním antikonekvenčnímu chování.

Vlády se při zdůvodňování svých kroků při nákupu obranného zařízení mohou odvolávat na zájmy národní bezpečnosti. A nezávisle na tom, jaký scénář zvolíme, zde bude existovat jistý tlak ze strany výrobců na to, aby byl trh omezen na členské země aliance, který bude doprovázen potenciálním nebezpečím utváření kartelů a snižováním konkurenčnosti daného prostředí. A dějiny obchodní politiky skutečně dokazují, že vzdorovat moci lobby výrobců není snadné.

Vojenští výrobci se budou vždy usilovat o prosazení spravedlivé a řízené soutěže a o kontrakty, v nichž by cena vycházela z nákladů. Dlouhodobé trendy snižování počtu dodavatelů musí nutně vést k opouštění konkurenčního modelu, k formování oligopolů, ke zvyšování příležitostí pro vznik kartelů a k výskytu tajných úmluv v oblasti tendru. Dlouhodobé trendy snižování počtu dodavatelů povedou k opouštění konkurenčního modelu, avšak na druhé straně se budou uzavírat tzv. nevýrobní sdružení, která budou nahrazovat kartelové dohody. Největší nebezpečí tady číhá také v systému zprostředkovatelů.

Scénáře, ve kterých se počítá s utvářením a ochranou aliančních monopolů, s odůvodněním, že se tak dosáhne úspor z rozsahu a skoncuje se s ne hospodárnou duplicitou nákladného výzkumu a vývoje, umožňují podnikům, aby nasazovaly monopolní ceny a vedly pohodlný život, jehož výsledkem budou spíše dynamické náklady, nežli přínosy. To bude mít za následek redukci úspor, k nimž mělo původně vést snižování duplicity v oblasti výzkumu a vývoje.

Konkurenčnost obranných trhů Aliance je klíčovým faktorem určujícím chování a výkonnost podniků. Konkurenčnosti může být dosaženo mnoha rozmanitými způsoby, jako např. tím, že se trh aliance otevře celému světu, nebo tím, že se podniku, který neuspěje v soutěži o významnou zakázku nabídne práce subdodavatele, nebo tím, že se dodavatelům, kteří neuspějí v soutěži o zakázku na dodávání určitého zařízení, umožní, aby mohli později opět vstoupit na trh. Nebo pokud existuje centralizovaná akviziční agentura, soutěžící vývojové týmy mohou být udržovány při existenci tím, že se uhradí náklady na vývoj levných konkurenčních prototypů.

Avšak tam, kde existuje alianční monopolní dodavatel, se může ukázat jako nutné, aby centralizovaná akviziční agentura pomohla udržet konkurenčního prostředí finanční podporou konkurenčního vývojového programu v zahraničí (tj. v zemi, která není členem určité aliance), i když to může být politicky nepřijatelné. Pokud nebude centrální akviziční agentura ochotna přidělovat zakázky zahraničním firmám ze zemí, které nejsou členy aliance, monopoly v rámci aliance nebudou brát vážně své ohrožení zahraničními konkurenty; a bude-li daný kontrakt udělen zahraničnímu konkurentovi, alianční monopol se může z daného odvětví stáhnout. V takové situaci by alianční monopol mohl být podřízen určitým regulačním požadavkům (např. kontrole zisků)

a bude se chovat jako jakýkoli jiný kontrole podléhající podnik. V této souvislosti bude nutné vypracovat standardní kritéria postupu při pojednání o přístupu zahraničního dodavatele. Sem by jistě patřily jednotlivé ekonomické analýzy.

Z pohledu armády se jeví jako nejvhodnější provádět ekonomické analýzy těchto typů:

- **Analýza pronájmu – koupě**, která by měla určovat zda je nákladově nižší nájem nebo nákup daného majetku.
- **Funkční ekonomická analýza na příkladě analýzy obchodního případu**, která by měla dokumentovat celý funkční proces, jako je zásobování, údržba, provoz, generální opravy a vůbec celé opravy. Tato funkční ekonomická analýza vyžaduje provést odhad rizika každého alternativního řešení. Každé alternativní řešení vyžaduje horní a dolní odhad pro každý nákladový prvek a následné vyprojektování pravděpodobnosti rozložení očekávaných nákladů v průběhu celého životního cyklu.
- **Ekonomická analýza na příkladě kapitálového rozpočtového investování**. Všechny projekty v rámci armádního organismu by měly mít jak pro obranné obchodní operace, to je činnost směřující k provozu a nákupu zbraňových systémů, nákladové srovnání v závislosti na hodnotě investic.
- **Ekonomická analýza nákladů a operační efektivnosti**. Tato analýza by měla podporovat rozhodování spojené s alternativami akvizic v rámci obranné průmyslové základny. Tato analýza s využitím nákladů a efektivnosti nám může určit relativní výhody a nevýhody alternativ, citlivost alternativ na změny v klíčových předpokladech a v proměnných v čase a prostoru. Uváděná analýza by nám měla napomoci při rozhodování, při posuzování hodnoty obranného zisku, respektive vojenského zisku vzhledem k posuzovaným alternativám.

Analýza nákladů a přínosů z nově zaváděných zbraňových systémů, resp. obchodního případu vyžaduje posouzení následujících aspektů všech alternativních druhů zařízení:

▲ **Odhadované náklady spojené s životními cykly alternativních zařízení**. Akviziční ceny představují pouze část nákladů životního cyklu – tj. skutečných celkových nákladů daného projektu, které je třeba vyjádřit v termínech současných. Odhady nákladů na zařízení, které je dosud ve fázi vývoje a nebylo ještě zařazeno do výzbroje, mohou být nespolehlivé, a tato nespolehlivost je u daného zařízení ještě vyšší pokud se týče odhadů nákladů na jeho podporu službami, provoz a údržbu. Také je třeba pamatovat na to, že jednotlivé údaje by se neměly komparovat pouze na základě nákladů na kus: např. bojová letadla se natolik liší svojí výkonností, že relevantní bázi pro jakékoli srovnávání jsou zde *celkové náklady na letový park*, které je nutno vynaložit, aby bylo možno plnit určitý operační požadavek.

▲ **Vojenské charakteristiky a strategické důsledky jednotlivých alternativ**. Tento bod vyžaduje, aby byla provedena analýza výkonnosti, zjištěny početní stavy nutné pro splnění operačních požadavků a časový plán dodávek. Jednotlivé alternativy se od sebe mohou odlišovat, pokud se týče jejich přínosu pro standardizaci, interoperabilitu, mezinárodní spolupráci a udržování národní obranné a průmyslové základny.

▲ **Přínosy pro národní hospodářství.** S rozhodnutími o akvizici zařízení jsou spojeny i obecnější ekonomické přínosy ve formě dopadu těchto rozhodnutí na zaměstnanost, technologii a platební bilanci. Pokud se týče dopadu na zaměstnanost, jsou zde zahrnuty takové aspekty jako počet pracovních příležitostí a kvalifikace s níž jsou spojeny; technologické aspekty zahrnují využití vedlejších výsledků obranného výzkumu a vývoje v civilním sektoru; platební bilance, export a úspory na vývozu. V některých případech se také zahrnují dopady na státní pokladnu či ministerstvo financí, které se odrážejí v příjmu z daní a v jakýchkoli výdajích souvisejících s nezaměstnaností a sociálními dávkami (např. v důsledku zrušení určitého projektu). Ovšem toto zahrnování dopadů na ministerstvo financí je poněkud kontroverzní záležitostí. V souvislosti s ním totiž vyvstává celá řada otázek: transferové platby verzus náklady na zdroje vynakládané na nezaměstnané v obdobích vysoké nezaměstnanosti; role, jakou hraje (pokud vůbec nějakou hraje) stínové tvoření cen; míra v jaké fungují místní trhy práce jako efektivní clearingové mechanismy.

Možnosti budoucí obranné průmyslové základny, která se nabízí, a ke které se obrací stále víc a víc lidí z důvodu její ekonomické přitažlivosti, vyžaduje, abychom využívali svoji civilní průmyslovou základnu k zajišťování produkce vojenského určení. V tomto případě musíme průmyslovou politiku uzpůsobit tak, abychom mohli soutěžit s ostatními významnými výrobci ve vysoké kvalitě a nízké ceně zboží. Ideální je pak právě obranná průmyslová základna, kterou z důvodu klíčových technologií potřebuje ministerstvo obrany, která je konkurenceschopná na světovém trhu. Aby k tomu došlo, bude ministerstvo obrany muset učinit změnu ve svém současném jednostranném zaměření na výkonnost zbraní a klást stejný důraz také na kvalitu, náklady a harmonogram při specifikování požadavků a designových charakteristik jak výrobků, tak výrobních procesů. To znamená přenést zaměření z procesu získávání zbraní na oblasti jakými jsou simultánní inženýrství, od návrhu k výdajům, rychlá realizace výrobku a přímé získávání informací a logistické systémy.

* * *

Ministerstvo obrany si musí uvědomit – avšak doposud k tomu nedošlo – že se v technologiích odehrály dvě radikální změny. Tyto změny umožňují, a vlastně by měly podporovat integraci civilního a vojenského sektoru. První je rychlé zlepšení kvality a výkonnosti komerčního vybavení. Ke druhé velké změně – nedávnému pokroku v technologiích (což by mělo také podpořit větší integraci civilního a vojenského sektoru) – došlo v oblasti výrobních technologií. Současné flexibilní výrobní technologie umožňují výrobu menšího množství různých výrobků, která je stejně efektivní jako masová výroba velkých množství. Ministerstvo obrany by tak mohlo za pomoci integrace výrobních operací, které umožňují produkci menších množství, uskutečnit výrazné úspory režijních výdajů na malé škále zbrojní práce. A to zejména tehdy, pokud by jak zbrojní výrobky, tak komerční výrobky, vycházely ze stejné výrobní linky, neboť i když jsou výrobky různé, jejich výrobní proces je podobný. Ukazuje se totiž, že na formování obranné průmyslové základny mají velký vliv i postupy ministerstva obrany, současně s postupy celé vlády. Tyto postupy jsou prováděny v souladu s vymezeními hospodářské a průmyslové politiky státu.

Plukovník gšt. Ing. František K o z á k

Půl století od vzniku chemického vojska

Dne 27. září 1949 bylo na základě dekretu prezidenta republiky vytvořeno chemické vojsko a stalo se tak nedílnou součástí armádního organismu. Od vydání dekretu, kterým bylo nařízeno vytvořit tento druh vojska, letos v září uplynulo již padesát let. Je to významné jubileum speciálního druhu vojska, jehož hlavním úkolem je vytvořit jednotkám, útvarům a zařízením armády podmínky pro plnění úkolů za složité situace radioaktivního, chemického a biologického zamoření, za použití zbraní hromadného ničení. Pod pojmem zbraně

hromadného ničení obvykle rozumíme jaderné, chemické a biologické zbraně, které jsou schopny na velkých plochách způsobit hromadné ztráty živé síly, bojové a dopravní techniky a materiálu všeho druhu.

Jaderné zbraně

Od uskutečnění prvního pokusného jaderného výbuchu Spojenými státy americkými na svém území dne 16. července 1945, poznamenaly jaderné zbraně zásadním způsobem druhou polovinu 20. století. Dominovaly v období studené války a ovlivňovaly myšlení a jednání předních politických a vojenských činitelů. Přes snahu o redukcí je současný jaderný potenciál stále děsivý, neboť ohrožuje samu existenci lidstva. Jaderné arzenály, které měly prioritu ve vyzbrojování nejvyspělejších států, byly systematicky budovány a zdokonalovány po dlouhá desetiletí.

Podle způsobu použití mohou prostředky jaderného napadení způsobit rozsáhlé radioaktivní zamoření značného prostorového rozsahu a dlouhé doby trvání a jsou dobře známé prognózy situace, která by vznikla po hromadném použití jaderných zbraní. Na základě těchto prognóz byly publikovány vědecké předpovědi shodující se v tom, že hromadné nasazení jaderných zbraní by způsobilo pravděpodobně poslední osudovou ekologickou katastrofu lidstva.

Přes snahu o jaderné odzbrojení, umocněnou mezinárodními smlouvami a dohodami, bude tento úkol dlouhodobým, obtížným a složitým procesem. Již proto, že v současné době kromě pozitivních jevů a tendencí vznikají další nová rizika a nebezpečí. Především stále existuje obrovský potenciál jaderných zbraní, s kterým se bude lidstvo vyrovnávat dlouhou dobu.

Rozpadem bipolárního světa se podstatně snížila pravděpodobnost globální jaderné války, trvá však **nebezpečí lokálního jaderného konfliktu**. Podle některých názorů, je toto nebezpečí vyšší než v minulosti, a to právě v souvislosti s reálným šířením jaderných zbraní a s tím spojené dostatečné zajištění pod státní kontrolou proti neoprávněnému použití. Situace se zkomplikovala po rozpadu Sovětského svazu, neboť vznikly nové státy, které jaderné zbraně na svém území zdědily (Rusko, Ukrajina,

Kazachstán, Bělorusko). Složitá se ukázala také jednání o předání všech sovětských jaderných zbraní Ruské federaci, a to především v případě Ukrajiny.

Jaderné zbraně tedy existují a představují nejničivější prostředky hromadného ničení.

Chemické zbraně

Dalším druhem zbraní hromadného ničení jsou chemické zbraně. Jsou definované jako bojový prostředek, jehož ničivé účinky jsou založeny na toxickém působení otravných látek na lidský organismus.

Chemické zbraně v moderním slova smyslu byly poprvé použity v období první světové války. V roce 1915 německá armáda použila na anglo-francouzské frontě chlór vypouštěný z ocelových lahví a krátce nato napadla britské jednotky látkou způsobující puchýře. Podle belgického města Ypres byla nazvána yperit. Na její účinky během několika dnů zemřelo na 20 tisíc anglických vojáků. Poté se otravné látky objevily na všech frontách. V této souvislosti je třeba se zmínit, že yperit byl nasazen rovněž v italsko-habešské válce, která se odehrála v 30. letech.

Trpké zkušenosti z počátků opravdové chemické války vedly k poznání, že bude nutné vytvořit v armádách novou odbornost, která se bude zabývat otázkami ochrany proti nové zbraní. Velení československé armády, které se začalo formovat současně se vznikem samostatného Československa v roce 1918, si bylo této skutečnosti vědomo. Už v roce 1919 bylo u 1. strojní setniny v Praze na Petříně vytvořeno plynové oddělení. Vývoj pokračoval a těsně před začátkem druhé světové války měla Československá armáda několik **asanačních jednotek**, jak se chemické jednotky tehdy nazývaly. Rozvoj budoucího chemického vojska byl přerušen Mnichovem a následnou okupací.

Do druhé světové války armády všech států vstupovaly s obavami, že jejich protivník může kdykoliv použít chemické zbraně a pochopitelně byly samy připraveny k jejich aktivnímu použití. Ve strategii obou válčících stran hrály chemické zbraně nezanedbatelnou úlohu. Proto protichemické přípravě a zabezpečení chemickým materiálem, včetně chemické munice, věnovaly mimořádnou pozornost. Připomeňme, že u první československé samostatné obrněné brigády ve Velké Británii i u prvního československého samostatného sboru v Sovětském svazu byly zřízeny chemické jednotky, které v podstatě plnily již stejné úkoly, jako plní vojenští chemici dnes. Jen shodou okolností a šťastných náhod se situace vyvíjela tak, že nakonec k masovému nasazení otravných látek nedošlo.

Po skončení druhé světové války došel vývoj tak daleko, že k zabezpečení účinné ochrany bylo nezbytně nutné připravit odborníky vybavené speciální technikou a organizovat je do zvláštních jednotek. Události dále urychlil vynález jaderných zbraní.

Čtyřicet let tříbení názorů na vedení chemické války, nová hrozba jaderné války a vůbec vytvoření kategorie zbraní hromadného ničení vedly v armádě poválečného samostatného Československa k závěru, že bude třeba vytvořit samostatné chemické vojsko. Vojsko, které bude plnit nejsložitější opatření chemického zabezpečení s využitím speciální techniky.

Padesát let od vydání dekretu prezidenta republiky, kterým bylo nařízeno vytvořit chemické vojsko, je dlouhá doba. Za tuto dobu prošlo různými etapami svého vývoje a stalo se nedílnou součástí armády. Působili v něm vynikající náčelníci, velitelé, vědecktí pracovníci a pedagogové, kteří se zasloužili o jeho rozvoj, materiální a technické vybavení a přípravu odborníků. Za dobu svého vývoje docházelo k různým organizačním změnám, podle potřeby se vytvářely jednotky a útvary, schopné zabezpečit stanovené úkoly. Postupně bylo vojsko vyzbrojováno špičkovými prostředky individuální ochrany, radiačního a chemického průzkumu a dekontaminace. Na vysoké úrovni byla příprava vysokoškolsky vzdělaných odborníků ve vysokých vojenských školách v Brně a ve Vyškově. Bylo vydáno mnoho normativních aktů, předpisů, metodik a pomůcek. Bylo samostatným druhem vojska s celoarmádní působností a s širokými kompetencemi jeho náčelníků.

Do podvědomí našich občanů vstoupilo chemické vojsko účastí československého protichemického praporu ve válce v Perském zálivu v letech 1990-1991. Ten byl první jednotkou v novodobé historii naší armády, která se zapojila do vojenských operací mimo území naší republiky. Byla dobře odborně připravená k plnění svých úkolů, o čemž svědčí hlavně skutečnost, že v průběhu operace zjistila v ovzduší přítomnost prahových, životu nebezpečných koncentrací otravných látek yperitu a sarinu. I když úmyslné a cílevědomé použití chemických zbraní nebylo při konfliktu v Perském zálivu prokázáno, je nutno konstatovat, že českoslovenští chemici svým vystoupením prezentovali u naší i mezinárodní veřejnosti nejen chemické vojsko, ale i celou armádu.

Významným počinem se stala pokračující aktivita chemických specialistů naší armády v návaznosti na ukončení naší mise v Perském zálivu. **Vybraní specialisté se významně podíleli na fyzické likvidaci chemických zbraní v Iráku.** Plnili a nadále plní úkoly v rámci mezinárodních expertních týmů, zabývajících se realizací Úmluvy o zákazu chemických zbraní a dodržováním příslušných rezolucí OSN.

Se zájmem se setkala iniciativa našich chemiků při **organizování odborných kurzů** pro velitele a funkcionáře chemického vojska států NATO a Partnerství pro mír. Tyto kurzy, organizované v našich vojenských školách již od roku 1995, byly prvními odbornými kurzy, které naše armáda organizovala s výukou **vedenou v anglickém jazyce.** I to svědčí o profesionalitě a jazykové připravenosti specialistů chemického vojska.

Padesáté výročí založení chemického vojska zcela náhodou spadá do stejného roku jako přijetí České republiky do NATO. Je tedy nesporné, že úspěšné vystoupení naší protichemické jednotky ve válce v Perském zálivu, jakož i navazující aktivity a výsledky našich chemiků se významně zapsali do podvědomí nejen vojenských činitelů, ale i politických představitelů NATO.

Není tedy žádným překvapením, ale logickým vyústěním skutečnost, že mezi prvními jednotkami Armády České republiky, které vstoupily s naší republikou do NATO, je **rota chemické ochrany začleněná do sil okamžité reakce.** Je to jednotka plně profesionální, vybavená technikou a materiálem, který je kompatibilní s jednotkami NATO. Je určena k monitorování radiační a chemické situace, k odběru zamořených vzorků a jejich analýze a k dekontaminaci osob, bojové techniky, dopravních prostředků a materiálu.

Obdobné úkoly plní i **roty chemické ochrany** u brigády rychlého nasazení a ostatních svazků pozemního vojska a malé jednotky u útvarů vzdušných sil.

Reprezentantem současného chemického vojska je **Výcviková a mobilizační základna chemického vojska v Liberci**. Navázala na více jak dvacetiletou tradici brigády chemické ochrany založené v roce 1977 a další útvary chemického vojska, které jsou v Liberci dislokovány nepřetržitě už od roku 1952, kdy zde byl umístěn první chemický útvar – 105. Ohňometný prapor. Výcviková a mobilizační základna je přímou pokračovatelkou všeho dobrého, co v minulosti vykonalo chemické vojsko. Příslušníci chemického vojska vstoupili do vědomí nejen vojenských kruhů, ale široké občanské veřejnosti. Pomáhali odstraňovat škody po povodních v těch nejhorších místech, kde byli potřeba odborníci na chemické havárie, k jakým došlo v Ostravě, Olomouci, Přerově či Ústí nad Orlicí.

Zvláštní postavení v rámci chemického vojska a celé Armády České republiky zaujímá **Středisko monitorování radiační a chemické situace**. Jeho zvláštnost spočívá v tom, že je jediným útvarem, který se ve prospěch generálního štábu připravuje shromažďovat informace o použití zbraní hromadného ničení. V souladu s obecnými trendy na použití armády se nyní činnost střediska stále více zaměřuje na plnění mírových úkolů. Útvar se zařadil do celostátního systému ochrany obyvatelstva proti účinkům ionizujícího záření, ochrany životního prostředí a tím spojené systematické přípravy k efektivnímu řešení nenadálých krizových situací, které mohou nastat v míru. Intenzivně spolupracuje s Hlavním úřadem Civilní ochrany, Povětrnostním ústředím, Státním úřadem pro jadernou bezpečnost, Státním ústavem radiační ochrany a Českým hydrometeorologickým ústavem. Na základě těchto vazeb se procvičují situace vzniklé po rozsáhlých radiačních haváriích a únicích toxických látek. Předmětem přípravy se stala rovněž spolupráce s havarijními komisemi řídícími odstraňování následků těchto havárií a ochranu obyvatelstva. Každý rok v součinnosti se základnou vrtulníkového letectva, Státním ústavem radiační ochrany, specializovanými firmami PICODAS, AURA a dalšími, organizuje středisko celoarmádní výcvik ve vzdušném radiačním průzkumu. V rámci mezinárodní výstavy obranného průmyslu IDET 99 byl k problematice vzdušného radiačního průzkumu a nízkým úrovním radiace uspořádán seminář s mezinárodní účastí, na jehož přípravě a provedení se středisko podstatnou měrou podílelo.

Středisko monitorování radiační a chemické situace není v armádním organismu výjimečné jen svojí pracovní náplní. Drží primát v přechodu k profesionalizaci, která začala být aktuální po roce 1990. Po rozdělení Československa a vzniku Armády České republiky se středisko stalo prvním plně profesionalizovaným útvarem v nové armádě. S posledním vojákem v základní službě se rozloučilo na konci září 1994.

V menším měřítku plní úkoly monitorování radiační a chemické situace také **monitorovací střediska pozemního vojska a vzdušných sil**.

Na prahu 21. století

Počátkem devadesátých let se místo a úloha chemického vojska změnila. Docházelo k častým organizačním změnám, měnily se organizační struktury spojené se snižováním počtů osob i techniky. Došlo k začlenění vojska do organizační struktury pozemního

vojska, postupně se snižovaly kompetence a pravomoci hlavních funkcionářů a omezila se výzkumná a vývojová základna. Zásobování materiálem a doplňování technikou bylo stále složitější především zásluhou nového systému logistického zabezpečení. To vše mělo negativní dopady na celkový stav organizace ochrany proti zbraním hromadného ničení a chemického zabezpečení.

Přes počáteční euforii spojenou s názory opírající se o likvidaci zbraní hromadného ničení ve světě, jejich nepoužití předpokládaným protivníkem, opodstatněnost chemického vojska nadále trvá. I když existuje celá řada mezinárodních smluv (poslední je Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení), je všeobecně známo, že tyto úmluvy nezlikvidují malé, místní výrobce chemických zbraní a že zásoby zbraní hromadného ničení stále existují. Kromě toho budoucí bojiště a válčiště jsou pokryta jadernými zařízeními, závody s chemickou výrobou, průmyslem využívajícím vyspělou technologii a množství nebezpečných látek. Ostatně pozornost vojenských činitelů NATO v oblasti ochrany proti zbraním hromadného ničení (*Nuclear, Biological and Chemical weapons – NBC*) při rozpracování jednotlivých cílů výstavby sil to jen potvrzuje.

Při vstupu do 21. století proto zaměříme úsilí především na opatření v ochraně vojsk proti zbraním hromadného ničení a chemického zabezpečení.

Nelze přehlížet skutečnost, že v současné době je asi 25 států schopno vyvíjet a používat zbraně hromadného ničení a rakety pro jejich dopravu na cíl. Při tom je řada zemí, které jsou schopny vývoj, a výrobu jaderných, chemických i biologických zbraní velmi účinně utajit.

Zvláště alarmující je skutečnost, že získání zbraní hromadného ničení může postavit jejich vlastníka do zcela nové situace, kdy lze ovlivňovat politiku z pozice síly. Tato možnost je natolik nebezpečná a situaci do té míry destabilizující, že ji nelze v žádném případě podceňovat.

Ačkoli Česká republika nevyrabí, nevlastní ani neskládá jaderné, chemické ani biologické zbraně, vzhledem k uvedeným skutečnostem stanovují základní normativy České republiky, že velitelé, štáby a jednotky Armády České republiky musí být připraveny k ochraně před ničivými účinky zbraní hromadného ničení a k vedení bojové činnosti v podmínkách radioaktivního, chemického a biologického zamoření.

Chemické vojsko musí být nadále připraveno k plnění nejsložitějších odborných úkolů ve prospěch vojsk a v neposlední řadě se podílet na plnění opatření praktické verifikace existujících smluv, které jsou reálným základem pro odstranění světových zásob zbraní hromadného ničení. Bude mít za úkol podílet se na výcviku inspektorů a dalších pracovníků pro verifikaci, kteří budou uvádět úmluvy v život.

* * *

Při příležitosti 50. výročí vzniku chemického vojska chci proto poděkovat všem velitelům a náčelníkům, kteří se osobně podílejí na přípravě svých podřízených v ochraně proti zbraním hromadného ničení a cítí odpovědnost za jejich vycvičenost. Chci poděkovat všem vojákům chemické odbornosti, kteří ve složitých podmínkách plní odborné úkoly u svých jednotek a útvarů v posádkách nebo v mírových misích v zahraničí.

První zkušenosti z činnosti systému obranného plánování

Usnesením vlády ČR č. 391 ze dne 10. června 1998 byl ustanoven systém obranného plánování ČR, který svou činnost prakticky zahájil prvním zasedáním výboru pro obranné plánování dne 29. října 1998. Rozhodnutí o jeho vybudování vyšlo zejména z nutnosti dosáhnout kompatibility plánovacích systémů v oblasti obrany a bezpečnosti ČR se systémem obranného plánování Severoatlantické aliance. Plná účast na obranném plánování je jedním z hlavních atributů členství v Alianci. Bez nezbytného zpracování dokumentů obranného plánování by nebylo možné splnit předpoklady pro integraci ČR do struktur NATO. Bez výstavby vzájemně provázaného celostátního systému plánování, by nebylo možné seriózně deklarovat odhodlanost ČR pro členství a Alianci.

* * *

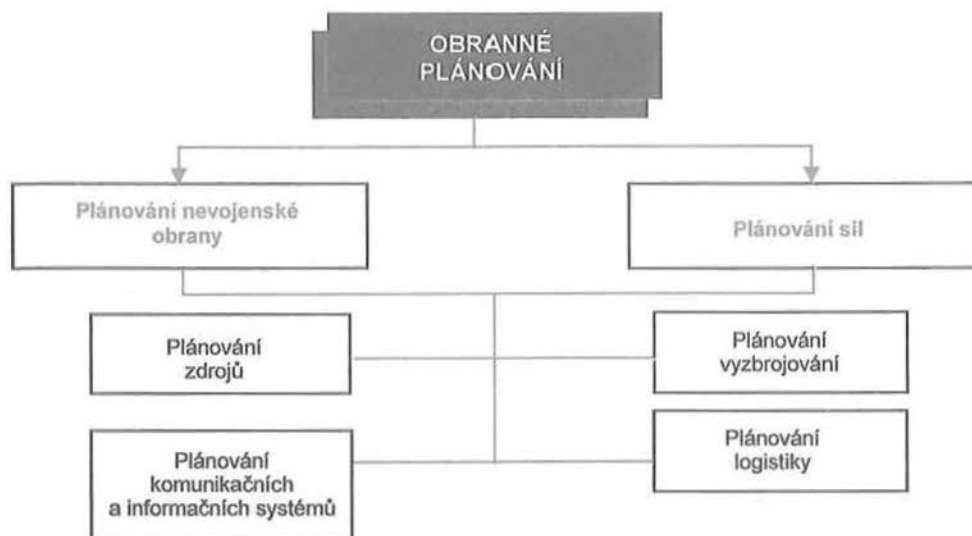
Pojem **obránné plánování** na první pohled není ničím novým. I v minulosti se zpracovávaly plány pro zabezpečení obrany státu a vždy se na nich podílely složky rezortu obrany a ostatních prvků státní správy. Poznatky z členských zemí Aliance ukazují, že každý stát má svá vlastní specifika, a že není možné použít nějaký univerzální model pro systém, který se prostě jen zavede do našich podmínek. Vyplývá to ze struktury orgánů řízení státu, zastupitelských sborů a legislativního prostředí i z historických souvislostí. Přesvědčivým dokladem je skutečnost, že každá země má například odlišnou strukturu ministerstva obrany i orgánů přímého řízení ozbrojených sil. Pevným bodem v této oblasti je systém obranného plánování NATO, který vyžaduje vytvořit a udržovat konkrétní styčné oblasti s národními plánovacími systémy jednotlivých členských států.

Popis systému obranného plánování Aliance byl zveřejněn v našem časopisu v loňském roce [1]. Přestože se jedná o článek, který vychází z úrovně tehdejšího poznání a uvádí názory, které byly vývojem částečně překonány, vytváří hrubou představu o obranném plánování NATO. Problematika obranného plánování byla zmíněna v řadě dalších příspěvků, proto si myslím, že je na co navázat. Kromě toho, je na internetu, na adrese www.army.cz, zveřejněna Metodika obranného plánování. Protože ještě ne každý má přístup na internet, ve svém článku budu prezentovat i některé informace, které jsou díky tomuto informačnímu mediu jinak běžně přístupné.

Systém obranného plánování České republiky

Struktura podsystémů a prvků a základní vazby je znázorněna na **obr. 1**.

Plánování (ozbrojených) sil je nosným systémem obranného plánování. Zahrnuje zejména plánování výstavby ozbrojených sil, mechanismus stanovování cílů výstavby sil, hodnocení výkonu sil a stanovení potřeb zdrojů. Hlavním cílem je vytvoření nezbytné velikosti a struktury sil potřebných k eliminaci vyhodnocených rizik a zabezpečení spojeneckých misí. Vymezuje základní potřeby pro podsystémy obranného plánování. Procedury tohoto systému a jejich časové horizonty předurčují aktivity podsystémů.

Obr. 1: Základní struktura systému obranného plánování

Plánování nevojenské obrany je druhým nosným systémem obranného plánování, který formuluje základní požadavky na činnost (chování) civilního sektoru (ústředních správních úřadů, samosprávy a určených právnických osob v míru) v období přípravy a při řešení krizí vojenského charakteru.

Zahrnuje vypracování základních charakteristik potřeb civilního sektoru k zajišťování obrany státu ve všech oblastech hospodářského a společenského života.

Plánování finančních zdrojů je podsystém pro zabezpečení plánování a běžné řízení národních finančních zdrojů k zajištění obranyschopnosti státu a pro koordinaci plánování a běžné řízení sdružených finančních zdrojů v systému kolektivní obrany v rámci NATO.

Plánování lidských zdrojů je podsystémem pro vyhodnocování lidských zdrojů z hlediska uspokojení potřeb zabezpečení obrany státu a doplňování jednotek předurčených k zabezpečení obrany v rámci Aliance. Cílem tohoto podsystému je dále vyhodnocovat vzdělanostní strukturu ve vztahu k rostoucí náročnosti obsluhy technických zařízení zaváděných do armády.

Plánování obranné infrastruktury je podsystém pro zabezpečení stacionárních objektů a zařízení určených pro řízení a zabezpečení činnosti ozbrojených sil, jejich

mobilizační rozvinutí a pro realizaci operačních plánů (tj. včetně operační přípravy státního území).

Plánování vyzbrojování je podsystémem pro zabezpečení vyzbrojování ozbrojených sil ČR, pro plánování účelné podpory zbrojní výroby ČR a její zapojení do společných obranných programů NATO a pro podporu asociačních tendencí českého obranného průmyslu. K tomu využívá jednak národních postupů a plánů, dále pak aliančního systému konvenčního vyzbrojování a systém plánování výzkumu a vývoje.

Plánování komunikačních a informačních systémů je podsystémem pro zajišťování schopností zprostředkovat výměnu informací v době míru, stavu ohrožení státu a za válečného stavu, umožňující spolehlivé řízení státu, státní správy a ozbrojených sil. Zajišťuje kompatibilitu komunikačních a informačních systémů se systémy NATO a systémem civilního nouzového plánování a jejich pružnost k přizpůsobení se změnám strategických a taktických koncepcí.

Plánování logistiky je podsystémem pro zajištění logistické podpory ozbrojených sil a určených sil NATO, logistickou podporu způsobilosti státu zabezpečit přijetí, rozmístění a přemístění ozbrojených sil a jejich zásobování. Zahrnuje zásobování věcnými zdroji a zajištění služeb.

Plánování zdravotnictví je podsystémem obranného plánování, který zahrnuje zejména plánování výstavby vojenského zdravotnictví a stanovení základních požadavků na civilní sektor v období přípravy a při řešení krizí vojenského i nevojenského charakteru. Hlavním cílem je vytvořit podmínky pro zdravotnické zabezpečení ozbrojených sil a určených sil NATO odpovídající příslušným standardům, zabezpečit účelnou koordinaci činnosti vojenských a civilních složek vstupujících do systému léčebně odsunového zabezpečení vojsk i civilního obyvatelstva, plánovaného a vytvářeného jako součást řešení krizových situací.

Subjekty zapojené do procesu obranného plánování ČR

Do procesu obranného plánování je zapojena řada institucí, které nemusí být nezbytně součástí systému obranného plánování [2].

A. Vláda České republiky

Řídí obranné plánování státu, stanovuje k provedení svých rozhodnutí při zajišťování obrany státu úkoly ministrům, vedoucím jiných správních úřadů a obcím, které vykonávají přenesenou působnost orgánů státní správy.

B. Bezpečnostní rada státu

Je stálým pracovním orgánem vlády pro koordinaci a vyhodnocení problematiky bezpečnosti České republiky a přípravu návrhů opatření k jejímu zajišťování:

- zabezpečuje mezirezortní koordinaci plánovacích, přípravných a realizačních opatření v oblasti zajišťování bezpečnosti ČR,
- posuzuje záměry plánovacích, přípravných a realizačních opatření v oblasti zajišťování bezpečnosti ČR předkládané ústředními správními úřady nebo výborem pro obranné plánování, výborem pro civilní nouzové plánování a výborem pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky,

- posuzuje souhrnné požadavky ústředních orgánů státní správy uplatňované v rámci zajišťování bezpečnosti ČR,
- posuzuje a následně předkládá vládě k projednání pravidelné zprávy o stavu v zajišťování bezpečnosti ČR s návrhy na opatření,
- posuzuje a následně předkládá vládě k projednání návrhy na zapojení České republiky do mezinárodních operací na obnovení a udržení míru a humanitárních operací většího rozsahu.

C. Výbor pro obranné plánování

Je stálým pracovním orgánem Bezpečnostní rady státu pro koordinaci plánování opatření k zajištění obrany ČR. Koordinuje problematiku plánování opatření k zajištění obrany ČR.

Výbor zejména:

- zabezpečuje operativní mezirezortní koordinaci plánovacích a přípravných aktivit v oblasti zajištění obrany státu,
- posuzuje a projednává záměry plánovacích a přípravných aktivit v oblasti zajištění obrany státu předkládané ústředními správními úřady,
- posuzuje a projednává souhrnné požadavky ústředních orgánů státní správy uplatňované v rámci obranného plánování,
- projednává vyhodnocení mezirezortních připomínkových řízení k materiálům vztahujícím se k zajištění obrany státu a doporučuje jejich projednání v Bezpečnostní radě státu,
- posuzuje, projednává a koordinuje základní zaměření činnosti zástupců ČR ve věcně příslušných výborech NATO,
- zajišťuje zpracování a projednává vlastní materiály v oblasti zajištění obrany státu,
- posuzuje a projednává návrhy na zapojení ČR do mezinárodních operací na obnovení a udržení míru většího rozsahu.

K projednání věcné problematiky zřizuje výbor ze svých členů, zástupců věcně příslušných orgánů státní správy a přizvaných expertů podvýbory a odborné komise.

D. Ministerstvo obrany při realizaci obranného plánování:

- odpovídá za proces obranného plánování,
- koordinuje činnost ústředních správních úřadů a obcí při zabezpečování mobilizace ozbrojených sil a při operační přípravě státního území, k tomu je oprávněno vydávat závazné pokyny.

E. Ústřední správní úřady při realizaci obranného plánování:

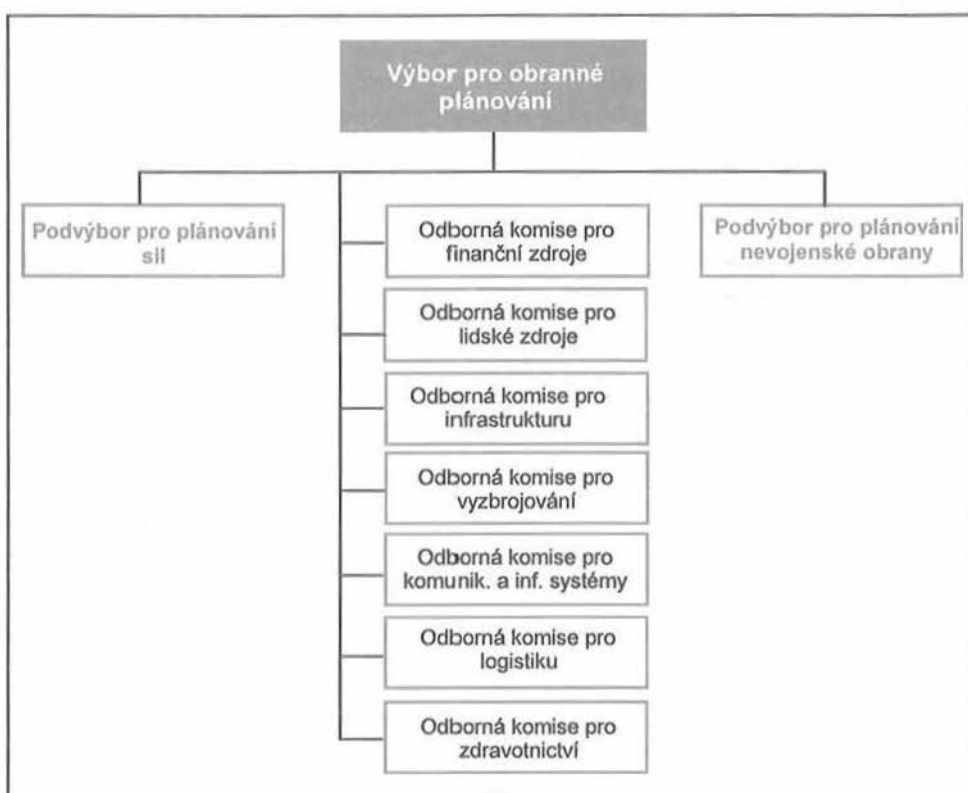
- plánují v oboru své působnosti opatření k zajišťování obrany státu včetně plánování prostředků na ně,
- plánují v rozsahu své působnosti výstavbu, provoz a údržbu objektů důležitých pro obranu státu,
- plní úkoly k zajištění obrany státu podle rozhodnutí vlády.

F. Česká národní banka

Při přípravě na krizové situace a za krizových situací plní v rámci své působnosti úkoly stanovené zvláštními zákony a další úkoly stanovené vládou nebo Bezpečnostní radou státu. Bližší podmínky stanoví zákon o hospodářských opatřeních pro krizové stavy.

Orgány výboru pro obranné plánování

Odrazem systému obranného plánování je struktura výborů, podvýborů a odborných komisí (obr. 2), které pracují na podobných principech jako obdobné orgány v NATO. Znamená to, že mají pravomoc posuzovat a schvalovat návrhy a dokumenty exekutivních složek ministerstev a ostatních složek státní správy v oblasti obrany a bezpečnosti a doporučovat je k projednání a schválení vyšším výborům.

Obr. 2: Struktura prvků výboru pro obranné plánování

Základní charakteristikou činnosti výboru, podvýborů a odborných komisí je jejich mezirezortní obsazení. Tento rys je významným naplněním principu civilního řízení a kontroly ozbrojených sil.

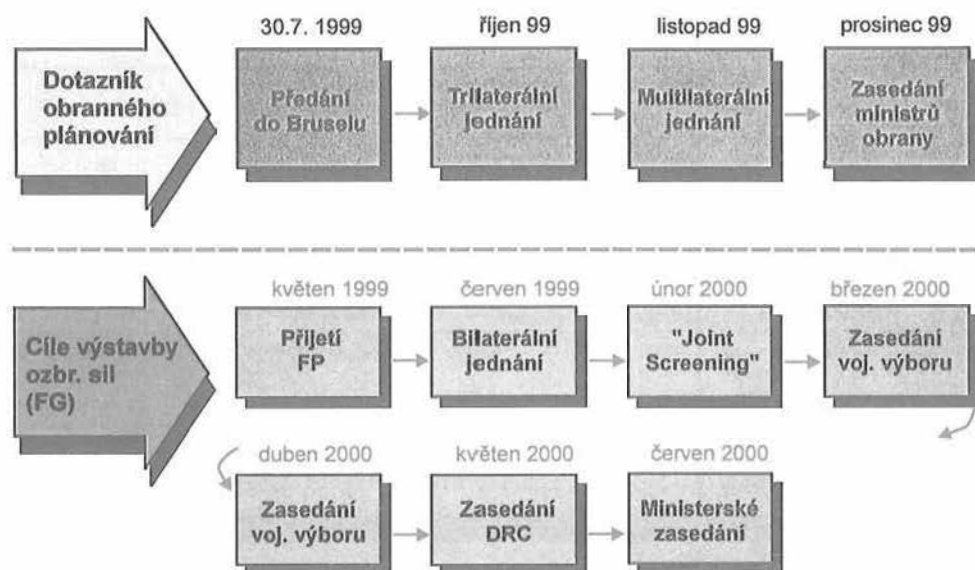
Dokumenty obranného plánování

Základní dokumenty obranného plánování se předkládají k projednání nebo na vědomí Bezpečnostní radě státu.

V současné době se vyhodnocují první zkušenosti ze zpracování některých dokumentů, zejména Zprávy o stavu zajištění obrany státu, Dotazníku obranného plánování (*Defence Planning Questionnaire – DPQ*) a plánování Cílů výstavby sil (*Force Goals – FG*). Zásady zpracování těchto dokumentů již byly několikrát popsány, proto uvedu jen některé nepublikované skutečnosti.

Zpráva o stavu zajištění obrany České republiky byla předložena na červencové zasedání Bezpečnostní rady státu. Zpráva vychází z Ministerské směrnice a schválené Koncepce výstavby rezortu obrany do roku 2004 s výhledem do roku 2009. Vymezuje rámec pro nový cyklus obranného plánování. Je výsledkem práce nejen orgánu ministerstva obrany a generálního štábu, ale i ostatních rezortů. Prošla širokým připomínkovým řízením v orgánech systému obranného plánování, které pracují na mezirezortní úrovni, zejména v podvýboru pro plánování ozbrojených sil a ve výboru pro obranné plánování. Materiál nemá charakter politického zhodnocení. Snaží se objektivně do hloubky postihnout technické a organizační aspekty obrany státu v nové bezpečnostní situaci nejen z pohledu České republiky, ale zejména v aliančním kontextu.

Dotazník obranného plánování je dokument, jenž obsahuje aktuální informace o obranném potenciálu a plánech ČR při rozvoji ozbrojených sil na období dalších pět let. Je to obsáhlý materiál, jenž obsahuje asi 400 stran textu, schémat a tabulek, a jenž je podkladem (viz obr. 3) pro roční hodnocení obrany (*Annual Defence Review – ADR*).

Obr. 3: Roční hodnocení obrany (ADR) a Plánování sil v jednom plánovacím cyklu

Přehled základních dokumentů obranného plánování

Tabulka

P. č.	Název dokumentu	Zpracovatel návrhu	Součinnost	Garant dokumentu	Termín	Poznámka
1.	Zpráva o stavu zajištění obrany státu	MO/SOP	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	Výbor	březen každý lichý rok	předkládá vládě ČR
2.	Čle výstavby sil (FC)	MO/SOP	MZV, MF, MPO	podvýbor pro plánování sil	listopad lichého roku	
3.	Dotazník obranného plánování (DPQ)	MO/SOP	MZV, MF, MPO	podvýbor pro plánování sil	červenec každoročně	(v lichém roce jen upřesnění)
4.	Dotazník plánování vyzbrojování (APQ)	MO/MS	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	OK pro plánování vyzbrojování	červenec sudého roku	
5.	Záměr využití finančních zdrojů k zabezpečení úkolů obrany	MO/FS	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	OK pro plánování finančních zdrojů	březen lichého roku	schvaluje se v rámci Zprávy v lichém roce
6.	Plán lidských zdrojů	MO/SPSP	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	OK pro plánování lidských zdrojů	prosinec sudého roku	
7.	Plán vyzbrojování ozbrojených sil	MO/MS	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	OK pro plánování vyzbrojování	prosinec sudého roku	
8.	Plán podpory českého obranného průmyslu	MO/MS	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB, asociace obranného průmyslu a leteckých výrobců	OK pro plánování vyzbrojování	březen lichého roku	schvaluje se v rámci Zprávy v lichém roce
9.	Plán obranného výzkumu a vývoje	MO/MS	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB, asociace obranného průmyslu a leteckých výrobců	OK pro plánování vyzbrojování	prosinec sudého roku	
10.	Plán logistického zabezpečení	J4 GŠ AČR	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	OK pro plánování logistiky	prosinec sudého roku	
11.	Plán zdravotnického zabezpečení	OZS/GŠ	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	OK pro plánování zdravotnictví	prosinec sudého roku	
12.	Plán přípravy obranné infrastruktury, operační přípravy státního území a bezpečnostních investic	MO/SOP	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	OK pro infrastrukturu	prosinec sudého roku	
13.	Plán komunikačních a informačních systémů	J6 GŠ AČR	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	OK pro plánování CIS	prosinec sudého roku	
14.	Soubor opatření k zabezpečení převodu správních orgánů z mírového stavu do stavu ohrožení státu a válečného stavu	MO/SOP	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	podvýbor pro nevojenskou obranu	březen lichého roku	schvaluje se v rámci Zprávy v lichém roce
15.	Základní charakteristiky potřeb zabezpečení obrany v civilním sektoru	MO/SOP	Ministerstva, určené správní úřady a ČNB	podvýbor pro plánování sil	prosinec sudého roku	

Poznámka: OK – odborná komise

SOP – sekce obranného plánování

Plánování cílů výstavby sil je složitý proces, který Česká republika v současné době absoluuje podruhé. V roce 1998 bylo přijato 52 tzv. Target Force Goals 1998, od května bylo zahájeno posuzování 129 nových Force Proposals 2000 (přijetím se změnil na Force Goals 2000) pro plánovací období let 2001–2006. Každý cíl je formulován jako velmi konkrétní představa orgánů NATO o dalším rozvoji ozbrojených sil. Nejsou to striktní požadavky, které ČR musí realizovat, ale náměty, které jsou předmětem dlouhého období hodnocení a vyjednávání (obr. 3).

Česká republika obdržela soubor cílů, jenž je z 95% totožný s cíli určenými i pro ostatní členské země Aliance. Je zřejmé, že celý proces plánování je založen především na alokaci zdrojů, zejména finančních. Česká republika je ve zvlášť svízelné situaci vzhledem k závazku nakoupit v letech 1999–2004 (z rozpočtových prostředků) 72 podzvukových letounů L-159. Proto bude snaha implementaci většiny nových cílů přesunout na období po roku 2004.

Zkušenosti ze zpracování ostatních dokumentů se v současné době získávají a jistě bude zajímavé se s nimi podělit se čtenáři našeho časopisu.

Jsem si vědom, že problematika obranného plánování je obsáhlá a že není možné ji v této formě prezentovat v plném rozsahu. Vždyť Metodika obranného plánování je otevřený dokument, který má rozsah 50 stran a obsahuje pouze základní informace. Proto bude vhodné se v budoucnu na stránkách Vojenských rozhledů podrobněji věnovat jednotlivým aspektům obranného plánování.

Poznámky:

1. Kafka J., Valach F., Strnáděk J.: Problematika plánování obrany státu přistupujícího k Alianci. VR 3/98.
2. Ve srovnání s článkem zmíněným v poznámce (1) je zřejmé, že institut Konference pro obranné plánování nebyl ustanoven. Ostatní subjekty jsou uvedeny znovu vzhledem k dílčím změnám, ke kterým došlo od doby zveřejnění uvedeného příspěvku.

Pravidla se dnes již nepíšou v New Yorku. Jsou určena tím, co se děje na místě. Kdyby operace v Bosně po daytonských mírových dohodách selhala, nebyly by pravděpodobně možné intervence do Kosova a na Východní Timor.

*Richard Holbrooke,
velvyslanec Spojených států při OSN
Los Angeles Times/LN 24. 9. 1999*

Plánování a zabezpečení civilních zdrojů pro potřeby ozbrojených sil

Článek je volným komentářem prezentace přednesené na konferenci „Úloha a realizace zásad systému obranného plánování a krizového plánování ČR“, uskutečněné v květnu letošního roku, jako doprovodného programu v rámci Mezinárodního veletrhu obranné a bezpečnostní techniky a speciálních informačních systémů IDET-99. Datový soubor prezentace si mohou zájemci vyžádat na adrese jduda@sshr.cz.

* * *

V rámci bezpečnostních struktur ČR je významným partnerem obranného plánování systém civilního nouzového plánování. Jeho vztah k obrannému plánování je nejvýraznější v oblasti zabezpečení civilních zdrojů pro potřeby ozbrojených sil. Podpora civilními zdroji se děje formou koordinace činnosti ústředních správních úřadů při zajišťování potřeb armády. Gesčním rezortem za tuto koordinaci je **Správa státních hmotných rezerv (SSHR)**.

Správa státních hmotných rezerv plní významnou roli při koordinaci zabezpečení civilních zdrojů pro obranu. Tato její působnost je dána zákonem č. 97/1993. Plní rovněž významnou roli v rámci **výboru pro civilní nouzové plánování**, kde je pověřena řízením podvýboru pro plánování civilních zdrojů. K tomu připravila návrh metodiky pro činnost ústředních správních orgánů a postupy pro práci bezpečnostních struktur ČR při plánování a zabezpečení civilních zdrojů pro potřeby ozbrojených sil. Zároveň připravila (a v současné době je zahájena instalace) **informační systém pro plánování civilních zdrojů – ARGIS**.

Stávající působnost SSHR dle výše uvedeného zákona se vztahuje zejména k přípravě na zajištění potřeb obrany. Takto připravená opatření lze použít i pro krizové stavy nevojenského charakteru. Z toho plyne, že nejsou zatím zákonem zajišťována opatření výhradně pro nevojenské krizové situace.

SSHR je ústředním orgánem státní správy pro oblast státních hmotných rezerv, hospodářskou mobilizaci a hospodářská opatření. Potřeby armády jsou zajišťovány zejména v systému hmotných rezerv formou přímých požadavků na některé suroviny (ropné produkty, maso, luštěniny apod.) a dále v systému hospodářské mobilizace, která je z pohledu objemu potřeb ozbrojených sil pro vedení bojové činnosti považována za prioritní.

Hlavním opatřením hospodářské mobilizace je příprava vybraných právnických a podnikajících fyzických osob k tomu, aby byly schopny realizovat dodávky potřebných výrobků a služeb. To se děje jednak v rovině organizačních příprav pro zahájení výroby a dále vytvořením nezbytných mobilizačních rezerv, kterými je umožněna výroba potřebného materiálu, nebo poskytování služeb. V minulosti byla široce využívána i forma uchování výrobních schopností, která se stává v dnešní době z důvodu

modernizace armády, a tím i požadavků na nové technologie výroby, již málo významná. Opatření ve výstavbě mobilizační infrastruktury a udržování zvláštních zásob jsou určeny zejména pro hospodářské účely a pro potřeby obyvatelstva. Tyto nástroje hospodářské mobilizace nejsou armádou využívány.

Zajištění potřeb armády vychází z plánů použití vojsk. Obecně je tento dokument nazýván **krizovým plánem**. Pro plánovanou činnost vojsk má tento dokument podobu *operačního plánu*. Požadavky vojsk mohou být ve formě finálních výrobků (služeb) od dodavatelské sféry nebo ve formě surovin pro další zpracování přímo logistickými útvary armády. V prvním případě řeší rezort obrany dodávky přímo s příslušnými dodavateli (formou tzv. státní objednávky), ve druhém případě uplatňuje požadavky na surovinu u Správy státních hmotných rezerv formou přímých požadavků.

Při uplatnění státní objednávky vyžaduje zpravidla dodavatel a návazně pak i jeho subdodavatelé finanční plnění pro zajištění organizačních opatření a dále pak zajištění potřebných strojů nebo celých technologií pro navýšení výroby a poskytování služeb požadovaných pro období války. Může se rovněž jednat o zajištění služeb, které se v míru nevyskytují nebo jsou zajišťovány zcela jiným způsobem (např. stavba zničených nebo poškozených mostů). Realizace těchto opatření je zabezpečena právě již zmíněným systémem hospodářské mobilizace. Často je hospodářská mobilizace nesprávně chápána jako přímé zajišťování potřeb. Hospodářská mobilizace je pouze nástrojem pro zajišťování potřebných zdrojů.

Změna vojensko-politické situace v Evropě a ve světě vyvolala i změny v přístupu reakce na krizové situace. V minulosti se státy připravovaly vždy na krizovou situace vojenského charakteru, která mohla vzhledem k politickému napětí vniknout nečekaně. Teprve sekundárně byly využívány přípravy na možný vojenský konflikt i při řešení nevojenských krizových situací. Tak tomu bylo i v České republice. Nová strategie, jež byla přijata i všemi státy NATO, hovoří o nutnosti připravovat se dnes prioritně na řešení právě nevojenských krizových situací, které mohou neočekávaně ochromit život jedné nebo i několika zemí. Z těchto důvodů byl v rámci nové bezpečnostní legislativy připraven zákon o hospodářských opatřeních pro krizové stavy tak, aby obsahoval i přípravu opatření k řešení nevojenských krizí (tzv. **nouzové hospodářství**). Systém hospodářské mobilizace mohl být takto zúžen zejména na potřeby ozbrojených sil pro období krizí vojenského charakteru. V systému hmotných rezerv (strategických zásob státu), infrastruktury a regulačních opatření nebyly provedeny žádné zásadní změny, úpravy se týkají pouze zvýšení spolehlivosti a efektivnosti plánovaných opatření.

Požadovaná opatření pro řešení krizových situací jsou vždy limitována finančními prostředky, které jsou pro tyto účely vyčleňovány. Pro kvalifikovanější a komplexnější posouzení realizace požadovaných opatření budou v dalším období využívány vytvořené bezpečnostní struktury. Koordinace požadavků na civilní zdroje je v působnosti výboru pro civilní nouzové plánování. K tomu byl v jeho rámci vytvořen **podvýbor pro plánování civilních zdrojů (PCZ)**. Potřebné zdroje jsou zabezpečovány zejména v oblasti dopravy, telekomunikací a pošt, průmyslu a zboží, potravin a zemědělství, zdravotnického materiálu a léčiv, a v neposlední řadě strategických zásob surovin a vybraných komodit materiálu. V těchto oblastech jsou zároveň v rámci podvýboru pro plánování civilních zdrojů vytvořeny odborné pracovní skupiny. Skupiny

navazují na podobné komise a výbory pracující v rámci **výboru pro civilní nouzové plánování NATO**.

Cílem plánování civilních zdrojů je optimální posuzování požadavků tak, aby byly vyváženě zajišťovány požadavky na řešení krizí vojenského i nevojenského charakteru. Hlavním principem jeho činnosti je centrální koordinace zajištění civilních zdrojů pro všechny druhy krizových stavů. Zajišťování potřeb zůstává i nadále v působnosti příslušných rezortů. Tato odpovědnost vychází z kompetenčního zákona. Ve vazbě na plánovací dokumenty NATO se předpokládá zpracování plánu vytváření civilních zdrojů ve dvouletém cyklu. Výhled na dalších pět let reaguje na predikci obranných výdajů.

Rozvaha potřeb pro zajišťování obrany má několik úrovní. Vytváření (a tím i hrazení) mírově opatření formou nákupu jakýchkoliv zdrojů bude realizováno až v případě, že požadované zdroje nejsou dostupné jinou formou. Veškeré požadavky (zejména vyžadující finanční úhrady již ve fázi příprav k jejich realizaci) uplatňované jednotlivými rezorty procházejí důkladným posouzením v bezpečnostních výborech a podvýborech. Konečný plán by měl být projednán a odsouhlasen na společném zasedání výborů pro obranné a civilní nouzové plánování.

* * *

Mimo plánování opatření a zajišťování potřeb nad rámec mírové produkce je nezbytné v maximální míře využít všech dostupných zdrojů. K tomuto účelu byl vypracován v gesci Správy státních hmotných rezerv již zmiňovaný **informační systém pro plánování civilních zdrojů – ARGIS**. Cílem IS je sběr potřebných informací o zdrojích od vytypovaných ekonomických subjektů (ES) na území jednotlivých **okresních úřadů (OkÚ)** a jejich přenos právě na centrální server u SSHR. IS má sloužit prioritně okresní úrovni, sekundárně pak vytvoří pro ústřední orgány zdroj informací o celém území státu. To bude významné zejména pro zabezpečující prvky ozbrojených sil, které budou moci plně využít tyto informace pro rychlé a efektivní zajištění potřeb vojsk při jejich činnosti v kterékoliv části území státu. IS je navržen tak, aby umožňoval každému uživateli nadefinovat si vlastní rozsah práce s informacemi.

Bližší informace o produktu ARGIS lze získat na internetu (www.argis.cz).

Vztahy a vazby obranného, civilního nouzového a krizového plánování

V souvislosti s přípravou nařízení vlády o krizovém plánování je v odborné veřejnosti široce diskutováno pojetí a systémové zařadění krizového plánování v ČR, zejména pak z hlediska jeho vazeb a vztahů vůči již existujícím a institucionalizovaným systémům obranného plánování a civilního nouzového plánování, včetně pojetí vzájemné nadřazenosti a podřazenosti těchto pojmů a systémů. Tento článek proto považuji za příspěvek do této diskuse.

Termín krizové plánování je v odborné veřejnosti obecně spojován se zpracováním nejrůznějších typů krizových plánů, které mají organizaci pomoci při řešení krizových situací, jež mohou ohrozit její existenci nebo omezit její fungování. Tyto plány jsou v ČR v současné době sestavovány zpravidla účelově, podle podmínek a zvyklostí u konkrétní organizace, bez jednotného systémového hlediska, a především bez provázanosti na vertikální a horizontální linii. Tento nedostatek má být odstraněn po přijetí zákona o krizovém řízení a integrovaném záchranném systému a na něj navazujícího nařízení vlády o krizovém plánování. Krizové plánování v ČR pak má být budováno jako ucelený, vzájemně provázaný systém činností a dokumentů zpracováváných na vysoce odborné úrovni všemi zainteresovanými orgány a organizacemi.

Krizové plánování je tedy možno chápat jako jednu z nezbytných součástí plánování opatření k zajištění bezpečnosti ČR a je nezbytným předpokladem pro zajištění krizové připravenosti státu.

Plánování opatření k zajištění bezpečnosti lze obecně členit na:

▲ **plánování výstavby a přípravy sil a prostředků** potřebných v krátkodobém, střednědobém a dlouhodobém horizontu pro zajištění bezpečnosti, především pak z hlediska dostupnosti a využitelnosti disponibilních zdrojů,

▲ **plánování použití sil a prostředků**, které jsou k dispozici pro zajištění bezpečnosti, především pak z hlediska aktuálního stavu jejich připravenosti a využitelnosti.

Síly a prostředky, které jsou objektem tohoto plánování, lze přitom strukturovat na:

■ **síly a prostředky určené pro plnění běžných (standardních) úkolů** potřebných k zajištění bezpečnosti,

■ **síly a prostředky potřebné za krizových situací pro realizaci opatření, která jdou nad rámec běžných (standardních) úkolů** plněných mimo období krizových situací.

Nutnost oddělení plánování výstavby a přípravy sil a prostředků pro zajištění bezpečnosti od plánování jejich použití vyplývá z existujícího systému jejich kontroly proti možnému zneužitím.

Kontrolní proces v zemích NATO i v ČR je postaven především na kontrole finančních prostředků, které jsou vynakládány na výstavbu, přípravu a provoz těchto sil a prostředků. Prostřednictvím regulace finančních toků politické orgány velmi aktivně zasahují do plánovacích procesů spojených s výstavbou a přípravou potřebných sil a prostředků, ovlivňují jejich velikost, složení, vybavení apod., a tím i možnosti použití i případného zneužití.

Naproti tomu jen ve velmi omezeném rozsahu zasahují do vlastních plánovacích procedur spojených s použitím již vytvořených a připravených sil a prostředků k plnění jejich zákonem stanovených úkolů, kde je jejich role redukována do značné míry pouze na politické definování záměru použití těchto vytvořených sil a prostředků a na kontrolu finálních výstupů těchto plánovacích procesů.

Krizové plánování je proto jako nedílná součást plánování opatření k zajištění bezpečnosti definováno jako proces zpracování a ověřování krizových plánů a dokumentů s nimi souvisejících [1]. Krizový plán je pak definován jako plán realizace krizových opatření k řešení krizových situací [1].

Krizové plánování se zpravidla orientuje prakticky výhradně na plánování použití existujících sil a prostředků při řešení krizových situací, tj. za situací, které nelze řešit v rámci plnění běžných (standardních) úkolů běžně dostupnými, dalo by se říci mírovými silami a prostředky. Krizové plánování se proto musí vztahovat na veškeré disponibilní síly, prostředky a další zdroje, bez ohledu na to, zda jsou či nejsou mimo období krizových situací využity k plnění běžných (standardních) úkolů spojených se zajišťováním bezpečnosti.

Krizové plánování se obvykle nezabývá problematikou spojenou s plánováním výstavby a přípravy sil a prostředků, jejichž potřeba je na základě analýzy bezpečnostních rizik indikována v krátkodobém, střednědobém a dlouhodobém horizontu, stejně jako se nezabývá problematikou plánování procesů spojených s plněním běžných (standardních) úkolů spojených se zajištěním bezpečnosti.

Plánování výstavby a přípravy sil a prostředků civilních orgánů potřebných pro zajištění běžného standardu bezpečnosti je zabezpečováno standardními plánovacími procedurami těchto orgánů a tato výstavba a příprava je hrazena z k tomu určených kapitol ve státním rozpočtu. Naproti tomu plánování výstavby a přípravy sil a prostředků potřebných pro plnění úkolů civilních orgánů v mimořádných a krizových situacích má být řešeno v systému civilního nouzového plánování a tato výstavba a příprava je financována ze zvláštní kapitoly státního rozpočtu. V reálu ale toto oddělení neexistuje, protože výstavba a příprava sil a prostředků civilních orgánů pro zajištění bezpečnosti je realizována vždy jedním a nikoliv, jak by tomu napovídal výše popsáný systém plánování, dvěma subjekty. Tato skutečnost vyplývá z toho, že charakter použití ozbrojených bezpečnostních, záchranných, havarijních a jiných sborů a služeb je za běžné i za krizové situace totožný. Rozdíl je pouze kvantitě zásahů a kvalitativní připravenosti nasazovaných sil a prostředků.

Pro plnění běžných úkolů při zajišťování bezpečnosti jsou používány především profesionálně připravené a vycvičené síly, které jsou vybavené nejvýkonnějšími a nejmodernějšími dostupnými prostředky. Kromě nich jsou za určitých podmínek, zejména při nejrušnějších mimořádných událostech menšího rozsahu, využívány k plnění méně specializovaných činností nejrušnější posilové jednotky s nižším stupněm profesionalizace, a tudíž i vycvičenosti a vybavenosti.

Za krizové situace se charakter použití a obsah činnosti profesionálních ani posilových jednotek nemění, dochází pouze, zpravidla v krátkém časovém období, k prudkému kvantitativnímu nárůstu požadavků na jejich nasazení. Tento kvantitativní nárůst požadavků (a při dlouhodobém nasazení případný kvantitativní i kvalitativní pokles kapacit disponibilních sil a prostředků vlivem ztrát nebo vyčerpání) je řešen jednak přesunem dalších profesionálních a posilových jednotek z méně ohrožených oblastí, a jednak doplňováním a posilováním nasazených jednotek zálohami, technikou nebo materiálem v rámci pracovní nebo dobrovolné výpomoci, v rámci poskytování věcných prostředků občany nebo organizacemi apod.

V rámci ozbrojených bezpečnostních, záchranných, havarijních aj. sborů a služeb tedy neexistují samostatně síly a prostředky používané výhradně pro plnění běžných úkolů a vedle nich samostatně síly a prostředky používané výhradně pro plnění úkolů za krizových situací. Problematiku jejich výstavby a přípravy tedy od sebe nelze organizačně, technicky nebo technologicky oddělovat, protože bez ohledu na to, zda se jedná o běžnou, mimořádnou nebo krizovou situaci, jsou k jejich řešení používány, samozřejmě s určitými rozdíly v četnosti a specializaci nasazení, vždy jedny a tytéž jednotky.

Obr. 1

Tato praxe je tedy v určitém rozporu s pojetím civilního nouzového plánování (viz obr. 1), které se zabývá v této oblasti pouze a výhradně problematikou výstavby a přípravy sil a prostředků pro řešení mimořádných a krizových situací.

Civilní nouzové plánování je přitom v podmínkách ČR definováno jako souhrn civilních řídicích, plánovacích a kontrolních procesů a vazeb, které správní úřady,

orgány samosprávy a k tomu určené instituce připravují pro řešení mimořádných a krizových situací. Obsahuje soustavu úkonů a činností k určení potřeb a variant řešení krizových situací při respektování politických, vojenských, ekonomických a technologických podmínek a při efektivním využívání disponibilních civilních zdrojů, které je stát schopen a ochoten pro zajištění bezpečnosti ČR vyčleňovat [3]. Cílem civilního nouzového plánování je pak zajistit:

- provádění preventivních opatření a podporu krizového řízení,
- plnění základních funkcí státu, chod státní správy, plnění úkolů ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranných sborů a havarijních služeb,
- podporu a ochranu obyvatelstva,
- přijatelnou úroveň hospodářského a společenského života,
- podporu ozbrojených sil a spolupráci s nimi při plnění jejich úkolů,
- komunikaci a účinnou spolupráci s členskými státy NATO a PpP.

Plánování výstavby a přípravy sil a prostředků rezortu obrany je oproti systému civilních orgánů komplexně, tedy jak z hlediska plnění běžných úkolů, tak z hlediska plnění úkolů při řešení mimořádných a krizových situací, řešeno v rámci systému obranného plánování (obr. 1), a tato výstavba a příprava je financována z k tomu určené kapitoly státního rozpočtu.

Na rozdíl od ozbrojených bezpečnostních, záchranných, havarijních aj. sborů a služeb jsou ozbrojené síly budovány prakticky výhradně pro plnění úkolů za mimořádných a krizových situací a příprava k plnění těchto úkolů je i hlavní náplní běžné činnosti ozbrojených sil.

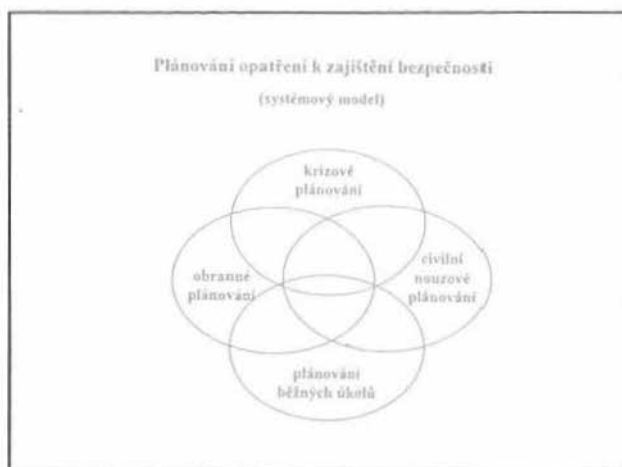
Obranné plánování je proto v podmínkách ČR definováno jako souhrn činností, procedur a vazeb uskutečňovaných státními orgány k realizaci cílů a úkolů obrany státu a z nich plynoucích subjektů, postupů a termínů jejich plnění při respektování politických, vojenských, ekonomických a technologických požadavků a při souběžném, co nejefektivnějším využívání lidských, věcných a finančních zdrojů [2]. Cílem obranného plánování je přitom zajistit:

- efektivní rozvoj nezbytných vojenských kapacit pro udržování potřebné úrovně obranyschopnosti státu v kolektivním pojetí obrany a schopností spolupodílet se na udržování míru v mezinárodním měřítku účastí na mírových operacích v krizových oblastech i mimo území státu,
- koordinovanou realizaci opatření ve státní správě, přípravě občanů, operační přípravě státního území a na všech úsecích veřejného života v zájmu zajišťování obrany státu.

Obranné plánování je úzce provázané systémem civilního nouzového plánování, které zajišťuje koordinované a efektivní vyčleňování civilních zdrojů pro podporu ozbrojených sil a pro realizaci opatření uskutečňovaných v zájmu obrany v civilním sektoru.

Plánování použití sil a prostředků k zajištění bezpečnosti v civilních a vojenských orgánech je stejně jako plánování jejich výstavby a přípravy realizováno v obsahově a procedurálně rozdílných systémech (obr. 1).

Plánování použití existujících sil a prostředků civilních orgánů je spolu s plánováním jejich výstavby a přípravy řešeno v rámci systému civilního nouzového plánování, zatímco plánování použití existujících sil a prostředků rezortu obrany je řešeno zcela

Obr. 2

vání realizovány na všech úrovních státní správy a územní samosprávy, tedy včetně krajské, okresní a obecní úrovně.

V důsledku toho je krizové plánování v podmínkách ČR z hlediska realizačních orgánů prováděno:

- využitím některých orgánů systému obranného plánování v rezortu obrany pro krizové situace spojené s ohrožením vnější bezpečnosti státu, plněním spojeneckých závazků ČR v zahraničí a zapojením ozbrojených sil ČR do mezinárodních mírových a humanitárních operací,

- v rámci systému civilního nouzového plánování pro ostatní druhy krizových situací spojené s ohrožením vnitřní bezpečnosti státu a veřejného pořádku, ochrany obyvatelstva, funkčnosti státní správy a ochrany ekonomiky.

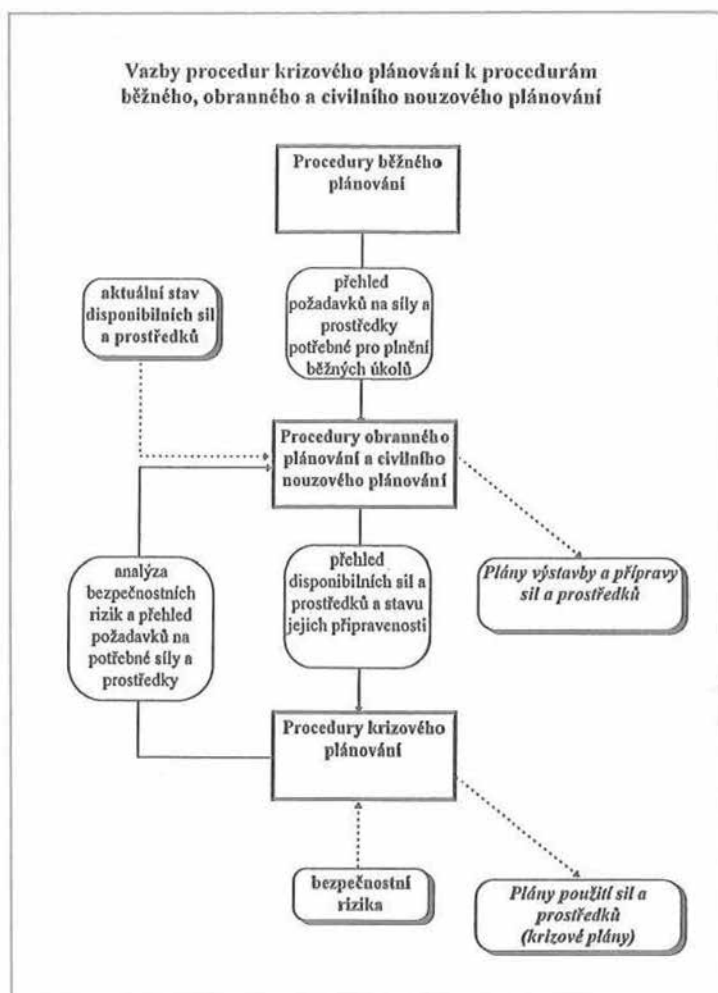
Bez ohledu na toto současné institucionální rozdělení a bez ohledu na to, zda se na jeho realizaci podílejí vojenské nebo civilní orgány, lze krizové plánování pojímat jako relativně samostatnou plánovací oblast (viz obr. 2), která zasahuje do problematiky obranného i civilního nouzového plánování a která se průřezově dotýká působnosti prakticky všech správních úřadů a orgánů územní samosprávy ČR.

Specifické postavení krizového plánování v rámci plánování opatření k zajištění bezpečnosti vyplývá i z metodického hlediska, protože procedury krizového plánování předcházejí a následně pak zase navazují na procedury obranného a civilního nouzového plánování (viz obr. 3).

Základní vstupy systému obranného plánování a systému civilního nouzového plánování totiž definuje krizové plánování v podobě:

- identifikace a hodnocení bezpečnostních rizik z hlediska možnosti vzniku krizových situací v současnosti, blízké i vzdálené budoucnosti,
- stanovení zásad a způsobu řešení těchto krizových situací,
- stanovení základní kalkulace sil a prostředků potřebných na řešení těchto krizových situací,

samostatně mimo systém obranného plánování. Toto oddělení plánovacích procedur komplikuje procedury krizového plánování vzhledem ke skutečnosti, že řešení krizových situací si jen výjimečně nevyžaduje zplánování společného nasazení všech disponibilních sil, prostředků a zdrojů vojenských i civilních orgánů. Navíc na rozdíl od obranného plánování a civilního nouzového plánování jsou procedury krizového pláno-

Obr. 3

● stanovení zásad a prostředků při řešení krizových situací.

Základním výstupem systému obranného plánování a systému civilního nouzového plánování pro systém krizového plánování je pak aktuální, v čase se měnící přehled o disponibilních silách a prostředcích pro řešení krizových situací a stavu jejich připravenosti. Systém krizového plánování tak plynule navazuje na procedury obranného plánování a civilního nouzového plánování, když jejich výstupy rozpracovává do podoby konkrétních krizových plánů (obr. 3).

Literatura:

1. Zákon o krizovém řízení a integrovaném záchranném systému (návrh), Ministerstvo vnitra ČR, Praha 1999.
2. Metodika obranného plánování, Výbor pro obranné plánování, Praha 1998.
3. Metodika civilního nouzového plánování, Výbor pro civilní nouzové plánování, Praha 1998.

Jak dál v obranném plánování?

Uplynul rok od institucionalizace systému obranného plánování ČR. První zkušenosti s jeho fungováním byly a každodenně jsou získávány z konfrontace s procesem obranného plánování v rámci našeho členství v Severoatlantické alianci, ale i z jeho samotné aplikace v mezirezortním i rezortním prostředí. Ukazuje se, že plánování obrany musí jak z hlediska jednotlivých rovin (rezortní, mezirezortní, alianční), tak z hlediska jednotlivých jeho disciplín tvořit konzistentní systém založený na jasné filozofii, logice i architektuře. Nyní už se nejedná jen o kompatibilitu při zpracování základních dokumentů obranného plánování, ale o aktivní účast v procesech přípravy, projednávání a schvalování plánovacích dokumentů Aliance i jednotlivých členských zemí. Očekává se, že ČR bude prosazovat své jasné specifikované národní zájmy a že je schopna zaujmout jednoznačná stanoviska k projednávaným otázkám. Právě tato stanoviska musí vyplynout z kvalitně fungujícího rezortního plánovacího procesu. V každodenní praxi jsme konfrontováni s novými bezprecedentními situacemi, které jsme v naší historii nikdy neřešili.

Obranné plánování se proměnilo z prázdného hesla na funkční systém, který má první plody ve formě větší účasti orgánů státní správy na plánování obrany státu, zvýšené civilní kontrole a řízení ozbrojených sil i na provázání plánovacích systémů rezortu obrany s ostatními rezorty. Je pochopitelné, že stav stále není ještě uspokojivý, ale podstatné je, že byl nastolen směr vývoje, jenž může přinést očekávané výsledky.

Zkusme se zamyslet nad prvními zkušenostmi ne ani tak s cílem bezúčelně kritizovat, ale proto, abychom shromáždili argumenty pro další optimalizaci systému obranného plánování. Budeme přitom vycházet ze zásady, že tento systém je homogenní, a že tedy nelze od sebe oddělit národní obranné plánování od aliančního, rezortní od mezirezortního, věcné od zdrojového, strategické od operačního a podobně.

Některé zkušenosti z činnosti systému obranného plánování ČR

Struktura systému obranného plánování ČR byla vytvořena s cílem zajistit maximální kompatibilitu s orgány obranného plánování NATO. Ukazuje se, že tato podmínka je potřebná, ne však nezbytná. Výbor pro obranné plánování ČR (VOP) se svými podvýbory a odbornými komisemi je poradním orgánem Bezpečnostní rady státu (BRS) a je důležité, že byl nastolen proces přípravy a schvalování obranných plánů a tvorby stanovisek k důležitým otázkám Aliance.

Z aliančního pohledu již není tak podstatná vnitřní struktura těchto orgánů, spíše je významný fakt, že dokumenty předávané na velitelství NATO v Bruselu, ale i na jednotlivá hlavní velitelství NATO, již nejsou souborem privátních názorů pracovníků ministerstva obrany a generálního štábu, ale lze je označit za dokumenty České republiky. Je toho docilováno aktivní účastí vedoucích pracovníků všech zainteresovaných

orgánů státní správy na práci ve strukturách orgánů obranného plánování. Z dosavadní práce jsou dobré, ale i negativní zkušenosti:

- BRS má malé pravomoci, a tudíž nemůže rozhodnout; závěry z jednání může pouze doporučit vládě. Vyskytly se situace (krize v Kosovu apod.), které vyžadují tento princip přehodnotit.
- V práci VOP i podvýborů a odborných komisí se nedaří odstranit prvky formálnosti. Někteří představitelé v těchto orgánech nejsou dostatečně aktivní při řešení projednávaných otázek a nechávají se na jednáních zastupovat svými podřízenými.
- Chybí důslednější provázanost mezi jednotlivými podvýbory a odbornými komisemi, a nakonec i mezi systémem obranného plánování a civilního nouzového plánování.

Podstatné však je, že architektura systému obranného plánování se osvědčila a že je do budoucna na čem stavět.

Struktura exekutivních orgánů v systému obranného plánování

Tato struktura je předmětem trvalého hledání a přehodnocování. Tyto orgány jsou nezbytné především pro praktické naplňování funkce systému. Jsou tvořeny složkami ministerstva obrany i ostatních složek státní správy, plnícími úkoly při zajišťování obrany státu. V praxi to jsou odbory a oddělení ministerstev a státních institucí, završené odpovědnými řediteli, vedoucími a náčelníky, které provádějí analýzu, vypracovávají řadu dokumentů, zabezpečují jejich realizaci a připravují podklady pro jednání poradních orgánů. Odpovědnost za koordinaci činnosti v procesu obranného plánování má rezort obrany.

Na ministerstvu obrany vznikla sekce **obránného plánování s odborem obranného plánování, odborem plánování MO a odborem krizového plánování**. Generální štáb koordinuje vojenské aspekty obranného plánování prostřednictvím **oddělení plánování sil**, které je zařazeno u sekce J5. Dílčí funkce plní i ostatní složky ministerstva obrany a generálního štábu. Na ostatních rezortech se na obranném plánování podílejí **útvary obrany**, které však v něm zatím hledají své místo. Největším problémem v této oblasti je harmonizace kompetencí jednotlivých složek včetně odstranění duplicit.

Smyslem obranného plánování je mimo jiné zajistit obsahovou a časovou provázanost plánovacích procesů a zejména dosáhnout sladění s politickým zadáním – tzn. s cílovými stavy, které jsou charakterizovány v základních politických dokumentech ČR i NATO.

Z toho lze vyvodit priority, které se musí prosadit do procesu obranného plánování koordinačními složkami zejména u civilně-správní části ministerstva obrany. V této oblasti jsme na začátku a je velkou výzvou pro odpovědné funkcionáře zefektivnit celý systém plánování obrany. To se musíme teprve učit, protože zkušenosti starých odborníků lze využít jen v omezeném rozsahu (mimo jiné i pro fakt, že většina z nich už od rezortu odešla a nebo pro jazykovou nepřipravenost) a noví ještě nejsou připraveni. Vše se děje za pochodu a při permanentní reorganizaci ministerstva obrany je velmi obtížné dosáhnout potřebné stabilizace specialistů.

Proces obranného plánování.

Dosažení kompatibility národního procesu obranného plánování s aliančním je základním předpokladem pro účinnost celého systému. Není možné plánovat pro Alianci a pro naše potřeby. Dosáhnout uvědomění si této zásady je u některých lidí značně obtížné. Verbálně se to všeobecně uznává, stále však nedošlo k potřebnému zlomu v myšlení při uvědomění si, že ČR je jednou z členských zemí NATO a že se spolupodílíme na tvorbě všech aliančních dokumentů. Postoje České republiky musí vycházet z jasně specifikovaných národních zájmů, které jsou výsledkem vnitřního procesu obranného plánování a zohlednění mezinárodních závazků. Doposud nesehráváme v orgánech a agenturách NATO dostatečně aktivní roli, což je následkem nejen malé zkušenosti našich zástupců, ale především nízké schopnosti specifikovat čas a v dostatečné kvalitě výstupy z obranného plánování na ústředí v Praze.

Zásadním, dosud přetrvávajícím problémem je nejen absence stabilní metodiky a institucionalizace samotného procesu, ale i **absence využívání exaktních metod při tvorbě rozhodnutí vrcholových funkcionářů**. Využití metod operačního výzkumu, variantního modelování, nákladově užítkové, bezpečnostní analýzy, zdrojové prognózy apod. nebo válečných her je v praxi prozatím záležitostí škol nebo specializovaných kurzů. Většinou se argumentuje tím, že je to časově náročné. Smutným paradoxem však je, že je pak dostatek času řadu dokumentů koncepčního charakteru opakovaně přepracovávat.

Od roku 1996 máme k dispozici velmi efektivní **počítačový program DRMM**, získaný darem od ministerstva obrany USA, který lze všestranně využít jako základní podpůrný prostředek pro proces obranného plánování (SPPR). Dosud se však nepodařilo k naší škodě plně jej využít u všech složek ministerstva obrany a generálního štábu.

Procedury obranného plánování jsou ve většině případů cestou k vypracování konkrétních analytických nebo plánovacích materiálů. Metodika obranného plánování specifikuje řadu konkrétních dokumentů ve všech disciplínách obranného plánování. Doposud však část těchto dokumentů není vzájemně sladěna a v řadě případů není ujasněn ani jejich obsah či postup tvorby. To je příčinou, proč metodika obranného plánování je zpracována pouze v obecné poloze a není detailně rozvedena do dílčích metodik.

Obdobný stav je ve vnitrorezortní rovině obranného plánování, v níž je již od roku 1994 aplikován americký model **Planning, Programming and Budgeting System (PPBS)**, známý u nás pod zkratkou SPPR. Jeho využívání má tedy u rezortu již svou pětiletou historii, kterou však bohužel prozatím nelze považovat za příliš úspěšnou. Hlavním dokladem je skutečnost, že teprve v loňském roce se podařilo poprvé vypracovat koncept střednědobého, tzv. Programového plánu, a teprve v letošním roce byla po několikaletém tápání a přepracovávání dokončena dlouhodobá koncepce rozvoje rezortu. Tu však bude nutno do budoucna rozpracovat a upravit tak, aby vytvořila základ pro standardní dlouhodobý plánovací dokument.

Shrme-li hodnocení stavu vnitrorezortního plánování, musíme si přiznat, že dosud se nám nepodařilo vymanit se ze zjetí systému plánování (rozpočtování) z roku na rok, tj. bez delší perspektivy a hlubší analýzy stavu a tendencí, a to se všemi negativními důsledky tohoto stavu. Jsme tedy téměř na začátku avšak lze konstatovat, že tento stav

je i přirozený – všechno se vyvíjí, každý nový den v Alianci přináší nové výzvy, na které musíme adekvátně reagovat.

První zkušenosti již máme: Dotazník obranného plánování (*Defence Planning Questionnaire – DPQ*) byl letos zpracován potřetí, zahájili jsme druhý cyklus plánování sil (*Force Planning*), máme za sebou množství práce v oblasti standardizace, zapojili jsme se do práce řady výborů, komisí a agentur NATO a ZEU a podobně.

Možnosti optimalizace systému obranného plánování

Metodiku realizace procesu obranného plánování je možné stále přehodnocovat a zdokonalovat. Není však potřebné, ani užitečné, permanentně provádět různé zásadní strukturální změny. Proto musíme v první řadě vytvořit takový systém, který bude v podstatných rysech stabilní, a který však zároveň umožní jeho postupný vnitřní rozvoj. Jak už bylo řečeno, v současné době jsme ještě tohoto stavu nedosáhli a musíme být otevření i k zásadnějším systémovým krokům. SOP MO v letošním roce k tomu ve spolupráci s ostatními orgány MO a GŠ iniciovala revizi celého komplexu rezortního plánování, jejímž cílem je zejména:

- vytvořit na bázi tvůrčí aplikace PPBS vlastní komplexní systém dlouhodobého, střednědobého i ročního plánování, navazující harmonicky na proces aliančního i mezirezortního plánování,
- věcně i časově sladit všechny druhy plánů ve všech hlavních disciplínách,
- souběžně s reorganizací vrcholového vedení navrhnout institucionalizaci jednotlivých exekutivních orgánů tak, aby bylo dosaženo důsledného sladění pravomocí s příslušnou odpovědností a osobní zainteresovaností na efektivnosti plánování a užití zdrojů.

Tento úkol je plánován tak, aby výsledek ve formě konceptu byl k dispozici do konce roku 1999. Mezitím je však nutno, třebaže s jistými nedokonalostmi, vypracovat na bázi schválené koncepce rozvoje rezortu první dlouhodobý plán rozvoje a zahájit práci na aktualizované verzi střednědobého plánu.

Větší roli by zde měla sehrávat naše vzdělávací soustava. Zaměření výuky ve vojenských školách není dostatečně atraktivní pro specialisty z civilní sféry – pracovníky orgánů státní správy i zájemců od soukromých organizací. Je to následek nejen nedostatku specialistů a kvalifikovaných učitelů, ale zejména **neexistence teorie v oblasti obranné politiky, strategie a metod obranného plánování**. Využívání zahraničních lektorů pro výuku je sice nezbytností, ale to neřeší celý problém.

Řešení vidíme ve **znovuvybudování informační a vědecko výzkumné základny**, která byla před třemi léty prakticky zlikvidována. Plánované zřízení Institutu pro strategická studia při Vojenské akademii v Brně je pouze částečným řešením, a vzhledem k plánovaným počtům a dislokaci mimo Prahu spatřujeme jeho pozici více v akademickém prostředí.

Pro bezprostřední informační, analytickou i vědeckou podporu orgánů MO a GŠ AČR bude nezbytné zřídit další obdobné orgány v Praze.

Struktura exekutivních orgánů v systému obranného plánování se musí dále optimalizovat s cílem odstranit duplicity a zajistit jeho vyšší efektivnost. Je všeobecně známo,

že hlavní způsob jak toho docílit je sladit kompetence mezi civilně správní částí ministerstva obrany a generálním štábem. Protože tento proces v současné době probíhá, nebudeme se tím v našem příspěvku zabývat. Znovu však musíme zdůraznit, že základem úspěšnosti je osobní kvalita lidí. Bohužel, připravit odborně zdatné, jazykově připravené specialisty s dostatečnými zkušenostmi a potřebným globálním rozhledem je proces dlouhodobý.

Musíme konstatovat, že v centrálních orgánech je potřeba více pracovníků s požadovanými odbornými kvalitami, kteří by zároveň byli schopni uvědomovat si svou odpovědnost, jasně písemně formulovat své myšlenky, používat moderní manažerské metody práce, nemluvě již o exaktních metodách při rozhodovacích procesech. Na přípravu lidí v této oblasti je nutné zaměřit úsilí personálních orgánů i školské soustavy.

Zahraničními školami prošlo v uplynulých letech mnoho vojáků i občanských zaměstnanců vojenské správy, z nichž značná část nenalezla odpovídající využití či motivaci a odešla do zálohy. Ze skutečného stavu v této oblasti lze vyvodit dva závěry: buď zahraniční školy neposkytují všechny potřebné znalosti, anebo je chyba v personálním řízení. Ta pravá příčina bude jako obvykle někde uprostřed.

Proces obranného plánování je v Metodice obranného plánování ČR popsán pouze částečně a metodika rezortního SPPR je právě revidována. Uvážíme-li, že tento proces zatím v celku neproběhl, je to přirozené. V krátké době bude nutné tento handicap odstranit:

- a) Důkladnou analýzou nové bezpečnostní situace ČR, včetně rizik vyplývajících z koaličního pohledu, specifikací národních zájmů, definováním politického zadání pro ozbrojené síly ČR a vypracováním hlavních úkolů pro AČR ve dlouhodobém a krátkodobém horizontu. (Dobrym příkladem pro nás může být Strategic Defence Review, zpracovaný v r. 1998 v Británii.)
- b) Časovým a obsahovým sladěním plánovacích procesů a dokumentů v jednotlivých dílčích oblastech a další harmonizaci s procesy obranného plánování NATO.
- c) Institucionalizací orgánů odpovědných za obranné plánování a za řízení přijatých rozhodnutí ve vrcholovém vedení rezortu.
- d) Vytvořením vědecko-výzkumné základny a využíváním exaktních metod při přípravě rozhodnutí v oblasti obranného plánování.
- e) Systematickým studiem a zaváděním zahraničních zkušeností.
- f) Výchovou specialistů majících zkušenosti z práce v orgánech a agenturách NATO a ZEU.

Vzhledem ke komplexnímu charakteru obranného plánování se tato problematika promítá více či méně do všech orgánů i pracovišť.

Chápeme tento článek zároveň jako výzvu ke spolupráci na tvorbě základního a nejdůležitějšího systému z hlediska poslání rezortu MO, ale i obrany země či našich aliančních závazků. Obranné plánování je otevřeným systémem, který se na stabilních základech bude trvale rozvíjet a zefektivňovat.

Podplukovník Ing. Milan Hanousek

Rozhodnutí velitele a jeho realizace

Tento příspěvek se věnuje finálnímu období rozhodovacího procesu velitele a štábu v armádách NATO. Jde o etapu rozhodnutí, přípravu a vydání rozkazů. Pozornost je věnována především základním druhům plánů a rozkazů obvyklých v pozemním vojsku armád NATO. Článek je dalším pokračováním volného cyklu statí od téhož autora, zaměřených na teorii rozhodovacího procesu.

* * *

Velitel vyhláší své rozhodnutí v průběhu štábního brífinku k rozhodnutí, kdy vyslechne doporučení štábu.

Obdrží-li štáb velitelovo rozhodnutí, připravuje rozkaz nebo plán s tím, že do něj zapracuje vybranou variantu bojové činnosti (BČ). Poté při realizaci rozkazu jsou velitel a štáb neustále v kontaktu s měnící se situací a kontrolují ji konkrétními opatřeními a dílčími rozkazy (viz obr.).

Formální stránka plánů, rozkazů či dílčích nařízení bývá v detailech v různých armádách NATO odlišná. Nicméně všeobecně se dodržují základní body obsažené v standardizačním dokumentu STANAG 2014.

DOPORUČENÍ A ROZHODNUTÍ

♦ Doporučení veliteli

Příslušníci štábu informují velitele o každé vlastní prověřené variantě BČ a vysvětlují výhody a nevýhody každé z nich. Štáb rovněž prostřednictvím náčelníka štábu (NŠ) formuluje svoje doporučení nejlepších vlastních variant BČ.

Tato metoda prezentace výsledků práce štábu by neměla směřovat k tomu, aby za každou cenu objevila veliteli něco neočekávaného a nového. Jestliže totiž štáb pracuje dobře, pak doporučovaná varianta BČ by měla být zřejmá dříve, než ji NŠ oznámí.

Každý z příslušníků štábu si připravuje odpovědi na jakoukoli otázku velitele. Za tímto účelem si chystá vlastní prezentační materiály (např. v tabulkové formě). G3/S3 nekomentuje svoji činnost z realizace válečné hry určité varianty BČ, ale může své poznatky využít při odpovědích na otázky velitele nebo k rozvedení určité dílčí stěžejní činnosti, bude-li to potřebné.

♦ Rozhodnutí velitele

Velitel dospívá k rozhodnutí tak, že vychází z vlastních zkušeností, důvěry ve svůj štáb a ze svého hodnocení.

Velitel může souhlasit s doporučením štábu nebo může vybrat jinou variantu BČ. Vybere-li si velitel jinou variantu BČ, než doporučovanou, nemělo by to štábu přidat mnoho práce, protože také ostatní varianty BČ jsou již prověřeny válečnou hrou.

Velitel také může nařídit použití jedné z variant BČ s určitými modifikacemi nebo i varianty předem nezvažované. Zde však existuje riziko ztráty času, neboť štáb nemá připraveny potřebné analýzy. Této možnosti se lze vyhnout, jestliže G3/S3 řádně vypracoval varianty BČ již na počátku hodnotícího procesu.

Na poradě štábu (brífinku) k rozhodnutí velitel musí:

- **Jednoznačně rozhodnout o konkrétní variantě BČ.** Rozhodnutí velitele je jasné, stručné vyhlášení jeho záměru, celkového plánu manévru a palebné podpory BČ. Velitel by měl do rozhodnutí zahrnout formulaci rizika, které je ochoten přijmout k naplnění cíle. Bojuje-li se za situace početní převahy nepřítele, minimalizace rizika by měla zajišťovat přežití, avšak to může rovněž zabránit vítězství. Rozhodnutí by mělo být řízeno cílem uchopit iniciativu, a ne jenom reagovat na činnost nepřítele;
- **Potvrdit svůj záměr;**
- **Oznámit svoje rozhodnutí a plán operace/boje.**

Když velitel dospěje k rozhodnutí, musí vyjádřit svůj záměr a pak rozvinout slovní vyjádření vybrané varianty BČ do svého vyhlášení plánu operace/boje. Plán operace/boje, chápáný jako rozvedené rozhodnutí, by měl vždy obsahovat záměr velitele. Plán by měl také obsahovat hlavními činnostmi vlastních vojsk a jasné vyjádření hlavního úsilí.

Poté může plánovací skupina štábu pozemního vojska (jako např. v případě americké armády) vydat **dílčí rozkaz k zabezpečení velení**. Na jeho základě štáb koordinuje a sladuje opatření k velení, aby zajistil optimální vypracování plánu operace/boje a také optimální podmínky pro velení.

Při přijetí rozhodnutí velitele G3/S3 prakticky ve všech armádách NATO připravuje a vydává další **předběžné nařízení**. Předběžné nařízení stručně vyjadřuje charakter a hlavní opatření vzhledem k nadcházející BČ, poskytuje i další informace, jako např. dobu konání brífinku s podřízenými k vydání operačního/bojového rozkazu, může i zahrnovat speciální požadavky vůči některé z jednotek.

Následuje etapa **vypracování operačního/bojového rozkazu**, kdy štáb pod vedením NŠ písemně a graficky formuluje výsledky dané rozhodnutím velitele a analytickou prací štábu.

Je-li operační/bojový rozkaz vypracován, velitel svolává brífink k jeho vydání. Za účasti štábu a vybraných podřízených velitelů je operační/bojový plán vyhlášen a objasněn.

Teprve pak je možné jej rozeslat všem rozhodujícím příjemcům. Tím je dovršena celá etapa plánování BČ a zahajuje se její realizace.

V následujícím textu jsou vysvětleny možné druhy plánů a rozkazů používaných v armádách NATO.

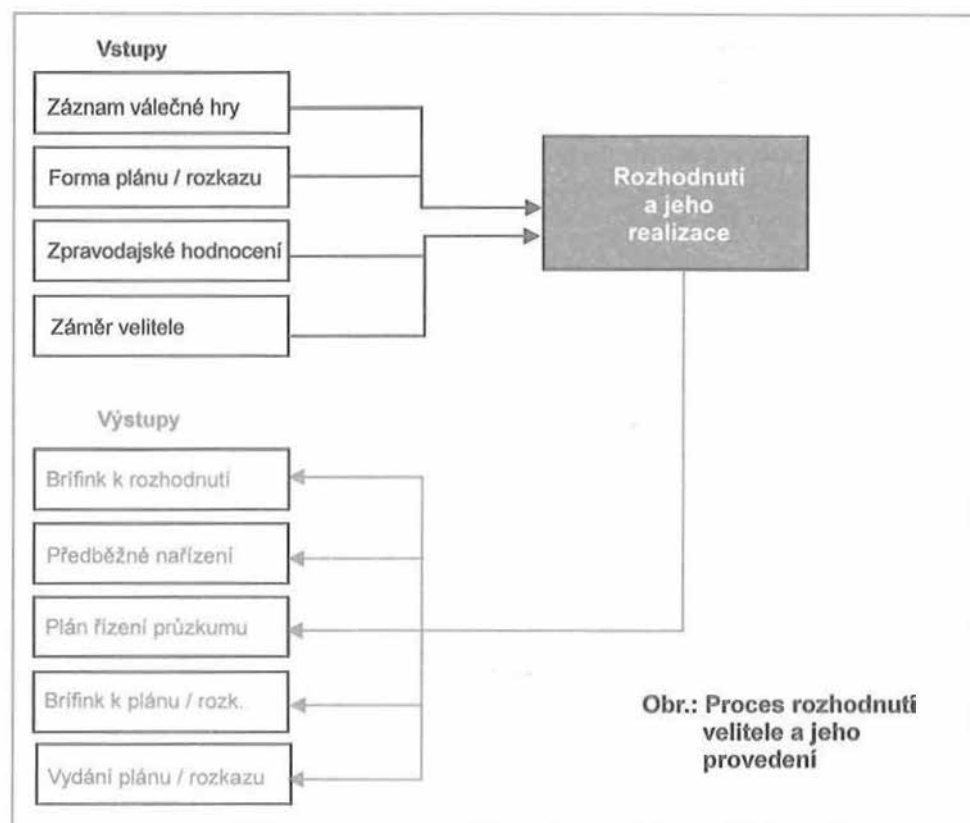
PLÁNY A ROZKAZY

■ Základní požadavky na plány a rozkazy

Vojenské rozkazy (plány) musí poskytovat informace, které řídí veškerou činnost vojsk. Všechny rozkazy (plány), ať už ústní nebo písemné, by měly být v souladu s následujícími principy:

jasnost	Čtenář by měl jasně a jednoznačně chápat význam slov a vět.
úplnost	Rozkazy musí obsahovat všechny požadované informace a pokyny.
stručnost	Rozkazy by měly být ušetřeny nepotřebných detailů, aniž by utrpěla jejich jasnost a úplnost.
iniciativa	Rozkazy by měly být cílově orientované, říkající, co by se mělo udělat, a ne jak to udělat za účelem posílení iniciativy podřízených.
pozitivní vyjadřování	Rozkazy by se měly vyhnout nerozhodnému, nejasnému a dvojznačnému jazyku, měly by být laděny v pozitivním smyslu.
časová sladěnost	70% včasné řešení je lepší, než 100% řešení, které přichází příliš pozdě.

Plán BČ je metodou nebo schématem, jak velitel bude koordinovat vojenskou činnost. Jde v podstatě o návrh, jak realizovat rozhodnutí velitele. Plán představuje

přípravu daného velení ve specifickém prostoru k řešení konkrétní situace. Rovněž pomáhá štábu synchronizovat rozhodnutí velitele vzhledem k budoucí nebo předpokládané BČ. Plány nemohou zůstat neměnné. Musejí odrážet změny v hodnocení situace velitelem a štábem.

Rozkaz je písemnou nebo ústní formou komunikace řídící BČ. Rozdíl mezi rozkazem a plánem je v tom, že plán nemá přesně stanoven čas, kdy musí být realizován, ačkoli může mít specifikovány podmínky realizace, kdežto provedení rozkazu je neodkladné, okamžité.

V období míru, v průběhu cvičení, ať už se koná kdekoli, přetrvává tendence vypracovávat dlouhé, detailní plány BČ či rozkazy. Tím se vyplývá příliš mnoho času a papíru neustálým opakováním zásad vedení BČ a probíráním rutinních záležitostí, které jsou nebo minimálně by měly být obsaženy ve stálých operačních směrnících jednotek. Plánující štáb často vytváří tlusté přílohy, které pro většinu příslušníků štábu a podřízených jednotek nejsou potřebné.

Naproti tomu mnoho plánů BČ nebo rozkazů mělo ve skutečné BČ rozsah jedné až dvou stránek. V některých případech se BČ uskutečňovala pouhými ústními rozkazy a krátké psané verze byly připraveny později.

■ **Druhy plánů**

V armádách NATO se rozlišuje několik druhů plánů. Patří k nim:

- principiální plán,
- strategický plán,
- plán tažení,
- plán operace (boje),
- plán bojového zabezpečení,
- podpůrný plán,
- plán možných eventualit.

Principiální plán je plánem přípravným, předběžným. Zaznamenává důležité rysy nebo principy určité varianty BČ před zahájením detailního plánování.

Principiální plán:

- poskytuje informace nadřízenému velení,
- usiluje o schválení a rozmístění zdrojů,
- poskytuje názory a doporučení podřízeným,
- pomáhá dosáhnout rozhodnutí,
- usnadňuje plánování na nižších stupních.

Strategický plán vymezuje opatření k vedení války jako celku. Stanovuje obecné cíle, politické cíle a strategické cíle operace s širokým prostorem a časem. Využívají ho vyšší úrovně velení.

Plán tažení vymezuje opatření pro několik souvisejících vojenských operací k dosažení společného cíle, obvykle s vymezením času, prostoru a zdrojů. Využívají ho vyšší stupně velení.

Plán operace (boje) je jakýkoli plán, který využívá dané velení k vedení vojenských operací. **Plán operace (boje):**

- se týká samostatných operací (bojů) nebo řady souvisejících operací (bojů), kde ozbrojené síly působí současně nebo postupně,

- formuluje nejdůležitější předpoklady tvořící základy plánu,
- může obsahovat operace vyplývající z plánu tažení,
- je realizován v předem vymezeném čase nebo když to podmínky dovolují.

V NATO se tento termín používá od stupně praporu do stupně sboru i výše.

Plán bojového zabezpečení poskytuje informace a pokyny vztahované k bojovému zabezpečení. Je-li realizován, stává se rozkazem bojového zabezpečení.

Podpůrný plán doplňuje jakýkoli jiný plán.

Plán možných eventualit se používá, je-li třeba pokrýt různé předpokládané důležité události před, v průběhu a po skončení operace (boje).

■ *Druhy rozkazů*

V NATO existují dvě základní třídy rozkazů – administrativní a bojové.

Administrativní rozkazy se vztahují k normálním administrativním činnostem v posádkách či v poli. Zahrnují:

- všeobecné, speciální, běžné rozkazy,
- rozkazy vojenských soudů,
- informace, oběžníky a další materiály.

Bojové rozkazy jsou určeny pro použití v poli. Zahrnují:

- cílově orientované rozkazy,
- operační (bojové) rozkazy,
- rozkazy bojového zabezpečení,
- grafické rozkazy,
- předběžná nařízení,
- dílčí rozkazy.

Cílově orientované rozkazy poskytují podřízeným velitelstvím základní informace. Říkají co dělat, ale ne jak to dělat. Obsahují:

- úkolovou organizaci,
- cíl a záměr nadřízeného,
- formulaci úkolu,
- záměr velitele,
- hlavní úsilí formulované velitelem,
- minimum součinnostních opatření, jimiž se zabezpečuje synchronizace BČ v kritických okamžicích BČ.

Cílově orientovaný rozkaz vydává velitele osobně. Podřízení velitelé a velitelé zabezpečovacích jednotek obecně využívají tento druh rozkazu třemi způsoby:

- při rozvíjení úspěchu a pronásledování,
- když nepřítel ztratil iniciativu a není schopen vést synchronizovanou BČ,
- když vlastní síly jsou schopny působit rychle, koordinovaně bez detailního vedení.

Operační (bojový) rozkaz využívají podřízení velitelé při BČ vedoucí ke splnění společného úkolu. Velitel může vydat operační (bojový) rozkaz písemnou nebo ústní formou. Každý operační (bojový) rozkaz:

- je složen z pěti základních částí: (1) situace, (2) cíl/úkol, (3) provedení, (4) bojové zabezpečení, (5) velení a spojení,
- respektuje normu STANAG 2014,
- uvědomuje podřízené o záměru, plánu a rozhodnutích velitele,
- obsahuje datum a čas provedení,
- vysvětluje plán manévru,
- úkolově organizuje síly tak, aby podřízeným velitelům minimálně omezoval jejich zdroje,
- zahrnuje grafické vyjádření BČ, včetně vyznačení cíle, záměru a plánu operace (boje) velitele, minimální kontrolní opatření a hlavní prvky bojové sestavy úkolové organizace.

Podřízení velitelé používají tento rozkaz, když:

- situace vyžaduje komplexní řešení,
- jsou síly nepříteli schopny vést, silnou, účinnou a koordinovanou BČ,
- vlastní síly nemohou realizovat opatření vyplývající ze stálých operačních směrnic.

Velitel obvykle upravuje operační (bojový) rozkaz vydáváním dílčích rozkazů. Pokud se ale situace zásadně mění nebo velitel dostane nový úkol, musí zpracovat nový operační (bojový) rozkaz.

Rozkaz bojového zabezpečení vydává štáb buď jako součást operačního (bojového) rozkazu, nebo zvlášť. Tento rozkaz tvoří informační základnu pro velitele zabezpečovacích jednotek. Na vyšších stupních velení obvykle nahrazuje přílohu bojového zabezpečení operačního rozkazu. V operačním rozkaze je ve čtvrté části pouze odkaz na rozkaz bojového zabezpečení. Štáby na nižších stupních velení mohou formulovat veškeré informace vztahující se k bojovému zabezpečení ve čtvrté části bojového rozkazu, aniž by vydávaly přílohu nebo samostatný rozkaz bojového zabezpečení.

Rozkaz bojového zabezpečení má podobnou obecnou strukturu jako operační (bojový) rozkaz. Obvykle se vydává v písemné podobě a může zahrnovat náčrty, přílohy i doplňky. Základní odpovědnost za přípravu, vydání a rozeslání rozkazu má G4. Velitel ho může pověřit, aby v BČ navazoval na rozkaz bojového zabezpečení zveřejňováním dílčích rozkazů.

K usnadnění přesunu nezasazených jednotek v týlovém prostoru se vydává samostatný rozkaz k přesunu.

Za jeho vydání je odpovědný G4/S4. Spolupracuje přitom s G3/S3, vojenskou policií a personálem pro koordinaci přesunu. Velitel může pověřit G4/S4, aby upravoval rozkaz k přesunu dílčími rozkazy. Rozkaz k přesunu se může vydávat samostatně, může tvořit přílohu operačního (bojového) rozkazu nebo rozkazu bojového zabezpečení.

Grafický rozkaz kombinuje zásady použití operačního (bojového) rozkazu s obvyklými pěti základními částmi se zákresem náčrtu. Grafický rozkaz může být vyjádřen na více než jednom náčrtu. Použitá legenda musí vysvětlit symboly, které nejsou v souladu se zásadami platnými v členských zemích NATO.

Předběžné nařízení pomáhá podřízeným jednotkám a jejich štábům v přípravě na plnění nových úkolů. Poskytuje jim potřebný čas pro vlastní plánování a potřebné základní informace. Detailnost informací závisí na:

- dispozičním čase,
- dispozičních prostředcích spojení,

- informací, které podřízení velitelé potřebují pro plánování a přípravu.

Předběžné nařízení jasně informuje příjemce, jaké úkoly musí splnit ihned a jaké jsou možné budoucí úkoly. Předběžné nařízení obsahuje následující informace:

- potřebné mapy (liší-li se od běžného operačního/bojového rozkazu),
- situace nepřítelů,
- cíl nadřízeného,
- formulaci záměru velitele (je-li k dispozici),
- nejbližší čas přesunu nebo poznámku blíže vysvětlující čas zahájení přesunu (např.: ...ne dříve, než ...),
- nařízení pro předběžnou činnost, průzkum či pozorování,
- pokyny k bojovému zabezpečení, jakékoliv potřebné speciální vybavení, přeskupení k přesunu nebo předchozí přesun do prostoru soustředění, je-li to nutné,
- čas a místo shromáždění funkcionářů určených k převzetí rozkazů a čas potřebný k vydání písemných rozkazů.

U předběžných nařízení se používá stejné formy jako u operačních (bojových) rozkazů. Jsou však stručnými, obvykle i ústními zprávami (na vyšších stupních písemnými).

Dílčí rozkaz je cílově orientovanou formou operačního (bojového) rozkazu. Reaguje na změny, které nastanou od vydání předchozího rozkazu podřízeným či podpůrným jednotkám. Zaměřuje se pouze na tu část operačního (bojového) rozkazu, která musí být změněna. Obvykle v něm musí být uveden název všech pěti hlavních částí operačního (bojového) rozkazu a tam, kde se stav nemění, se uvede žádná změna. Je to proto, aby příjemci dílčího rozkazu věděli, zvláště, je-li rozkaz předáván pomocí rádia, že skutečně obdrželi celý dílčí rozkaz.

Dílčí rozkaz se liší od operačního (bojového) pouze stupněm podrobnosti. Je velmi stručný. Obsahuje informace, které nesnesou odkladu vůči podřízeným.

Pro orientaci podřízených se dílčí rozkazy přesně evidují a označují.

Formy dokumentů (operačního/bojového plánu nebo rozkazu, přírodních příloh) se uvádějí jako doporučené a obvykle používané. Rovněž to platí o používaných zásadách jejich zpracování. Je nutné si uvědomit, že i tato oblast prochází vývojem vzhledem ke stále novým zkušenostem. Je ovšem pravdou, že armády členských zemí NATO vycházejí ze vzorů daných normou STANAG 2014. Americký předpis FM 101-5, který řeší tuto problematiku v pozemním vojsku USA, patří k nejpracovitějším.

Použitá literatura:

- * **FM 101-5** Operational Plans and Orders, Washington, USA, Headquarters, Department of the Army, 1993.
- * **FM 101-5** Staff Organization and Operations, Washington, USA, Headquarters, Department of the Army, 1997.
- * **Student text 101-5** Command and Staff Decision Processes, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 1996.
- * **Hanousek, M.:** Rozhodovací proces v armádách NATO, skripta VA Brno, 1998.

Mnohonárodní logistika v operacích NATO

Logistická podpora je nepostradatelnou součástí plánování a vedení mnohonárodních operací NATO. Historické změny a nové prostředí se v posledním období staly zdrojem lokální nestability a napětí v Evropě, na něž musí být vojenské struktury NATO připraveny reagovat v případě potřeby mimo jiné i realizací mnohonárodních vojenských operací. Jejich úspěch bude bezesporu do značné míry záviset na úrovni logistické podpory zúčastněných vojsk. Proto také problematika logistické podpory mnohonárodních operací nabývá v současnosti mimořádného významu.

Je třeba zdůraznit, že pojem mnohonárodní logistika je poměrně nový. V období studené války neexistoval v podstatě žádný vztah mezi velitelskými orgány NATO a jednotlivými státy v oblasti logistické podpory vojsk. Logistická podpora vojsk zúčastněných v operaci NATO byla čistě národní záležitostí.

To je mimo jiné také důvodem, proč doposud vlastně neexistuje ani jednoznačná definice mnohonárodní logistiky NATO. V odborných kruzích je však nejčastěji charakterizována jako: různé způsoby a formy logistické podpory vojenských operací, jiné než čistě národní.

V nové koncepci logistické podpory mnohonárodních operací představuje zásadní změnu kolektivní odpovědnost za logistickou podporu. Je také rozpracována řada způsobů a forem realizace logistické podpory mnohonárodních operací:

Pro realizaci logistické podpory mnohonárodní operace budou kromě národní logistiky využívány:

- principy vedoucího státu a specializační role,
- mnohonárodní logistická koordinační střediska (společná – MJLC, případně samostatná pro jednotlivé druhy vojsk – MNLC),
- mnohonárodní integrované logistické jednotky,
- podpora hostitelskou zemí,
- podpora cestou nevládních organizací a další.

Tvorba a realizace koncepce logistické podpory mnohonárodních operací bere v úvahu některé základní zásady, které vyplývají především z logistické doktríny NATO. K nejdůležitějším z těchto zásad patří dle mého názoru následující:

- řídicí struktury NATO a státy zúčastněné v operaci mají kolektivní odpovědnost za logistickou podporu mnohonárodních sil NATO,
- poskytnutí nebo zajištění potřebných logistických zdrojů (materiálu všeho druhu, munice, logistických služeb) zůstává přitom především národní odpovědností a každý zúčastněný stát je povinen zajistit dostatečné množství těchto zdrojů pro logistickou podporu vysílaných vojsk, ať již z vlastních prostředků, nebo prostřednictvím dvoustranných či mnohostranných dohod, případně dalších kooperativních opatření,

- velitelé mnohonárodních vojenských sil musí mít pravomoc koordinovat plánování a realizaci logistické podpory operace,
- rozhodnutí o způsobech a formách logistické podpory mnohonárodní operace jako jsou: mnohonárodní integrovaná logistická podpora, logistická podpora vedoucích zemí, specializovaná logistická podpora či využití společného financování logistických zdrojů, musí být přijato již v počátečním stadiu plánování operace a v úzké součinnosti řídicích struktur NATO s jednotlivými zúčastněnými státy a – v této oblasti sehraává hlavní úlohu řada plánovacích logistických konferencí NATO,
- pro (specifikované) počáteční období operace musí být vojenské síly jednotlivých zúčastněných států logisticky soběstačné,
- velitel mnohonárodních sil NATO musí mít pravomoc kontrolovat zajištění potřebných logistických zdrojů ze strany zúčastněných států podle schválených plánů, případně přerozdělit v případě nutnosti logistické zdroje jednotlivých zúčastněných států podle konkrétní potřeby,
- při akvizici a využívání logistických zdrojů je vždy nutno respektovat požadavek efektivnosti a hospodárnosti.

Mechanismus zajišťování potřebných logistických zdrojů v mnohonárodních operacích zahrnuje v podstatě tři základní možné **způsoby** v jejichž rámci lze využívat řadu forem logistické podpory.

1. Zdroje a činnosti zabezpečované, příp. financované NATO, zejména:

- řízení pohybu a dopravy,
- pomoc při akvizici zdrojů (NAMSA),
- společně financované logistické zdroje.

2. Zdroje a činnosti koordinované NATO

- logistická podpora vedoucích zemí,
- specializovaná logistická podpora,
- mnohostranné smlouvy,
- mnohonárodní integrovaná logistická podpora,
- koordinované uzavírání kontraktů v rámci hostitelské země.

3. Zdroje a činnosti zabezpečované jednotlivými zeměmi

- prvky národní podpory,
- dvoustranné smlouvy, ale i další.

Obvykle budou ozbrojené síly NATO podporovány kombinací několika výše uvedených způsobů a forem, které mohou být realizovány na různých úrovních velení a v různém rozsahu.

Který z uvedených způsobů a forem logistické podpory bude realizován, kdy a kde, to je předmětem rozhodnutí zainteresovaných stran případ od případu. Příslušný velitel mnohonárodních sil pak působí jako koordinátor mezi jednotlivými zúčastněnými zeměmi a k tomu vytváří ve své struktuře velení příslušné koordinační prvky. Podstata hlavních forem mnohonárodní logistické podpory je následující:

► Logistická podpora vedoucí zemí

Jeden ze zúčastněných států přijímá odpovědnost za obstarání a poskytování *širokého spektra* logistické podpory pro všechny, nebo část mnohonárodních sil. V jedné operaci může být i více než jedna země určena k tomu, aby poskytovaly speciální rozsah podpory v rámci jasně definované funkční a regionální oblasti odpovědnosti. Vedoucí země může také přijmout odpovědnost za koordinaci logistické podpory ostatních zúčastněných zemí. Kompenzace nebo náhrada výdajů pak bude předmětem jednání mezi zúčastněnými stranami.

► Specializovaná logistická podpora

Jedna země přijímá odpovědnost za obstarání *určitého druhu* zásobování nebo služby pro všechny nebo část mnohonárodních sil. Tento způsob je výhodný zejména v těch případech, kdy jedna ze zúčastněných zemí má určitý jedinečný logistický potenciál, nebo zdroje zásob a služeb. Kompenzace nebo náhrada výdajů je opět předmětem jednání mezi zúčastněnými stranami.

► Dvoustranné a mnohostranné smlouvy

Dohody o vzájemném poskytování logistické podpory v průběhu operace mohou být uzavřeny jak mezi jednotlivými zúčastněnými zeměmi, tak mezi zeměmi a správními orgány NATO. Jejich účelem je především zmírnit logistické zatížení jednotlivých zemí a zvýšit celkovou logistickou efektivitu a hospodárnost. Mohou být realizovány pro jakýkoliv druh logistické podpory nebo služby a pomáhají při eliminaci zdvojení vynaloženého úsilí, nebo nadbytečných zásob. Velitelé NATO mohou mít při realizaci tohoto způsobu spolupráce koordinační úlohu.

► Společně financované logistické zdroje

Tyto zdroje zahrnují vybrané položky, které byly určeny pro společné financování a pro něž byly vyčleněny fondy. Mohou například zahrnovat následující položky:

- infrastrukturu a nemovitosti, jako jsou skladiště, letiště, velitelská stanoviště, tábory, přístavy, komunikační síť apod.,
- provozování a využívání infrastruktury a nemovitostí,
- prostředky spojovacích a informačních systémů,
- logistické inženýrství a další.

Postupy financování musí být zpracovány a odsouhlaseny v dostatečném předstihu před zahájením operace a musí být dostatečně pružné, aby bylo možno reagovat na aktuální potřeby a vývoj situace.

► Mnohonárodní integrovaná logistická podpora

Dvě či více zemí souhlasí, že budou poskytovat logistickou podporu mnohonárodním silám pod operačním řízením velitele NATO. Zpravidla jedna ze zúčastněných zemí vytvoří velení a jádro mnohonárodní logistické jednotky (útvary), které bude rozšířeno o specializované logistické jednotky (prvky) z dalších zúčastněných zemí. Takové mnohonárodní logistické jednotky výrazně snižují možnost duplicity zásob a služeb. Kompenzace nebo finanční náhrady za poskytovaný materiál a služby jsou předmětem dohod mezi zúčastněnými stranami.

➤ **Koordinace uzavírání kontraktů**

Uzavírání kontraktů na dodávku materiálu nebo služeb pro podporu ozbrojených sil NATO bude vždy uplatňováno tam, kde je to ekonomické a výhodné. Podporu při uzavírání kontraktů a obchodních smluv poskytuje především Agentura NATO pro údržbu a zásobování (NAMSA). Většina obchodních smluv bude financována zúčastněnými státy, koordinací při jejich sjednávání lze však dosáhnout výhodných podmínek, výrazně nižších cenových relací a úspor, které poskytuje možnost nákupu ve velkém.

➤ **Prvky národní podpory (NSE)**

Tyto prvky budou používány bez ohledu na stupeň mnohonárodní, nebo národní logistiky. Podle svého předurčení mohou být dislokovány jak v rámci tak i mimo prostory operace, jejich činnost bude koordinována příslušnými prvky velení mnohonárodních sil. NSE zůstávají pod národním velením, mají však povinnost provádět součinnost, předávat hlášení a zprávy o stavu a situaci v oblasti logistické podpory příslušným velitelům mnohonárodních sil.

Český přístup k realizaci národní logistiky je prozatím založen na systému prvků národní podpory (NSE) a skupin národní podpory (NSG) vytvářených jako tři stupně (úrovně) logistické podpory:

- na stupni samostatná rota: řídicí prvek NSE typu 1 s výkonným prvkem četa logistické podpory,
- na stupni samostatný prapor: řídicí prvek NSE typu 1 s výkonným prvkem rota logistické podpory,
- na úrovni mnohonárodní brigády (divize) skupina národní podpory NSG typu 2 ve štábu brigády (divize),
- na úrovni střediska pro mnohonárodní společnou logistiku (MJLC) NSE typu 3 s výkonným prvkem prapor logistiky.

Úkolem **prvního stupně** logistické podpory (NSE1) které může, nebo nemusí být součástí roty (praporu) zabezpečení, je bezprostřední podpora bojové činnosti jednotek a zajišťování základních logistických funkcí. Zejména se jedná o:

- skladování a doplňování zásob munice, PHM, proviantu, vody a ostatního materiálu,
- vyprošťování, evakuaci a opravy poškozené výzbroje a techniky,
- zabezpečení přesunů a přeprav,
- poskytování logistických služeb (výměna prádla, praní, koupání, stříhání, prodejní činnost, ubytování vojsk ...),
- zdravotnická pomoc.

Druhý stupeň (NSG2) působí ve štábu logistiky nadřízeného stupně velení (brigáda, divize) a podílí se na koordinaci logistických činností všech podřízených mnohonárodních sil.

Třetí stupeň (NSE3) působí v podpůrném pásmu na území hostitelské země. Jeho hlavním úkolem je udržovat skladové zásoby potřebného materiálu všeho druhu, pravidelně provádět jejich doplňování a zabezpečit distribuci materiálu do NSE1.

Bez ohledu na použitý způsob logistické podpory v mnohonárodní operaci zůstává významnou pravomocí velitele mnohonárodních sil **pravomoc přerozdělit logistické zdroje**. Přerozdělení není obvyklým postupem, ale mimořádným a dočasným opatřením k překonání neočekávaných problémů při zabezpečení operačního úkolu. K logistickým zdrojům podléhajícím případnému přerozdělení patří především ty, které jsou pro splnění operačního úkolu nezbytné. Patří k nim zejména:

- spotřební materiál, jako jsou: munice, palivo, zdravotnické zásoby, voda, potraviny,
- služby, jako jsou: doprava, vyprošťování, zdravotnické služby, praní a koupání, manipulace s materiálem.

Přerozdělovací pravomoc se zpravidla nebude aplikovat na stálá zařízení, zbraňové systémy, doplňování personálu a poskytování zdrojů nečlenskými zeměmi NATO, pokud to nebylo výslovně schváleno poskytovací zemí. Navíc jsou respektována některá omezení. Mezi ně patří zejména následující:

- jednotlivé země mohou určit specifické logistické zdroje, které nebudou přerozdělovací pravomocí podléhat,
- přerozdělení nesmí ohrozit ozbrojené síly, které budou logistické zdroje poskytovat jiným zemím,
- opatření bude krátkodobé a velitel NATO i orgány příslušného státu musí deficitní situaci řešit v co nejkratší době,
- jestliže to čas dovolí, bude velitel NATO o přijatém opatření informovat předem národní orgány a příslušné velitele. V krajním případě bude zúčastněné strany informovat dodatečně,
- jakmile to operační situace dovolí, budou logistické zdroje přemístěny v rámci této pravomoci přijímacími zeměmi vráceny, nebo pokud se na tom zúčastněné země dohodnou, nahrazeny.

Závěr

Přestože základem logistické podpory mnohonárodních operací NATO je *kolektivní odpovědnost* řídicích struktur NATO a zúčastněných států, *primární odpovědnost* za logistickou podporu svých vojenských sil má stále vysílající země. K realizaci těchto úkolů mohou země využít řadu způsobů a forem od čistě národní až po integrovanou mnohonárodní logistickou podporu. Zkušenosti z posledních let ukazují, že některé důležité logistické funkce, jako například řízení pohybu a dopravy, nebo zásobování PHM je jednoznačně výhodné řešit centrálním způsobem. Na druhé straně existuje řada praktických i operačních omezení pro využití mnohonárodní logistiky. Z různých důvodů mohou státy zúčastněné v operaci využít k podpoře vlastních sil čistě národní logistickou podporu. Národní podpůrné prvky mohou mít pro každou operaci jinou organizační strukturu a odlišný rozsah povinností právě s ohledem na míru využití dostupných způsobů a forem mnohonárodní logistiky.

Výkonné prvky logistiky na taktickém stupni velení však musí být vždy schopny zabezpečit všechny potřebné logistické funkce. K základním požadavkům na změny a opatření v logistické podpoře jednotek AČR účastnících se mnohonárodní operace,

které vyplývají z analýzy současných organizačních struktur a možností, ale i ze zkušeností z činnosti našich vojsk v misích IFOR /SFOR proto, dle mého názoru oprávněně, patří zejména následující:

- a) Doplnit organizační strukturu samostatných rot o logistickou podporu.
- b) Stanovit normy a pohyblivé zásoby materiálu pro jednotky vyčleněné do mnohonárodních sil.

Jedním z velmi důležitých úkolů, který v současné době stojí před odpovědnými funkcionáři logistiky AČR, je tedy pečlivě analyzovat dosavadní zkušenosti z uplatňování mnohonárodní logistické podpory a zobecněné závěry aplikovat při tvorbě logistické doktríny AČR a následně v procesu přípravy a výcviku vojsk.

Literatura :

- * Stanag 2406, Land Forces Logistic Doctrine.
- * MC 319, NATO Principles and Policies for Logistics.
- * NATO Logistics Handbook, Brusel 1997.
- * AJP-4, Allied Joint Logistic Doctrine.
- * Sborník materiálů, seminář logistika a infrastruktura, Komorní Hrádek 27. až 31.7.1998.

Národy zjistily, že svět po studené válce je mnohem chaotičtější a nebezpečnější, než většina z nich čekala. Přijdou další Bosny, Kosova a Východní Timory. A nebude možné s nimi nakládat stejně, protože budou mít odlišné geografické, politické, strategické a morální okolnosti.

Jedno ale tyto krize společné mít budou – na to, co bylo za časů bipolární politiky a rovnováhy sil považováno za vnitřní záležitosti států, se dnes nahlíží jako na věci, které ovlivňují celý svět.

*Richard Holbrooke,
velvyslanec Spojených států při OSN
Los Angeles Times/LN 24. 9. 1999*

Plánování polního tažení: vojevůdcovské umění

Autor následujícího příspěvku je plk. J. D. Malan, učitel na Vojenské akademii Jihoafrické republiky. Obdržel za něj druhou cenu v soutěži vojenských autorů v roce 1997 v JAR. Článek by neměl odrazovat svou pro nás neobvyklou terminologií, nýbrž by měl upoutat svým obsahem. Jeho účelem je formulovat specifické zásady pro plánování polního tažení. Obsahuje myšlenky o plánování a řízení společných polních tažení a myšlenky o školení plánovačů polních tažení. Autor jistým způsobem navazuje či ozvláštňuje sérii článků, uveřejňovaných v rubrice Vojenské umění, zabývajících se rozhodovacím procesem ve vybraných armádách NATO. Článek byl uveřejněn v květnovém čísle 1998 časopisu African Armed Forces. Zkráceno a redakčně upraveno.

* * *

Výraz **polní tažení** je překladem anglického výrazu campaign, jehož ekvivalentem je německý pojem Feldzug. Polní tažení jsou určena k dosažení politických záměrů, a jako taková jsou nejvyšší úrovní vojenské účasti ve válce. Jejich plánování je uměním, tedy výrazem vojevůdcovského mistrovství, kde velitelé uplatňují principy operačního umění pro specifické způsoby použití přidělených prostředků k dosažení strategických cílů.

Základním problémem operačního umění je potom utváření prostoru operací, válčičtěstě (*theatre of operations*) plánováním a vedením polního tažení.

OPERAČNÍ ÚROVEŇ VÁLKY

Operační úroveň války spojuje strategické co (musí být dosaženo), s taktickým jak (toho může být dosaženo). Tato úroveň proto řeší **kdo, kdy, kde a co potom**.

Vzhledem k výše uvedenému je tato úroveň války intelektuální oblastí, oblastí *holistického* myšlení a dlouhodobé představivosti. Na této úrovni se nezasazují žádná vojska a neprobíhá žádný boj, **nýbrž tato úroveň vytváří podmínky pro úspěch na taktické úrovni války**. Na operační úrovni nejsou aktivity zaměřeny proti nepříteli, nýbrž proti plánu nepřátelského velitele.

Polní tažení zahrnuje spolu související operace, z nichž každá je zaměřena na dosažení části konečného stavu tohoto tažení. Během jeho počátečních stadií, jsou operace většinou autonomními bitvami (střetnutími) druhů ozbrojených sil pro vytvoření volnosti jednání pro hlavní úsilí. Potom většinou následuje společná, integrovaná a dokonce kombinovaná operace, při níž jsou hlavními vykonavateli pozemní útvary.

Poslední stadia polního tažení řeší obranu oblastí, zabezpečení jiných vládních strategií a odchod z válčičtěstě. Polní tažení je taktovkou v rukou operačního velitele, jíž operační velitel řídí taktický orchestr. Používá ho k dosažení strategického výsledku používáním taktických sil.

Bylo by nesprávné představovat si operační úroveň jako vylepšenou taktiku nebo zmenšenou strategii. Na jedné straně je operační úroveň autonomní entitou se svými vlastními charakteristikami a zásadami. Na druhé straně rozlišování mezi operační úrovní a strategií bude spíše neurčitě. Operační úroveň vyžaduje přístup odlišný od obou ostatních úrovní a vyžaduje také úrovně intelektu a intuice, jimiž je obdařeno jen málo vyvolených.

Charakteristiky a principy operačního umění

Při utváření prostoru operací aplikací operačního umění bude velitel čelit jedinečným podmínkám, za nichž dnešní rozhodnutí přinesou pozitivní výsledky za týden nebo dokonce za měsíc, za nichž musí velet silám, které nemůže vůbec vidět, za nichž musí udržovat podporu politiků a zároveň efektivně využívat taktických velitelů, a což je nejdůležitější, jednat takto v podmínkách, v nichž se rozhoduje o budoucnosti země. Jeho umění je charakterizováno jedinečností charakteristik operačního umění.

Při plánování a řízení polního tažení musí velitel respektovat určité principy, tzv. **principy operačního umění**, které nejsou ani souborem pravidel, ani dogmatem, podle něhož je nutno se otrocky řídit, nýbrž které vyžadují velkou moudrost při jejich pružné aplikaci.

Spojovací článek mezi strategií a taktikou

Všechny úrovně války jsou spolu spojeny dvěma nitkami: nejdůležitější z nich (a jediná, kterou může operační velitel přímo ovlivňovat) vede dolů, přes stupně určující konečné stavy (požadované výsledky), k úrovni o dva stupně nižší. Druhá zlatá nitka vede od nejnižšího taktického stupně, po dosažení strategického úspěchu.

Velitel na operační úrovni hraje rozhodující úlohu v obou směrech. Při posuzování války ze **strategické úrovně** je proces poměrně jednoduchý: vláda rozhoduje, zda bude válka, a vojenská strategie určuje, v jaké vojenské situaci musí země být po válce.

Operační úroveň rozhoduje kdo, kdy a kde, a přenechává taktickému stupni, aby rozhodl jak. Při posuzování z nejnižší taktické úrovně, manévrové síly, tj. jednotky, vedou boje. Úspěšné boje vedou k vítězstvím v bitvách. Na operační úrovni jsou bitvy skloubeny do úspěšných operací, které vítězí v polním tažení a dosahují strategického konečného stavu válek.

Vojenská strategická úroveň při stanovení úlohy ozbrojených sil ve válce musí pečlivě analyzovat a jasně sdělit veliteli (velitelům) na operační úrovni toto:

- vojenskou strategickou koncepci, již se musí řídit,
- strategický konečný stav války,
- strategické zábrany a omezení,
- prostředky, které jsou k dispozici pro polní tažení.

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Bez operačního umění, které řídí taktiku, by vedení války bylo řadou spolu nesouvisějících bitev bez společného účelu. Nepřiměřené síly by útočily na nedůležité objekty, a to s pouze místním vlivem, na fyzické zdroje nepřítele. Bojová podpora

a bojové zabezpečení by byly nekoordinované. Pouhým výsledkem by bylo systematické narušování nepřátelské bojové síly taktickou palebnou silou a manévrem a relativní rychlost ničení by byla jediným měřítkem úspěchu.

V tomto smyslu se intelektuální schopnost uplatnit operační umění stává sama o sobě mohutnou zbraní. Takto proti sobě stojící velitelé na operační úrovni se budou snažit vzájemně se omezovat na taktické úrovni, přičemž se každý z nich bude snažit zachovat integritu vlastní operační úrovně.

Velitelé na operační úrovni uplatňují operační umění se záměrem vytvořit podmínky pro taktický úspěch. Operační umění se používá v podmínkách popsaných charakteristikami a principy tohoto umění jako ukazateli určujícími zaměření pro plánování a provádění. Operační umění zahrnuje trojí odpovědnost: plánování polního tažení, velení za polního tažení a ukončení konfliktu.

■ **Plánování** je zdaleka nejdůležitější odpovědností velitele na operační úrovni. Plánování je nejdříve zaměřeno na sestavení plánu polního tažení, a to uskutečněním plánovacího cyklu na operační úrovni. Plán polního tažení musí řešit celé trvání polního tažení (týdny až měsíce dopředu) a **různými stupni podrobnosti udávajícími co a jak na úrovni polního tažení a o dva stupně velení níže**. Plán polního tažení je schválen při štábním hodnocení a potvrzen operační koncepcí operačních linií, které udávají sled konečných stavů, jichž musí být dosahováno podle kritické cesty.

Během vedení polního tažení je počáteční plánování doplňováno probíhajícími plánovacími cykly pro vyřešení změn okolností na válčišti. **Tyto plány zasazení jsou založeny na zámyslu velitele a jsou zaměřeny na skloubení taktiky pro nejbližší dva až pět dnů.** Mnohem více času velitele je věnováno na tyto plánovací cykly než na velení. Pro úspěšné řízení plánovacího cyklu musí velitel činit předpoklady výsledků taktických bitev daného dne a hodnotit jejich vliv na plán polního tažení a zvláště na jeho vlastní záměry týkající se polního tažení. Pro formální schvalování nebude k dispozici dostatek času. Během těchto plánovacích cyklů vystoupí do popředí to nepostižitelné ve velení. Složitost plánování na této úrovni dokazuje skutečnost, že jeho předpoklad může být nesprávný, což vede k nutnosti formulovat plán zasazení.

Zatímco probíhá výše uvedené plánování a velení, **musí být zahájen další plánovací cyklus operační úrovně pro sestavení plánu pro následující polní tažení**. Velitelství na operační úrovni musejí být proto uspořádána tak, aby mohla řešit současné a budoucí operace.

Nejdůležitějším faktorem úspěchu při plánování je **zachovat si holistický (celostní) obraz strategických podmínek** a nepřipustit deformaci úkolu. Když nejsou aktivity v prostoru polního tažení posuzovány na pozadí současného použití jiných vládních strategií na válčišti, plánování sklouzne na taktickou úroveň.

■ **Jednoduchost.** Plánovacím uměním na operační úrovni války je jednoduchost. Množství politické, ekonomické, diplomatické a vojenské informace musí být analyzováno a syntézou musí být jednoduchý a pevný plán polního tažení.

■ **Velení.** Na taktickém stupni je důraz velení kladen na vedení. Na operační úrovni je **struktura velení** mnohem důležitější než samotný akt velení. Vytvoření struktury zahrnuje integraci velitelů od jiných národních sil, uspořádání prostoru polního tažení

(do operačních prostorů) a stanovení funkčních odpovědností i konečných stavů druhů ozbrojených sil.

Prvním úkolem velitele, který velí za polního tažení, je chránit svůj štáb a taktické velitele proti stratégům a politikům. Taktickým velitelům musí být umožněno, aby konali svou práci spojenou se zničením anebo poražením nepřítele. Velitel na operační úrovni musí působit jako nárazník proti zasahování vyšších stupňů, a tím taktickým velitelům umožnit dělat právě to.

Jediné síly, kterým velitel na operační úrovni přímo velí, jsou **operační zálohy**, tj. ty síly, které mohou z této úrovně mít přímý a rozhodující vliv na taktické bitvy. Pokud jde o taktické síly, funkce velení v podstatě znamená skloubení taktiky a podpora polního tažení. Velitel na operační úrovni je ve styku s taktickou situací pravidelnými návštěvami svých a sousedních útvarů a velitelů jednotek. Tyto návštěvy mu umožňují hodnotit pokrok polního tažení po kritické cestě (vysvětlení pojmu viz níže, pozn. překl.).

Velitel musí odolávat silnému sklonu zasahovat do taktiky. Musí pobízet svoje podřízené velitele, kteří jsou v optimálním postavení pro přijímání rozhodnutí.

Velitel na operační úrovni neustále zaměstnán hodnocením okamžité vojenské situace, a podle ní, jako vstupu, plánuje budoucí zasazování a stahování taktických sil. Jeho operační směrnice podněcují k využívání taktických úspěchů a k nápravě chyb tím, že nařizuje zasazení svých záloh a změny směrů působení taktických sil.

■ **Ukončení konfliktu.** Polní tažení musí ukončit válku za příznivých vojenských strategických podmínek. Když je těchto podmínek dosaženo, polní tažení musí být ukončeno a musí být vytvořena **příležitost k tomu, aby ostatní vládní strategie mohly působit k dosažení politického konečného stavu války jako celku.**

Jinými slovy, vytvoření příležitostí pro ostatní strategie znamená, že vojenská strategie se musí od své primární role navrátit ke své roli pomocné strategie. Pro ukončení polního tažení musí velitel na operační úrovni:

- mít jasnou představu o vojenských podmínkách, které musejí existovat na válčišti při ukončení,
- změnit rozmístění sil, aby ovládal nepřítele a aby vojensky normalizoval válčiště,
- vyjednávat s nepřátelským velitelem o vojenských odborných záležitostech,
- formulovat svůj plán odchodu.

Úkoly velitele na operační úrovni

Z odpovědností za plánování, velení a ukončení vyplývají tyto úkoly:

① *Analyza vojenského strategického cíle války a jeho rozdělení na taktické dosažitelné cíle.* Vojenský strategický orgán musí stanovit jasný strategický cíl polního tažení (musí být řečeno co). Strategický cíl musí být analyzován (v plném slova smyslu) pro zjištění jeho souvislostí (o dvě úrovně výše) v rámci strategického konečného stavu. Jakmile byl tento cíl pochopen, je možno stanovit taktické konečné stavy, které přispějí k operačnímu konečnému stavu (a nakonec ke konečnému stavu polního tažení). Tyto taktické konečné stavy se potom spojí do (většinou) fyzických cílů, jichž musí být dosaženo. Taktické cíle musejí být uspořádány do sledů, aby bylo operačního konečného stavu dosaženo způsobem nejúčinnějším z hlediska výdajů.

② *Uskupení a manévrování taktických sil pro dosažení cílů.* Jakmile operační velitel **uspořádal taktické cíle v čase a prostoru**, musí přidělit uskupení sil pro dosažení těchto koncových stavů. Protože nikdy nebude k dispozici dostatek sil pro dosažení všech cílů současně a pro zajištění realistického taktického poměru sil, velitel na operační úrovni musí plánovat pro dva stupně velení níže. Časová a prostorová omezení, terén, složení sil a taktické úkoly budou určovat jak, kdy a kde musejí být taktické síly zasazeny, aby bylo postupně dosaženo konečných stavů.

③ *Skloubení taktiky.* Jakmile byly taktické síly zasazeny do bitvy, nejdříve podél fronty, potom v hloubce a týlu nepřítel, velitel na operační úrovni musí uspořádávat dosažené výsledky (taktické konečné stavy) do synergie pro úspěch na operační úrovni. Protože cíle již byly stanoveny a o velikosti a složení sil bylo rozhodnuto, skloubení taktiky znamená využívání času a prostoru (pořadí útoků, obrany, postupu a odchodu proti cílům v rámci bojiště). Bitvy jsou spolu spojovány uspořádáním do sledů (spojováním se zřetelem k jednotlivým cílům, k času, prostoru a podpoře) a vydáváním rozkazů pro provádění se zřetelem zábránám a omezením. Skloubení se uskutečňuje podél **kritické cesty**, která spojuje různá ohniska hlavního úsilí do vyhodnocených těžišť pro zajištění jejich postupného zhroucení, aby bylo dosaženo konečného operačního stavu. Kritická cesta zajišťuje, že metody a prostředky nebudou vyplývány na bitvy (ani na ty, které mají velkou naději na úspěch), které přímo nepřispívají k dosažení operačního konečného stavu před ukončením konfliktu.

④ *Podpora polního tažení.* Odpovědnost velitele na operační úrovni za podporu polního tažení začíná společným výcvikem útvarů založeným na společné doktríně. Podpora se musí uskutečňovat během celého trvání polního tažení a je ovlivňována faktory potřeby, vzdálenosti a trvání. Je zaměřena na celé spektrum zabezpečení personálu a logistiky, aby se předešlo kulminaci bojové podpory před dosažením konečného stavu.

Čtvrtým prvkem podpory je použití zálohy operační úrovně (jak manévrové síly, tak také prostředků nepřímé letecké a námořní palebné podpory udržovaných v záloze) pro obnovení mobility a taktických uskupení a pro využití úspěchu. Polní tažení musí být podporováno také psychologicky uvnitř státu (pro zachování vůle vojáka bojovat a soudržnosti útvarů a jednotek), tak mezinárodně pro zachování soudržnosti koalice. Posledním prvkem podpory zaměřeným trvale na výše uvedené prvky je C4I. C4I samo o sobě hraje také důležitou podpůrnou úlohu tím, že utváří válčiště polního tažení pro dosažení taktického úspěchu.

Rozhodování na operační úrovni

Plánování polního tažení se uskutečňuje rozhodováním na operační úrovni. Velitel stojí před problémem, jak plánovat vojenské aktivity nezbytné pro dosažení vojenského strategického konečného stavu. Proces používaný pro plánování polního tažení je stejný jako plánovací cyklus na vyšší taktické úrovni. Jedinečnost operační úrovně však vyžaduje odlišný přístup k plánovacímu cyklu.

* *Velitelské hodnocení* se uskutečňuje pro formulaci zámyslu polního tažení (a plánovacích a prováděcích směrnic), vysvětlujícího jak velitel zamýšlí vést polní

tažení. Štáby použijí zámysl pro řízení svého vlastního plánování. Takto zámysl polního tažení ovlivňuje podrobné plánování a vedení polního tažení.

Je nutno analyzovat velký počet nepostižitelných faktorů, z nichž některé jsou politického rázu. Veliteli neposlouží dobře jenom logické procesy myšlení; musí se spoléhat také na svou intuici, zvláště se zřetelem k vlivu nepostižitelných činitelů času a prostoru. Je nutno mít také na mysli, že hodnocení velitele se může uskutečňovat, zatímco velitel stále velí za probíhajícího polního tažení. Existuje pouze jedna metoda pro překonání těchto obtíží, a tou je intelektuální využití operačních koncepcí jako stavebních bloků při formulaci zámyslu polního tažení.

* *Hodnocení specialistů.* Štáby mohou být zapojeny do uskutečňování plánů podpory probíhajícího polního tažení, a přitom se současně podílet na krátkých plánovacích cyklech (pro formulaci plánů zasazení podpory), a také na formálním hodnocení pro příští polní tažení.

Rozdílný přístup štábů k plánování na operační úrovni je určován účelem podpůrných aktivit na této úrovni. Velké množství válečného materiálu musí být přepraveno na velké vzdálenosti pro dosažení kompatibility v podmínkách společných a kombinovaných operací, a přitom bude nutno vyřešit problémy zasazení a podpory, zatímco uspořádání C4I bude neustále vyčerpávat schopnosti velitele a štábu.

* *Plán polního tažení.* Polní tažení musí být plánováno o dva stupně níže, aby bylo zajištěno, že budou existovat příznivé poměry bojových sil, a by byly vypracovány směrnice pro skloubení taktiky (pro součinnost). Vzhledem k vysoké míře neurčitosti na této úrovni války, a vzhledem k tomu, že žádný plán nepřežije první dotyk s nepřitelem, nebudou všechna stadia polního tažení plánována do detailu.

Pozdější stadia jsou plánována rámcově a mohou být vyřešena podrobnými plány zasazení formulovanými během polního tažení. Odpověď na otázku, jak podrobné musejí být plány pro pozdější stadia polního tažení, je určována tím, jak daleko do budoucnosti může velitel vidět, a to je zase určováno jeho geografickým rozhraním a kvalitou a kvantitou strategických zpravodajských údajů.

Hlavní plán i plány zasazení udávají, co musí být vykonáno a jak to musí být vykonáno na úrovni polního tažení a o dva stupně níže. Tyto plány zahrnují všechna rozhodnutí velitele o tom, jak hodlá dosáhnout strategického úspěchu využíváním svého zámyslu. Plán bude pružný, jestliže bude mít více možností, které mohou být zpracovány v rámci krátkého plánovacího cyklu.

Ujasnění

Skutečnost, že musí být plánováno co a jak, není v rozporu s výše uvedenými odstavci. Jak se plánuje když to čas umožňuje, a pouze pro potvrzení dosažitelnosti taktických koncových stavů. Jak se nikdy nesdělují podřízeným velitelům.

■ *Válečná rozehra plánu polního tažení.* Plán polního tažení musí být předmětem válečné hry, aby byl optimalizován. Válečná hra může zahrnovat všechny metody od cvičení na mapách až po válečnou hru zabezpečovanou počítačem.

■ *Uvedení plánu v platnost.* Plán musí být pro realizaci předán o jeden stupeň nižšímu veliteli a musí být vyčleněn dostatečný čas pro nácvik zasazení na všech stupních.

Sděluje se POUZE CO (taktické konečné stavy) a směrnice pro provedení. Musí být stanoveno množství podrobností, které má být sděleno. Směrnice pro polní tažení jsou prostředkem, který taktickým velitelům sdělí, kterých cílů má být kde a kdy dosaženo, a co potom, a tak jim je ponecháno rozhodnutí, jak jich dosáhnou.

Závěr

Efektivní plánování a vedení polních tažení se musejí stát kulturou ozbrojených sil. Malé ozbrojené síly musejí používat inteligentnějších způsobů namísto rozsáhlejších prostředků pro dosažení polických cílů. Efektivní plánování a vedení polních tažení přivádějí intelekt nazpět do vedení války.

Zároveň, aby bylo operační umění vyproštěno z oblasti ryzí teorie a aby byly zdokonalovány intelektuální a morální schopnosti velitelů a štábních důstojníků, musejí být zařazováni do funkcí, kde je nutno činit rozhodnutí na úrovni polního tažení. Žádné školení v operačním umění proto nemůže být úplně bez řady dobře promyšlených válečných her, při nichž se klade důraz na schopnost přijímat dalekosáhlá rozhodnutí a na psychologické odhodlání pro jejich realizaci.

Z regionálních konfliktů Evropu teď páří nejvíc Kosovo. Co řeknete v rozpravě k perspektivnímu řešení tamní krize?

Vítám myšlenku Paktu stability, i když je na samém počátku, především proto, že nepohlíží na dvě krizové oblasti – Bosnu a Kosovo – zvlášť, ale na Balkán jako region, jehož problémy je třeba se zabývat souhrnně.

Mám na mysli jak pilíř ekonomické obnovy, protože napětí z chudoby je zdrojem permanentního napětí, tak demokratizaci. A to nejen ve smyslu svobodné volby, ale i skutečného fungování občanské společnosti.

*Jan Kavan,
ministr zahraničních věcí ČR
Právo 21. 9. 1999*

Plukovník gšt. Ing. Milan K u b e š a, CSc.

KUBEŠA, M.

Úkoly Armády České republiky a jak je naplňovat

Aktuálně byly ve druhém a třetím čísle VR zveřejněny dlouho očekávané dokumenty – Bezpečnostní strategie České republiky a Vojenská strategie České republiky [1]. V článku vyjádřím své některé názory související s úlohou Armády ČR v bezpečnostním systému státu (BSS), jejími úkoly, a hlavně způsoby jejich naplňování ve světle těchto dokumentů. Uvedu i své některé kritické připomínky k obsahu obou dokumentů.

* * *

Potenciální jevy, které mohou narušit normální chod procesů ve společnosti a kdy může dojít k ohrožení svrchovanosti a územní celistvosti, demokratických základů, vnitřního pořádku, zdraví a životů občanů, majetkových hodnot nebo životního prostředí nejen našeho státu, ale i členských států NATO, je nutno tlumit a eliminovat. Jde o bezpečnostní rizika, která se mohou rozvinout v hrozby, a tím může dojít ke vzniku krizové situace v oblasti, regionu, státě, skupině států atd.

V Bezpečnostní strategii České republiky [2] je vyjmenováno devět základních bezpečnostních rizik. Z hlediska našeho členství v Alianci je však nutné uvažovat v nadnárodních dimenzích se zachováním národních hledisek. Každý stát si musí budovat bezpečnostní systém, který v případě potřeby tlumí, resp. eliminuje důsledky působení těchto bezpečnostních rizik a možných hrozeb. Bezpečnostní systém státu (ale i koalice) při nich uplatňuje množství funkcí, z nichž jsou funkce obranná, ochranná a záchranná z hlediska nevypočitatelných důsledků funkcemi nejdůležitějšími. Je důležité čas od času bezpečnostní rizika nově identifikovat a stanovovat priority bezpečnostní strategie daného státu (koalice), regionu nebo oblasti, a to podle aktuálnosti těchto rizik.

Armáda ČR je jedním z rozhodujících výkonných prvků bezpečnostního systému státu a představitelem jeho obranné funkce. Je však schopna významnou měrou posilovat i jiné funkce, zvláště ochrannou a záchrannou, jak v nadnárodních podmínkách Aliance, tak i mimo ni. V tomto duchu jsem se vyjadřoval i ve svých minulých článcích na stránkách Vojenských rozhledů (VR).

Bezpečnostní strategie České republiky se snaží definovat způsob, jak bezpečnostním rizikům čelit, jaká opatření přijímat. Kritika dokumentu PhDr. Antonínem Raškem ve VR 3/99 je podle mého názoru na místě. Obdobně mám pocit nevyváženosti a zdůrazňování spojeneckých hledisek nad národními cíli. Sílu Aliance vidím především v síle a připravenosti jeho jednotlivých členů. V nejlepším světle se mi nejeví struktura tohoto dokumentu. Na první pohled (po prvním prostudování) je zřetelné, že jednotlivé části např. druhé části (*Bezpečnostní politika státu*) zpracovávala ministerstva vlády

(ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo obrany a ministerstvo vnitra) poněkud izolovaně a bez patřičného sladění, což bohužel zůstalo i po sestavení dokumentu v jeden celek.

Jako nesystémové se mi např. jeví, aby se ve statí II. 2. B. (*Úkoly ve vojenské oblasti obrany*) objevila věta: Ozbrojené síly plní rovněž úkoly při záchraně lidských životů a majetku uvnitř státu (podíl na operacích integrovaného záchranného systému) i v zahraničí (humanitární operace). A naopak ve statí II. 3. (*Politika v oblasti vnitřní bezpečnosti*) se na ozbrojené síly (resp. Armádu ČR) zapomnělo. Polemická je i celá statí v bodě II. 2. C (*Úkoly v nevojenské oblasti obrany*). Název hovoří o obraně, její obsah o ochraně ... vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku; ochraně ústavních činitelů, správních úřadů.... Tvzení, že základními prvky bezpečnostního systému státu jsou jeho ústavní instituce a činitelé ... (viz III. 1. *Bezpečnostní systém státu, krizové řízení*) mlží jasnost definice tohoto nového pojmu. V celém dokumentu není bezpečnostní systém státu definován.

Podle mého by kvalitě dokumentu prospěla větší provázanost jednotlivých kapitol a komplexnější pohled.

Vojenská strategie České republiky stanovuje základní úkoly Armády ČR (AČR) které směřují k realizaci výše uvedených funkcí při:

1. obraně České republiky proti vnějšmu napadení,
2. podílu na obraně Aliance,
3. podílu na mírových operacích a záchranných a humanitárních akcích a
4. podílu na eliminaci nevojenských ohrožení.

Vzhledem k tomu, že paralelně s tímto dokumentem spatřila světlo světa nová strategická koncepce NATO [6], dovoluji si navrhnout doplnění **ještě pátého úkolu:**

5. podílet se na operacích NATO nad rámec článku 5 Severoatlantické smlouvy.

Možnost společného působení AČR se spojenci ve všech pěti úkolech staví do popředí otázky její budoucí podoby. Požadavek kompatibility a interoperability kooperujících součástí AČR se spojenci (zvláště se sousedy) je nanejvýš aktuální.

Organizační struktura AČR by měla být taková, aby umožňovala vytváření uskupení (kontingentů) sil podle charakteru národních či spojeneckých úkolů a momentální potřeby, a to bez jakýchkoliv transformačních procesů u vojsk či v orgánech velení. Realita je taková, že AČR se jako jediná se svými strukturami u vojsk od svých sousedů a i dalších členů Aliance diametrálně liší. Historická rozhodnutí o zrušení sborů a vytvoření operačních velitelství druhů vojsk se z dnešního pohledu jeví jako neuvážená (většina vojenských odborníků i laiků tuto skutečnost uznává).

Chybí však odvaha uznat chyby a situaci zásadním způsobem řešit. Problém s tvorbou mechanizované divize a jejího velitelství je logickým pokračováním permanentního podceňování vědeckých řešení. Ekonomické limity velikosti AČR a krátkost časových úseků možné aktivace bezpečnostních rizik v hrozby musí být kompenzována propracovaným systémem mobilizačního rozvinutí armády a systémem jejího členění do částí s odstupňovanou dobou pohotovosti k použití. Schopnost pružně reagovat na krizové situace jak v národním, tak i spojeneckém rámci, staví do popředí požadavek

dostatečných logistických kapacit, včetně kapacit dopravních, zdravotnického zázemí a zásob pro efektivní nasazení a další zabezpečení vojsk.

V úvodních odstavcích Vojenské strategie České republiky se sice uvádí, že „... stanovuje základní úkoly a **způsoby použití ozbrojených sil** České republiky a priority jejich výstavby a přípravy, s ohledem na společné působení s ozbrojenými silami spojenců v NATO“, ale právě **způsoby použití** se v dokumentu opomíjejí. Chápu, že není vůbec jednoduché již v tomto dokumentu tyto způsoby alespoň v základních rysech charakterizovat. Jde totiž o vojenské umění, které nelze jen tak deklarovat ve vojen- sko-politickém dokumentu.

Tato otázka by měla být podložena intenzivním vojenským výzkumem otázek vojenského umění při využití všech zkušeností vlastních, zkušeností sousedů a dalších spojenců.

Uvedu k jednotlivým úkolům a způsobům použití vojsk několik vlastních poznámek.

První dva základní úkoly, které má AČR v rámci bezpečnostního systému státu a NATO plnit, souvisí s bezprostřední obranou před vojenským ohrožením státu či Aliance.

Základní způsob použití AČR, který vychází z prvních dvou hlavních úkolů, je limitován dvěma krajními variantami: na straně jedné by mohlo jít o způsob, který by se uskutečnil v podmínkách samostatné obrany ČR, a na straně druhé o způsob, jenž by vycházel ze situace, kdy by se AČR pouze symbolicky podílela na obraně Aliance v duchu ustanovení čl. 5 Severoatlantické smlouvy [5]. Mezi těmito krajními variantami existuje množina variant, jež se navzájem odlišují poměrem mezi velikostí zasazených sil AČR a velikostí zasazených sil spojenců, resp. sil Aliance.

Pátý základní úkol je svou povahou zvláštní v tom, že se jakoby netýká obrany státu a Aliance. Opak je však pravdou. Nejistota a nestabilita kolem euroatlantické oblasti se může rozvinout v těžce předvídatelné krizi na periferii Aliance a ke vzniku ozbrojených konfliktů, které se mohou rozšířit do sousedních zemí, včetně států NATO. Z tohoto hlediska se tento úkol musí zahrnovat do skupiny úkolů směřujících k zajištění obrany Aliance (tedy i naší republiky) před vojenským ohrožením.

Třetí a čtvrtý úkol není plněn z důvodu uplatnění vojenské síly v klasickém slova smyslu. Při nich nejde o soupeření vyzbrojených armád a uplatnění bojového potenciálu zbraňových systémů s velkou ničivou silou. Jde především o zajištění stability v prostředí konfrontace znepřátelených stran (např. při občanské válce), zajištění klidu a pořádku v oblasti sociálního neklidu (s výjimkou stávek vedených na ochranu práv a oprávněných hospodářských a sociálních zájmů) nebo o záchranu životů, majetku a přírody před ničivými vlivy živelních pohrom a průmyslových havárií atd.

V obou skupinách úkolů může být a zpravidla bude naše armáda nasazena společně s jinými armádami, a to nejen armádami Aliance.

Použití armády v situaci vojenského ohrožení

Použití armády k obraně státu a území Aliance je a i v budoucnu bude hlavním úkolem a smyslem její existence. Aliance jako celek a ČR jako jeden z jejích členů nemá konkrétního protivníka. Nelze však v dlouhodobé perspektivě možnost vojenské agrese zcela vyloučit.

Při vytváření zásad použití armády v nesčetném množství variant vojenského napadení (tedy z hlediska prvních dvou základních úkolů) je třeba brát v úvahu jedno z nejdůležitějších východisek, za které osobně považuji **způsob zahájení agrese protivníkem**. Potenciální protivník by se k útoku odhodlal zřejmě v případě, pokud by měl alespoň minimální pravděpodobnost úspěchu. Zřejmě by šlo o protivníka, jež by měl moderně vyzbrojenou armádu s účinnými průzkumnými a palebnými prostředky, s vysoce mobilní technikou a kvalitními spojovacími prostředky. Použil by s určitostí nekonvenčních způsobů vedení bojové činnosti počínaje překvapivým použitím diverzantů a výsadek v kombinaci se vzdušnými údery raket a letounů. Objekty jeho prvopočátečních úderů by zřejmě byly nejdůležitější vojenské a civilní objekty. Cílem by nemuselo být vždy ovládnutí území, ale např. pouze zničení klíčových vojenských nebo hospodářských objektů, zmocnění se velkých materiálových hodnot státu, způsobení ztrát u vojsk nebo obyvatelstva apod.

Při obraně České republiky proti vnějšmu napadení (1. úkol) by z hlediska zahájení agrese mohly nastat následující základní varianty použití AČR:

[A] Českou republiku by v první fázi bránila pouze AČR formou **armádní obranné operace** za řízení GŠ AČR. Spojenecká pomoc by byla poskytnuta až v průběhu ozbrojeného konfliktu na základě článku 5 Severoatlantické smlouvy a měla by být podmíněna jednomyslným souhlasem vlád a parlamentů členů Aliance. Intenzita spojenecké pomoci by byla závislá na síle agresora (**obr. 1**).

Na základě návrhu Bezpečnostní rady státu by byl vyhlášen „stav ohrožení státu“ a později „válečný stav“ (nebo i přímo „válečný stav“) a byl by aktivován BSS. Práci by zahájil mezirezortní krizový štáb a postupně by bylo zaujímáno hlavní místo řízení obrany (HMŘO).

Generální štáb AČR (GŠ AČR) by řídil veškerou činnost armády a postupně by zaujal „hlavní místo velení“ (H MV) a „záložní místo velení“ (Z MV). V rámci organizace obrany České republiky (v některých studiích se používal pojem strategická obrana) by AČR připravovala a provedla **armádní obrannou operaci** a v rámci ní **dílčí operace**. Ostatní prvky bezpečnostního systému státu by armádu po všech stránkách podporovaly.

Jednotlivé prvky operační sestavy AČR by vedly následující dílčí operace:

- operační uskupení pozemních sil – obrannou operaci operačního uskupení,
- operační uskupení sil územní obrany – **operaci k obraně a ochraně zázemí**,
- operační uskupení vzdušných sil – **operaci vzdušných sil** (zřejmě v rámci integrovaných vzdušných sil NATO) a
- protiúderné uskupení pozemních sil – **útočnou operaci** (pouze v případě spojenecké pomoci, jelikož by AČR sama neměla dostatek sil k vytvoření tohoto uskupení).

[B] Českou republiku (nebo i širší teritorium Aliance) by bránila nejen AČR, ale od samého počátku agrese i vojska NATO, a to v duchu článku 5 Severoatlantické smlouvy. Formou **obránné operace mnohonárodního armádního sboru, nebo i více sborů** by byla bráněna územní celistvost Aliance a suverenity ČR, resp. dalších napadených zemí (**obr. 2**).

Veškerá opatření k zajištění bezpečnosti by zřejmě probíhala souběžně na národní alianční úrovni. V národních podmínkách by probíhala v úzké součinnosti a v duchu čl. 3, 4, 5 a 6 Severoatlantické smlouvy obdobná opatření jako při variantě [A]. Na základě návrhu Bezpečnostní rady státu by byl vyhlášen „stav ohrožení státu“ a „válečný stav“ (nebo i přímo „válečný stav“) a byl by aktivován BSS. Pracoval by **mezirezortní krizový štáb** a bylo by zaujato hlavní a záložní místo řízení obrany.

Těžištěm práce GŠ AČR by oproti variantě [A] byla činnost, směřující k **zajištění přijetí a zabezpečení vojsk NATO na našem území a vyčlenění a předání předurčených vojsk do podřízenosti orgánů velení NATO**. Obdobně by bylo zaujato hlavní místo velení (HMV) a záložní místo velení (ZMV).

Velení vojskům v národní podřízenosti by zabezpečovalo velitelství sil územní obrany, které by připravilo a řídilo **operaci k obraně a ochraně zázemí**. Zatímco ve variantě [A] by sehrával GŠ AČR rozhodující úlohu při velení vojskům, ve variantě [B] by byl spíše v roli koordinátora mezi aliančním a národním velením. Bezprostřední odpovědnost za výsledek obranné operace aliančních vojsk by byla na spojeneckém velitelství a za výsledek operace k obraně a ochraně zázemí vojsk národního velení na velitelství sil územní obrany.

I když by GŠ přímo vojskům nevelel, jeho úloha by byla daleko složitější ve srovnání s variantou [A].

Podle požadavků NATO a po schválení vládou a parlamentem by řešil rozdělení sil a prostředků AČR na dvě základní části. Pod velení NATO by přešla většina pozemních sil, pravděpodobně pod jedním velitelstvím a s potřebnými silami a prostředky logistiky. Vzdušné síly by zřejmě byly jako celek integrální součástí vzdušných sil NATO. Velikost kontingentu sil pod velením NATO by samozřejmě závisela na síle a složení protivníka. Jestliže by se jednalo o obranu ČR, resp. obranu sousedů, lze předpokládat, že by pod velení NATO (pod velení příslušného velitelství mnohonárodního armádního sboru) přešla zesílená mechanizovaná divize. Zesílení divize by mohlo tvořit vojskové letectvo a síly a prostředky logistiky ve výši potřebné k plné logistické podpoře všech vyčleněných sil. Zbytek pozemních sil by GŠ pravděpodobně přidělil do podřízenosti velitelství sil územní obrany, jež by se stalo centrálním velitelstvím pro všechna vojska k obraně teritoria formou operace k obraně a ochraně zázemí.

Druhým a ještě složitějším úkolem by pro GŠ AČR bylo vytvoření podmínek k přesunu spojeneckých vojsk, jejich rozmístění a zaujetí operační sestavy na území ČR v určeném prostoru obrany a v jeho zázemí. Vyčlenění a úprava os přesunů do prostorů soustředění a pak dále do operační sestavy, zajištění silniční a pořádkové služby, vyčlenění míst velení, polních letišť, přistávacích ploch pro vrtulníky, prostorů k rozmístění logistických a zdravotnických prvků – to jsou jen některé úkoly, jež budou muset být velmi kvalitně ve prospěch spojeneckých vojsk zajištěny. Cestou GŠ by byly předkládány požadavky ze strany spojeneckého velitelství sboru k velitelství sil územní obrany.

Operace k obraně a ochraně zázemí by měla podobný charakter jako ve variantě A. Přesto by se vyznačovala některými **zvláštnostmi**:

1. Prostor zázemí by byl svými rozměry zpravidla méně rozlehlý (na úkor prostoru obrany mnohonárodního armádního sboru Aliance).
2. Byla by v něm větší hustota vojsk, zvláště sil a prostředků logistiky, zdravotnických útvarů a zařízení a dalších zabezpečovacích jednotek a útvarů.
3. Síly územní obrany spadající do prostoru obrany armádního sboru by zřejmě nebyly přepodřízovány, ale zůstaly by v podřízenosti velitelství sil územní obrany, což by ztížilo otázky velení těmito silám.
4. Hustota používané komunikační sítě by kladla vysoké nároky na její udržování a střežení lehce zranitelných komunikačních uzlů atd.

Přestože se ve vojenské strategii České republiky připouští možnost samostatné obrany státu, jsem toho názoru, že by varianta počáteční samostatné obrany v podstatě zpochybňovala náš vstup do NATO. Jde o teoretickou možnost a z tohoto hlediska je třeba teorii operačního umění v této variantě posuzovat.

Jestliže bude Aliance nebo třeba jeden z členů vojensky ohrožen nebo dokonce napaden, **bude se AČR podílet** (po schválení parlamentem) **na obraně tohoto státu** (2. úkol), a to na základě článku 3, 4 a 5 Severoatlantické smlouvy. Jak jsem již uvedl, podíl AČR na obraně by zřejmě vycházel z konkrétní situace. Množství vyčleněných sil by logicky mělo vycházet ze síly agresora a na druhé straně ze vzdálenosti konfliktu od České republiky. Variant je opět několik. Pro příklad uvedu dvě krajní:

a) Jestliže bude napaden náš soused, dá se předpokládat, že AČR vyčlení více vojsk, např. až zesílenou divizi. Lze předpokládat, že by zbytek AČR vedl (třeba jen na přilehlém hraničním území) **operaci k obraně a ochraně zázemí**. Vyčleněná divize by se v rámci mnohonárodního sboru **podílela na vedení obranné operace**. Vzdušné síly by zřejmě (jako ve všech dosavadních scénářích) plnily úkol v rámci vzdušných sil NATO.

b) Jestliže bude napadeno území vzdáleného člena NATO, AČR by zřejmě vyčlenila menší kontingent sil – např. zesílenou mechanizovanou brigádu. Zbytek AČR by nemusel, vzhledem k větší vzdálenosti od prostoru konfliktu vést operaci, ale část sil územní obrany by mohla např. **bránit některé důležité objekty a být v pohotovosti k zásahu proti případným diverzním skupinám nebo výsadbám**.

Z hlediska podílu AČR by tedy mohlo jít ve variantě (a) o síly AČR dodatečně vyčleněné pro NATO, ve variantě (b) o síly přidělené pod velení NATO (tedy mnohonárodní alianční síly). V obou případech by s určitostí šlo v první části o zplánování a provedení dlouhých, a tím pro vyčleněná vojska náročných přesunů do místa nasazení.

Velmi náročné úkoly by však plnila i zabezpečovací vojska. Troufám si tvrdit, že na zabezpečení vyčleněných sil by musel pracovat zbytek AČR na stoprocentní výkon. Týlové, technické a zdravotnické zabezpečení by muselo být připravováno dávno před zahájením přesunů (resp. vzdušných přeprav).

Další náročnou fází by bylo operační rozvinutí do bojové sestavy. Souběžně se zabezpečením úkolů dalekých přesunů by musela být organizována operace k obraně a ochraně zázemí a samozřejmě prováděno mobilizační rozvinování AČR. Tyto úkoly by kladly vysoké nároky na připravenost, zvláště sladění štábů na všech stupních.

Nezastupitelná úloha GŠ AČR je i v tomto úkolu nesporná. V prvopočátku by musel rozdělit síly AČR a odpovědnost. V obecné rovině by měl vydat směrnice k plnění úkolů podřízeným. Sám by v dalším průběhu musel koordinovat činnost mezi spojenci, vyčleněnými vojsky a vojsky pod národním velením.

Úkol AČR související s **podílem na operacích NATO nad rámec článku 5 Severoatlantické smlouvy** (5. úkol) by se plnil obdobně jako předešlé úkoly při podílu na obraně Aliance. Tento úkol by ale mohl být plněn i s menšími silami, ve srovnání s prvními dvěma úkoly.

Dá se předpokládat, že v silách bránících Alianci za hranicemi jejího teritoria budou působit mnohonárodní síly organizované a připravované již v míru. Zejména půjde

o síly okamžité a rychlé reakce. Do těchto sil budou postupně začleňované jednotky, útvary i svazky AČR. Tyto pak budou v těchto případných operacích zasazovány.

Způsob bojové činnosti zasazených vojsk může být opět různý. Mohou být prováděny pouze vzdušné operace (jako v Jugoslávii), mohou být prováděny pozemní i vzdušné operace, námořní operace atd. Záleží na charakteru krizové situace. Provádění těchto operací je jedním z radikálních principů nové strategické koncepce. Předpokládám, že by základním charakteristickým rysem těchto operací měla být významná vzdušná převaha, využití překvapení, klamání protivníka, aplikace principu *udeř a zmiz*, vysoká mobilita pozemních sil, spolupráce a součinnost s místním (přátelsky nakloněným) obyvatelstvem atd.

Použití armády v situacích nevojenského ohrožení

V předešlé části se jednalo o úkoly, při nichž AČR uplatňuje svou sílu ve všech možných ukazatelích bojové činnosti s armádami protivníka a hraje v bezpečnostním systému státu rozhodující úlohu. Nyní se zmíním o úkolech a způsobech jejich plnění, které nejsou prioritními úkoly pro armádu, ale jsou velice aktuální. Jde v podstatě o posilování funkce ochranné a záchranné, přičemž prioritu mají další výkonné prvky BSS.

I tyto úkoly však mají nadnárodní rozměr. Nová strategická koncepce v tomto smyslu hovoří o prevenci konfliktů, včetně operací reagujících na krizi. **Podílet se na mírových operacích mezinárodních bezpečnostních struktur a účastnit se záchranných a humanitárních akcí** – je v pořadí třetím základním úkolem AČR.

Jde o úkol plněný v zahraničí i mimo území Aliance s jehož plněním má naše armáda dobré zkušenosti. Účast vojsk v operacích UNPROFOR (resp UNCRO) a UNTAES pod patronací OSN a operacích IFOR, SFOR a KFOR pod velením NATO jsou toho důkazem. Lze předpokládat, že pokud finanční možnosti naší ekonomiky dovolí, bude AČR v plnění tohoto úkolu pokračovat.

Vzhledem k tomu, že ve výše uvedených mírových operacích jde převážně o úkoly spojené s monitorováním prostorů (úseků) a střežením objektů, přičemž mohou být ohroženy i životy vojáků, jeví se vhodné k plnění těchto úkolů vyčleňovat vševojskové (včetně průzkumných) jednotky typu rota až prapor, které jsou k této činnosti v běžném výcviku připravovány. Nemělo by být nutné k tomuto úkolu jednotky speciálně připravovat. Jednotky vyčleňované do záchranných a humanitárních akcí (operací) mohou být vyčleňovány bez ohledu na odbornost (jako pracovní síla) nebo jako specialisté podle konkrétní potřeby (zdravotnické, chemické, ženijní, spojovací, dopravní a jiné jednotky).

Podílet se na eliminaci nevojenských ohrožení ČR – je posledním, ale vysoce aktuálním úkolem armády. Předešlý úkol je směřován za hranice státu, tento v jeho hranicích.

Příklady použití armády k nevojenským účelům je od vzniku Československa až po loňský rok 1998 nespočet. V roce 1919 byla armáda podle rozhodnutí vlády ČSR použita k uzavření státní hranice a k zabezpečení kolkování peněz. V roce 1920, v období vládní krize, armáda asistovala četnictvu po vyhlášení stanného práva k obnově pořádku na Rosicko-Ostravsku, Kladensku a v Praze. V květnu 1938 plnila armáda úkoly při zajištění státní hranice a vnitřního pořádku v přihraničním prostoru podle požadavku ministerstva vnitra. Po skončení druhé světové války se čs. armáda

podílela na obnově suverenity a veřejného pořádku. Od roku 1951 byla úkolem ČSLA mírová podpora svazků Pohraniční stráže. V roce 1953 vybrané jednotky ČSLA a PS zabezpečovaly provedení peněžní reformy formou hlídkování, střežení objektů a transportů s novou měnou. V Ostravě a Plzni byly použity jednotky k obnově veřejného pořádku. Také v roce 1956 ČSLA částí jednotek uzavírala státní hranici s Maďarskem, aby zabránila přechodu většího počtu uprchlíků a přenosu nepokojů na naše území s velkou maďarskou menšinou. Účast ČSLA na eliminaci povodní na Dunaji v roce 1966 přispěla k záchraně mnoha životů občanů a hospodářských statků. Asistence při leteckých haváriích, zdravotnického personálu při silničních a železničních nehodách, při odstraňování epidemii zvířat i epidemie cholery na Slovensku v roce 1973 ukázala na schopnost armády urychleně poskytovat účinnou pomoc. Průběh amnestie v lednu 1990 si vynutil použití části armády pro ochranu veřejného pořádku, života a majetku občanů a státu, při likvidaci vzpoury vězňů v Leopoldově a také při odzbrojování Lidových milicí. Při válce v Perském zálivu byly části jednotek použity ke střežení některých důležitých objektů na území ČSFR před teroristy. V únoru 1993 bylo postupně připravováno použití jednotek AČR k uzavření státní hranice a realizována asistence armády na posílení policie při výměně kolkovaných peněz v rámci měnové odluky ČR. Armáda úspěšně zasahovala při povodních 1997 a 1998 a při sněhové kalamitě v témž roce.

Argumentů k dokazování skutečnosti, že armáda byla, je a bude používána i k těmto nestandardním účelům je dostatek. Jestliže je pravděpodobnost ohrožení tohoto nevojenského charakteru vyšší v porovnání s vojenským ohrožením, je potřebné stále více hovořit a přijímat praktická opatření k tomu, aby **víceúčelovost** armády byla brána daleko vážněji než doposud.

Z charakteru bezpečnostních rizik, která jsou nebezpečná svou nepředvídatelností, vyplývá logický závěr, že i kvůli plnění těchto úkolů musíme mít už v míru vycvičené jednotky, a pokud možno, **rovnoměrně na celém teritoriu ČR dislokované nebo tak pohyblivé, aby byly schopny zasáhnout v ten pravý čas.**

Schopnost armády bez větších problémů posilovat ochrannou funkci bezpečnostního systému státu, jejíž hlavní nositelkou je Policie ČR, a její záchrannou funkci BSS, jejímž hlavním nositelem je integrovaný záchranný systém, ji staví do daleko významnější role v oblasti jejího **nevojenského použití** než doposud. Toto tvrzení platí o to víc, jestliže nás k těmto úkolům směřuje i nová strategická koncepce NATO.

Teorii **podpůrné operace** (resp. **záchranné operace**) k „vyztužení“ integrovaného záchranného systému státu a **stabilizační operace** jako souběžné operace s policejní operací Policie ČR jsem charakterizoval v článku ve VR 1/99. Tolik mé poznámky k možným způsobům plnění základních úkolů AČR.

K dokumentu Vojenská strategie České republiky, z něhož výše uvedené úkoly vyplývají, mám některé osobní výhrady, z hlediska obsahu i formy.

Už samotný název koliduje se zažitým pojmem vojenská strategie jako nejvyšší součásti vojenského umění. Ve výuce studentů na tuto skutečnost musí být upozorňováno, aby bylo jasné, o které „vojenské strategii“ je zrovna hovořeno.

Opisování bezpečnostních rizik z Bezpečnostní strategie České republiky nebylo nutné. Ve stati *Organizační struktura* se víceméně vysvětluje složení AČR podle různých hledisek (kritérií), a organizační struktura tam vlastně není.

Operační předurčení AČR je podle mého názoru pokračující výklad složení AČR podle dalšího kritéria – dosažení pohotovosti vojsk k zasazení. Kapitola *Plánování obrany a zdrojů* systémově do tohoto dokumentu pravděpodobně nepatří, osobně bych ji zařadil do Bezpečnostní strategie České republiky, stejně jako část 2 *Určení a základní úkoly ozbrojených sil České republiky* (ale včetně základních úkolů z bodu č. 3).

Pokud bych neopisoval bezpečnostní rizika a údaje o AČR (z bodu č. 3) zahrnuté do Koncepce výstavby rezortu obrany, vychází mi, že dokument Vojenská strategie České republiky v podobě jaké existuje je duplicitní, tedy nadbytečný. Samozřejmě se mohou mýlit.

Literatura:

- * Vojenská strategie České republiky, VR 3/99.
- * Bezpečnostní strategie České republiky, VR 2/99.
- * PhDr. Antonín Rašek, Rozpaky nad Bezpečnostní strategií České republiky, VR 3/99.
- * Ústavní zákon ze dne 22. dubna 1998 o bezpečnosti České republiky, Sbírka zákonů č.110/1998, částka 39, strana 5386.
- * Severoatlantická smlouva, internet www.army.cz
- * Nová strategická koncepce, internet www.army.cz

Kosovo pro OSN představuje největší výzvu v dějinách, protože dr. Kouchner a jeho lidé dostali úplnou politickou a administrativní kontrolu nad oblastí. Kouchner potřebuje plnou podporu mezinárodního společenství a spoustu peněz. Je to velmi nákladná operace. A to nás ještě čekají složitá jednání o statutu Kosova. Jedni tvrdí, že rezoluce Rady bezpečnosti OSN považuje Kosovo za nedílnou součást Srbska. Jiní zase poukazují na to, že rezoluce vyzývá ke „konečnému uspořádání“ teprve v budoucnu.

*Richard Holbrooke,
velvyslanec Spojených států při OSN
Los Angeles Times/LN 24. 9. 1999*

K organizační výstavbě rezortu obrany a armády

Zdá se, že je avizována jedna v řadě dalších reorganizací armády, tentokrát zejména vrcholového řízení, tj. Ministerstva obrany ČR a Generálního štábu Armády České republiky. Chceme proto přispět svými osobními i zprostředkovanými zkušenostmi k řešení tohoto úkolu, a zároveň připomenout, že daleko větší úlohu by v tom měly sehrát poznatky teorie organizace a řízení i politologie.

* * *

Metoda řešení tohoto úkolu je tím naléhavější, že téměř každoroční dosavadní reorganizace by asi neobstála před objektivním racionálním a racionalizačním auditem. Výjimku by snad mohly tvořit dvě.

Ta první, spojená s vídeňskými dohodami a s novou československou obrannou doktrínou, která pod zkratku REO-REDI (reorganizace a redislkace) vedla ke snížení počtu jednotek a rovnoměrnému rozmístění vojsk po celém území státu, tedy ne jednostranně směrem na Západ. Ta druhá podstatně snížila počet řídicích stupňů zavedením tzv. brigádní organizace (třístupňové velení – Generální štáb AČR jako strategický stupeň řízení a velení, sbory, resp. velení druhům vojsk, jako operační stupeň, a brigády jako taktický stupeň velení).

Vybudovat moderní funkční organizaci ministerstva obrany se za deset let nepodařilo vůbec. A to v podstatě ze setrvačných tendencí petrifikovat přezívající strukturu z dob Varšavské smlouvy a totalitního režimu a zachovat vysoké počty. Úkol je o to důležitější, že reorganizace by se měla týkat zejména řídicího centra.

Dosavadní ministři obrany si neuvědomili, že ministerstvo obrany by mělo především zajišťovat politickou funkci, tj. civilní řízení a kontrolu armády. Tento nedostatek se odrazil i v nové legislativě, i když na její přípravu mělo ministerstvo obrany a generální štáb dekádu let času. Parlament mohl napravit jen část chyb. Politické řízení armády se v minulosti zredukovalo na ovládnutí řídicích funkcí na ministerstvu obrany sekretariáty politických stran. Nebylo teoreticky ani zejména organizačně dořešeno politické řízení a s ním spojená politická odpovědnost ve vztahu k odbornému řízení.

Hledáme-li společné jmenovatele tohoto negativního stavu, pak nejspíš spočívají ve dvou příčinách. Ta první je v nedostatečné znalosti moderní teorie organizace a řízení, ta druhá v nízké participaci všech relevantních stupňů řízení a velení a odpovědných subjektů na tvorbě organizačních struktur, tedy v eliminaci týmové práce. Není např. nezajímavé, že nefunkční organizační úpravy byly přijaty v době, kdy pracovaly špatně nebo nepracovaly vůbec kolegium ministra obrany a vojenské rady na strategickém a operačním stupni velení. Z metodologického hlediska pak nejzávažnějším nedostatkem byl fakt, že připravované reorganizace málokdy vycházely ze změn obsahu funkcí

rezortu a armády a z hluboké analýzy fungování dosavadní organizační struktury, tzn. převažovaly mocenskopolitické faktory, příslušní vedoucí funkcionáři rezortu a armády si rozdělovali své mocenské pozice. A to často i pod krycím důvodem, že to vyžaduje změněná situace v souvislosti s naším vstupem do Severoatlantické aliance.

Je spravedlivé připomenout bývalého ministra obrany Luboše Dobrovského, který nepodléhal tlakům politických stran, ani národnostních lobby, usiloval o naplňování státní politiky a preferoval odbornost. Ta mu byla vyčítána zejména v souvislosti s dočasným využíváním předlistopadových vojenských funkcionářů. Jako první usiloval o formování ministerstva obrany coby civilního orgánu. Jako příklad lze uvést zrušení funkce náčelníka generálního štábu současně jako náměstka ministra obrany a jeho proklamace jako velitele armády. Usiloval i o posílení civilních odborníků v řídicích funkcích.

Příkladem voluntarismu a nerespektování principů teorie organizace a řízení je reorganizace ministerstva obrany ze struktury k 1. 4. 1997 na strukturu k 29. 11. 1997 [1].

Současná organizace i přes řadu organizačních změn není dobrá, je málo funkční a z řídicího hlediska nepřilíš efektivní. Permanentní změny vedly především k těmto možná i nezamýšleným důsledkům:

- Sloučením strategických a operativních funkcí, příslušejících často spíše operativnímu stupni velení, se z ministerstva obrany a generálního štábu vytvořil nepřehledný kolos, v němž nejsou dobře vymezeny rozhodovací, poradní, metodické, kontrolní a personální pravomoci, a tudíž i příslušná odpovědnost, což vede nejen k neefektivnímu řízení, ale i škodám, včetně možnosti trestné činnosti.

- Není přesně vymezena odpovědnost za velení vojskům, což mj. vede i k nadbytečnému rozsahu kooperací a součinností na všech úrovních velení.

Uvádíme proto dále názor na zásady, které by měly být při nové reorganizaci respektovány.

Hlavní východiska a principy reorganizace

Nová reorganizace by měla vytvořit podmínky k realizaci funkcí Ministerstva obrany České republiky podle kompetenčního zákona, tj. respektovat, že jde o:

- správní orgán,
- orgán pro koordinaci činnosti ústředních orgánů, správních orgánů, orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně,
- vrcholový rezortní orgán ozbrojených sil.

To předpokládá:

- ① Oddělit strategické řízení od operativního a přímého řízení vojsk. (Jistým příkladem zde mohou být ministerstvo vnitra a ministerstvo dopravy, která pro přímé řízení výkonných orgánů zřídila ředitelství policie České republiky, resp. ředitelství drah etc.)
- ② Reorganizace musí vést k radikálnímu snížení počtů, a to především vyloučením duplicit (viz náplň sekcí obranné politiky a sekce zahraničních vztahů, nebo sekce legislativní a právní) a funkčních míst, které zajišťují výkon funkcí nekompetentních osob, často zařazovaných z politických důvodů jako reprezentanti politických stran.

- ③ Do procesu tvorby struktur je nutné zařadit mimo odborníky teorie organizace a řízení, sociologie, psychologie, práva atd. také zkušené občanské pracovníky, generály a důstojníky, přičemž by měly převážit osoby, které nejsou na výsledném modelu řízení a velení a organizační struktuře osobně zainteresovány, tzn. vyloučit mocenskopolitické či jiné zájmy.
- ④ Je potřeba zajistit odpovědnou opONENTURU nejen výsledku, ale i průběhu tvorby nového modelu a struktury a hlavní činnosti ověřit na typových modelových situacích.
- ⑤ Je nutné si uvědomit, že zásahy do organizační struktury si pravděpodobně vyžádají i úpravu současně schvalované legislativy, takže není možno stanovit striktně časové termíny ukončení reorganizace, ale vytvořit takové časové podmínky odpovídající obtížnosti a důležitosti úkolu.

Závazná východiska

Pokud jde o ministerstvo obrany, za závazná východiska je nutné považovat tyto jeho funkce:

- (a) Vrcholového správního orgánu v oblasti působnosti ministerstva obrany.
- (b) Koordinátora opatření k obraně státu proti vojenským ohrožením.
- (c) Politického a hospodářského vedení ozbrojených sil vytvářením optimálních organizačních a materiálních podmínek pro jejich výstavbu jako je tomu obvykle ve světě [2], tzn.:

- přijímání zásadních koncepčních rozhodnutí doktrinárního, vojenskopolitického, organizačního a vojensko-odborného charakteru,
- zpracování základních plánů výstavby ozbrojených sil a přípravy na jejich operační a bojové použití, včetně výchovy příslušníků ozbrojených sil,
- zajišťování tvorby obranné a vojenské legislativy,
- nábor, zabezpečení všestranné přípravy a rozmisťování vojenských kádřů,
- příprava finančních rozpočtů a kontrola využití finančních prostředků,
- organizování výzkumu, vývoje a akvizice vojenské techniky a řízení výstavby vojenské infrastruktury,
- informování o situaci v ozbrojených silách a hájení zájmů ozbrojených sil na veřejnosti, v parlamentu a v dalších centrálních orgánech státu,
- kooperace s ministerstvy a centrálními institucemi státní správy při zajišťování obrany země,
- realizace vztahů s armádami jiných států, reprezentace ozbrojených sil v zahraničí a jejich zastupování v mezinárodních organizacích, plnění mezinárodních dohod ve vojenské oblasti a účast na akcích Severoatlantické aliance.

- (d) Iniciátora a garanta příslušné legislativy.

Realizace těchto funkcí předpokládá, že:

- ministr je přímým nadřízeným všem příslušníkům ozbrojených sil,
- ministr si jako poradní orgán vytváří kolegium ministra,
- ministr má jediného náměstka – politického profesionála,
- odborné funkce jsou završeny profesionálem – vrchním ředitelem sekce,
- ministr má přímou vazbu na vrchního velitele Armády České republiky,
- je mu podřízen velitel armády, resp. náčelník Generálního štábu či Hlavního štábu Armády České republiky,
- ministr má vazbu na Parlament ČR prostřednictvím státního tajemníka, resp. podobného typu funkcionáře.

Velitel armády (náčelník GŠ):

- je nejvyšší vojenskou funkcí,
- je prvním vojenským poradcem vlády,
- velí přímo vojskům v době míru i ve válce,
- odpovídá za všestrannou přípravu a výchovu vojsk,
- zastupuje Armádu České republiky ve vojenských grémiích,
- předsedá Vojenské radě, kterou jako svůj poradní orgán vytváří,
- odpovídá za koncepci obrany a její uskutečňování.

To předpokládá:

- velitel AČR (NGŠ) je podřízen ministrovi obrany a je nadřízeným všem příslušníkům AČR,
- je členem kolegia ministra obrany,
- jako poradní orgán si vytváří Vojenskou radu.

Velitelství AČR (generální štáb či hlavní štáb AČR) je vytvářeno dosavadním generálním štábem s nově formulovanými úkoly, velitelstvím pozemního vojska, velitelstvím vojsk územní obrany, velitelstvím vzdušných sil, velitelstvím logistiky, velitelstvím vojenské policie a velitelstvím zdravotní služby. Vojskový průzkum je součástí pozemního vojska a vojska územní obrany. Zpravodajská služba je řízena velitelstvím AČR (generálním štábem či hlavním štábem).

Z uvedených východisek vyplývá, že

- dojde k vyčlenění současného generálního štábu z organizační struktury ministerstva obrany (velmi zjednodušeně lze jeho pozici přirovnat k Výboru náčelníků štábů v americké vojenské struktuře),
- výrazně vzroste rozhodovací pravomoc velitele AČR (NGŠ či NHŠ) v AČR, kompetence, ale i odpovědnost,
- ministerstvo obrany, především jeho vojenská část (dosavadní sekce obranné politiky) bude řešit úkoly, které byly již jako úkoly ministerstva obrany definovány výše (stručně řečeno, jde o finanční, materiální, právní a personální předpoklady pro zajištění úkolů AČR v koncepční a strategické úrovni).

I když se to možná zdá formální, bude po analýze pro reorganizaci nutné odpovědně stanovit názvy nově navrhovaného velitelství AČR a vojenské části ministerstva obrany. Názvy by měly vystihovat jejich funkci, ale možná i odpovídat tradici. Osobně se domníváme, že na ministerstvu obrany by měla být sekce obranné (nebo branné) politiky. V čele generálního štábu by měl stát náčelník generálního štábu – velitel armády České republiky.

Aplikace na současnou organizaci

- a) Ministerstvo obrany ČR a Generální štáb AČR (Hlavní štáb AČR) jsou strategickým stupněm řízení,
- b) velitelství pozemního vojska, vojsk územní obrany, vzdušných sil, logistiky, vojenské policie a zdravotní služby tvoří velitelství AČR, tj. představují operační stupeň. Neznamená to jejich soustředěnou dislokaci. Rozptýlená dislokace je dokonce efektivnější.

Nová koncepce výstavby rezortu obrany

Ministerstvo obrany připravilo pro vládu novou koncepci výstavby svého rezortu [3]. Je tedy na místě konfrontovat ji s předloženou verzí uvedené možné výstavby rezortu, a to při vědomí, že k efektivnímu řízení mohou vést různé varianty řešení. Koncepce výstavby vychází z premisy, že

vstupem České republiky do NATO dochází v celé oblasti zajišťování obrany k zásadním změnám. Posiluje se odpovědnost a úloha státních institucí při naplňování podmínek integrace do evropských bezpečnostních struktur a schopnost být spolehlivým partnerem ostatním členským zemím. Intenzivní spolupráce s orgány NATO se odrazila i ve změnách způsobu řízení obrany státu. Postupně se vytváří a nadále bude vytvářet potřebná struktura řídicích, poradních, pracovních a dalších orgánů, jejichž úkolem je zajistit způsobilost státu ke společnému řešení obrany v rámci Aliance.

Handicapem je už fakt, že tento dokument se odvolává a vychází z bezpečnostní strategie ČR (BSČR), která byla sice schválena vládou, ale odmítnuta Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR. I když je to z právního hlediska irelevantní, faktem je skutečnost, že tato bezpečnostní strategie je nedostatečná, obecná, jak konečně konstatují i autoři Koncepce výstavby rezortu obrany. Druhým handicapem je skutečnost, že pojetí BSČR jen částečně obsahuje problematiku obranné strategie České republiky, i když jeden z autorů této studie sloučení obou dokumentů doporučoval. Protože se to však v praxi příliš neosvědčilo, bylo by lépe vrátit k původnímu trichotomickému dělení strategických dokumentů: bezpečnostní strategie, strategie obrany, vojenská strategie. Měly by vycházet ze státní bezpečnostní, obranné a vojenské politiky. Zatímco tyto politiky vyjadřují obecnější zájmy státu v příslušné oblasti, strategie tyto politiky odborně konkretizují.

Nová Koncepce výstavby rezortu obrany vychází z funkce rezortu ve smyslu tzv. kompetenčního zákona a analýzy stavu rezortu obrany. Konstatuje, že

rezort obrany prošel v uplynulém období obtížnou transformací a strukturálními změnami. Tyto změny se neobešly bez závažných chyb a nedostatků, zejména v neprovázanosti koncepce výstavby na léta 1993 až 1996 a transformace v letech 1997 a 1998 s ekonomickými možnostmi. Současný stav rezortu obrany je proto přirozeným výsledkem tohoto procesu.

Tato fakta jsou o to smutnější, že již v prvních třech letech byly v Česko-slovenské armádě úsekem strategického řízení položeny základy moderního řízení, které však byly po zrodu AČR opuštěny. Je absurdní, že řada aktérů tohoto stavu je dále v rezortu. Tedy dle našeho názoru koncepce výstavby rezortu obrany nevede k překonání současného stavu, dokonce pokud jde o systém řízení, ani se jím vážněji nezabývá.

Zjištění jsou objektivizována i nezávislým auditem: podle stanoviska orgánů NATO, zpracovaného v rámci revize obrany v závěru roku 1998, budou dlouhodobě přetrvávat nedostatky v požadovaných schopnostech sil. Jako hlavní problémy jsou označeny opožděná modernizační opatření (až po roce 2003 – v důsledku splátkového kalendáře na L-159), nízká kvalita systémů velení, řízení a průzkumu, komunikačních a informačních systémů, nedostatečné technické vybavení letounů, zastaralost dělostřelecké, tankové, protitankové a protiletadlové techniky, zatarasovacích a odminovacích prostředků, nedostatečná vybavenost pro vedení bojové činnosti v noci, kritický stav logistického zabezpečení, zejména náhradních dílů a munice. Toto se dále jen konstatuje bez konkrétního řešení.

Co se za této situace navrhuje?

Zpracovatelé vycházejí z toho, že *AČR musí být připravena k nasazení v různých operačních a geografických podmínkách, které zahrnují široké spektrum možností, od konvenční bojové činnosti až po mírové operace a humanitární akce, od nasazení malých skupin vojáků po nasazení svazků v rámci aliančních operací.*

Je tu náznak toho, co signalizoval již předseda výboru pro obranu a bezpečnost Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Petr Nečas, že budeme budovat naši armádu jako expediční sbor, i když se slovně uznává priorita obrany vlastního území. Také možnost nasazení svazků je přehnaná, když se teprve cvičí do stupně rota a připravuje výcvik do stupně prapor, oddíl, letka, etc.

Cíle výstavby a úkoly rezortu včetně priorit jsou stanoveny převážně dobře, ale nejsou zajištěny finančními prostředky v reálném čase, takže se nejspíš stanou jako dosud jen fikcí.

Za nejvážnější problémy je nutno považovat:

1. Jsou sice správně vymezeny funkce Ministerstva obrany ČR, ale není zřejmé, jakou organizační strukturu bude k realizaci těchto funkcí budovat.
2. Územní obrana je velmi nebezpečně redukována na ochranu významných objektů, ne na plošnou obranu území.
3. Na velitelství pozemních sil se má vytvářet zcela nefunkční velící mezičlánek – mechanizovaná divize, již mají být podřízeny mechanizované brigády.
4. Na 72 podzvukových letadel L-159 se vydají enormní prostředky, takže budou chybět při nákupu daleko potřebnějších nadzvukových letadel.
5. Ministerstvo obrany dále rezignuje na ideovou výchovu vojáků.

Ve výčtu těchto problémů by bylo možno pokračovat. Je proto správné, že přestavba rezortu byla pozastavena. Vyžaduje opravdu vyšší míru participace na její tvorbě a následné realizaci i zároveň kritickou oponenturu. Bez toho hrozí opakování starých chyb se stále většími politickými, ideovými a materiálními škodami.

Poznámky:

1. Ročenka 1997, Ministerstvo obrany České republiky, schéma čí. 1 a 2.
2. Správní úsek a úsek přímého řízení vojsk ministerstva obrany vybraných států. Signální informační zpráva. Vypracovali: Kvetoslava Žikmundová, Břetislav Brabec. Ústav vědeckých informací, Praha 1992.
3. Koncepce výstavby rezortu obrany. Ministerstvo obrany České republiky, Praha 1999.

Konfrontace přístupů – podruhé

Pozornější čtenář si možná při přečtení titulku vybavil podobný název článku publikovaného ve VR 1/99, v němž jsem se pokusil vyjádřit své dojmy z dvou akcí, jichž jsem se mohl zúčastnit v závěru roku 1998 (podrobnosti viz tamtéž). Dostal jsem se do obdobné situace, tentokrát díky mezinárodnímu veletrhu obranné a bezpečnostní techniky a speciálních informačních systémů IDET 99 a doprovodným akcím, jež ho provázely. Chtěl bych se opět pokusit dvě z nich konfrontovat, rozdělit se o získané poznatky, případně vyvolat diskuzi k v této souvislosti zmiňovaným problémům. Shodou okolností se opět jedná o personalistiku (přesněji řečeno vzdělávání vojenských profesionálů) a o obranné plánování.

Vzdělávání vojenských profesionálů

První událostí byla mezinárodní konference „Vrcholové vzdělávání vojenských profesionálů“, která se konala ve dnech 4. – 5. 5. na Fakultě velitelské a štábní VA v Brně. Důvod, proč považuji za nutné připomenout její jednání, je svým způsobem prostý – podle mého názoru stále přetrvává rozpor mezi teorií (při podobných příležitostech vyslovovanou) a praxí, tj. konkrétním obsahem různých forem vzdělávání, především pak velitelských kurzů.

V úvodním vystoupení děkana fakulty a některých dalších vystupujících byla totiž na jedné straně formulována řada obecných požadavků na schopnosti vrcholového vojenského profesionála, přičemž míru jejich realizace v praxi bylo možno na druhé straně konfrontovat s konkrétními informacemi o obsahu výuky a přípravy studentů – důstojníků – v nejvyšších formách jejich vzdělávání, poskytovaných v AČR, tzn. v operačním velitelském kurzu generálního štábu (OVK GŠ) a v kurzu bezpečnostní politiky a řízení obrany (KBPRO), uvedenými v koreferátech dalších vystupujících (viz např. materiály publikované ve sborníku konference).

Ríká se, že manažer tak dlouho úspěšně postupuje po žebříčku funkcí, až se dostane na tak vysokou funkci a úroveň řízení, na níž už svými schopnostmi a předpoklady nestačí (mj. i proto, že charakter a obsah práce na jednotlivých úrovních a místech řízení se výrazně liší) – na rozdíl od civilního prostředí – ale v armádě v takovémto případě na této funkci už zpravidla zůstane. Připomínám tuto skutečnost proto, že podle mého názoru právě obsah vzdělávání či, jinak řečeno, aktuálně stanovené výukové bloky a předměty a proporce mezi nimi neumožňují v plné míře naplnit ony obecně formulované požadavky na formování předpokladů a schopností pro výkon vrcholových řídicích funkcí, s nimiž obecně sice většinou všichni souhlasí (viz obsah jednání konference), a při vhodných příležitostech je proklamují, ale o jejichž skutečné naplnění se ve vzdělávací praxi již usiluje podstatně méně (viz konkrétní obsah studijní dokumentace uvedených kurzů).

Ony obecně požadované schopnosti nezbytné pro výkon řídicích funkcí, neboli „požadavky na vojenského profesionála ve vrcholové řídicí funkci v rezortu obrany“,

jsou (měly by být) vyvozovány z jakéhosi obecného obsahu činností spojených s výkonem vrcholové řídicí funkce, zahrnujícího zejména:

- řešení především koncepčních (strategických), tj. střednědobých a dlouhodobých záměrů organizace a v podstatně menší míře řešení a rozhodování operativních problémů (k tomu jsou určeny nižší články řízení),

- posuzování řešených záležitostí a problémů v jejich širokých a mezioborových souvislostech, tzn. nejen z ryze odborného, profesního hlediska, ale např. i v ekonomických, právních a dalších souvislostech,

- koordinaci a usměrňování činnosti řízených pracovišť, týmů a odborníků.

Mezi základní předpoklady pro výkon vrcholové řídicí funkce patří především odborné znalosti, znalosti z oblasti řízení a schopnost uplatnit je ve své práci, osobnostní (charakterové) vlastnosti a specifické znalosti i schopnosti (v závislosti na zvláštnostech řízené oblasti). Vymezením jejich obsahu, z důvodu úspory místa i času čtenáře, se nebudu zabývat. Přesto k této problematice – tj. k oblasti formulace požadavků na vrcholové řídicí pracovníky obecně a v rezortu obrany zvláště – lze konstatovat následující:

- Je zřejmé, že na potenciální (tj. vybírané a připravované) i skutečné (tj. funkce reálně zastávající) vedoucí pracovníky na vrcholové úrovni řízení rezortu obrany by měly a musí být kladeny kvalitativně i obsahově výrazně vyšší požadavky (z hlediska jejich předpokladů a schopností pro výkon takovýchto funkcí) než na jejich podřízené.

- Jejich výběr by proto měl být prováděn zásadně komisionálně (formou výběrového řízení z relativně širokého okruhu možných adeptů (uchazečů), přičemž členy komise by měli být i odborníci z oblasti psychologie, příp. i jiných společenských věd.

- Ze základního výčtu požadavků z oblasti osobnostních vlastností vedoucího vyplývá (lze vyvodit) závěr, že míru schopnosti jejich naplňování (dosahování) konkrétním jedincem je pro nadřízeného či pro personální pracovníky velmi obtížné stanovit jen na základě výsledků činnosti na stávajícím pracovišti (tj. před vyzvednutím do funkce na vyšší úrovni řízení) právě proto, že se zpravidla výrazně mění obsah pracovních činností.

- Jednou ze základních podmínek ustanovení do vyšších řídicích funkcí (na úrovni velitelství nebo ministerstva) by proto mj. mělo být absolvování příslušného typu psychologického vyšetření (podobně jako v souvislosti s prověřováním na jednotlivé stupně oprávnění seznamovat se s utajovanými skutečnostmi) v rámci výběrového řízení a dosažení určité, předem stanovené úrovně v jeho průběhu zjištěných schopností a předpokladů.

S uvedenými požadavky panuje více méně obecná shoda. Rozpory se projevují spíše v tom, jakým způsobem, tj. obsahem a formami přípravy (vzdělávání) dosáhnout toho, aby si absolventi kurzů uvedené skutečnosti nejen uvědomovali a respektovali, ale především je dokázali na základě svého sebepoznání a sebeovládání se uplatňovat ve své konkrétní praktické činnosti.

Příčin uvedeného rozporu mezi slovní podporou změn v obsahu a způsobu přípravy vojenských profesionálů a jejím skutečným konkrétním obsahem je celá řada, přičemž mezi nejzávažnější podle mého názoru patří:

● **Omezená možnost výměny názorů na konkrétní obsah výuky při úpravách (aktualizaci) studijní dokumentace, ovlivněná např.**

- malým časovým prostorem pro přípravu, zpracování, schválení a realizaci změn obsahu výuky (z objektivních, ale zejména ze subjektivních důvodů, tzn. nevyužití času k diskuzi v době, kdy k ní je časový prostor, a na druhé straně „náhlým zjištěním“ nutnosti uskutečnit změny rychle, protože se blíží začátek plánovacího období pro nový školní rok),
- zapojením relativně malého počtu pracovníků do tvorby studijní dokumentace, a tudíž i do vlastní „diskuze“ o jejím obsahu, vazbách na jiné vzdělávací aktivity ap.

● I přes slovní podporu „potřebných a nezbytných“ změn ve skutečnosti působí a přetrvává určitá konzervativnost myšlení jak u některých z tvůrců obsahu studijní dokumentace, tak i u některých funkcionářů s rozhodovací pravomocí, projevující se v menší schopnosti vůbec vyslechnout, natož akceptovat jiné návrhy a názory než své vlastní, byť podložené věcnými argumenty (nevím, jsou-li to stále ještě pozůstatky „velitelského“ způsobu uvažování a rozhodování z relativně již vzdálené minulosti armády, kdy pravdu měl zpravidla jen ten, kdo velel a rozhodoval, a tudíž jakékoli diskuze o variantách řešení problému či záležitosti byly většinou nejen zbytečné, ale v podstatě se ani nepřípouštěly).

● S výše uvedenou konzervativností myšlení související nechuť až odpor k věcné diskuzi o struktuře a obsahu výuky, projevující se mj. i ve snaze pokud možno zachovat stávající strukturu předmětů a hodin, tím i časový fond jednotlivých pracovišť (kateder) podléhajících se na výuce, a tím odvrátit nebo alespoň oddálit hrozící nebezpečí podstatných změn nejen v obsahu výuky, ale případně i s tím souvisejících následných změn vzdělávacích struktur, tzn. vnitřních struktur fakulty a jejích kateder.

● **Velmi malá ochota či spíše nezájem využít mj. i zpětné vazby, tzn. názorů studentů či nedávných absolventů příslušných forem studia (kurzů) na přínos stávajícího obsahu studia pro jejich praxi a jejich odůvodněných návrhů na případnou úpravu obsahu výuky (s odůvodněním či argumentací ve smyslu studenti nemají do toho co mluvit, neboť „my“ víme, co je máme učit).**

● V podstatě žádná společná diskuze garantů jednotlivých vyučovaných předmětů o vnitřním členění disponibilního časového fondu, tj. počtu hodin vyčleněných na vyučování, v prospěch jednotlivých studijních bloků a předmětů, a tudíž jeho v podstatě administrativní rozdělení k tomu určeným funkcionářem atd.

Jsem si vědom toho, že se svými názory naleznu pochopení jen u malé části svých kolegů, ale svým potenciálním kritikům bych proto chtěl připomenout relativně mladou, a přesto již historickou zkušenost – na přelomu let 1994/95 jsem byl spolu s dalšími příslušníky fakulty aktivním účastníkem realizace tříletého projektu TEMPUS/PHARE, na jehož začátku byla za přispění především britských a holandských kolegů z vojenských škol na základě jejich zkušeností a doporučení upravována jak struktura předmětů, tak i jejich časové proporce a vlastní obsah výuky vyššího akademického kurzu GŠ (VAK GŠ – předchůdce OVK GŠ) a zcela nově byl vytvářen obsah KBPŘO. Výsledkem společné práce byl určitý kompromis mezi obsahem a členěním výuky ve srovnatelných kurzech, uskutečňovaných v britské, a především

v holandské armádě, a obsahem výuky, předloženým ke schválení příslušným funkcionářům GŠ AČR, tzn. že se sice rozšířil obsah a rozsah společensko vědní a manažerské přípravy, ale stále na podstatně nižší úrovni než je (či bylo) v uvedených partnerských armádách a státech obvyklé. Důvodem byla skutečnost, že radikální změny v neprospěch ryze vojenských odborných předmětů by zřejmě narazily na nepochopení a nebyly by schváleny – proto byla zvolena cesta postupných kroků, a takto byla zdůvodněna i našim partnerům v závěru společné práce.

Na přelomu loňského a letošního roku (1998/99) pak probíhala ve dvou etapách (první normálně, druhá zkráceně pod vlivem opožděného uvědomění si důsledků přijetí ČR do NATO) další úprava studijní dokumentace, tentokrát již bez konzultací a pomoci zahraničních partnerů, vyvolaná především potřebou reagovat na pozitivní i negativní zkušenosti z tříletého uplatňování nového modelu výuky. Působením výše uvedených vlivů a činitelů (viz předchozí stránka) se však nepokračovalo v trendu podstatných změn obsahu výuky a proporcí předmětů z let 94/95, ale provedly se více méně především dílčí úpravy členění některých výukových bloků a vznikl nový předmět informační systémy v AČR.

Podle mého názoru je škoda, že se nevyužilo příležitosti k dalším podstatným změnám obsahu výuky – výhrady, které jsem v průběhu tvorby studijní dokumentace vznášel, byly zřejmě málo přesvědčivé na to, aby se o nich šlo diskutovat, natož aby byly vzaty v úvahu. Proto mi nezbyvá než pokusit se využít této možnosti k prezentaci svých názorů a námitek k současnému a připravovanému obsahu výuky v OVK GŠ a doufat, že alespoň dodatečně se k tomuto problému vyvolá diskuze ne formou mezinárodní konference s prezentací dosaženého stavu (je zajímavé se např. zamyslet nad strukturou a zaměřením odborníků diskutujících na konferenci a zaměřením jejich vystoupení), ale formou semináře či kulatého stolu se skutečně otevřenou diskuzí a věcnou argumentací.

V uvedené souvislosti jsou podle mne příznačné i odpovědi plk. Buschmanna (BW) na dvě z otázek položených mu po jeho vystoupení z pléna. Doporučuji toto vystoupení vyhledat ve sborníku, který byl vytištěn na VA počátkem července, a poté rozeslán účastníkům konference, a pozorně si je přečíst.

Na otázku jednoho z vedoucích kateder: „Význam lidského faktoru (osobnosti velitele) při řízení vojsk je zřejmý a nezpochybňovaný. Jak řešíte problém, kdy organizace (armáda) ji požaduje, ale škola ji svým způsobem potlačuje?“ odpověděl zhruba ve smyslu: „Příprava na škole je jen součástí celkové přípravy osobnosti, která probíhá na různých úrovních a různými druhy kurzů. **Obsah a způsob výuky musí umožňovat rozvoj osobnosti, zejména pak ve vyšších úrovních kurzů (tj. vzdělávání).**“

Na další otázku pracovníka velitelství pozemního vojska: „K jakým úrovním řízení je v BW vztahován pojem klíčový personál – je to např. od úrovně brigáda a výše?“ odpověděl: „**Pojem klíčový personál je nutno vztahovat ke všem důstojníkům ve velitelských funkcích a rozhodujících štábních funkcích na všech úrovních řízení.** Nelze ho v žádném případě omezit pouze na některé úrovně řízení (ministerstvo obrany, generální štáb ap.) a vztahuje se na všechny úrovně velení v armádě. Proto by měla mít armáda např. více velitelů brigád než má těchto tabulkových funkcí.“

Domnívám se, že jak otázky, tak i odpovědi na ně nevyžadují další komentář – dostatečně názorně vyjadřují rozdíl v pojetí přípravy velitelů jako „vedoucích lidí“

(leadership) v BW a v současné AČR, což je podle mého názoru chyba a škoda. Neboť i pro příslušníky kterékoliv roty musí být jejich velitel pro ně „klíčovým funkcionářem“ a musí být proto tak připraven, aby měl nejen formální, ale především neformální autoritu, založenou nejen na odborné připravenosti, ale zejména na vlastnostech a způsobu jednání s podřízenými a s lidmi, s nimiž dotyčný přichází při výkonu funkce a plnění úkolů do styku, na způsobu řešení konfliktních a stresových situací ap. Zkuste se nyní na závěr na chvíli v klidu zamyslet, kolik lidí ve svém okolí či vám známých skutečně uznáváte a respektujete jako neformální autority či osobnosti v pravém slova smyslu. A zkuste se také zamyslet nad tím, čím a jak lze k získávání znalostí a schopností důstojníků – absolventů fakulty, nezbytných pro získání a upevňování této neformální autority na jejich budoucích pracovištích, podle vašeho názoru přispět, případně zda a do jaké míry se to škole daří či proč se to naopak nedaří a proč se někteří lidé po nástupu do vyšších řídicích funkcí ve svém způsobu jednání a chování ke svému okolí mění.

Úkoly a realizace zásad obranného a krizového plánování

Druhou akcí, jíž jsem se mohl zúčastnit, byla konference „Úkoly a realizace zásad systému obranného plánování a krizového plánování ČR“, kterou ve dnech 5.–6. 5. uspořádala na VA sekce obranného plánování MO, a jejímž smyslem bylo seznámit její účastníky se systémy obranného a krizového plánování České republiky a s jejich vazbami na obdobné systémy Severoatlantické aliance, s jejich aktuálním stavem, perspektivami a zejména jejich místem a úlohou při realizaci národní bezpečnostní strategie a vojenské strategie ČR. Obsahem konference proto bylo jak několik vystoupení, zaměřených k jednotlivým oblastem a souvislostem uvedené problematiky, tak i následná diskuze účastníků z pléna.

Lze konstatovat, že rozhodnutí uspořádat konferenci a informovat její účastníky o aktuálním stavu a úkolech obranného a krizového plánování byl jejími účastníky oceněn pozitivně stejně jako záměr dodatečně zaslat jejím účastníkům sborník vystoupení, aby mohli přednesené materiály ve své praxi lépe využít. Dílčí výhody, které v diskusi zazněly, směřovaly do dvou oblastí:

▲ v případě opakování podobných akcí k v podstatě zcela novým oblastem činnosti rozeslat přihlášeným a pozvaným účastníkům předem alespoň teze úvodních vystoupení, aby se tak mohli lépe, a předem připravit na aktivní zapojení do diskuze k řešeným problémům a nemuseli reagovat až na obsah jednotlivých vystoupení,

▲ uspořádat podobné akce častěji a spíše formou pracovních seminářů, třeba i jen k dílčím oblastem, aby tak bylo možno s určitým předstihem, tj. ještě před přijetím konkrétních závěrů, diskutovat o řešených problémech a navrhnout jejich vhodná či možná řešení.

Druhý návrh vyvolala mj. skutečnost, že účastníci konference byli v jednom z vystoupení seznámeni s obsahem problematiky nazvané *nevojenská obrana*, přičemž jak k obsahu této činnosti, tak i k vlastnímu pojmu, zaznělo několik závažných připomínek a výhrad vzhledem k určité nelogičnosti či rozpornosti obou slov spojených do jednoho pojmu (obranu si lze jen dost těžko představit jako nevojenskou, tj. bez použití násilí

či alespoň hrozby jeho použití nebo bez použití odpovídajících prostředků obranu proti násilí umožňujících).

Třetí poznámku jsem vznesl osobně, a protože má podle mne obecnou platnost, využiji příležitosti a zopakuji ji – posláním školy je vzdělávat své studenty, tzn. předávat jim informace pokud možno co nejaktuálnější a nejčerstvější. V tomto směru, mírně řečeno, do určité míry drhne spolupráce některých pracovišť rezortu s vojenskými školami ve smyslu, že ne vždy a jaksí automaticky jsou příslušné školy a její součásti (fakulty a katedry) informovány o aktuálním stavu v určitých oblastech činnosti rezortu (dalo by se říci, že nejsou na rozdělovníku při rozesílání příslušných materiálů, a to jak v případě jejich posuzování, jde-li např. o tvorbu a posuzování koncepcí a záměrů, tak v případě jejich realizace coby úkolů, neboť i o tom by mohly být školy v přiměřeném rozsahu informovány). Aktuálnost obsahu výuky proto často závisí jak na aktivitě jednotlivých kateder či učitelů při získávání informací, tak i na ochotě jejich partnerů jim tyto informace poskytnout (přitom tento vztah neplatí jen pro pracoviště MO a GŠ, ale např. i pro jednotlivá operační velitelství).

Mj. i tento stav nedostatku konkrétních informací např. v oblasti zavádění a využívání informačních systémů v armádě byl důvodem, kvůli kterému jsem se pokusil zorganizovat na 12. 5. celodenní zaměstnání pro několik studijních skupin studentů fakulty na téma „Informační systémy v AČR“. Za tím účelem jsem v lednu t. r. prostřednictvím děkana fakulty požádal některá z příslušných pracovišť rezortu o vyslání lektorů a jejich vystoupení před studenty a zájemci z řad příslušníků školy. Jsem za sebe i za studenty rád a domnívám se, že mohu zcela oprávněně s uznáním a potěšením konstatovat, že až na zcela malé výjimky byla má žádost vyslyšena a telefonické dohovy s určenými pracovníky a kontaktními osobami proběhly hladce, takže před studenty a dalšími účastníky zaměstnání nejen z VA, ale i z některých pracovišť MO GŠ AČR vystoupilo celkem jedenáct lektorů (nejen z Brna, ale i z Prahy, Olomouce a Dobrušky), kteří nejen že věnovali čas na přípravu své prezentace, ale vážili cestu z daleka na to, aby zhruba v půlhodinovém časovém prostoru informovali studenty o svém informačním systému a možnostech jeho použití v jejich praxi.

* * *

Chtěl bych proto i touto cestou všem těm, kteří mi tuto akci pomohli uskutečnit, ještě jednou zcela upřímně a veřejně poděkovat a současně vyjádřit přesvědčení, že budou ochotni i v novém školním roce 1999/2000 seznamovat studenty s výsledky své práce (věřím, že snad už i ve větším časovém prostoru) – případným zájemcům jsem ochoten a připraven materiály a informace, ponechané autory prezentací na škole k dalšímu využití ve výuce, poskytnout, budou-li s tím pochopitelně jednotliví lektori souhlasit.

Současně bych chtěl o obdobnou spolupráci požádat ty, kteří přicházejí do styku s materiály, o nichž by mohly a měly být pracovníci škol informováni – tzn. aby v případech, kdy to je možné, byly na příslušná pracoviště škol tyto materiály zasílány v době jejich zrodu nebo aktuální platnosti. Děkuji předem a trvale (tj. průběžně za každý materiál) nejen za sebe, ale i za své kolegy (z poslední doby mohu z tohoto hlediska ocenit např. pravidelné zasílání materiálů z oddělení výzkumů HPÚ MO).

Je efektivnost pojmem patřícím historii?

Pouhé vyslovení tohoto pojmu může u leckoho vyvolat různé asociace – ve spektru od pozitivních až po negativní. Ano, často jsme o něm slyšeli i dříve, zejména v předchozím společensko-politickém zřízení. Někteří – nejen funkcionáři – ho používali jako zakládadlo, jiní ho brali jako nutné zlo a jiní se s ním nejrady vůbec nesetkávali. Nejde z dnešního pohledu o zastaralý a již poněkud zprofanovaný pojem?

* * *

Asi lze souhlasit s názorem, že mezi nejoblíbenější a nejvyhledávanější patřit nebude. Pravděpodobně ho nebudeme moci zařadit ani mezi historické a odepsané, i když ho mnozí vnímají s patinou neslavné minulosti. V případě jeho dnešního používání nejde o nějaký návrat k něčemu, co tu bylo a co se má restaurovat. Jde jen o připomenutí jednoho z podstatných pohledů na veškerou lidskou činnost, který je desetiletími prověřen a odborníky i laiky uznáván za jeden z nejdůležitějších a nejsledovanějších.

Stručně se zastavme u **vymezení efektivnosti** – českým ekvivalentem je pojem účinnost, v ekonomickém smyslu jde o poměr mezi přínosem, účinkem, efektem nějaké činnosti a náklady spojenými s prováděním této činnosti, včetně množství vynaložené práce, ve společenském smyslu poměr či vztah mezi společenskými účinky investic při uspokojování potřeb společnosti a prací, kterou musí společnost na uskutečnění investic vynaložit (Slovník, s. 131).

Odborná literatura na nejednom místě připomíná, že efektivnost je jedním z důležitých ukazatelů, charakteristik a pohledů na organizaci (Vtípil, s. 124). Nejčastěji bývá právě v tomto smyslu spojována s tzv. zeštíhlováním organizace. Mnozí řídící funkcionáři snižování počtů pracovníků chápou jako jasnou a mnohdy žel jedinou cestu k efektivnosti. Protože však sledují především početní a finanční úhel pohledu, nemusí být organizace po svém zeštíhlení efektivnější než dříve. Existují i další rozměry efektivnosti, jak o nich bude řeč dále. Měli bychom proto vědět, že kromě propuštění jsou i jiné možnosti zvyšování efektivnosti, jako například racionalizace struktury a činnosti osob, zavedení pokrokových technologií atd. Dřívější měřítko jako maximální zisk, kvalita služeb, uspokojení pracovníků, vysoká produktivita, dobrá pracovní morálka jsou i dnes důležitá, ale ne vždy postačující.

K čemu efektivnost je? Jak se na ni můžeme dívat v souvislosti s významnými dokumenty jako Bezpečnostní strategie ČR a Vojenská strategie ČR? Jak ji můžeme vnímat v posledním období, kdy se naše armáda vydala na cestu postupné proměny z dřívějšího útočného subjektu na dnešní obranný subjekt, který navíc musel projít několikerou restrukturalizací. Podle mého názoru nemusí jít jen o obecný pojem a velké slovo. Naopak je třeba za ním vedle tzv. velkých věcí vidět i každodenní prvky, jako například správně vynaložené a využitě materiální a finanční prostředky, využitý čas, nepromarněné prostředky pro výcvik, ale například i správně rozdělení vojáků k výcviku či na jednotlivá pracoviště apod.

Můžeme se proto shodnout, že efektivnost a její sledování a připomínání má bezesporu svůj význam a důležitost i v současných podmínkách. Zejména v souvislosti se skutečnostmi, že AČR se stala členem NATO, postupně mění svůj vzhled, styl práce a myšlení velitelského sboru, kdy část z jejich tradičních činností zůstává a kdy se objevují, ustalují a rozvíjejí nové prvky. ČR se prostřednictvím své armády a členství v NATO hlásí k demokratickým principům a základním civilizačním hodnotám euroatlantického, respektive euroamerického světa. Je členem velkého obranného společenství demokratických států, které je otevřeno bez výjimky všem demokratickým státům a které je orientováno na boj nebo na preventivní působení vůči všem novým typům ohrožení (viz VR 1/99).

Důvodů k **prosazování efektivnosti** je hned několik. V obecné rovině se každá organizace musí nebo by se měla starat o co nejlepší fungování a o efektivní vynakládání jednotlivých druhů prostředků. Tento požadavek se AČR týká zejména v následujících třech směrech:

- a) prostředků na provoz a činnost (státních organizací) je obecně málo, zejména v současné situaci hospodářského poklesu (recese),
- b) efektivnost organizace má zřejmou souvislost s efektivností státu a naopak, efektivní organizace se v závislosti na svém charakteru, velikosti a kapacitách podílí na stabilitě státu,
- c) AČR je již několik měsíců členem vojensko-politického svazku NATO.

Vezměme si v této souvislosti například vládou ČR v únoru 1999 schválenou Bezpečnostní strategii ČR, která za strategický zájem považuje udržení spolehlivých spojeneckých svazků vycházejících z principů kolektivní obrany. AČR má čestnou i faktickou povinnost závazkům dostát a – jak deklaruje zmíněná strategie – plnohodnotně působit v NATO. Není třeba zdůrazňovat, že spojenci mají zájem především na připraveném a spolehlivém partnerovi, jehož armáda a její jednotlivé složky efektivně fungují. Ke splnění těchto a dalších požadavků potřebuje AČR být efektivní. Nejde o požadavky jednoduché:

- * připravenost k řešení a případné reakci na uvedených devět bezpečnostních rizik a hrozeb a na jejich případnou kombinaci, byť mají různý stupeň aktuálnosti,
- * připravenost k účasti na mírových operacích v různých částech světa, tedy i mimo území členských států NATO.

Efektivnost není bezprostředně **obsažena v základním principu obrany ČR**, ve věrohodném odstrašení. Tento princip však nemůže být realizován bez dosažení dostatečné vojenské kapacity, ať již v rozměru kvality či kvantity. V každém směru musí být řeč právě také o efektivnosti a o jejím dosahování. Jedině efektivní ozbrojené síly a spolu s nimi další vyčleněné složky a instituce mohou v souladu s přijatou strategií demonstrovat odpovědné a zároveň přesvědčivé odhodlání použít sílu při obraně území státu a spojenců.

Přesněji požadavek na efektivnost vyjadřuje vymezení základních úkolů, k jejichž plnění jsou individuální i kolektivní schopnosti ozbrojených sil (promyšleně) rozvíjeny:

- obrana státu před vnějším ohrožením,
- plnění úkolů vyplývajících z koaličních požadavků a z mezinárodních smluvních závazků,
- podíl na přetváření strategického prostředí,

- plnění úkolů při záchraně lidských životů a majetku uvnitř státu (podíl na operacích záchranného integrovaného systému),
- plnění úkolů v zahraničí v rámci humanitárních operací (podrobněji VR 2, 3.).

Efektivnost je důležitým požadavkem také při plnění úkolů v nevojenské oblasti obrany a při nevojenských krizových situacích.

Názor na efektivnost v tomto smyslu v AČR si čtenář na základě osobní zkušenosti může vytvořit sám. Zřejmě se ale shodneme, že z různých důvodů je nutno o napsaném pojetí efektivnosti vědět více. Například aby se nadřazení v AČR snažili získávat a osvojovat další poznatky z oblasti vedení lidí a řízení plnění úkolů, uměli se vyrovnávat s novými požadavky a aby počítali se situací, že i když se jim podaří zvýšit současnou úroveň co do kvality cílů organizace a efektivnosti jejich plnění, mohou se dostat jen tam, kde už ostatní jsou delší dobu doma.

Různé organizace působí v různých podmínkách s různou vahou objektivních a subjektivních faktorů. Zákonitě můžeme mezi organizacemi vnímat menší i větší rozdíly. Stejný závěr platí také pro podmínky AČR. Efektivnost v ní se proto bude odvíjet zcela jistě od toho, zda a případně nakolik se v naší zemi bude vytvářet **profesionální armáda**. Rozhodnutí o jejím budování nebylo dosud přijato. Mnozí politici se k ní stavějí spíše skepticky, mnozí ji dokonce odmítají s poukazem na její vysokou cenu. A cena samozřejmě souvisí s efektivností.

Zajímavým pohledem je v tomto smyslu článek předsedy výboru pro obranu a bezpečnost Parlamentu ČR RNDr. Petra Nečase **Profesionální armáda: klady a zápory** (VR 2/99). Poukazuje na současnou existenci dvou typů armád v zemích srovnatelných s ČR. Politická reprezentace bude muset v dohledné době přijmout zásadní rozhodnutí, ke kterému typu se budování přikloní. Nebo bude ještě jiná cesta? Od toho se budou odvíjet i konkrétní požadavky na obsah a rozsah činnosti a tedy i na efektivnost.

Poněkud jiný pohled prezentoval NGŠ. Podle něj bude česká armáda 100% profesionální v roce 2010. Podkladem pro jeho tip jsou již uskutečněné diskuse s partnery v NATO o efektivní obraně za přijatelnou cenu, předpokládaný pozitivní stav ekonomiky v uvedeném časovém horizontu a také výměna technologií, informací a zkušeností s našimi partnery. Příčinou budování efektivní profesionální armády je podle jeho mínění také skutečnost, že společnost nezaručuje v přípravě na obranu země rovnoprávné postavení všech občanů. Pro většinu mladých mužů je výhodnější nastoupit civilní službu než narukovat na kratší, ale tvrdší dobu do armády. Není podle něj možné, aby obrana vlasti měla diskriminující charakter. Armáda je limitována nezájmem mladých mužů. V tomto smyslu je vůbec třeba brát do úvahy nové ekonomické, sociální a vojensko-politické změny. Vedle ekonomiky se posune vpřed i stav v oblasti technologií, vojenské vědy a zbraní, takže je zřejmě reálné, že budoucí technické systémy by vojáci základní služby nebyli schopni zvládnout. (Mladá Fronta Dnes, 19. 5. 1999).

I v tom lze spatřovat **kroky k efektivnosti**, ušetří se výdaje tím, že nebudou složité a po relativně dlouhou dobu školení stále noví příslušníci AČR, kromě toho bude ke kvalitnější a profesionálnější obsluze stačit nižší počet osob, u profesionálů je navíc reálný předpoklad pozitivního vztahu k organizaci, ke svěřenému materiálu, zbraním

a technice, se kterými při správném a pozorném zacházení dosáhnou vyšší spolehlivosti, lepších výsledků a nižší poruchovosti atd.

Některé ukazatele efektivnosti budou mezi různými typy armád stejné či podobné, ale některé budou pochopitelně odlišné. Již nyní však naše armáda působí v duchu změněného operačního konceptu ve srovnání s předchozími desetiletími. Například i ve smyslu, že kromě obrany se jí za úkol ukládá také aktivní a účinná pomoc spojen-
cům. Mezi jiné a částečně i nové požadavky na činnost a tím i na efektivnost bude patřit:

- multinacionalita vojenských operací a práce v mnohonárodnostních štábech a jednotkách,
- širší podíl tzv. nevojenské činnosti s požadavkem na schopnost v širší míře jednat s nevojáky,
- asistenční role AČR,
- podpora a vynucení míru,
- flexibilita ve smyslu pružné reakce na různé situace a druhy úkolů vojenského a nevojenského charakteru a přechodu mezi nimi,
- vyšší osobní odpovědnost,
- vzdělání ve smyslu připravenosti na nové či zdokonalené prostředky jako zbraňové a informační systémy, systémy velení a řízení (VR 3/99).

Zamyslíme-li se, můžeme si pod pojmem **efektivní armáda** představit kvalitně vycvičenou, vyzbrojenou a mobilní armádu schopnou pružné reakce v různou dobu na různé druhy úkolů v souladu s Vojenskou strategií ČR a novou koncepcí výstavby rezortu obrany.

Některé poznámky k praxi efektivnosti

Například nemusí platit **přímá úměra** mezi mírou efektivnosti jednotlivých stupňů řízení ve smyslu, že počíná-li si efektivně nadřízený stupeň, není ještě zabezpečeno, že efektivnosti při plnění úkolů bude dosahovat i podřízený a také naopak. Některé útvary či jednotky, ač nebyly právě promyšleně a efektivně řízeny, přesto samy byly ve své činnosti poměrně efektivní. Jde mj. o otázku samostatnosti – někteří méně schopní a méně efektivní nadřízení reagují podrážděně a téměř všechny její projevy u podřízených se snaží eliminovat, uvážlivější se tváří, jakoby neexistovaly a nechají vše na podřízených, šikovnější a schopnější naopak prostor podřízeným aktivně vytvářejí, neboť jsou si vědomi, že právě podřízením jim dělají jejich výsledky. Někde jsou uvedené procesy deklarovány, jinde jde o tzv. nepsanou dohodu.

Efektivnost má **různé podoby** v různých částech AČR. Jinak vypadá na rozličných pracovištích MO ČR, jinak u běžné či naopak speciální jednotky, jinak bude efektivnost vypadat v práci velitele, lékaře, psychologa a tělovýchovného funkcionáře. Vedle rozmanité podoby efektivnosti se musí počítat s faktem, že někde ji lze ovlivnit více a jinde méně, přičemž závisí především na postojích zainteresovaných osob a na materiálních a dalších podmínkách.

Ve výše uvedeném smyslu můžeme rozlišovat například efektivnost kvalitativní a kvantitativní, v časovém smyslu pak efektivnost krátkodobou, střednědobou a dlouhodobou, kde jde o hledisko okamžitosti výsledků a rovněž o souvislost s mírou rizik při investicích – některé výsledky se dostaví dříve a některé naopak později. Podle předpokládaného přínosu může být efektivnost pojímána jako hmotná, duchovní a nejasně identifikovatelná.

Efektivnost můžeme vnímat jako globální, „nahore“ – ve smyslu poskytnutí přiměřeného množství materiálních, technických a finančních prostředků a jejich efektivní využití, ve smyslu optimální struktury organizace (nemyslí se tím na MO a na GŠ). Jistým protipólem je efektivnost dílčí, „dole“ – ve smyslu správného využití prostředků a osob na každém konkrétním pracovišti, nemyslí se tím jen útvar, jednotka.

Na různých místech se používají odlišná měřítka a kritéria pro měření efektivnosti, přičemž mají rozdílný charakter, váhu a respekt, část (vedoucích) pracovníků se obejde bez jakýchkoli měřítek, protože efektivnost ke své práci nepotřebují. S ohledem na charakter (vojenské) práce někdy bude možné účinnost vložených investic posoudit přesněji, jindy obtížněji, přitom názory na míru efektivnosti mohou být různé a i k nim je užitečné diskutovat.

Důležitá je rovněž **smysluplnost úkolů**, mnohdy se stává, že podřízeným není vysvětlen anebo jen nedostatečně smysl úkolů. V armádě se sice traduje, že velitel nemá čas a ani zde není proto, aby něco vysvětloval, ale proto, aby nařizoval a posléze kontroloval naplňování vydaných nařízení. Nicméně je v praxi ověřeno, že znají-li pracovníci svoje místo a místo své pracovní činnosti v celkovém pracovním procesu organizace a je jim vysvětlen smysl, jsou lépe motivováni a zpravidla dosahují vysoké efektivnosti. Na kvalitu a efektivnost kladně působí i skutečnost, když vědí nejen aktuální význam, ale i smysl a použití (vyráběných prvků, zpracovávaných dokumentů) v budoucím období.

Vlivy na efektivnost

Je jich celá řada – jenom připomenou:

① Styl, charakter a metody řízení. K efektivnosti přispívá či může přispívat každý stupeň řízení, každý má svá specifika, své potřeby, pohledy a možnosti, kompetence. V AČR v souladu s Vojenskou strategií ČR jde o třístupňový systém řízení – strategický, operační a taktický (VR 3/99). V praxi půjde o naplnění známých pojmů jako kompetence, pravomoci, odpovědnost, delegování. NGŠ AČR například v časopise A-Report č. 14–15/99 uvádí, že na místo dřívějšího a velice často skloňovaného pojmu řídicí a organizátorská práce se dnes používají jiné – vedení, velení, řízení. Smyslem vedení je, že podřízení jsou natolik svéprávní, že cíle, které jsou před ně vytyčeny, dosáhnou proto, že k tomu sami najdou nejlepší a nejefektivnější cesty. Jinými slovy půjde o ponechání iniciativy a aby v rámci daných a aktuálně platných legislativních a dalších norem velitel dosáhl před ním stojícího cíle nejúčinnější cestou.

Předpokladem pro vyšší efektivnost je právě poskytnutí většího prostoru, volnosti s jasnými mantinely. V podmínkách, kdy mají podřízení příliš svázané ruce, musejí respektovat značné množství různých regulí a norem, se iniciativa hůře rozvíjí a účinnost nemusí být vždy vysoká. Nelze však jednoznačně konstatovat, že v podmínkách direktivního řízení nelze efektivních výsledků dosáhnout. To jen ukazuje na celkovou složitost celé problematiky a také na úzkou provázanost jednotlivých faktorů.

Na efektivnost mají nesporně velký a zpravidla největší vliv **vedoucí pracovníci**. S jejich působením souvisí několik praktických zkušeností a poznatků:

- když působí krátce na funkci, spíše záleží na skupině, jednotce, nakolik bude celková činnost efektivní,
- když je déle na funkci, spíše záleží na něm,
- když se nadřízení střídají, jsou předpoklady pro spíše nižší efektivnost, zejména není-li jednotka dostatečně silná a motivovaná,
- když naopak nadřízení setrvávají na funkci příliš dlouho, může být efektivnost značně vysoká, protože systém plnění úkolů je velmi propracován a přesně se ví co a jak anebo může efektivnost postupně klesat, jak dochází k růstu / škodlivých / jevů jako rutina, lhostejnost, stereotypie, provozní slepota apod.

② Velmi důležitý je **vztah jednotlivce k organizaci** a k jejím úkolům, míra jeho identifikace s úkoly – nakolik je vezme za svoje. V AČR má identifikace vyšší význam než v jiných organizacích, a to zejména z následujících důvodů – jednak jde stále o velkou, státní, ozbrojenou a direktivně řízenou organizaci, která má svoje zvláštnosti oproti jiných (státním) organizacím a plní specifické úkoly a jednak její příslušníci jsou na rozdíl od jiných osob omezeni ve výkonu svých občanských práv a ve využívání svých občanských a svobod, což se spolu s požadavky na výkon povolání znatelně odráží do jejich životních a pracovních podmínek a do jejich vlivu na osobní a rodinný život (Černoch, s. 102–5). Postoj k organizaci bude mít vliv na řadu důležitých charakteristik jako například pohotovost, pružnost a správnost reakce na úkoly, schopnost řešit nestandardní požadavky a úkoly apod.

V této souvislosti je vhodné zmínit pojem **kvalita pracovního života (QWL)**, jehož smysl lze vyjádřit asi takto – mít dobré vedoucí pracovníky, pracovní podmínky, plat, sociální výhody, zajímavou, podnětnou a užitečnou práci, toho lze dosáhnout prostřednictvím dobrých vztahů, podílem na řízení a rozhodování a vlivem na efektivnost organizace. Pro zajímavost sem patří i hledání mozků a důvtipu zaměstnanců a není zde uplatňována metoda boj s tzv. nepohodlnými podřízenými, kteří se více či méně odvážně a vytrvale snaží do fungování organizace včlenit nové a potřebnější úkoly, funkčnější prvky činnosti a nové způsoby plnění úkolů. Například zde jsou dluhy AČR poměrně velké (podrobněji viz Nový, s. 20 – 29).

③ Na efektivnost má nesporný vliv **personální práce**. V této oblasti jde hlavně o fungující a neformální systém práce s lidmi, personální stabilitu, nízkou až žádnou míru fluktuace personálu, uplatnění kariérního řádu, vytváření a rozvíjení dobrých vztahů mezi lidmi, podíl na dosahování spokojenosti pracovníků, provádění hodnocení jejich pracovního výkonu a pracovních výsledků jako významného zdroje dosahování efektivnosti atd. S hodnocením pracovníků a s efektivností jejich práce úzce souvisí problematika odměňování a v ní mj. důraz na spojitost výše odměny, výkonu a kvality výsledků, dále propracovaný stimulační systém, konkrétní motivační programy.

④ Práce s informacemi. Máme na mysli zejména procesy jejich získávání, shromažďování, zpracovávání, upravování, distribuce na potřebná místa a správným funkcionářům a jejich využívání. Efektivnost znamená v této oblasti dodržovat zásady práce s utajovanými skutečnostmi, jejichž současná právní úprava je kompatibilní s bezpečnostními standardy EU a NATO, kde základním současným úkolem je důsledné zavádění nových norem do praxe. Pokud požadujeme efektivnost, neměli bychom být svědky dvou procesů. Předně nevyužívání či nedostatečné využívání již existujících informačních systémů a databází a dále jejich vytváření, aniž by byl reálný předpoklad

jejich budoucího využití. Mnozí profesionálové si stěžují, že mají mnoho informací, které nepotřebují, a naopak postrádají informace, které – pro efektivní plnění úkolů – potřebují.

Vedle právě uvedených faktorů má na činnost AČR nesporný vliv její **vstup do NATO**, s nímž jsou zcela jistě spojeny nové a vyšší požadavky na efektivnost. Uvědomme si však, že začlenění do struktur NATO neznamena jen pasivní či aktivní **přizpůsobování** se zásadám, mechanismům a procesům v NATO, jejich systému velení, způsobům štábní práce, technologiím, spojovacím prostředkům. Přijetí znamená (přináší) i druhou stránku, v jejímž rámci se budeme moci či dokonce muset jako právoplatný člen vyjadřovat k probíhajícím změnám, formulaci poslání a úkolů NATO a také k jednotlivým vojensko-odborným záležitostem. AČR bude jinými slovy umožněno a také na ní **vyžadováno uplatnění konkrétního přístupu**, příspěvku. Tím dojde k posílení samostatnosti, odpovědnosti a tvořivosti. Zde je nutné upozornit, aby v rámci snahy o zdravé uplatnění nepřevládla spíše snaha o populistické zviditelnění a aby se dobré úmysly nepřevrátily v negativní dopady, zklamání, rozčarování atd.

* * *

Možná by se dalo říci, že o efektivnosti s ohledem na známost a relativně dlouhou dobu existence pojmu víme mnoho, ne-li možná všechno. Nicméně i přes důvěrnou znalost vyvstává několik otázek, nad nimiž je a bude užitečné se alespoň zamyslet:

- Má AČR dostatečně propracované metody dosahování efektivnosti plnění úkolů?
- Má AČR dostatečně propracovaná měřítka a kritéria posuzování efektivnosti?
- Co je v AČR vlastně efektivní a co neefektivní a jak naložit s případným zjištěním?
- Je spolupráce jednotlivých stupňů v AČR dostatečně účinná?
- Je AČR jako celek více, méně nebo srovnatelně efektivní jako jiné velké (státní) organizace?
- Měla by také AČR vyškolit a mít funkcionáře, kteří efektivnost sledují a posuzují, tedy jakési normovače, jak je mnozí známe z civilu?
- Nakolik k dosahování či zvyšování efektivnosti napomáhají jednotlivé druhy hodnocení v duchu RMO č. 58/1995?
- Zda a případně proč existují neodůvodněné rozdíly v efektivnosti mezi srovnatelnými jednotkami a pracovišti?
- Jaké jsou příčiny rozdílů mezi úrovní účinnosti u jednotek působících doma a v zahraničí?
- Lze dosahovat požadované efektivnosti i v současných podmínkách rozdělování velmi omezených zdrojů pro činnost AČR?
- Je (opravdu) rozumné předpokládat, že s výjimkou skutečné války nebude odpovídající měřítko úspěchu výdajů na obranu nikdy existovat (reakce na článek – Krč – VR 2/99)? Nemělo by se o tom aspoň uvažovat?
- Nakolik efektivně je využívána pracovní doba a nakolik k tomu pomohou prvky jako pružná pracovní doba, možnost práce doma atd.?
- Jak hodnotit efektivnost (či spíše neefektivnost) využití materiálních a technických prostředků jako jsou budovy, místnosti, kanceláře, osobní počítače atd., kde sice jsou stanoveny určité normy, ale které buď nejsou v praxi dodržovány, anebo praxe potvrzuje, že jsou špatné?
- Jak hodnotit efektivnost (či spíše neefektivnost) prostředků vložených do oprav a modernizace řady posádek a jejich zařízení, která armáda posléze z různých důvodů opustila?

Dosud řešené prvky a souvislosti právě položené otázky a další záležitosti jen podtrhují význam diskuse o problematice efektivnosti, ať již přímo mezi jednotlivými profesionály a dalšími příslušníky AČR a i mimo ni, zejména u zasvěcených osob.

Náměty k dosahování a dalšímu rozvíjení efektivnosti v AČR

- * studium a vzdělávání,
- * shromažďování, přebírání, hodnocení a tvořivé uplatňování cizích vojenských i civilních zkušeností, zejména však z partnerských armád v rámci NATO,
- * přiměřená výměna a popularizace vlastních námětů, nápadů, podnětů a zkušeností,
- * diskuse o efektivnosti na různých fórech, na poradách, shromážděních, rozbořech plnění úkolů a ve vojenském odborném tisku,
- * promyšlenější hodnocení jednotlivých oblastí právě z hlediska efektivnosti,
- * přísnější a přesnější zohlednění organizační struktury a operačního členění,
- * analýza efektivnosti působení jednotek působících doma a v zahraničí a rozdílů ve způsobech jejich činnosti,
- * ohled na postoje, potřeby a ambice vedoucích pracovníků i řadových příslušníků a snaha o jejich zesouladování ve skupinách a s celkovým zaměřením a posláním organizace,
- * snaha o stanovení konkrétnějších kritérií, například:
 - počty studentů v zahraničí, na odborných a jazykových kurzech a jejich působení na odpovídajících funkcích (čísla schopných),
 - spotřebované střelivo a úroveň vycvičenosti vojáků ve střelbě,
 - spotřebované PHM a úroveň řídicího umění řidičů atd.,
 - doba trvání porad a shromáždění a počet (úspěšně) vyřešených problémů a dopad na další činnost,
 - míra využívání informačních systémů pro (kvalitní) plnění úkolů.

Závěr

Ukazuje se, že efektivnost patří i přes jistou zprofanovanost k důležitým pojmům současnosti a že se bez jeho použití neobejde ani AČR. **Téma efektivnosti se týká každého z nás**, ať již v osobním či pracovním životě, zřejmě nikdo nechce vyhazovat peníze jen tak do vzduchu. Každý pravděpodobně bude souhlasit s jejím zaměřením a dosahováním, mnozí však budou měnit postoje a názory v případě, kdy se efektivnost bude týkat jich osobně. V takovém případě již nebudou tak tvrdě trvat, aby se jejich činnost a jimi obhospodařované prostředky hodnotily v hlediska její účinnosti.

Literatura:

- * Černoch F. a kol., Personalistika v ozbrojených silách, MO ČR – AVIS, Praha 1997.
- * Nový I. a kol., Psychologie a sociologie v personálním managementu, VŠE Praha 1993.
- * Slovník cizích slov, SPN, Praha 1986.
- * Slovník vojenského profesiona, MO ČR, Praha 1993.
- * Vojenské rozhledy (VR) 1/99, s. 6 – 7, VR 2/99 s. 3 – 17, VR 3/, s. 3 – 12.
- * Vtípil Z., Psychologie řídicích činností, FF UP, Olomouc 1992.

Podplukovník Ing. René N a s t o u p i l, CSc.

148712

Současný stav a perspektivy procesu plánování a hodnocení PARP

Proces plánování a hodnocení PARP (*Planning and Review Process*) představuje nedílnou součást programu Partnerství pro mír (PfP). Základním východiskem PARP je rámcový dokument PfP (*PfP Framework Document*) přijatý v roce 1994, který v této souvislosti uvádí, že „...členové Aliance vytvoří spolu s dalšími smluvními stranami proces plánování a hodnocení jako základ pro identifikaci a vyhodnocení sil a kapacit, které mohou tyto smluvní strany dát k dispozici pro mnohonárodní výcvik, cvičení a operace společně se silami Aliance“.

PARP se rovněž významnou měrou podílí na plnění základních cílů PfP, tj. zvyšování transparentnosti obranného plánování a rozpočtování, udržování kapacit a připravenosti nezbytných pro operace OSN a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE), vytváření vztahů vojenské spolupráce s NATO a na výstavbě sil schopných účinnější spolupráce se silami Aliance. Zprostředkovaně se podílí i na plnění pátého cíle, tj. zajištění demokratické kontroly ozbrojených sil.

Současný stav PARP

V současné době je PARP charakterizován ukončením třetího cyklu, který byl výrazně ovlivněn zejména postupnou realizací řady nových opatření schválených na zasedáních Euroatlantické rady Partnerství (*Euro-Atlantic Partnership Council – EAPC*), a zejména pak na washingtonském summitu na jaře roku 1999.

Počet partnerských zemí zapojených do PARP se v průběhu třetího cyklu dále zvýšil. Zatímco prvního cyklu PARP v roce 1995 se zúčastnilo 15 partnerských států, druhého cyklu již 18. Ve třetím cyklu přibýlo Švýcarsko a Gruzie, zatímco Česká republika, Maďarsko a Polsko se staly členskými státy Aliance. V létě 1999 bylo tedy do PARP zapojeno celkem 17 partnerských zemí.

Obranné plánování partnerských zemí bylo v uplynulém období charakteristické zejména snižováním počtů příslušníků ozbrojených sil, které bylo způsobeno novým příznivým bezpečnostním prostředím, ale i řadou ekonomických problémů těchto zemí. Pokračovalo úsilí partnerských států o vytváření dlouhodobých plánovacích procesů v rezortech obrany a o alespoň částečnou modernizaci výzbroje, v některých případech se zahraniční pomocí. Zvláštní pozornost byla při výstavbě ozbrojených sil věnována zvýšení jejich profesionalizace a pohyblivosti.

Úroveň spolupráce mezi členskými zeměmi Aliance a partnerskými zeměmi a partnerskými státy vzájemně se dále zvýšila. Rovněž se zvýšila výběrovost činností s důrazem na ty, které jsou optimální pro splnění individuálních cílů. Opatření spolupráce nabízená Aliancí prostřednictvím pracovních programů partnerství (*Partnership Work*

Program – PWP) byla upravena tak, aby odrážela zvýšený stupeň výběrovosti. Partnerské státy kladou větší důraz na činnosti, které optimálně přispívají k realizaci cílů interoperability, zvláštní pozornost je věnována jazykové přípravě.

Pokračovalo úsilí o vytváření mnohonárodních a bilaterálních jednotek, a to jak mezi partnerskými zeměmi a členskými státy Aliance, tak i mezi samotnými partnerskými zeměmi.

Síly vyčleňované jednotlivými partnerskými zeměmi zůstávají kvantitativně přibližně na stejné úrovni jako v předchozím cyklu PARP. Rozhodující část těchto sil tvoří pozemní jednotky v hodnotě do praporu, zejména pěší. Přehledy celkové interoperability obsahovaly podrobnější informace o velikosti vyčleňovaných jednotek, jejich výzbroji, připravenosti a omezeních pro nasazení v rámci PFP. Za pozitivní se považuje postupné zvyšování počtů vyčleňovaných jednotek bojového a týlového zabezpečení, např. ženijních, dopravních, vojenské policie a civilní ochrany.

V průběhu třetího cyklu PARP byly vyhodnoceny cíle interoperability z roku 1997. Platnost většiny těchto cílů byla prodloužena do roku 2000. Omezený počet cílů byl kvůli ztrátě relevantnosti zrušen, část jich byla doplněna nebo upravena a byly přijaty cíle interoperability pro dvě nové partnerské země. Realizaci cílů interoperability je možné považovat za úspěšnou.

Většina partnerských zemí opatření spojená s plnou realizací řady cílů splnila. Přes omezené finanční prostředky pokračuje intenzivní úsilí o realizaci ostatních cílů. Cíle interoperability jsou zaměřeny na jednotky a kapacity vyčleňované pro PFP, některé partnerské země je však využívají i pro větší část nebo i pro celé ozbrojené síly.

Na základě směrnice vojensko-politického řídicího výboru pro PARP (*Political Military Steering Committee – PMSC/PARP*) byl vypracován omezený počet počátečních cílů partnerství (*Initial Partnership Goals*), které byly koncem roku 1998 nabídnuty celkem 13 partnerským zemím, které projeví zájem o jejich přijetí. Počet počátečních cílů partnerství přijatý těmito zeměmi se pohybuje od šesti do jedenácti. Zahrnují zejména bojové jednotky a mnohonárodní jednotky pro operace na podporu míru, jednotky bojového a týlového zabezpečení, bojové vrtulníky, vzdušnou přepravu, ochranu proti zbraním hromadného ničení, vojensko-civilní spolupráci (*Civil-Military Cooperation – CIMIC*) apod.

Získané zkušenosti

Za nejdůležitější zkušenosti získané v průběhu třetího cyklu PARP se považuje:

- Realizace některých cílů interoperability vyžaduje více času, úsilí a někdy i finančních prostředků, než se původně předpokládalo. Zejména v oblasti výcviku a vzdělávání představuje realizace cílů interoperability nepřetržitý proces.
- Důležitým prostředkem hodnocení realizace cílů interoperability a interoperability obecně jsou cvičení PFP. Nedostatkem v této oblasti je zejména opožděná distribuce informací o těchto cvičeních, která v některých případech omezuje možnosti partnerských států se těchto cvičení zúčastnit, a absence společných systémů utajeného spojení, které by byly přístupné jak členským státům Aliance, tak partnerským zemím. Za velmi účinný prostředek zvyšování spolupráce s Aliancí se považuje účast partnerských států v operacích IFOR a SFOR.
- Za velmi vážný problém se i nadále považuje jazyková připravenost, tj. schopnost odpovídající komunikace v jednom z oficiálních jazyků NATO a znalost odborné vojenské terminologie

Aliance. Důležitou úlohu v jazykové a další přípravě mají výcviková zařízení NATO a jednotlivých států, zvyšuje se počet speciálních výcvikových středisek PíP jak členských států Aliance, tak partnerských zemí.

Ministerská směrnice pro PARP

Ministerská směrnice pro PARP je určena k zabezpečení politického řízení PARP a s ním spojených aktivit, jak národních, tak kolektivních, pro období do roku 2006. První ministerská směrnice byla zpracována PMSC/PARP v srpnu roku 1999. Poté má být předložena stálým představitelům členských států Aliance a partnerských zemí účastníků PARP k předběžnému schválení. Konečné schválení směrnice by mělo proběhnout na zasedání ministrů obrany členských zemí EAPC v prosinci roku 1999.

Ministerská směrnice pro PARP se zabývá základními východisky, posláním PARP, plánovacími předpoklady, cíli partnerství a podporou jejich realizace, přehledy celkové interoperability a využitím zdrojů.

Základní východiska

K základním východiskům pro další rozvoj PARP patří:

- PARP představuje osvědčený prostředek realizace cílů vymezených rámcovým dokumentem PíP. Definováním prioritních oblastí, vypracováním vzájemně dohodnutých plánovacích cílů, identifikací dalších nezbytných opatření a společným hodnocením dosažených výsledků zajišťuje strukturovaný přístup k rozvoji interoperability mezi jednotkami partnerských zemí a členských států Aliance.
- PARP je přístupný všem partnerským zemím a je organizován mezi Aliancí jako celkem na jedné straně a jednotlivými partnerskými státy na straně druhé. Rozsah a tempo účasti jednotlivých partnerských zemí v PARP je závislé pouze na jejich vlastním rozhodnutí.
- Rozhodujícím úkolem PARP je rozvoj interoperability jednotek deklarovaných partnerskými státy pro PíP s obdobnými jednotkami Aliance pro operace PíP a další možné krizové operace vedené mimo článek 5 washingtonské smlouvy (*non-Article 5 crisis response operations*) zahrnující členské státy Aliance a partnerské země.
- PARP musí brát v úvahu opatření související s programem zvýšeného a více operačního partnerství, včetně koncepce operačních kapacit (*Operational Capabilities Concept*). Důležitou úlohu bude mít rovněž při realizaci akčního plánu členství (*Membership Action Plan – MAP*), zaměřeného na přípravu států usilujících o vstup do NATO. Ke zvýšení interoperability mezi Aliancí a partnerskými státy má přispět rovněž iniciativa v obranných schopnostech (*Defence Capabilities Initiative – DCI*).

Poslání PARP

V souvislosti s vymezením poslání PARP je pozornost věnována mj. těmto skutečnostem:

- Pro řadu operací vedených NATO mimo článek 5 washingtonské smlouvy je účast partnerských zemí velmi důležitá. PARP významnou měrou přispěl a přispívá k úspěchu operací IFOR, SFOR, AFOR a KFOR, zejména identifikací jednotek a kapacit, které jednotlivé partnerské státy mohou případ od případu pro tyto operace poskytnout. Zároveň představuje důležitý zdroj informací o jednotkách partnerských zemí, které by mohly být v budoucnu pro podobné operace k dispozici.
- PARP musí aktivně přispívat k přípravě ozbrojených sil států podílejících se na MAP na jejich možný budoucí vstup do Aliance. Prvořadým úkolem je přitom rozvoj interoperability jejich ozbrojených sil se silami členských států NATO. V této souvislosti se předpokládá větší

podrobnost přehledu celkové interoperability a zaměření plánovacích cílů nejen na operace PfP, ale i na operace vedené podle článku 5 washingtonské smlouvy.

- PARP může mít důležitou úlohu při identifikaci jednotek a kapacit, které by mohly být využity pro operace pod vedením ZEU. Rozsah těchto operací bude pravděpodobně velmi podobný rozsahu operací NATO vedených mimo článek 5 washingtonské smlouvy, na kterých se mohou podílet společně se státy Aliance rovněž partnerské země.
- PARP musí brát v úvahu zkušenosti získané z mírových operací. K nim patří zejména možnost současného vedení několika těchto operací, jejich složitost, poměrně velký rozsah a dlouhá doba trvání.

Plánovací předpoklady

K hlavním plánovacím předpokladům patří mj.:

- Operace PfP mohou zahrnovat celý rozsah operací na podporu míru (*peace support operations*), včetně vynucení míru (*peace enforcement*). Jednotky partnerských zemí by proto měly být schopné vedení vysoce intenzivní činnosti s odpovídající ochranou sil a jejich logistickou podporou.
- Účinné plánování operací PfP vyžaduje brát v úvahu jejich možnou dobu trvání, složitost provedení, včetně s tím spojeného střídání (rotaci) jednotek. Potřeba rotace jednotek by totiž mohla v praxi vést ke snížení celkového počtu jednotek, které jsou k dispozici.
- Operace PfP vyžadují, aby informace o příspěvku jednotlivých partnerských zemí a členských států Aliance byly k dispozici s dostatečným předstihem pro vytvoření a nasazení optimálního počtu bojových jednotek a jednotek bojového a týlového zabezpečení.

Cíle partnerství

Cíle partnerství nahradí v roce 2000 současné cíle interoperability. Přizpůsobeny budou požadavkům partnerských států a dosaženému stavu interoperability. Cíle partnerství jsou určeny pro síly a kapacity partnerských zemí vyčleněné pro aktivity PfP, na základě rozhodnutí partnerských států však mohou být využity i pro jejich další jednotky nebo i pro celé ozbrojené síly.

Cíle partnerství budou zaměřeny především na ty oblasti interoperability, které jsou rozhodující pro operace PfP, tj. na schopnost účinné komunikace, včetně znalosti oficiálních jazyků NATO, opatření velení a řízení a znalost vojenských doktrín Aliance, jejich standardů a postupů. Tyto a další oblasti budou v průběhu přípravy cílů partnerství podrobně rozpracovány vojenskými představiteli NATO ve spolupráci s mezinárodním sekretariátem a koordinačním oddělením PfP (PCC). Za mimořádně důležité se přitom považuje využití již získaných zkušeností a velmi úzká spolupráce s jednotlivými partnerskými zeměmi.

Souhrn vyčleněných sil a prostředků (*pool of forces and capabilities*) pro operace PfP by měl být komplexní a vyvážený, odpovídat požadavkům těchto operací, včetně operací pod vedením ZEU, a brát v úvahu zkušenosti z nedávných operací a cvičení PfP. Zvláštní pozornost bude třeba věnovat zabezpečovacím jednotkám, jakými jsou např. jednotky protivzdušné obrany a ženijní, dopravní, vyprošťovací, opravárenské, zásobovací a zdravotnické jednotky. Při plánování operací PfP bude rovněž nutné respektovat skutečnost, že jednotlivé partnerské státy vyčleňují síly a prostředky pro tyto operace podle konkrétní situace na základě vlastního rozhodnutí. Souhrn vyčleněných sil a prostředků musí být proto schopen zajistit konkrétní operaci i v případě, že se jí některé partnerské země nezúčastní.

Při vytváření cílů partnerství by měly být brány v úvahu rozhodující oblasti pro zvýšení účinnosti ozbrojených sil Aliance vymezené novou strategickou koncepcí NATO a iniciativou v obranných schopnostech. K těmto oblastem patří pohyblivost a rozvinutelnost, účinné nasazení, odolnost sil a infrastruktury a stálé zabezpečení, včetně logistiky a střídání jednotek. Za multiplikátory (*enabling functions*) se pak považuje interoperabilita, využití odpovídajících moderních technologií a udržení informační převahy.

Cíle partnerství by měly zahrnovat rovněž oblasti související při vedení operací PfP s podporou civilních a nevládních organizací. K nejdůležitějším patří civilně-vojenská spolupráce, pomoc při přírodních katastrofách a průmyslových haváriích, tlumočnické služby a vliv specialistů na infrastrukturu, veřejnou správu apod.

Cíle partnerství musí odpovídajícím způsobem reagovat na hrozby vyplývající z možnosti použití zbraní hromadného ničení a poškození jaderných a chemických zařízení v oblastech vedení operací. Všechny jednotky které budou k dispozici pro operace PfP by měly mít nezbytný výcvik a vybavení pro činnost v těchto podmínkách, včetně prostředků individuální a kolektivní ochrany, výstražných a detekčních prostředků, dekontaminačních prostředků a mobilních laboratoří ke zjišťování chemických a biologických látek.

Zvláštní pozornost je nutné věnovat cílům partnerství zaměřených na vytváření schopností partnerských zemí účastnit se operací společných úkolových skupin (CJTF) v rámci operace PfP. V této souvislosti se zdůrazňuje zejména schopnost partnerských zemí vyčlenit pro místa velení CJTF jednotlivé štábní důstojníky a rozšiřovací a podpůrné moduly.

Cíle partnerství by měly být zaměřeny rovněž na mnohonárodní jednotky tvořené společně s dalšími partnerskými státy nebo členskými státy Aliance. Snahou je přitom zajistit odpovídající strukturu těchto mnohonárodních jednotek, jejich vybavení a výcvik nezbytný pro účast v operacích PfP.

Všechny cíle partnerství zaměřené na jednotky a kapacity partnerských zemí by měly zahrnovat rovněž odpovídající zabezpečení, včetně možností strategické přepravy. Pozornost je nutné věnovat především jednotnosti doktrín a postupů, interoperabilitě relevantních prostředků, zejména systémů velení a řízení a informačních systémů, vzájemné zaměnitelnosti některých druhů zásob, připravenosti a stálému zabezpečení.

Cíle partnerství států zapojených do akčního plánu MAP by měly být zaměřeny na přípravu jejich možného budoucího členství v Alianci. Na rozdíl od ostatních partnerských států, kde budou cíle partnerství využívány zejména pro síly a prostředky vyčleňované pro operace PfP, by měly být cíle partnerství států zapojených do MAP zaměřeny na realizaci možných úkolů kolektivní obrany, tedy na jejich celý systém obrany.

Podpora realizace cílů partnerství

K nejdůležitějším opatřením pro podporu realizace cílů partnerství patří:

- Monitorování realizace cílů partnerství, s cílem identifikovat možné problémy a navrhovat řešení k jejich odstranění, bude zabezpečovat pracovní skupina pro realizaci cílů partnerství

(*Partnership Goals Implementation Working Group*). Zvláštní pozornost bude přitom věnována mj. zajištění utajeného spojení pro operace PíP a programovému vybavení ke zvýšení interoperability v oblasti plánování přesunů a přepravy materiálu.

- K řešení problémů vyplývajících z nedostatku zdrojů pro realizaci cílů partnerství by mohly přispět strukturované programy pomoci, které by přesně analyzovaly požadavky každého cíle z hlediska vzdělávacích, výcvikových a materiálních potřeb a v těchto oblastech pak navrhovaly odpovídající řešení.
- Důležitým prostředkem zvýšení interoperability mezi jednotkami a prostředky partnerských států a členských zemí Aliance jsou bilaterální programy. V této souvislosti se zdůrazňuje požadavek zvýšení koordinace těchto programů mezi jednotlivými členskými státy Aliance, mj. v rámci Sdružení pro PíP politicko-vojenského řídicího výboru (*PMSC Clearing House for PíP*) a možnosti, které mají v této oblasti kontaktní místa NATO v hlavních městech partnerských států.
- Významným prostředkem praktického hodnocení cílů partnerství budou cvičení PíP a cvičení v duchu PíP. Za velmi důležité se přitom považuje podrobné a rychlé vyhodnocování získaných zkušeností a jejich široká distribuce všem relevantním zájemcům. V této souvislosti se uvažuje i o vytvoření společného střediska pro vyhodnocování zkušeností (*Joint Analysis Lessons Learned Center*).
- Důležité místo v dalším rozvoji PARP budou mít programy zvyšování účinnosti vzdělávání a výcviku (*PíP Training and Education Enhancement Programs*), včetně simulační sítě PíP, Konzorcium vojenských akademií a institutů pro bezpečnostní studia a výcviková střediska PíP.

Přehled celkové interoperability

V souvislosti s vypracováním přehledů celkové interoperability se zdůrazňuje:

- Přehledy budou i nadále obsahovat zejména informace o obranné politice jednotlivých partnerských zemí, jejich politice vzhledem k PíP, jednotkách a kapacitách, které tyto země poskytnou pro aktivity PíP a informace o stavu realizace plánovacích cílů PARP. Obsahovat by však měly i informace o mnohonárodních jednotkách na jejichž činnosti se jednotlivé partnerské země podílejí a bilaterálních programech pomoci.
- Přehledy pro státy, které se podílejí na činnosti MAP, by měly obsahovat informace o plánech přípravy ozbrojených sil na budoucí možné členství v Alianci. Zdůrazňují se přitom zejména plány v oblasti obranné politiky, restrukturalizace ozbrojených sil, jejich připravenosti, výcviku, výzbroje, zásob a výdajů na obranu.
- Realizace plánovacích cílů PARP, které jsou finančně velmi náročné, nesmí ohrozit celkovou vyváženost systému obrany jednotlivých partnerských zemí. Důležitým opatřením je proto vypracování podrobných finančních plánů realizace těchto cílů, které umožní mj. identifikovat oblasti pro možnou finanční pomoc.
- Při vytváření finančních plánů pro realizaci plánovacích cílů PARP je nutné usilovat o optimalizaci využívání zdrojů. V této souvislosti se poukazuje mj. na potřebu přesného vymezení priorit, optimalizace struktury systému obrany, společného využívání některých důležitých prostředků, např. vzdušné přepravy a společné akvizice vojenského materiálu.

V oblasti dalšího zvyšování transparentnosti se klade důraz mj. na větší rozsah informací o obranném plánování a rozpočtování, zapojení partnerských států do činnosti různých výborů, pracovních skupin a aktivit Aliance a distribuci dokumentů PARP jednotlivých partnerských zemí dalším partnerským státům.

Závěr: Další perspektivy PARP

Další rozvoj PARP bude ovlivněn zejména postupnou realizací opatření souvisejících s plánem Rozšířeného a upraveného PARP schváleného na washingtonském summitu. Hlavním cílem je přitom zvýšit interoperabilitu jednotek partnerských zemí vyčleněných pro aktivity PfP a umožnit soustředěnější a rozsáhlejší příspěvek sil a kapacit partnerských států pro budoucí operace PfP pod vedením NATO (*NATO-led PfP operations*).

K nejdůležitějším opatřením patří rozhodnutí zpracovat ministerskou směrnicí pro PARP, zavedení cílů partnerství a prodloužení plánovacího období PARP na šest let. Kromě toho bylo na žádost Západoevropské unie (ZEU) rozhodnuto, že PARP může být využit i k identifikaci a hodnocení sil a kapacit pro operace pod velením ZEU těch účastníků PARP, kteří se podílejí na obranném plánování ZEU (Rakousko, Finsko a Švédsko).

Partnerské státy nadále považují PfP a svou účast v PARP za důležitý prostředek posílení mezinárodní, regionální a národní bezpečnosti a zvýšení účinnosti národních systémů obrany. Pozitivně přijaly rozšířený a upravený PARP (*Expanded and Adapted PARP*), který poskytuje větší možnosti pro realizaci individuálních cílů. Partnerské země, které usilují o členství v NATO, vnímají PARP jako důležitý nástroj pro přípravu svých ozbrojených sil na členství v Alianci, ostatní partnerské státy jej považují za důležitý mj. pro zvýšení účinnosti mnohonárodních operací.

Řešení vnitrostátních konfliktů je zcela jistě legitimní aktivitou OSN. Ale obávám se, že konflikty mezi státy jsou stále živé. Podívejte se na Indii a Pákistán, dvě jaderné mocnosti. Napětí mezi nimi propuklo za posledních čtyřicet let třikrát ve válku. V budoucnu nás čeká ještě mnoho konfliktů mezi státy.

*Richard Holbrooke,
velvyslanec Spojených států při OSN
Los Angeles Times/LN 24. 9. 1999*

Kanadské návrhy v oblasti „Mezinárodního bezpečnostního programu“

Ministerstvo zahraničních věcí a mezinárodního obchodu Kanady vypracovalo materiál vztahující se k současnému a budoucímu systému fungování kontrolních systémů (režimů) hlavních dohod týkajících se nešíření jaderných zbraní a jaderného odzbrojení. Materiál byl distribuován v rámci diskusí Hlavní politicko-vojenské skupiny pro šíření ZHN (Senior Political-Military Group on Proliferation SGP, WMD Initiative). Kanadská strana usiluje jak o podporu svých názorů, tak o vyšší koordinaci postupu spojenců při jednáních jednotlivých fór k dané problematice. Jde o téma, které nyní analyzují všichni naši spojenci. Dialog o nešíření jaderných zbraní zahrnuje mezinárodní (celosvětovou) dimenzi, a proto probíhá také mimo rámec aliance NATO. Význam tohoto tématu pro současný i budoucí světový vývoj a alianční spoluodpovědnost vyžaduje širší informovanost o dané problematice. K tomu směřuje i následující pojednání.

* * *

Základní diskusní úvahy kanadského materiálu soustředí pozornost na jisté nedodělané problémy, které vyplývají ze systémů fungování stávajících kontrolních režimů a platných mezinárodních smluv. Jedná se zejména o Smlouvu o nešíření jaderných zbraní, nebo též Smlouvu o nešíření (*Non-Proliferation Treaty – NPT*), tzv. Zanggerův výbor (*Zangger Committee – ZAC*), Skupinu jaderných dodavatelů (*Nuclear Suppliers Group – NSG*) a Smlouvu o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (*Comprehensive Test Ban Treaty – CTBT*).

Smlouva o nešíření jaderných zbraní (dále jen **NPT**) byla uzavřena současně v Londýně, Moskvě a Washingtonu, s platností od 5. 3. 1970. Pro oživení vědomostí několik základních poznámek o tomto světovém pilíři jaderného odzbrojovacího procesu, jehož význam se neustále stupňuje.

Státy se touto smlouvou zavazují, že žádným způsobem nepředají komukoli přímo či nepřímo jaderné zbraně nebo jaderné výbušniny. **Nejaderné státy** se zavazují, že tyto zbraně nepřijmou. Pomocí mezinárodních záruk má být zajištěno, že nejaderné státy nepoužijí jaderného materiálu, který mají k mírovým účelům pro výrobu jaderných zbraní. Smlouva zajišťuje mírové využití jaderné energie, včetně technologie jaderných výbuchů, cestou spolupráce s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii (*International Atomic Energy Agency – IAEA*). Smlouva s tímto zaměřením je nejvýznamnější úmluvou pro oblast globálního nešíření jaderných zbraní a pro dosažení jaderného odzbrojení.

Poslední její hodnotící a zároveň i prodlužovací konference se konala v roce 1995 (rozhodnutí o zásadách a cílech pro nešíření jaderných zbraní a jaderné odzbrojení, rozhodnutí o posílení hodnotícího procesu NPT a rezoluce o Středním východě). Záhy – 24. 4.–19. 5. 2000 – se má konat nová **hodnotící konference** Smlouvy o nešíření

jaderných zbraní (*2000 Review Conference of the Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons – RG NPT*). Byl vytvořen tzv. přípravný výbor NPT (PV NPT), jehož třetí zasedání se konalo ve dnech 10.–21. 5. 1999 s účastí 119 z celkového počtu 187 členských zemí NPT.

Zanggerův výbor (dále jen ZAC) je v ČR méně povědomý. Byl vytvořen v roce 1971 krátce po podepsání Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, aby řešil všeobecné otázky související s vývozem jaderných materiálů a zařízení pro mírové účely. Je nazván podle švýcarského odborníka v jaderné energetice profesora Clauda Zanggera. V roce 1974 výbor zavedl seznamy týkající se původu (zdrojových) a speciálních štěpných materiálů, a s tím spojených zařízení (vybavení), jakož i nejaderných materiálů, tzv. Trigger Lists. Výbor ZAC vyhotovuje dvakrát ročně podrobné hlášení vývozu do nejaderných států (*non-nuclear weapons states – NNWS*), nejenom smluvním stranám NPT. V současné době výbor představuje 31 členů, včetně České republiky.

Skupina jaderných dodavatelů (NSG) byla vytvořena v roce 1975 a podobně jako u ZAC se předpokládalo, že členské státy cestou NSG zajistí všechny jaderné exporty tak, aby byly prováděny za vhodných podmínek a nepřispívaly k rozšiřování jaderných zbraní. V tomto duchu NSG prakticky rozvinula seznam předmětů tvořících všeobecný souhlas s exportem vybraných jaderných komodit, již zmiňované seznamy Trigger Lists. Vývozní aktivity uskutečňované podle NSG vyžadují jako podmínku dodávky záruky Mezinárodní agentury pro atomovou energii (IAEA). Nicméně NSG se také měnila, mimo jiné v duchu ustanovení III. článku NPT

(Každý stát smluvní strany bere odpovědnost neposkytnout: a) zdrojový (původní) nebo speciální štěpný materiál, nebo b) vybavení (zařízení), materiál speciálně navrhovaný pro zpracování, použití nebo výrobu speciálního štěpného materiálu státu pro mírové účely nebo k jakémukoli druhu jaderné zbraně, jestliže původní nebo speciální štěpný materiál bude podle tohoto článku předmětem požadované záruky).

To vede k tomu, že NSG promlouvá mj. k takovým otázkám jako je produkce těžké vody a výroba s tím spojených zařízení, bere pod fyzickou ochranu kontrolní orgány montážních a výrobních míst, kontroluje vyvážení projektů a zadržuje transfer zařízení a příbuzných technologií sloužících k úpravě obohaceného uranu nebo výrobu těžké vody.

NSG byla poněkud omezena v tom, že její opatření nezahrnovala prostředky plné stupnice záruk. Dalším omezením bylo to, že nevyhovovala regulérním zásadám, zejména v průběhu období 1978 až 1991. Krátce po vypuknutí války v Perském zálivu v roce 1991 (*Gulf War*), musela NSG opět řešit neuvěřitelné množství vyvstávajících otázek. Například vzhledem k irácké snaze získat ZHN, členové považovali za rozhodující roli tzv. technologií dvojího použití: v roce 1992 byla přijata Směrnice pro export technologií dvojího využití – dvojích schopností (*The Guidelines for Transfers of Nuclear Related Dual-Use Equipment, Material and Related Technology*).

Členové akceptovali celou škálu záruk jako podmínku pro jakýkoli budoucí významný jaderný export. Seznamy NSG Trigger Lists byly revidovány. Za relevantní je pokládán systém reprodukčního vybavení k separaci izotopu pro obohacení uranu a zařízení projektované vyrábět těžkou vodu. NSG se také zapojila do procesu dalšího posilování mechanismu vlastního informačního zpravodajství. NSG má nyní 37 členů, včetně České republiky.

Smlouva o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (CTBT) se konstituovala již na trilaterálních jednáních (USA, Británie, SSSR) v roce 1978. V období 1980 byla smlouva odročena a pro signatáře byla otevřena k podpisu v září 1996. Zatím 152 zemí smlouvu podepsalo a 34 ratifikovalo (ze 44 zemí, jejichž ratifikace je podmínkou pro vstup CTBT v platnost). Letos 6. až 8. října se konala konference signatářů smlouvy, která řešila problém ratifikace, vstupu smlouvy v platnost a vytvoření instituce CTBT, respektive CTBTO (*Comprehensive Test Ban Treaty Organisation*), která by byla odpovědná za provádění opatření této smlouvy. Konference rovněž projednala zajištění provádění účinnějších opatření v oblasti monitorování mezinárodního monitorovacího systému (*International Monitoring System – IMS*) provádění inspekci na místě (*On-Site Inspection – OSI*) a provádění opatření k posílení důvěry (*Confidence Building Measures – CBM*).

Otázky propojení NPT, ZAC a NSG s CTBT tvoří základ diskuze (konfrontace) mezi těmito kontrolními uskupeními. Kanadské straně se jedná o důsledné praktické uplatnění dohod a jejich systémů fungování (režimy) se stanovením komparativní slabosti a hledání možných návrhů jak režimy posílit v bližší i vzdálenější budoucnosti. Kanadská strana v materiálu pojednává zejména o tématech spjatých s problematikou NPT, ZAC, NSG a CTBT, které jsou rozvedeny dále.

Smlouva o nešíření jaderných zbraní (NPT)

I když podepsání NPT představovalo historicky významnou práci v úsilí držet v mezích mezinárodní snahy jaderného rozšiřování, zbývá dořešit řada důležitých otázek. Asi nejpálčivějším problémem zůstává skutečnost, že jaderné země – Indie, Pákistán a Izrael – nejsou signatáři této smlouvy. Zkušenosti z Iráku demonstrují, že někteří signatáři NPT ukryli (zatajili) zbraňové jaderné programy. Pokud by nové jaderné státy nevlastnily vlastní technologické schopnosti na podporu takových programů (příkladně Pákistán), strategie řízení vývozu by mohla postačit v kontrole a snad zastavení jejich aktivit.

V případě technologicky vyspělejších zemí (Indie), taková strategie není schopna dlouhodobě fungovat. Tyto státy mohou rozvinout vlastní technologie reparačním způsobem, využíváním komponentů, které jsou relativně staré a široce známé, a tudíž nesnadno kontrolovatelné. V takovém případě státy NPT musí kombinovat kontrolní mechanismy regulace vývozu (přínejmenším taktiku odkladu) s politickým nátlakem, morální domluvou a jakýmkoliv vhodným podnětným požadavkem.

Zanggerův výbor (ZAC) a Skupina jaderných dodavatelů (NSG)

Je všeobecně uznáváno, že nynější systémy vývozních kontrol v jaderné oblasti ZAC a NSG pracovaly dobře jako nástroje mezinárodního úsilí o omezení rozšiřování jaderných zbraní a mezi zájmy obchodu. Tyto systémy jsou významnou součástí technické spolupráce pro mírové využití jaderné energie. Oba režimy se velmi významně zasloužily o prověření funkčnosti seznamů (Trigger Lists), s přihlédnutím k rozvoji měnících se vyspělých technologií a harmonizování (pročišťování) těchto seznamů. Ukazuje se, že přes určitá pozitiva v této oblasti zbývá ještě množství sporných

otázek, které by měly být objasněny za účelem dalšího posílení účinnosti obou výkonných kontrolních režimů.

ZAC zůstává omezena svou nerozpracovaností. Přestože je tento problém částečně odstraněn zárukami, které poskytuje NSG a skutečností, že členové si vzájemně vyměňují informace, zůstává doposud několik rozporů, které zasluhují větší pozornost. Řešení těchto problematických otázek bude velice složité. Například Čína logicky inklinuje k ZAC, nikoliv NSG, a výsledky potom do značné míry záleží od její ochoty vnutit zákazníkům plný rozsah záruk exportu. Prosadit úsilí o širší harmonizaci mezi těmito dvěma režimy, jako způsob rozhodování takových otázek, je problematické v tom, že spojovací články mezi ZAC a NPT komplikují u NSG absorbovat první (ze dvou režimů) jakýmkoliv způsobem. Jedinou možností pro NSG a ZAC může být zapojit další existující kontrolní režimy, Wassenarské ujednání nebo MTCR (*Missiles Technology Control Regime*). Takovýto systém by mohl být neocenitelným východiskem.

Skupina jaderných dodavatelů (NSG), jako již pevně zakotvený prvek stávajícího systému vývozních kontrol v jaderné oblasti, je především technickou součástí spolupráce pro mírové využití jaderné energie. Tomuto seskupení je často vyčítána netransparentnost aktivit, v důsledku nedokonalé legislativní oblasti. Tak například NSG obsahuje zastaralou klauzuli, která v podstatě stanovuje, že jakýkoli stát ujednáním nebo již dříve přijatým opatřením pro plný rozsah záruk s druhým státem, by mohl souhlasit podle dřívější podmínky v pokračování transferu do onoho druhého státu, a to bez úplného rozsahu poskytnutí záruk nerozšiřování jaderných zbraní. Tuto klauzuli zneužilo Rusko při exportu do Indie. Napětí, jež v důsledku toho vzniklo mezi členy NSG, naznačilo, že je nutné, aby podobné sporné otázky byly co nejdříve vyřešeny. Bezpečnostní záruky byly v tomto ohledu porušeny (jaderných zemí nejaderným státem), což lze považovat za jako porušení předpokladu, že nejaderné státy nebudou usilovat o získání jaderných zbraní.

I když směrnice NSG a ZAC ukládají svým členům kontrolovat předávání relevantních technologií, složky NSG a ZAC nemají vhodné mechanismy a způsoby pro legální kontrolu transferu kontrolované technologie. Toto je relativně nová otázka a jedna z těch, které vzhledem k novému vývoji přenosu informací zasluhují v mezinárodním měřítku značnou pozornost. Zdá se, že zde jde spíše o slabost legislativy v širším slova smyslu, než o toky informací mezi dvěma mezinárodními systémy (režimy).

Zvýšenou pozornost je nutné také věnovat potenciálním dodavatelům, kteří nejsou členy ani jednoho výše uvedeného uspořádání. Jde o státy s kapacitami a schopnostmi dodávat komodity dle seznamů Trigger Lists. Tyto státy by měly být pod zvýšeným dohledem, s ohledem na jejich export. Tam, kde by to bylo vhodné a účelné, měly by se stát řádnými signatáři.

Ve spojení s touto otázkou zůstávají stálým problémem vytrvalé útoky rozvojových států na ZAC a NSG, jakožto režimy, jež brání ekonomickému rozvoji jako celku. V této souvislosti se doporučuje, aby státy NATO postupovaly společně a usilovaly o větší transparentnost aktivit a provázanost uvedených kontrolních uskupení, zejména NSG.

Smlouva o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (CTBT)

Poznámky ke Smlouvě o všeobecném zákazu jaderných zkoušek se zaměřují zejména na stávající schopnosti monitorovacího systému. Úspěchem bylo odhalení a lokalizace posledních indických a pákistánských jaderných pokusů. Pozoruhodnější skutečností ovšem je, že v té době byl mezinárodní monitorovací systém (IMS) vybudován pouze z 10 % plánovaného rozsahu. Doporučuje se zvážit doplnění IMS o dostupné technologie satelitního systému.

Zneklidňující skutečností je, že: Indie, Pákistán a Severní Korea nejsou signatáři této smlouvy; Izrael, USA, Rusko a Čína musí ještě smlouvu ratifikovat. Taková váhavost zeslabuje politickou váhu smlouvy a naznačuje, že by mohla zůstat po jistou dobu i neratifikována. To by mohlo samozřejmě působit proti smyslu smlouvy o nerozšiřování jaderných zbraní, a proto by měl být na tyto státy vyvíjen určitý tlak.

Studie konstatuje, že mnoho úspěšného v omezení jaderného šíření již bylo vykonáno, přesto zůstává uskutečnit důležité kroky ve střednědobém i dlouhodobém horizontu. Srozumitelnost vývoje technologií na tomto poli umožní, aby členové podle požadavků smlouvy nepřetržitě revidovali údaje každého režimu. Kanadská strana oceňuje, že se podařilo připravit dodatkový protokol ke smlouvě NPT, který je v současné době ratifikován jednotlivými členskými zeměmi.

Naprosto jednoznačně se jeví potřeba jasnějšího myšlení v metodologiích verifikací, které by byly použity režimy ZAC, NSG ve střední a vzdálenější budoucnosti. Také nástroje CTBT vyžadují jisté posílení; srozumitelné nové úkoly by měly být svěřeny organizaci CTBTO, která by byla zodpovědná za provádění opatření smlouvy, zvláště mezinárodním pravidlům pro využití nezávislé analýzy v pomoci rozvoji kontrolních mechanismů. Kontrolu exportu bude také potřebné přehodnotit s ohledem na vzrůstající technologické schopnosti dalších zemí. Jak kontrola vývozu bude ztrácet něco ze své efektivnosti, musí se zvýšit tlaky na verifikační schopnosti dalších fungujících systémů. Nebude-li existovat vhodný ani účinný mechanismus, rozšiřování jaderných zbraní bude nekontrolovatelně pokračovat.

Závěr

Z hodnocení předchozích poznatků je patrné, že komplexní problematika globálního nešíření jaderných zbraní a jaderného odzbrojení je značně rozsáhlá a rozhodně přesahuje schopnosti jednoho rezortu. Sladění problematiky v podmínkách České republiky bude patrně vyžadovat **unifikovat názory a postupy rezortu obrany s ministerstvem zahraničních věcí, ministerstvem průmyslu a obchodu a Státním úřadem pro jadernou bezpečnost České republiky.**

Širší propojení odborných institucí umožní komplexně posoudit kanadskou iniciativu, které jde o skloubení národních postojů členských zemí NATO v dané sféře, a tím posílit budoucí bezpečnostní záruky Aliance, díky využití vyšších schopností jednotlivých kontrolních režimů.

Vliv světové globalizace na strategii

Tak zvaná globalizace není ve skutečnosti nic zas tak nového. Vždyť ve dvacátém století se odehrály dvě světové války, což dokazuje, že globalizace byla strategickou realitou ještě dříve, než se toto slovo stalo módním. S nástupem mezikontinentálních řízených střel se svět ještě více zmenšil. Strategie již nebyla vázána na zeměpisnou polohu – nikdo na světě nebyl proti globálnímu dosahu těchto střel imunní. A podobně také po skončení studené války díky globalizaci bude strategické umění podstatně jiné než bylo předtím. Jedním z prvních projevů této změny byl i zásah NATO v Kosovu. Touto problematikou se dnes zabývá řada známých autorů. Jedním z nich je i Jean-Marie Guéhenno z Institutu pro vyšší obranná studia v Paříži. Článek je převzat z časopis Survival, no. 4, 1998–1999.

* * *

Popisuje pojem globalizace skutečně novou situaci, která nás nutí znovu promýšlet naši strategii? V současné době bohužel neexistuje jedna obecně přijímaná definice světa. To je pravděpodobně jedním ze zdrojů koncepční nejistoty konce dvacátého století. Víme, jaký svět jsme opustili, ale nedokážeme charakterizovat ten, do kterého vstupujeme. Buď používáme negativní definice, jako např. svět po studené válce, či neurčité pojmy jako je globalizace. Podle vztahu k posledně uvedenému termínu můžeme zastánce tradiční diplomacie rozdělit na dvě hlavní kategorie:

● Na ty, kteří popírají její důležitost a tvrdí, že co se týče strategie, nic se nezměnilo. Státy se mění méně, než se stoupenci globalizace domnívají.

● Na ty, kteří tvrdí, že ačkoliv globalizace znamená zásadní změnu používaného měřítka, nemění se povaha mezinárodních vztahů. Existující instituce a aktéři mezinárodní politiky se přizpůsobí novému kontextu a dále budou používat tradiční strategické koncepce. Jedni vítají možnost, že se USA stanou neformálním hegemonem, pro druhé představuje globalizace pouhou zamaskovanou amerikanizaci – novou ideologii, která v podstatě legitimizuje převahu určité mocnosti. Pro ty je potom klíčovým strategickým cílem klást globalizaci odpor. Podle toho, v které části světa žijí, očekávají, že stávající instituce – zejména Evropská unie (EU) – či jejich vlastní národní státy, budou fungovat jako bašta proti anonymním a neanonymním silám globalizace a vytvoří tak novou rovnováhu sil.

Ať se to komu líbí, nebo ne, vliv globalizace na mezinárodní strategii bude větší než předpokládají tradiční politologické školy. Rozdělení vnitřní a zahraniční politiky postupně zmizí. A globalizace je zatím tím nejlepším pojmem, kterým můžeme tyto jevy popsat. Globalizace je proces, který popírá tradiční definici strategie. Jaký je vlastně smysl národních zájmů, když se lidská společenství stávají nestálými, proměnlivými a regionální zájmy nemohou být izolovány od globálních? Jaký má smysl tzv. rovnováha moci, jestliže velmoci již nejsou suverénními činiteli, ale vzájemně závislými hráči, kteří uvízli v síti transnacionálních vztahů? Jaký význam má hegemonie, jestliže jediná supervelmoc naší doby – Spojené státy je jen neochotným šerifem, jehož

skutečná síla, i když je podložena tradiční vojenskou mocí, často spíše závisí na „měkké“ síle a na autonomních rozhodnutích nestátních činitelů, kteří rozšiřují americký ekonomický a kulturní vliv?

Globalizace: minulost a současnost

Současnost je někdy přirovnávána k době před první světovou válkou, když zlatý standard neměl konkurenci, mezinárodní kapitál dosáhl nejvyšší historické výšky a rychle se rozvíjel mezinárodní obchod. Ale ani taková, dnes bychom řekli globalizace, nezabránila světové válce, ani nezměnila staletá pravidla tehdejší strategie. Chybějící rovnováha mezi soupeřícími mocnostmi, střet zájmů, měly tragické následky. Formálně konflikt skončil smlouvami z let 1919–21, ve skutečnosti ale trval až do vyřešení německé otázky. Tu nevyřešil ani konec druhé světové války, ale až jeho sjednocení v roce 1990. A je možné dodat, že problém bude definitivně uzavřen, až bude všude zavedena jednotná měna euro a EU vstoupí do nové fáze.

To jsou fakta, na nichž je založen předpoklad, že probíhající historický cyklus přichází ke svému konci a že vstupujeme do nové fáze. Vrací se snad situace, jaká existovala před rokem 1914, bude svět formován stejnými silami a stejným způsobem? I když jsou některé shody až příliš nápadné, přece jenom při bližším zkoumání vidíme, že zde existují podstatné rozdíly. Proces integrace a dezintegrace na konci dvacátého století je mnohem hlubší než před první světovou válkou. Před rokem 1914 byly integrace i dezintegrace řízeny ideou státu. Národní státy byly pokládány za klíčové nositele změn. Stará impéria byla ohrožena, neboť v té době byl nacionalismus pokládán za pozitivní sílu. Suverenita byla legitimním cílem a státnost jeho nástrojem. Nacionalismus předválečného období byl sebejistý a agresivní. Všechny státy měly globální ambice a nepotřebovaly uvažovat o globalizaci; to slovo vlastně ještě neexistovalo. Kapitálové trhy, např. ruské dluhopisy, byly politicky podporovány, národní cítění se řídilo vlastní logikou a zvyšovalo pocit identity.

Dnešní svět je jiný. Rozpad koloniálních impérií, Sovětského svazu, vznik množství nových států, tyto státy nejenže neposílilo, ba naopak: velmi rychle se ukázala možná omezení uplatňování státnosti. Je příznačné, že po skončení studené války nejsilnější nacionalismus vznikl v těch nejslabších zemích, které jsou svou povahou defenzivní, postrádají sebedůvěru a dynamiku silných států, a které mezi sebou soupeří o kořist po rozpadlém impériu. Nacionalismus zůstal velmi silným činitelem, se kterým se musí počítat, ale pro národní státy je stále těžší a těžší konsolidovat oficiální instituce. Globalizace se stala vhodným slovem k označení mnoha sil, které tuto konsolidaci ohrožují. Jak demokratické, tak autoritářské režimy ztratily monopol na mezinárodní vztahy a musí soupeřit – a jsou zároveň nevědomky měněny – s nadnárodními činiteli: multinacionálními korporacemi, finančními institucemi, masovými médii a nevládními organizacemi (*non-governmental organizations* – NGOs). Role státu se změnila, tak jak se změnil mezinárodní systém, který již nemůže být popisován jako prosté mezistátní uspořádání.

Pro tradicionalisty zůstávají změny omezeny na finanční a ekonomickou sféru. Ani zde, říkají, nelze státní vliv podceňovat. Trh může řádně fungovat jen v legálním rámci, který prosazuje státní autorita. Samostatné, nezávislé řídící autority sice existují, ale stát zůstává tou nejvyšší zákonnou autoritou. Politická legitimita zůstává ve státních

rukou a je nebezpečnou iluzí se domnívat, že globalizace zruší domácí politické spory. Ve skutečnosti globalizace posiluje tradiční nacionalismus tím, že zdůrazňuje pocit my versus oni. Proti diktátu cizinců může národní komunita i povstat.

Je-li tato tradiční analýza správná, potom globalizace není radikální změnou. Na scéně se objevili noví činitelé, ale státy s nimi mohou jednat stejným způsobem, jako v minulosti. Ačkoli může být globalizace charakterizována vzrůstající rolí nestátních činitelů, tradiční strategická pravidla stále vyhovují: Můžeme analyzovat motivy a zájmy, vyhodnotit rovnováhu sil, a bude-li nezbytné, změnit ji vytvářením aliancí a využíváním protikladů. Ani George Soros, ani Mezinárodní měnový fond nejsou větším nebezpečím, než tradiční ohrožení minulých dob.

Vadou této analýzy je, že nebere v úvahu, že globalizaci lze pochopit jen na základě finančního trhu, a že ignoruje problematiku politické legitimacy. Globalizace je více než čistě ekonomický jev. Ovlivňuje nejen pohyb kapitálu a zboží, ale také výměnu lidí a myšlenek, a tudíž všechny aspekty našeho života. Globalizace je proces, který mění nejenom vnější kontext, v němž státy jednají, ale také přímo povahu států a politických komunit. Dnes se bere ohled i na to, zda autonomní komunity prosazují své zájmy demokraticky, nebo nedemokraticky.

Rozdíl mezi domácí a mezinárodní politikou se stírá a objevuje se **transnacionální solidarita**, která formuje dané prostředí, někdy i politiku, bez použití strategické síly, jako tomu bylo v době studené války. Samotný nacionalismus také získal transnacionální rozměr, vybudoval kontakty od Francie až po Rusko, a zkouší koordinovat své aktivity. Velké muslimské minority žijící v Evropě změnily alžírskou občanskou válku v domácí problém zemí, kde žijí. Přítomnost ohromné turecké komunity v Německu zatlačuje do pozadí dialog mezi Tureckem a EU, zatímco vlivné lobby ve Washingtonu ovlivňují postoje kongresmanů k rozšiřování NATO a k mírovému procesu na Středním východě.

Stále více problémů má globální dimenzi: Řešení životního prostředí v Číně, zdravotní situace v Africe, zabezpečení jaderných elektráren v Rusku a distribuce vody na Středním východě ovlivňují životy milionů lidí, kteří nejsou občany země, které provádějí příslušná rozhodnutí. A tak vzájemná závislost *de facto* zpochybňuje legitimitu tradičního modelu suverenity. Navíc **globalizace zpravodajství**, jehož symbolem je kabelová síť CNN, mění místní zprávy na světové, a tak se vytváří globální vědomí, i když ne přímo globální společenství. Až na několik málo výjimek, všechny katastrofy, ať přírodní či způsobené lidmi, jsou okamžitě známy. V demokratických a bohatších částech světa se abstraktní pocit příslušnosti ke globálnímu lidskému společenství a konkrétní solidaritě stále zvyšuje.

Nicméně globalizace nevytváří homogenní světovou komunitu. Někdo může namítat, že studená válka představovala nebezpečí, které způsobilo, že se svět stal strategicky koherentní. Když tato hrozba zmizela, každý stát má svou individuální strategii. Dnes se severské státy EU zabývají situací v baltských státech, středomořské státy vidí prioritu v Alžírsku (Maghrib).

Je velmi těžké kombinovat vyšší integraci se zvětšující se fragmentací. Na globální úrovni působí specializované organizace. Neexistuje sice globální společenství, ale existují globální problémy, které jsou řešeny v určitém rámci. Pro lokální úroveň platí: čím lépe bude svět fungovat, tím více lidí bude cítit potřebu se identifikovat s daným

společenstvím na základě hodnot, ne prospěchu. Fragmentace není pozůstatek minulosti, který musí nutně zmizet s postupující globalizací. Naopak, je produktem právě této globalizace. Stále více cítíme, že globalizace formuje naše životy a že naše budoucnost již není určována hranicemi určité komunity.

Tato globalizace je ovšem jiná, než byla v roce 1914. Dnešní proces není jen globální interakcí existujících politických entit, ani nástup nových činitelů, kteří soutěží s těmito entitami. Je charakterizována oslabováním existujících institucí, veřejných i soukromých, a přímou konfrontací jednotlivců s globálními silami.

Globální hrozby

Jaký je účel a smysl strategie v tomto novém kontextu? Politická společenství vznikala zpočátku kvůli tomu, aby zajistila přežití svých členů. Porážka znamenala otroctví pro obyvatele poraženého města, tím nejzákladnějším požadavkem na strategii bylo, aby chránila komunitu před takovou strašnou porážkou. Vlastně až do současnosti zůstává základním cílem nezávislost a právo na sebeurčení je jedním z nejpůsobivějších motivů, které existují. Nejdůležitějším cílem národní strategie je zabránit, aby daná komunita neupadla do područí jiné.

Co se ale stane, když vyjde najevo, že suverenita byla pouze zdánlivá? Co se stane, jestliže bude politická komunita rozrušena ze spodu i s vrchu? Prvním důsledkem globalizace je proto **změna povahy ohrožení**, kterému komunita musí čelit. V neglobálním světě politické komunity zaručovaly svým členům ochranu a bezpečnost, zároveň představovaly hlavní hrozbu bezpečnosti jiným komunitám. Pro politickou komunitu byla skutečnost, že je ohrožována, a sama představuje hrozbu, základním východiskem, a proto strategie především měla najít tu správnou rovnováhu, která by zajistila vlastní bezpečnost, aniž by provokovala nepřátelské koalice. Starší Římané říkali: *Oderint dum metuant*, což v překladu znamená: Ať nás nenávidí, jen když se nás bojí. Mezi obranou (*defence*) a zločinem (*offence*) byla spojitost. Lidská společnost byla ambivalentní – sama sobě zárukou a zároveň hrozbou pro ostatní. Každá komunita byla posilována pocitem ohrožení z vnějšku.

Situace se radikálně mění, jestliže hrozba již nepřichází od jiné komunity, ale spíše má svůj zdroj ve vnitřním oslabení komunity. Právo na sebeurčení se mění na právo na odtržení, tím je ohrožováno přežití existujícího státu. Takový vývoj, zvláště je-li spojen s rozšiřováním zbraní hromadného ničení, by nás měl přimět k tomu, abychom znovu promyslili naše strategické koncepce. Dvě hrozby jsou zvláště závažné: občanská válka a nové možnosti mezinárodního terorismu.

a) *Strategické důsledky občanské války*

Rozdíl mezi občanskou válkou (vnitřním konfliktem) a mezinárodním konfliktem postupně zmizel. Občanské války byly v posledních letech těmi nejhoršími konflikty, které se ve světě odehrávaly, ale tradiční velmoci si jen velmi pomalu uvědomovaly jejich strategické důsledky:

Za prvé, hlavní mocnosti, protože užívaly starého strategického myšlení, neviděly, že občanská válka může představovat strategické ohrožení. Nedávné konflikty v Jugoslávii, Africe, bývalém Sovětském svazu se neodehrávaly ve strategicky důležitých oblastech, proto by teoreticky neměly narušovat rovnováhu moci. Trvalo dlouho, než

mocnosti zjistily, že tyto konflikty mohou být nebezpečné, ne tím, vytvářejí převahu moci ve prospěch jedné určité země či skupiny zemí, ale protože porušují standard mezinárodního chování a otevírají černou díru do které mohou být vtaženy i další země. Státy, které nebyly přímo vtaženy do konfliktu, se proto rozhodly, že k takovým konfliktům nezůstanou ani lhostejné, ani neschopné činu.

Definování strategických cílů za neexistence jasně určené hrozby je obtížné. Neexistuje žádný vhodný metr, podle kterého by bylo možné stanovit vhodný stupeň angažovanosti. Cynici by mohli dovodit, že stačí udělat jen tolik, aby se uklidnila veřejnost, a že tou nejlepší politikou je minimalizovat možná rizika, a zároveň budit dojem, že se něco dělá. Nástup humanitárního pohledu na zahraniční politiku ale nutí vlády, aby něco dělaly, i když v konečném důsledku toho neudělají zas tak mnoho. Ukázalo se, že **izolovat chaos budováním sanitárního kordonu není realistickým řešením ve světě, kde nelze zastavit pohyb nejen lidí, ale i informací.** Není možné očekávat, že vztahy mezi jednotlivci, korporacemi, státy budou organizovány na základě globálního rámce právních standardů, zatímco etické normy zůstanou vyhrazeny jen pro vnitřní potřebu jednotlivých států. Systém zákonů, který je pokládán za nezbytný pro účinný management globální ekonomiky, nemůže být založen výhradně na technickém základě. Vyžaduje porozumění globálním hodnotám, což sice nemusí stačit k vytvoření globální komunity, ale může přinejmenším vytvářet společnou základnu pro jednání.

Strategickým cílem by se mělo stát prosazování mezinárodních morálních hodnot. Bohužel provizorní povaha daytonských dohod (*Dayton Accords*) z roku 1995 ukazuje na omezené možnosti prosazování takových standardů. I když bylo použito jak morálního nátlaku, tak tradičních strategických prostředků, dosažené řešení bylo tradiční. Nebyly zasazeny dostatečně velké síly, aby zabezpečily mezinárodní standardy chování. Spojené státy a jeho evropsští spojenci vytvořili rovnováhu moci mezi muslimsko-chorvatskou federací a Srby. Hrůzy války mezi Chorvaty a Muslimy byly účelově zapomenuty a Srbové se podrobili. Bylo *de facto* přijato rozdělení Bosny, které vzniklo na základě etnických čistek, žádná strana nemohla nárokovat morální vítězství. Válka dočasně skončila, ale skutečný mír nevznikl.

Nevyhlášené „šedé války“ naší doby jsou nepříjemnou připomínkou protikladnosti lidské povahy. Patříme k určité komunitě, identifikujeme se s určitými zájmy, ale děláme rozdíl mezi vzdálenými konflikty a těmi, které mohou ohrozit naši domovinu. Chápeme, že nemůžeme dlouho ignorovat konflikty ve vzdálených zemích, o kterých nevíme nic. Uznáváme, že musíme definovat stupnici našich zájmů, ale povinnost zakročit není tím měřítkem, které by určovalo stupeň naší angažovanosti. Avšak globalizace nedovoluje ústup za fyzické či morální hranice. Máme představu o tom, jak morálně by mezinárodní řád měl vypadat, ale při chápání našich vlastních hodnot jsme značně flexibilní. Výsledkem je kompromis a dvojznačnost.

b) Strategické důsledky nebezpečí terorismu používající ZHN

Druhým problémem, který se ve věku globalizace může stát strategickou hrozbou, je terorismus. V mezinárodních vztazích to není tak zcela nový fenomén, vzpomeňme atentát v Sarajevu v r. 1914. I když teroristické činy mohly být někdy příčinou historických událostí, historici se shodují v tom, že strategický význam nikdy neměly. Je to zbraň slabých.

Pokud by ale teroristé použili ZHN, hodnocení se mění. Je prokázáno, že není tak těžké získat znalosti potřebné k sestrojení a použití těchto zbraní. A je to snadnější za situace, kdy mizí rozdíly mezi státními a nestátními organizacemi. Před bohatými zeměmi severní polokoule vzniká nová situace. Teroristé mohou využívat hroty cího se státu a tzv. privatizace potřebných kapacit. Tvoří se šedá zóna, která stírá rozdíly mezi vnitřní a vnější bezpečností, mezi kriminálním a strategickým ohrožením.

Pokud toto nastane, nemůžeme použít strategické koncepce, které vznikaly v prvních čtyřiceti letech jaderného věku. Jaderné odstrašení může být v restrospektivě chápáno jako nejvyšší racionalizace tradiční strategie. Jedno centrum rozhodování o jaderných zbraních odpovídá koncepci států jednajících jako sjednocený racionální činitel, jehož strategická hodnota může být kvantifikována a vyvažována s ohledem na jaderný holocaust. Použití jaderných zbraní, nebo jiných zbraní hromadného ničení, nestátními činiteli, respektive hrozba jejich použití (i když děláme rozdíly mezi různými třídami ZHN) vylučuje dialog, protože neúzemní povaha nestátního činitele vylučuje, by mohl být spojován s jakýmkoli státem.

Tudíž stabilita, dosahovaná prostřednictvím odstrašení, by mohla být nahrazena preventivními akcemi. Tento operační požadavek zvyšuje tlak na stát, aby vybudoval potřebné instituce na shromažďování informací. Vzniká zásadní otázka, zda demokracie budou i nadále rozlišovat mezi tím, co si bylo povoleno v zahraničí, a co doma. Pokud neexistuje žádné zahraničí, stává se každý občan potenciálním nepřítelem. Rovnováha mezi požadavky na zajištění kolektivní bezpečnosti určité skupiny a požadavkem svobody jednotlivce mohou být převráceny ve prospěch prvního.

Rozšiřování ZHN může dát i zcela nepatrnému lokálnímu konfliktu globální rozměr, který nemůže být ignorován. Na druhé straně to může zvýšit neochotu Západu intervenovat, protože se zvyšuje riziko použití těchto zbraní. V tomto smyslu je rozšiřování ZHN symbolem nových hrozeb spojovaných s globalizací. Neočekávaným produktem globalizace je fragmentace. Globální válka – jako výsledek konfrontace mezi dvěma soupeřícími komunitami – se zdá nepravděpodobná, ale globální chaos, vzniklý jako následek všeobecné ztráty politické kontroly událostí, s podobně ničivými důsledky, se nezdá tak nemožný. Globalizace neodstraňuje Clausewitzovy „zmatky války“, spíše je rozšiřuje i na politickou sféru.

Globální možnosti

Globalizace vytváří nové hrozby, ale také nabízí nové možnosti jejich řešení. Státy by se neměly dívat na nestátní činitele jako na své konkurenty, protože se mohou stát jejich partnery – mohou je ovlivňovat a uplatňovat v nich svůj nepřímý vliv. Státy ztratily monopol mezinárodních vztahů, je proto přirozené, že ho snažily obnovit využíváním nestátních agentur, tak to dělal např. Sovětský svaz. Soukromé organizace, sahající od různých islámských nadací až po společnosti vedené bývalými důstojníky, poskytovaly rady a zbraně stranám účastnícím se jugoslávského konfliktu, a tak otevíraly cestu západním politikům. Jejich činnost se řídila logikou tzv. tajných operací, a tak mohou být považovány za nepřímé americké zasahování.

Demokratické státy mohou jít ještě dále a uznat, že mohou mít prospěch i z nestátních organizací, ve kterých nemají vůbec žádný vliv. Německé politické nadace, velké americké nadace a francouzské humanitární organizace jsou známy svou nezávislostí,

a přece jejich cíle jsou v souladu se záměry demokratického společenství, jehož jsou výrazem. Jejich taktika se od oficiální může často lišit, způsobovat problémy tradiční diplomacii, ale zisk převyšuje možná rizika. Skutečnost, že státy ztratily monopol zahraniční politiky také znamená, že nemusí nést celou tíhu mezinárodních vztahů. Například při jednání s Pekingem Spojeným státům velmi pomáhá, že organizace, zabývající se lidskými právy, vyvíjejí na Čínu nátlak.

Globalizace dává státům další důležitou příležitost. Nahrazuje systém, ve kterém byla jediným nástrojem diplomacie. Oslabení státních struktur usnadňuje provádění nepřímé strategie, jsou využívána obchodní spojení, školství, svobodnější výměna informací. Lze namítnout, že diktátorské režimy budou vždy ve výhodě, protože mohou tyto nepřímé kontakty ignorovat, ale demokracie ne. Ale demokratické státy, právě díky své rozmanitosti, mohou lépe vstřebávat informace, aniž by si tím uškodily, a naopak: právě diktátoři mohou být ohroženi svobodnou výměnou informací. Bud' získají naprostou kontrolu informací, které přicházejí do jejich země, a tudíž riskují, že nebudou schopni chápat svět, ve kterém žijí – jako je tomu v případě Severní Koreje – anebo přijmou jistý stupeň otevřenosti a brzy zjistí, že v informačním věku nelze být informacím otevřen jen napůl.

Globalizace tedy rozšiřuje metody a techniky, které jsou typické pro současné demokracie, i na sféru mezinárodních vztahů. Není to v žádném případě vytváření jakési globální demokracie, ale na mezinárodním trhu idejí a schémat, mají strategickou výhodu ty země, které jsou zvyklé určité disciplíně z domácího politického trhu.

Strategie jako marketing

Má strategie, v tomto novém kontextu, charakterizovaném novými hrozbami a novými možnostmi, vůbec nějaký smysl?

Slovo strategie má tradičně dvě vymezení. V protikladu k taktice hodnotí činnost v dlouhodobém rámci, aby určila faktory, které jsou pro budoucnost relevantní, případně, které by mohly budoucnost formovat, i když takový požadavek je v současné době poněkud troufalý. Ve věku globalizace totiž vzájemně závislý svět vypadá spíše jako počasí, které je popisováno teorií chaosu: Skutečnost je ovlivňována miliony proměnných, kauzalita se nedrží lineárního modelu, důsledky nejsou úměrné příčinám. Je marnou snahou určovat klíčové determinanty. Meteorologové proto vytvářejí pouze globální modely, jejichž cílem je identifikovat posloupnost událostí, ne odhalovat jednotlivé racionální jádro systému.

Stratég zítřka bude vypadat zřejmě jako meteorolog. Bude měnit jak své cíle, tak metody. Idea, že by jednotlivec nebo lidské společenství mohlo stanovit dlouhodobé cíle, poté vypracovat strategii, kterou by bylo možné těchto cílů dosáhnout, se stává stále více a více nerealistickou. Je příliš mnoho faktorů, které nemůžeme ovlivňovat, příliš mnoho faktů, které neznáme. V minulosti u států, které mohly být identifikovány se svými představiteli, bylo možné vyhodnotit jejich potenciál, zdroje, odhadnout potenciální směr vývoje a definovat politické možnosti. Dnes je ale obtížné určit i vlastní možný vývoj, natož ho předvídat jinde.

Úspěšná *strategie* není nic víc než *série úspěšných taktických akcí*. Cílem strategie tedy není určit nejlepší možná řešení a najít prostředky, jak jejich dosáhnout, ale udržovat tolik otevřených řešení, kolik je možné, aby bylo dosaženo maximální taktické

flexibility. Skutečná hodnota možnosti rozhodnout se, nebo se nerozhodnout, uznávaná již dlouho ve finančním světě, se stává stále víc součástí i politiky. Zdá se, že současní úspěšní političtí vůdci se touto metodou řídí. Jsou často kritizováni za to, že nemají žádnou vizi. Jejich politický program je prý vágní, a pokud mají obecně definovat své cíle, neidentifikují je o mnoho více než mají napsáno ve svém politickém programu.

To neznamena, že by se političtí vůdci vzdali jakýchkoli strategických ambicí. Ty představují spíše rámec, ve kterém mění svá rozhodnutí. Snaží se využívat krátkodobých cílů, časové rozdělení vyrovnává integraci prostoru a obvykle stanoví i limity řady faktorů, které jsou brány v úvahu. Každá nová situace je posuzována nezávisle, protože v globalizovaném světě je příliš mnoho problémů, které mohou mít globální důsledky, a které proto zasluhují globální pozornost. **Strategie potom není nic jiného, než plán, rámec činnosti, spojující určité situace, které jsou jinak nespojité.** Takové plánování je velmi užitečné, protože zvyšuje prediktabilitu, předpověditelnost, a pomáhá formovat pocit identity uvnitř konkrétního společenství. Hospodářské korporace vytvářejí značku, politici zavádějí styl.

Řízení přechodu

Minimální definice rozsahu strategie – pokud může být s nazývána strategií – se vztahuje k situacím, ve kterých globalizace rozměňuje politickou moc a oslabuje tradiční činitele mezinárodních vztahů. Vliv globalizace je nestejnoměrný. Válka v Perském zálivu (1990–91) postavila Irák (tradičního mezinárodního činitele, jehož síla byla značná a která se měla ještě zvýšit tím, že se zmocnil dalšího území) proti koalici států, které měl ve věku globalizace brát v úvahu. Konfrontace Západu s jugoslávským prezidentem Slobodanem Miloševićem byla konfliktem dvou různých systémů strategické logiky. V případě Číny se rozhodování řídí jak logikou globalizace, tak tradičním posuzováním strategické důležitosti.

Nejtěžším na období, do kterého právě vstupujeme, je to, že globalizace má sice velký vliv, ale ještě nerozředila politickou moc do té míry, aby tradiční strategické rozhodování ztratilo svou důležitost. Toto období kombinuje klasickou rovnováhu sil s prvky nového světa, ve kterém je bezpečnost stavěna na **rovnováze závislosti**, a ve kterém jsou hranice mezi komunitami i jejich politická moc oslabeny. V tomto kontextu zůstávají metody používané k zajištění vlastní bezpečnosti, těmi, které ohrožují jiné.

A tak vzniká otázka, zda je možné mezinárodní vztahy vyřešit buď díky globalizaci, anebo na navzdory ní. USA stále zůstávají tradiční mocností, která je schopna krize snadno zvládnout. Irácká agrese – jedna z nejtradičnějších hrozeb – byla vyřešena tradičními prostředky moci, podle pravidel tradiční strategie. Ani porážka Iráku, ani daytonské dohody neznamenají, že byl splněn úkol organizovat svět, jehož jednotlivé složky dosáhly různého stupně vývoje.

Několik možných řešení zůstává otevřených. Jedním z nich je pověřit USA úkolem tento obtížný přechod řídit. Pokud se politická moc bude stále vměšovat, pokud proces jejího oslabení nebude pokračovat, zůstanou Spojené státy neochotným, ale výkonným šerifem světa v přechodu. Tvrdá americká síla bude poskytovat deštník, pod kterým budou hledat ochranu i další státy. Z USA se stane nejvyšší ochránce zákona, tolerantní policista, pod jehož patronací se bude konsolidovat svět norem a pravidel. Evropská

unie je lepší při řízení jako „měkká moc“, ale při prosazování tvrdé moci není schopna poskytovat vzájemné zajištění. Jestliže je tento pohled správný, jediné úkoly, které globalizace klade, jsou úkoly americké moci. Přechod ke skutečně globálnímu světu bude ohrožen, budou-li ostatní mocnosti ztěžovat roli Washingtonu jako tolerantního policisty, nebo bude-li americká vláda paralyzována domácími problémy, které globalizace přináší.

Jak realistické je toto americké řešení? Spojené státy pochopitelně nejsou imunní vůči vlivu globalizace. Naopak, země je její laboratoř a není jisté, zda taková imperiální mocnost podobný nápor v demokratickém kontextu dlouhodobě vydrží. Proces fragmentace, vznik malých komunit, je v USA velmi silný. Američané jsou vystaveni procesu globální integrace, a to vytváří meze při používání síly, čehož chytře využívají ty země, které nechtějí být Spojenými státy komandovány. Globalizace dělá definování národních zájmů USA ještě problematictější, čehož využívají různé nátlakové skupiny (lobbies) a prosazují vlastní zájmy, na úkor promyšlené a komplexní strategie.

Z mezinárodního hlediska nejsou námitky proti americkému vedení nevýznamné. Moc Spojených států vytváří ve světě opozici. Některé země zpochybňují legitimitu privilegované úlohy, kterou – jak se zdá – si USA samy určily. Jak může jedna mocnost, ve světě, kde je otázka legitimacy stále důležitější, rozhodovat za zbytek světa, a zároveň tvrdit, že legitimita spočívá na demokratickém konsenzu, ne na síle? V mnoha rozvojových zemích tento protiklad vzbuzuje podezření, že globalizace není v podstatě nic jiného, než ideologie, která má podepřít nároky USA, jako světové velmoci tím, že oslabí politické instituce ostatních států, zatímco americká vláda bude chráněna.

Taková podezření v kombinaci s vlastními, americkými pochybami zda USA mají hrát roli světového četníka, vyvolávají otázku, je-li tato pozice „tolerantního šerifa“ udržitelná. K tomu všemu existují i objektivní meze americké kontroly, jak ukazují třeba příklady Izraele a Srbska, případně vzestup nových velmocí, jako je Čína.

Jednou alternativou může být vznik **multipolárního světa**. Taková strategická reakce na globalizaci znamená podporovat změnu váhy politických institucí. Potenciálními kandidáty, kteří by mohli určovat transformaci na regionální bázi, jsou EU a Čína. Moc Spojených států by se stala pro svět přijatelnější, protože by byla vyvažována dalšími státy, a proces oslabování mocností a globalizace by byl kontrolován hlavními politickými aktéry. Několik mocností by se chovalo jako výbor akcionářů, který se dohodne na pravidlech a směrnicích, které mají vytvořit co nejlepší rámec pro svobodné, transnacionální aktivity jednotlivců, korporací a nevládních organizací. Další země nebudou mít jinou možnost, než tyto normy přijmout.

Tento model předpokládá, že mocnosti druhého řádu se s takovým uspořádáním smíří a že u jednacího stolu bude sedět pouze omezený počet účastníků, aby bylo možné dojít snadněji k dohodě. Role nových kontinentálních mocností je protikladná: očekává se, že se budou chovat jako politické mocnosti v tradičním smyslu. Mají se účastnit koncertu kontinentálních států – období „koncertu národů“ devatenáctého století, který jak známo skončil velmi špatně. Pro příští „koncert Evropy“ to nejsou zrovna příznivé vyhlídky. Příliš velké demokratické zanícení potom může zničit umírněnost, která je nutným předpokladem, aby systém nepřetržitě fungoval. Kombinování tajné diplomacie a veřejných politických prohlášení se v roce 1914 ukázalo jako osudové. Méně tajné diplomacie by snad mír uchránilo a dnešní svět již podobnou chybou

opakovat nebude, protože se stal více transparentním. Proti tomu se dá nicméně namítnout, že složitost mezinárodních vztahů, která nahradila tajnou diplomacii, představuje stejné riziko, jakým byla tajná diplomacie. A navíc si v mnoha zemích lidé stěžují, že rozhodnutí provádějí technokraté – za jejich zády. Koncert kontinentálních států by velmi brzy musel řešit dilema, které zničilo bývalý „koncert národů“: existuje příliš mnoho globálních politických problémů a příliš mnoho politikaření, aby bylo možné dosáhnout kompromisu. Situace by se pohybovala mezi ochromením jakékoli činnosti a krizí. K tomu by se měl rozšiřovat počet politických institucí, což zvýší napětí mezi aktéry, kterým bude svěřen globální management. Je nepravděpodobné, že by oslabené politické instituce, řídící osudy rozdílných komunit, měly sílu dosáhnout kompromisu, který je nezbytný pro úspěšné fungování systému. Naopak, političtí činitelé budou v pokušení trvat na své nezávislosti, jako na způsobu, kterým se ujíždějí o své nejisté identity. Ve vzájemně provázaném světě taková situace pravděpodobně skončí konfrontací.

Zda tento model odpovídá Evropské unii, a zda se vůbec jedná o viditelné znaky přicházejícího multipolárního světa, to je otevřená otázka, která bude zodpovězena, až bude definována povaha evropské politické integrace. Předně se EU snaží vyrovnat s americkou hegemonií. Některé reakce ze strany USA vůči euru zase ukazují strach z potenciálně nezávislé Evropy. Jednotná měna a společná zahraniční a bezpečnostní politika (*Common Foreign and Security Policy – CFSP*) ukazují, že nejvyšší ambicí EU je suverenity v tradičním smyslu. Ale její institucionální rámec – nezávislá centrální banka – a rovněž ujišťování, že CFSP musí být kompatibilní s NATO ukazují, že cíle evropské integrace jsou přece jenom komplexnější a méně tradiční.

Možná se Evropská unie snaží nalézt třetí model, který nebude založen ani na americké převaze, ani na prosazování nezávislosti a suverenity. Nesnaží se vytvořit suverenní Evropu, která si může dovolit ignorovat ostatní mocnosti, včetně USA. Spíše se snaží zabránit jakémukoli státu, USA nevyjímaje, aby takovou pozici zaujal. Jejím cílem je institucionální a politická odpověď na vzájemnou závislost. Taková vzájemná institucionální závislost bude možná jen tehdy, jestliže se nutná přizpůsobení, nezbytná pro smíření několika politických entit kontinentální velikosti, budou provádět na funkčním základně, projednávat na zvláštních fórech zaměřených jen na jeden problém, a ne prostřednictvím nepraktických globálních politických programů. Jednání by měla být rozdělena podle obsahu, transparentnost by měla být kombinována s účinností. To bude možné jen v tom případě, že silné, specializované multinárodní instituce poskytnou rámec, ve kterém se budou konat taková jednání mezi státy, kde budou brány do úvahy i neoficiální, nevládní názory. A konečně by měly být definovány společné právní principy. Ne utopický světový zákon, ale **kompatibilita různých právních systémů**, které by vytvořily základnu pro urovnávání sporů. Tady může posloužit jako dobrý příklad Světová obchodní organizace (*World Trade Organization – WTO*), která řeší obchodní vztahy mezi USA a EU. To je metoda, která by nemusela zůstat omezena jen na obchodní záležitosti, ale mohla by vytvořit společnou etickou základnu přesahující hranice států.

Tento třetí model má samozřejmě právě tolik problémů, jako dva předchozí. Spojené státy mu kladou odpor, protože v něm vidí překážku jednostranného použití síly. Z Evropské strany zase určité státy pokládají za snazší delegovat odpovědnost na USA,

jiné státy zase požadují naprosto nezávislou Evropu. Politické subjekty by si raději přály nějaký chytlavý slogan, což vzájemná závislost není. Zbytku světa, který nezažil takové katastrofální následky nacionalismu jako Evropa a který klade menší důraz na instituce, se jeví snaha zřizovat množství transnacionálních a mezinárodních institucí jako nevhodné. Navíc je to vnímáno jako eurocentrický přístup. Žádný jiný světadíl totiž takové instituce, srovnatelné s EU, nemá, i když Latinská Amerika v tomto směru určité pokusy podniká. V Asii jsou mezinárodní a transnacionální organizace velmi slabé.

Závěr

Na základě zde popisovaných scénářů můžeme s jistotou tvrdit jen jedno: naše budoucnost nebude odpovídat ani jednomu z nich, ale z každého si něco vypůjčí. Naprostá převaha Spojených států je v budoucnu nepravděpodobná, stejně tak jako konfrontace mezi státy, ve větším měřítku, která by měla dramatické následky. Čím komplexnější bude scénář **institucionalizované vzájemné závislosti**, tím trvanlivější základy budou položeny. Přechod od klasického mezistátního systému k organizované závislosti je nejistý proces, ponechávající jednu velkou otázku nezodpovězenou. Století, které zažilo dvě nejničivější války v historii, se chýlí ke konci: stane se další světová válka díky globalizaci méně pravděpodobnou?

Odpověď pravděpodobně leží někde mezi rozšiřováním moci, která si vytváří svůj vlastní systém rovnováhy a kontroly, a vlivem moderní technologie na vzájemně závislý svět. Kombinace akumulace síly a globálních zájmů uvedla do pohybu dvě světové války. Přední světoví politici mají dnes pravděpodobně více moci než jejich předchůdci, ale menší možnost ji kontrolovat. Proto jsou méně ambicióznější a opatrnější. Ale i to může vést k nepředvídatelné řetězové reakci. Tradiční mocnosti snad dokázaly kontrolovat události, které se vymykaly obvyklému modelu vztahů mezi státy, na druhé straně, pokud se angažovaly, události nabývaly tragického obratu.

Skutečná strategie je velkým úkolem, který nás musí provést mezi dvěma souběžnými riziky: životem v chaosu a globální válkou. Smyslem strategie ve věku globalizace by mělo být vyhnout se takovým výsledkům. Její úspěch bude vyžadovat docela jiné, téměř opačné kvality: správné chápání světa, který opouštíme a do kterého zároveň vstupujeme, vůdcovské nadání, spojené s oportunním smyslem pro adaptaci rozšiřování moci, schopnost soustředit síly a rychle přijímat důležitá rozhodnutí, zmírněné ochotou připustit více možných řešení, pochopením rovnováhy sil a univerzální etickou odpovědností.

Dědictví Kosova a budoucnost NATO

Zásah NATO v bývalé Jugoslávii vytvořil precedent, kterým budou poměřovány všechny následné akce podniknuté mimo území členských států Aliance. Některými byl vítán, jiní jej odsuzovali. I jeho důsledek, Pakt stability, byl přijat velmi rozdílně. Jaké však byly úvahy, které vedly k rozhodnutí provést letecký zákrok? Co by se stalo, kdyby Aliance zůstala pasivní? Jaké by byly následky, které mohl mít případný neúspěch? Na tyto otázky hledá odpověď článek vedoucího Centra výzkumu konfliktů při britské vojenské akademii v Sandhursu Charlese J. Dicka, uveřejněný v časopise Jane's Intelligence Review (6/99). Autor se teoreticky zabývá všemi variantami vývoje situace v Kosovu a vůbec východní Evropě. Zkráceno, redakčně upraveno.

* * *

Od konce studené války se odehrálo v Evropě mnoho konfliktů, většinou z etnických nebo nacionalistických důvodů. Jejich seznam zahrnuje (když vynecháme bývalou sovětskou střední Asii) Náhorní Karabach, občanskou válku v Gruzii, Abcházii, Jižní Osetii, Čečensko, Podněstersko, slovinský a chorvatský zápas za nezávislost a boj o Bosnu. Válka o Kosovo byla ovšem kvalitativně jiná. Byla vedena aliancí NATO jako útok proti suverénnímu nezávislému státu, vměšování se do vnitřních věcí bez mandátu OSN, tedy: činnost výslovně zakázaná Chartou Spojených národů. Představitelé NATO ale zastávali názor, že v tomto případě jsou morální důvody důležitější než mezinárodní právo. Že násilné srbské etnické čištění Kosova – morální ekvivalent Hitlerovy genocidy – nelze tolerovat. Pokud ano, bylo by to v lepším případě cynické, a snad i amorální. V horším případě by byl tento problém odepsán jako bezvýznamný pro bezpečnost Evropy.

Mezinárodní právo

Ať už byla intervence oprávněna, či ne, její důsledky by mohly být následující:

- a) NATO vytvořilo důležitý precedent, který staví morální oprávnění intervence výše než mezinárodní právo. Toto právo je nejednoznačné, jeho výklad, morálka, závisí na tom, kdo je vykládá. V budoucnosti mohou i jiné vlády, a určitě budou, využívat této akce jako ospravedlnění podobné intervence v jiných zemích.
- b) NATO se zmocnilo role OSN a dalších mezinárodních institucí, jako je Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), vzalo na sebe zodpovědnost rozhodnout kde a za jaké situace je útočná vojenská akce oprávněna. To potvrzuje názor některých zemí, že NATO je agresivní, hegemonistickou organizací. Jak to může komplikovat mezinárodní vztahy není zcela jasné, ale určitě jim to neprospěje.

Důsledky dlouhé války

Dlouhotrvající konflikty v Jugoslávii postavily NATO před problém jak se zachovat v situaci, kdy se státy rozdělují a rozpadají. Pokud by válka v Bosně nebyla ukončena

daytonskou dohodou v r. 1995 (i když je zcela nedostačující a zřejmě jen dočasná), pravděpodobně by došlo k roztržce v jak v transatlantických, tak evropských vztazích.

Jestliže by v této oblasti znovu vznikl konflikt a válka pokračovala, byla by zpochybněna věrohodnost NATO. Ukázala by se jeho zjevná neschopnost nebo neochota prosadit v Jugoslávii svou vůli. Soudržnost Aliance by byla zničena, indiferentní vlády by ji přestaly podporovat. Jejich příklad by následovalo i veřejné mínění v ostatních členských zemích.

Představitelé NATO mnohokrát zdůraznili, že základní podmínkou míru bylo zastavení etnických čistek a návrat kosovských vyhnanců domů, pod vojenskou ochranou. S pokračující dobou by se stávalo stále problematičtějším tyto podmínky splnit. Jak z morálních, tak praktických důvodů není možné ponechávat vyhnance v těch nejchudších zemích Evropy, které je navíc přijímají jen velmi neochotně. Kdyby byli přestěhováni na místa, kde budou ve větším bezpečí a kde o ně bude řádně postaráno, s postupujícím časem by bylo stále těžší prosazovat jejich návrat. Čím déle by NATO bývalo čekalo na zastavení nepřátelství, tím více by se zvyšovala pravděpodobnost, že nastane destabilizace. Následky neřešeného konfliktu by se mohly rozšířit i do dalších částí Jugoslávie, ať už jako následek politiky prezidenta Miloševiče, nebo jako povstání utlačovaných menšin.

Další možná místa vzniku konfliktů:

- Podle statistiky z roku 1991 tvoří populaci v Sandžaku, oblasti na hranicích Černé Hory, ze 40 procent Muslimové, ti představují většinu populace i v dalších pěti z jedenácti komunit v této oblasti. Národnostní i náboženské napětí je tam značné.
- Další problémovou oblastí je Vojvodina, nejsevernější provincie Srbska. Podobně jako v Kosovu jí byla v r. 1989 zrušena autonomie. Podle sčítání lidu v r. 1991 tam poklesla maďarská populace (která kdysi představovala většinu obyvatelstva v této oblasti) na 17 procent. Tento pokles byl způsoben jak maďarskou emigrací, tak velkým přistěhovalectvím Srbů po rozpadu Jugoslávie. Z maďarského a chorvatského obyvatelstva se staly malé utlačované menšiny, které mohou hledat pomoc zvenčí (zvláště teď, kdy se Maďarsko stalo členem NATO), a které se v budoucnu také mohou stát obětmi nějaké etnické čistky.
- Černá Hora je pro Srbsko strategicky důležitá, protože přes ni má Srbsko svůj jediný přístup k moři. Ale i ta je národnostně rozdělena. 61,7 procenta představuje obyvatelstvo, které se prohlašuje za Černoherce, 9,3 procenta o sobě říká, že jsou Srbové. Část Černoherců si přeje nezávislost, další část věří ve Velké Srbsko.
- Prezident Milošević se vměšuje do vnitřní politiky Černé Hory a používá k tomu srbskou ekonomiku. Aby se věci zkomplikovaly ještě víc, 14,6 procenta jsou Muslimové a 6,6 procenta Albánci. Uprchlíci z Bosny (v této válce Černá Hora podporovala Srbsko jen velmi vlažně) zvýšili počet místních Muslimů. V dubnu 1999 bylo 41 000 Albánců, kteří v zemi žijí, posláno o přinejmenším 36 700 Albánců z Kosova. Stabilita Černé Hory je proto velmi křehká. Následky těchto konfliktů by mohly způsobit problémy jugoslávským sousedům, ať již samovolně, nebo jako důsledek provokace zorganizované režimem v Bělehradě.
- Albánie je všechno možné jen ne stabilní stát. Od občanské války, která následovala po pyramidové krizi v r. 1997, nesahá moc albánské vlády dál než za hranice Tirany. Mezi jihem, obývaným převážně křesťanskými Tosky (a 1,8 procenta Řeků), a severem, obývaným většinou muslimskými Gegy, existuje nepřátelství, i když přiliv peněz ze Západu během války tuto nevrzavost trochu zmírnil. V poslední době začaly mizet jejich tradiční snahy o připojení Kosova. V dubnu 1999 přišlo do Albánie 274 000 vyhnanců z Kosova, což odpovídá přibližně 13 procentům celkové albánské populace.
- Makedonie je na tom stejně jako Albánie. V roce 1994 tvořili 66,4 procenta obyvatelstva Makedonci, přinejmenším 23,1 procenta byli Albánci (ti ale tvrdí, že jich je téměř 30 procent),

3,9 procenta Turci a dalších 1,2 procenta Muslimové. Makedonie musí čelit nepřítelství ze strany Řecka, které jde až k ekonomickým sankcím, nebezpečí připojení ze strany Bulharska (které pokládá Makedonce za Bulhary) a možnému obnovení Jižního Srbska prezidentem Miloševićem. Od té doby, co se Makedonie v r. 1991 odtrhla od Jugoslávie, její budoucnost je nejistá. K velkému překvapení všech se zemi podařilo – zřejmě díky monitorovacím silám preventivního zasazení Spojených národů (UNPREDEP) – vyhnout se válce o dědictví po Jugoslávii a konfliktu mezi Slovany a Albánci. Bohužel, v dubnu 1999 přišlo na její území 120 000 uprchlíků z Kosova (a později mnohem více), a tak zvýšilo albánskou populaci o 25 procent. A tyto vyhnanci by mohli způsobit Makedonii stejné problémy, jako Palestinci Libanonu.

- **Federace Bosny a Hercegoviny** je stát, který existuje pouze na papíře. Žádná ze tří národností, které žijí na jeho území, není spokojena s daytonskou dohodou, zejména ne Srbové. Republiku drží pohromadě jediné mezinárodní dohody a stabilizační síly SFOR. I zde může Milošević velmi lehce způsobit Alianci potíže.

Důsledky vítězství NATO

Čím drakoničtější podmínky po skončení války jsou, tím vážnější mohou být jejich možné důsledky. V každém případě má vítězství na poraženého negativní dopad. Trik spočívá v tom, že negativní následky musí být co nejvíce minimalizovány. Proto nebyla požadována úplná samostatnost Kosova. Podle analýz před konfliktem mohl totiž nastat následující vývoj:

- ① Kosovo, anebo větší část Kosova, se mohlo *de facto* nebo i *de jure* od Srbska oddělit, ať již pod protektorátem OSN, OSBE nebo NATO, anebo získat pochybný protektorát jako jedna z provincií Albánie. Nezávislou se mohla stát také Černá Hora. Chorvatsko se může pokusit získat strategicky důležitý poloostrov Prevlaka (který je pod protektorátem OSN). Sandžak by se chtěl možná spojit s Bosnou, proti čemuž by se jistě postavili jak Chorvaté žijící v bosenské federaci, tak samotné Chorvatsko. I když je nepravděpodobné, že by Vojvodina připadla Maďarsku, mohla by být rozčleněna a mohla být změněna na protektorát jako Kosovo.
- ② Srbsko, by bylo zredukováno do hranic z r. 1913. Stalo by se roztrpčenou protizápadní mocností, která bude pro své sousedy představovat ohrožení. Možná by se stalo zaslíbenou zemí a sponzorem pro teroristy.
- ③ Etnické a národnostní problémy by přetrvávaly, pokud by se přímo nezhorsily, protože by si různé náboženské a národnostní skupiny začaly vyrovnávat účty s doposud vládnoucími Srby.
- ④ Bylo by zapotřebí dalších značných mírových sil, aby zabránily propuknuvším konfliktům. Ty ostatně budou zapotřebí možná celá další desetiletí, pokud se má mír proměnit v něco pozitivnějšího, než je pouhá nepřítomnost války.

Musíme doufat, že vítězství NATO a nové pojetí (*redefinicion*) mezinárodního práva změň Evropu přinejmenším v o něco bezpečnější místo. Rádoby diktátoři by si měli vzít ponaučení, že nemohou beztrestně útočit na jiné státy či zacházet špatně se svým obyvatelstvem.

Ale aby toto naučení mělo váhu, bude NATO muset mít silné ozbrojené síly, které by byly schopny jak udržovat v určité oblasti – za kterou převzalo odpovědnost – mír, a být schopné zasáhnout kdekoliv.

To znamená, že některé tzv. mírové dividendy budou vráceny zpět. Budou evropské daňové poplatníci ochotni převzít náklady za to, že se jejich země stanou evropským

četníkem? I pokud ano, nelze očekávat, že politická vůle a vojenské možnosti, které byly prokázány v této válce, se automaticky změní na efektivní odstrašovací sílu. Politická vůdcovství se mění a možní budoucí agresori mohou předpokládat, že jejich sousedé již nebudou mít politické odhodlání jejich předchůdců. Navíc nespokojené etnické minority se mohou z příkladu Kosova poučit. Tím, že UCK odmítla Rugovovu politiku pasivní rezistence, dala se na cestu války. Výsledkem tohoto rozhodnutí byl nepřiměřený srbský zásah a intervence NATO. Další nespokojené minority jistě půjdou v těchto stopách v naději na stejný výsledek. Úspěch NATO tak může paradoxně udělat budoucí konflikty více – ne méně – pravděpodobnými.

Důsledky případné porážky NATO

Předcházející část ukázala, že i vítězství může mít své stinné stránky. Válka – jak si již v minulosti všimlo mnoho politiků – nejenže nemusí vyřešit staré problémy, ale některé může ještě více zdůraznit, případně vytvořit i další. Důsledky možné porážky jsou ovšem nepoměrně horší.

Definovat porážku NATO v kontextu Kosova je ještě těžší než definovat vítězství. Prohrou by bylo přijmout *de facto* etnické čištění Kosova Srby. Méně viditelnou prohrou by bylo přistoupit na nějaký kompromis, obalený velice působivou záplavou slov. Co by se v očích některých zemí a jejich předáků mohlo jevit jako citlivé, velmi rozumné uspořádání, bylo by ve skutečnosti přiznání porážky Aliance. Každý z účastníků si při uzavírání kompromisu představuje něco jiného, a to je potom zdrojem budoucích konfliktů.

Porážkou by také bylo, kdyby NATO nedokázalo vnutit svou vůli Srbsku a vůbec celému Balkánu obecně. Vítěz – prezident Milošević – by byl u moci bezpečněji než předtím. Mohl by odstranit všechny své protivníky a soupeře v Srbsku i Černé Hoře. Neexistovala by ani vnitřní opozice, ani vnější hrozba, a tak by mohl realizovat svůj sen většího a etnický čistšího Srbska, což by mu zajistilo místo v učebnicích historie jeho země.

Při sledování tohoto cíle – etnický čistší země – by Milošević mohl rozšířit etnické čistky i do dalších částí federace a jednou provždy odstranit historicky vzniklou slabost, která má svůj původ v tom, že v zemi žije několik národností. Pro člověka, který byl připraven vyhnat či zabít až 1,6 milionu albánských obyvatel Kosova, není zbavení se dalších 700 000 Maďarů, Chorvatů a Muslimů nic neproveditelného.

Pokud by NATO v Kosovu ztratilo tvář, mohly by se – navzdory daytonské dohodě – spojit Srbsko a bosenská Srbská republika? Milošević ví, jak málo lásky je mezi Chorvaty a obyvateli Bosny, mohl by oživit svůj projekt rozdělení Bosny a Hercegoviny mezi Srby a Chorvaty, odstranit muslimský stát, který je urážkou obou zemí. Milošević by mohl obrátit svou pozornost k Makedonii. Ta by byla destabilizována obrovským přílivem uprchlíků a neschopností NATO ji ochránit. Velmi rychle bude rozdělena mezi své sousedy, či může být přímo obsazena.

Celá výše popisovaná teritoriální expanze by mohla vést k všeobecné balkánské válce, která se bude týkat Bulharska, Řecka, Albánie a Turecka – a možná i dalších. A taková válka by jistě zničila i NATO, pokud by bylo svým neúspěchem oslabeno.

Neúspěch NATO v Kosovu, i kdyby nevedl (alespoň ne bezprostředně) ke kolapsu bezpečnostního systému na Balkánu – natož k regionální válce – by měl dalekosáhlé

důsledky pro postavení NATO v Evropě. Posun Aliance od organizace kolektivní bezpečnosti k organizaci širší kolektivní bezpečnosti, která je schopna vynutit mezinárodně přijatelné standardy chování, by byl zpochybněn. Škody způsobené její prestiží a důvěryhodností by znamenaly konec éry, kdy pouhá hrozba mocností nemající srovnatelného soupeře stačila, aby si vynutila poslušnost.

Nejhorší ze všeho je možnost, že neúspěch NATO v Kosovu či v nějaké jiné krizi by mohl způsobit konec Aliance. Z počátku by zřejmě zůstala zachována vnější skořápka, ale neměla by skutečný obsah. Členství v mezinárodní organizaci kolektivní bezpečnosti přináší s sebou i ochotu přijmout skutečná rizika a oběti i v případech, které se netýkají úzkých národních zájmů, anebo jsou jim zcela opačné. Je to v zájmu vyššího dobra, protože je potřebné pomoci. A NATO (organizace jsou posuzovány vždy podle poslední krize, ne podle dávných zásluh), které nemá úspěch, může změnit jejich názor na výhody a nevýhody členství. Země sice formálně zůstanou členy Aliance, ale zrenacionalizují svou bezpečnostní politiku a na krizi budou reagovat selektivně, podle svých zájmů a potřeb. To v podstatě znemožní, aby v případě potřeby bylo dosaženo včasné, jednotné a přiměřené reakce, která je nezbytnou podmínkou úspěchu.

Závěr: NATO budoucnosti

Úspěch v Kosovu znamená problémy, neúspěch by znamenal katastrofu. Evropa se již nesmí vrátit ke stavu, jaký byl v třicátých letech, kdy izolacionismus USA a nezdar Ligy národů způsobily, že státy začaly sledovat své vlastní, úzké národní zájmy, kdy silné státy mohly využívat ty slabé. V sázce jsou totiž daleko větší věci než osud kosovských Albánců.

Členské státy NATO si musí vzít z Kosova naučení. Konec studené války odstranil relativně malé nebezpečí velké ničivé války, ale současně se zvýšilo nebezpečí mezistátní a vnitrostátní války. Žádný „nový světový pořádek“ se sám nezavede. Kolektivní bezpečnost vyžaduje výdaje a úsilí – a někdy i krev. Po skončení studené války vlády členských států NATO radostně vyhlášovaly mírové dividendy. Předpokládalo se, že již nebude zapotřebí udržovat silné armády. Nebude třeba příprava na zasazení podle článku 5. Čas od času bude zapotřebí letectvo a námořnictvo, zatímco pozemní vojsko bude zredukováno jen na mírové síly, možná nějakou tu menší donucovací roli. Ale tato dobromyslná, nenákladná obranná politika není vhodná pro organizaci kolektivní bezpečnosti ve světě, kde žije Saddám Hussajn, Slobodan Milošević apod. Pokud má NATO hrát celoevropskou roli, a ne se stát útulným diskusním klubem, kterému je jedno, co se děje za jeho zdmi, potřebuje silné pozemní síly, včetně připravených jednotek, schopných včasného zasazení. Čím bude NATO silnější, čím více bude zřejmé, že jeho síly jsou připraveny k akci, tím menší bude pravděpodobnost, že nastane potřeba je skutečně použít.

V budoucnu nebude možné pohlížet na NATO jako nástroj americké politiky či její legální zástěrku. Bude zapotřebí silného evropského pilíře, který by podporoval NATO, buď prostřednictvím posílené Západoevropské unie, nebo vojenské složky Evropské unie, jako součásti společné bezpečnostní a obranné politiky. Je to důležité nejenom z hlediska sdílení nákladů, ale také proto, aby bylo vidět, že Evropané berou vážně svou odpovědnost za evropskou bezpečnost. A dlouhodobě se zřejmě ukáže, že je to levnější než neefektivní, opožděná reakce na krizi, a cena, kterou by bylo nutné zaplatit za následné sociální a ekonomické náklady rekonstrukce.

Dilemata bezpečnosti

(Stručná historie řízení ruské vojenské politiky)

Státy a národy mají přirozený sklon zachovávat a rozšiřovat svou moc, sféry vlivu. Po většinu své existence sledoval Sovětský svaz zahraniční a bezpečnostní politiku, která se – odhlédneme-li od momentálních propagandistických kampaní – vždy řídila tzv. realpolitikou a pragmatismem, nikoli ideologií. Sovětský svaz stál před stejnými dilematy jako carská říše a často na ně nalézal stejné odpovědi. Podobně i postsovětské Rusko nezřídka kráčí ve šlépějích svého předchůdce. O tom všem se můžeme dočíst v knize profesora mezinárodních dějin na univerzitě v Keelu Marka Galeottiho „Čas úzkosti“, ze které přinášíme některé upravené (zkrácené) pasáže. Galeotti nahlíží na pozdně sovětskou a postsovětskou epochu především z hlediska bezpečnostní a zahraniční politiky. Takto široce pojatá bezpečnost zahrnuje jak vojenskou doktrínu, politická jednání, tak mezinárodní vztahy i hospodářskou problematiku. Zároveň vysvětluje mechanismy moci v Rusku, příčiny, které vedly k přestavbě sovětské společnosti, tzv. perestrojce, i důvodům jejího neúspěchu. Kniha končí nástinem pravděpodobných příštích zájmů Ruska a vývoje v budoucnosti. Vydalo ji nakladatelství Themis v Praze v r. 1998. Lze ji jen doporučit k dalšímu, podrobnějšímu studiu.

Problémy a nejistoty, které znepokojují novou Ruskou federaci, se v podstatě podobají těm, které poznalo carské Rusko. Stačí zběžný pohled na mapu, aby vyšly najevo problémy, před kterými Rusko stojí. Především je to velikost země. Sovětský svaz byl největší zemí světa, rozprostírající se v jedenácti časových pásmech a zahrnující téměř polovinu obvodu zeměkoule: Byl to stát větší než USA a Čína dohromady. Z této velikosti pramenila velká strategická zranitelnost a obtížnost vládnutí. Jak mohl Sovětský svaz chránit hranici dlouhou 67 000 kilometrů? Jak lze z jednoho místa řídit tak ohromnou zemi, dosahující v případě Sovětského svazu velikosti 22 milionů čtverečních kilometrů, Ruska 17 milionů čtverečních kilometrů?

Ve skutečnosti musel stát vždy využívat dva základní principy: přenášení moci a zastrašování. Přenášení moci v tom smyslu, že při běžné správě země bylo nutno se opírat o místní vládnoucí vrstvu a činitele, zatímco k zastrašování se udržoval příslušný aparát, sledující, zda se vykonávají pokyny z centra, které v případě provinění uplatňovalo nesmírně tvrdé tresty.

Moc a tradice

V Brežněvově Sovětském svazu vycházela moc z komunistické strany, která měla svou vlastní složitou strukturu rozhodovacích a výkonných orgánů. Státní správa, od ústředních všesvazových ministerstev až po místní sověty, existovala do značné míry jen proto, aby uváděla zásady politiky vypracované touto stranou ve skutek. Došlo již k pokusům vysvětlit organizaci moci v rámci komunistické strany různými modely, od korporativismu (vlády představitelů hospodářských mocenských bloků) až po totalitní

systém (absolutní vládu s přísně hierarchickými pravidly), avšak patrně nejlepší model poskytuje feudalismus. Jeho základem je společenská pyramida pánů a prostých lidí a na každém jejím stupni se vyžaduje poslušnost od podřízených vazalů i služba nadřazenému pánu, všichni jsou spjati vzájemnými závazky a dohodami. Stejně tak spočívala na systému patronů a klientů sovětská vláda.

V předgorbačevské éře spočívala skutečná moc v rukou politického byra a Rady obrany. Rada obrany byl zvláštní orgán, následník Leninovy Rady práce a obrany a Stalinova Státního výboru pro obranu. Předsedal jí generální tajemník a byly v ní zastoupeny klíčové osoby politického byra, mající na starosti bezpečnostní rezorty jako ministerstvo obrany, zahraničních věcí, dále předsedové rady ministrů a KGB. Rozhodovalo se v ní o širší bezpečnostní politice a příslušných zdrojích. Naproti tomu politbyro představovalo kabinet strany, sdružující nejvýznamnější politiky (knížata) strany. Přesný počet členů, poměr mezi řádnými členy a kandidáty se během celé sovětské éry neustále měnily. Když si například Brežněv v roce 1976 sám udělil maršálskou hodnost, neznamenovalo to pouze, že ho popadl další, poněkud únavný a dětinský záchvat sebechvály, nýbrž že také potvrdil zájmy těch, o které se musel opírat. Od poloviny 70. let Sovětský svaz totiž v podstatě ovládali Andropov, Gromyko a Grečkův nástupce maršál Ustinov. Generální tajemník byl samozřejmě mocná postava, ale v politbyru byl jen prvním mezi sobě rovnými.

Je na místě zkoumat tři velké obavy stojící v pozadí veškeré ruské i sovětské politiky. Za prvé je to strach z napadení zvenčí či z obklíčení, za druhé je to strach z vnitřních nepokojů, které jsou vždy spjaty s vnějším ohrožením, neboť nepřítel by mohl podnítit vnitřní vzpouru nebo zahraniční porážka by mohla vzpouru v zemi způsobit. Za třetí je to strach, že Rusko ztratí své postavení ve světě, své oprávněné místo velké země. Úkolem zahraniční politiky je tudíž tato nebezpečí odvrátit. Podobná tvrzení lze samozřejmě ve větší či menší míře konstatovat o všech zemích, avšak v případě Ruska a Sovětského svazu se mnohem méně rozlišovalo mezi zahraniční, obrannou a vnitřní politikou než ve většině západních zemí. Ve Washingtonu se těžko mohla zrodit představa, že by třeba předseda Společného štábu náčelníků, šéf FBI nebo předseda Federálního rezervního úřadu mohli mít normálně hlavní slovo v běžné agendě zahraniční politiky. Stejně tak je absurdní, aby ministr zahraničí zaujímal stanovisko ke školní výchově.

Podobně i vojenské politice vévodí tyto tři problémy: obava z napadení, z nepokojů a ze ztráty prestiže. První obava vedla k vydržování ohromné armády, což neobyčejně vyčerpávalo hospodářství, a směřovala k odvrácení útočné války vedené současně v Evropě a v Asii. Druhá obava se projevovala v míře, jakou stát nasazoval armádu na udržování klidu a pořádku mezi jednotlivými národy, a konečně jako nástroj vnitřního útlaku. Aby předešla třetí hrozbě, stala se sovětská vojenská moc úhlavním kamenem nároku na globální status supervelmoci, což se vyjadřovalo přehlídkami vojsk rachotícími po Rudém náměstí nebo *maskirovkou*, tradičním jevem v sovětské armádě, spočívající v umění kamufláže či házení písku do očí. Sověti si byli neustále vědomi potřeby předvádět svaly, což vedlo i k nasazování výtvarných umělců, kteří pomáhali navrhovat válečné lodě tak, aby vypadaly co nejmocněji a nejničivěji.

Stejně tak se – na rozdíl od praxe na Západě – vyznačovala činnost bezpečnostních složek zvláštním důrazem na jejich hlubší hodnotu pro stát. Například název KGB,

Výbor pro státní bezpečnost, nevystihuje skutečnost, že tato instituce zahrnovala veškeré otázky vnitřní bezpečnosti, špionáže a kontrašpionáže. Sověti si totiž osvojili pojetí mnohem bližší stavu počátku 19. století, že totiž bezpečnostní orgány jsou vlastně nástrojem udržování veřejného pořádku a podpory státních zájmů. KGB proto měla daleko širší působnost než v případě omezeného pojmu policie – předcházení zločinosti a její trestání.

Je tedy možné dobrat se pochopení ruské a sovětské bezpečnostní politiky, vznikající v průběhu času, vrstvu po vrstvě. Carské dědictví představovalo nejistotu – jak vnitřní, tak zahraniční. Rusko se jako euroasijská země muselo neustále bránit celé škále veřelců. Tyto národy bývaly nejednou pokročilejší, a tak se Rusko muselo spoléhat na početnost svého obyvatelstva a velikost svého území, jako náhražku za vyspělost. Mnohé zkušenosti sovětského vedení tato poučení jen potvrdily. Nepřátelství tzv. kapitalistických zemí mělo za následek, že sovětská podezřívavost k okolnímu světu nabyla bezmála paranoických rozměrů. Avšak jaderná bomba přivodila naprostý zvrat ve vojenském myšlení. Na zničení obrovských armád stačila jen jediná raketa. Jaderní strategové ovšem vyvíjeli teorie o možnosti prvního úderu, při kterém by překvapivý zásah mohl vyřadit veškeré jaderné zbraně protivníka, a tím by se předešlo odvetě, nebo o „salámové taktice“, podle níž agresor postupuje malými kroky, z nichž každý má zdánlivě omezený cíl, a tudíž není pravděpodobné rozpoutání celosvětové války, ale přitom by tyto kroky měly ve svém úhrnu nezvratné důsledky. Přesto však bylo téměř nemožné vážně pomyšlet na normální válku mezi jadernými mocnostmi. To mělo značný význam pro všechny stránky bezpečnostní politiky.

Mezinárodní soupeření, nebo integrace?

Sílící začleňování Sovětského svazu do celosvětového společenství představovalo neméně dramatickou změnu. V roce 1914 udržovalo Rusko diplomatické styky se 47 zeměmi. Za Gorbačovovy éry tento počet dosáhl celkem 140 zemí, spolu se stálým místem v Radě bezpečnosti OSN, členstvím v celé řadě organizací a podpisem bezpočtu smluv. Rozvoj hospodářství se odrážel v dovozu i vývozu. V letech 1965-78 se zahraniční obchod ztrojnásobil. Touto tichou cestou si Sověti mj. osvojili základní pravidla fungování kapitalismu, mezinárodního obchodu a peněžního trhu.

Sovětský svaz se nemohl zcela odloučit od okolního světa, což musela mít bezpečnostní politika na zřeteli. V roce 1973 vyústilo napětí mezi Araby a Izraelem ve válku, a pak v ropné embargo. To mělo pro Sovětský svaz přímé důsledky. Cena ropy na mezinárodních trzích se zmnohonásobila, z čehož mohl Sovětský svaz jako největší světový vývozce ropy, jen těžit. Tehdejší výrazný přírůstek vývozních příjmů velkou měrou přispěl k ustálení nepevné finanční situace Brežněvova Sovětského svazu. Jenže pak ceny ropy prudce klesly z 53 dolarů za barel v roce 1983, na 10-12 dolarů v letech 1985-86, což mělo kritické následky pro pokladnici Kremli, která tak ročně ztrácela 20 miliard rublů. To pak svým dílem přispívalo k nesolventnosti státu, který byl zase nucen omezovat zahraniční pomoc a výdaje na obranu.

Následující dvě linie vedly k novému vymezení zahraniční a bezpečnostní politiky. Jaderné zbraně snížily pravděpodobnost vypuknutí všeobecné války, avšak na druhé straně podněcovaly nepřímou konfrontaci blízkou válce a hospodářské a kulturní soupeření. Washingtonu bylo možno věřit, když hrozil válkou pro umístění sovětských

jaderných raket na Kubě, kdežto sotva pro přítomnost Kubánců v jižní Africe nebo dokonce sovětských vojsk v Československu či Afghánistánu. Bezpečnost země byla zajištěna víc než kdykoli dřív, ale její obránci stáli před mnohem složitějším úkolem – prosazovat její zájmy daleko za základním zajištěním bezpečnosti územních hranic.

Sovětský svaz si nemohl dovolit vyhybat se mezinárodnímu soupeření, kterému se nevhodně říká studená válka. Období tzv. mírového soužití lze charakterizovat jako éru horečného soupeření. Tradiční vazba zahraniční, vojenské a bezpečnostní politiky se ještě upevnila. Vnější bezpečnost, vnitřní pořádek a pověst země v zahraničí nebyly a nejsou oddělitelné. To vysvětluje proč se bezpečnostní politika týkala tolika dalších otázek, a proč hrála klíčovou roli při zavádění všech reforem – při pokusech konzervativců zablokovat ji, radikálů uspíšit ji, a konečně i při zhroucení Sovětského svazu.

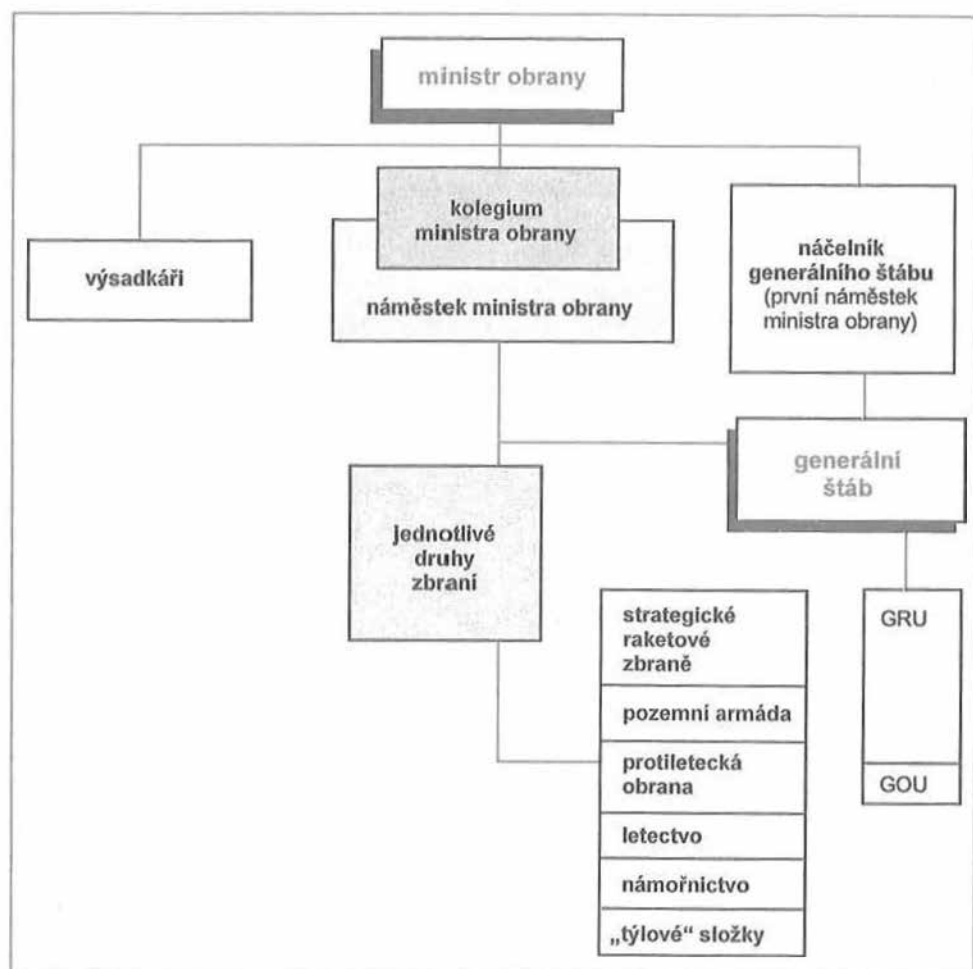
Ovládání armády

Mnoho pozorovatelů vnímalo Sovětský svaz jako zmilitarizovaný stát, ovládaný vojenskými zájmy, potřebami a příkazy válečné politiky. Byl-li Sovětský svaz velmocí, stalo se tak v prvé řadě zásluhou vojenské moci a přidruženého těžkého, zbrojního průmyslu. Díky výdajům na obranu, dosahujícím 15 % hrubého domácího produktu (přibližně dvojnásobný údaj ve srovnání se Spojenými státy), Sovětský svaz disponoval největší stálou armádou světa, čítající přibližně pět milionů mužů. A jako by to nestačilo, toto vojsko představovalo pouhou základní kostru celé vojenské mašinerie Sovětského svazu.

Smyslem všeobecné branné povinnosti, vztahující se na všechny mladé muže, bylo vytvoření rozsáhlé armády záložníků o síle asi 55 milionů mužů, které by bylo možno v případě války povolát do služby. Vojáci základní služby jsou samozřejmě horšími střelci než vojáci z povolání, a tak byli vyzbrojeni levnými, ale spolehlivými samopaly typu Kalašnikov. Podle sovětských zásad měly vysoké počty představovat nejlepší náhražku kvality.

Armáda v mnoha ohledech ztělesňovala celý sovětský systém v malém: byla tu přísně hierarchická posloupnost velení, vyznačovala se směsí tuhé disciplíny a korupce. Zatímco v rámci celého státu představovalo hrstku mocných politbyro, přičemž sekretariát ústředního výboru tento orgán informoval a vykonával jeho rozhodnutí, kolegium ministra obrany sdružovalo přibližně patnáct nejvyšších vojenských představitelů a funkci sekretariátu plnil generální štáb (viz obr.).

Tomuto kolegiu, které se rovněž nazývalo Hlavní vojenská rada Sovětského svazu, předsedal ministr obrany. Skládalo se z představitele generálního tajemníka a náměstků ministra obrany, kteří byli pověřeni celou řadou funkcí, od Spojeného velení Varšavského paktu, přes velení námořnictvu, až po řízení týlu a zásobování. Za války se měl tento orgán nahradit poněkud menším Nejvyšším velením (Stavka verchovnogo glavnokomandovanija – SVGK). Pokud jde o generální štáb, jeho úkolem bylo zbavit strategů – velitele se strategickými schopnostmi a odpovědností za řízení válečné kampaně – každodenní tíhy vedení moderní války. V praxi to byla mimořádně mocná a významná organizace, v níž sloužilo mnoho nejschopnějších vysokých sovětských důstojníků, a která měla na starosti rovněž sběr a rozbor špiónážních údajů a vypracování rezervních plánů. Náčelník generálního štábu, který byl automaticky prvním náměstkem ministra obrany, byl vlastně druhým člověkem po ministrově. Jeho

Obr.: Nejvyšší vojenské velení

hlavní odbor, rozvědka (Glavnoje razvedyvatel'noje upravlenie – GRU), představoval ohromnou špionážní a protišpionážní agenturu. Se svými asi 5000 zaměstnanci štábu, řídicími agenty a 100 000 důstojníky ve vedení armády zaznamenal řadu úspěchů. Agent GRU Richard Sorge odhalil nejen nacistické plány přípravy na přepadení Sovětského svazu, nýbrž také japonské přípravy na útok na Pearl Harbor. Prostřednictvím GRU náčelník štábu také řídil 30 000 příslušníků oddílů *Specnaz* (zvláštního určení), komanda skládajícího se z dobrovolnických jednotek, obdoby britských SAS a amerických Special Forces.

Zatímco GRU byl v mnoha ohledech soupeřem KGB, hlavní operační odbor generálního štábu GOU (Glavnoje operativnoje upravlenie) neměl skutečný protějšek. Toto vojenské plánovací ústředí bylo v 80. letech jádrem mnoha operací a diskusí o vojenské politice. V době invaze do Afghánistánu šéfoval GOU vynikající strateg genplk. Valentin Varennikov, náměstek náčelníka generálního štábu. To on napláno-

val úplné ovládnutí Afghánistánu v roce 1979. Později, od roku 1985, byl nejvyšším velitelem v této válce, až do stažení jednotek v roce 1989. Této roku se stal nejvyšším velitelem pozemní armády a v této funkci zůstal až do své účasti v srpnovém puči roku 1991.

Struktura sovětské armády měla hierarchický charakter a byla organizována podle druhů zbraní a zeměpisných oblastí. Těmito druhy byly strategické raketové zbraně, pozemní armáda, protiletectvá obrana, letectvo, námořnictvo a různé „týlové“ složky, například civilní obrana a stavební jednotky. Kromě toho tvořilo zvláštní, samostatnou složku, podřízenou přímo ministerstvu vnitra, osm výsadkových divizí letectva. Územní struktura Sovětského svazu se dělila na šestnáct vojenských okruhů (vojennyj okrug – VO). Některé měly politickou prestiž (jmenovitě moskevský VO), další vojenskou váhu (např. běloruský VO obsahoval dvakrát tolik divizí než severokavkazský VO) a role ostatních v průběhu času rostla či klesala. Třeba válka v Afghánistánu vynesla turkestánský a středoasijský VO z podřadného postavení do důležitých výšin, přičemž jejich velitelé se později dostali do čela strategických raketových zbraní, Varšavské smlouvy a v případě maršála Jazova dokonce ministerstva obrany. Analogickou roli s VO hrály čtyři velení námořní flotily, zatímco sovětské kontingenty za hranicemi země byly sdruženy do skupin: skupina sovětských vojsk v Německu, severní Polsko, střední (Československo) a jižní (Maďarsko). Všechno to byly do jisté míry obranné struktury pro dobu míru. Pro válku měli Sověti nachystáno zřízení velitelských struktur, které by sjednocovaly pozemní, námořní a letecké síly do územních „dějišť vojenské činnosti“ (těatr voennykh dejstvij – TVD). Můžeme tedy shrnout, že sovětská armáda byla zorganizována tak, aby mohla teoreticky vést jakoukoli válku, čelit útoku z jakéhokoli směru a odrazit jakékoli ohrožení.

Skutečný život však samozřejmě není tak jednoduchý, a už vůbec ne v Rusku. Přehlídky na Rudém náměstí 7. listopadu, na každé výročí revoluce, které udávaly tón západním hodnocením, prováděly vybrané přehlídkové jednotky, které se po celé měsíce připravovaly jen pro tento účel. Stejně tak platí, že panikařská západní hodnocení a mnohmluvná americká propaganda nezřídka představovala jen volání po větších výdajích na obranu. Tak například periodikum amerického ministerstva obrany „Sovětská vojenská moc“ se v tomto směru vyznamenávalo natolik, že publicista Tom Gervasi napsal svou vlastní parodistickou verzi „Sovětská vojenská moc, s poznámkami a opravami“ (Londýn, Sidgwick and Jackson 1988).

Tato vojenská mašinerie měla daleko do dokonalosti a trpěla mnohými neduhy celého sovětského systému. Iniciativa se potlačovala, neboť ústřední velení, původně považované za nezbytný prostředek ke koordinování operací na všech odlehlých bojištích, se stalo samoučelem. V rychle se měnících podmínkách pozemních a leteckých bitev konce 20. století se to ale jevilo jako obzvláštní anachronismus.

Kupříkladu v Afghánistánu se vojáci vycvičení pro boj ve velkých formacích, podle pečlivě připravených a nastudovaných bojových plánů, ocitali v operacích omezeného rozsahu, kdy bývali odříznuti od nadřízených důstojníků, neměli možnost opřít se o dělostřeleckou palbu a letadla. Dokud nebyly zavedeny nové výcvikové postupy, měli jistou šanci bojovat s povstalci jako rovný s rovným pouze elitní jednotky – výsadkáři a oddíly Specnazu.

Podle různých odhadů padlo za prvních deset let afghánské války asi 15 000 vojáků, zatímco podle oficiální statistiky zemřelo v téže době v Sovětském svazu 62 700 vojáků, z nich 75-80 % následkem šikanování.

Přesto všechno nelze říci, že by armáda ovládala stát. Strana si ale takového nebezpečí byla dobře vědoma, díky poučení z ruských dějin (např. nezdařený Kornilovův puč v roce 1917 a povstání děkabristů v roce 1825) a Marxovu varování před bonapartismem, kdy je revoluční moc vyhozena ze sedla vojenskou diktaturou. A tak bylo vytvořeno celé spektrum orgánů politické kontroly, z nichž nejdůležitější byly Hlavní politická správa Sovětské armády (Glavnoje političeskoje upravlenie – GlavPU) a třetí oddělení KGB. GlavPU měla plnit dva hlavní úkoly: vštěpovat sovětským vojákům marxismus-leninismus a udržovat vedoucí úlohu strany v armádě. Přes ohromné zástupy politických důstojníků, počítaje v to *zampolity*, zástupce pro věci politické působící u každé jednotky až do velikosti roty, z pramenů vyplývá, že ani jednoho z těchto cílů se nepodařilo bezezbytku dosáhnout. Političtí komisaři ze sklonku sovětské éry se přamálo podobali nenáviděným fanatikům ze západních románů o studené válce. Spíše svým velitelům a jednotkám poskytovali všemožné služby. Byli to jacísi polní kuráti, pracovali jako personální vedoucí a věnovali péči zapomenutým a zoufalým vojákům základní služby a opilým přepracovaným důstojníkům. Velký díl času věnovali každodennímu fungování jednotky a vojáky s nedostatečnými znalostmi vyučovali ruštinu. Jejich svěřenci hodiny politické výchovy celkem vítali jako vytoužený oddech, při kterém mohli dřímat a odpočívat před další dávkou tuhého výcviku a služeb.

Třetí oddělení KGB ve vojenských jednotkách udržovalo tajná zvláštní oddělení (*osobyje otděly*) agentů. *Osobisté* pochopitelně neměli důvěru vojáků z povolání, nicméně je těžké spravedlivě posoudit jejich skutečný význam. Jen jednou se mohli dostat opravdu do popředí, při bezprostředních přípravách srpnového puče v roce 1991, jenže tehdy již v KGB vládl naprostý chaos, a tak veškerá varování zvláštních oddělení přišla vniveč.

Armádě nepříslušelo ani veto, ani rozhodující hlas při rovnosti hlasů. V Radě obrany měli vojáci zaručeno jen jedno křeslo. Přes svou snahu nemohli civilnímu vedení překazit podpis smlouvy o omezení strategických zbraní SALT I a zahájení rozhovorů o omezení strategických útočných zbraní SALT II. Nemohli zabránit tomu, aby byla spřáteleným státům na Středním východě dodávána bojová technika poslední generace, třebaže bylo jasné, že tak vzniká nebezpečí jejího prozkoumání Izraelem, a tudíž i Američany. Armáda nebyla s to získat politické spojence, bylo jasné, že zůstane nástrojem, nikoli pánem.

Vojenskoprůmyslový komplex, nebo Rudá Sparta?

Traduje se názor, že Sovětský svaz neměl vojenskoprůmyslový komplex, nýbrž jím byl. Jinými slovy – aliance průmyslové sféry, která zásobovala armádu, a jejích spojenců z ozbrojených sil představovala zároveň mocnou a sjednocenou politickou nátlakovou skupinu. Lze snadno ukázat, jak se k tomuto závěru dospělo. Obranný sektor ovládal sovětské hospodářství. Na vojenské výdaje připadalo asi 15 % hrubého domácího produktu, zatímco obranný průmysl si nejen přisvojoval přírodní zdroje a nejlepší odborníky z ostatních odvětví hospodářství (díky přednosti při udělování státních zakázek a možnosti nabízet o 20-25 % vyšší mzdy), nýbrž ovládal mnohé civilní

sektory průmyslové výroby. Přímou ve zbrojní výrobě pracovalo šest milionů osob, přičemž na těchto odvětvích záviselo dalších 40 milionů pracovních míst.

Nicméně ve sborníku „Vládnoucí vrstva a politická moc v Sovětském svazu“ (Aldershot 1988) Julian Cooper zpochybil představu monolitní jednoty. Byla tu kontrola shora, vykonávaná Radou bezpečnosti a Gosplanem (Státní plánovací komise). Přesto však do sféry vlivu Státní komise rady ministrů SSSR pro vojenskoprůmyslové otázky (Vojennopromyšlennaja komissija – VPK) spadalo celých devět ministerstev s převážně vojenskou funkcí, počínaje v to eufemisticky nazvaná ministerstva středního a všeobecného strojírenství, kde se vyráběly jaderné hlavice a balistické střely.

Je tedy celkem zřejmé, že zdánlivě reglementovaný a přísně hierarchicky ovládaný stát se řídil vzájemnou hrou celého rejstříku různých skupin a mocenských bloků. A představa, že se armáda jakožto zvláštní, autonomní celek separovala od aktivní politiky, existovala spíše ve spisech západních politologů než ve skutečnosti.

Ve většině západních systémů panuje jasný rozdíl mezi ministrem obrany, ministerstvem obrany a armádou. Ministr je politik odpovědný voličům a má přijímat politická rozhodnutí. Ministerstvo je orgán státní správy, zaměstnává vojáky i civilisty a má na starost správu armády v souladu s ministrovými rozhodnutími. Vojáci mají bojovat a umírat za svou vlast a být poslušni služební hierarchie, která je až po svůj úplný vrchol vnitřní záležitostí armády. Jenže v sovětském systému jsou vojáky vlastně všichni. Poměr generálů k ministerstvu a dále k ministrovi byl tudíž mnohem jednodušší, přičemž systém kontroly moci, existující na Západě, tu prostě nebyl.

Armáda, odvětví zbrojního průmyslu i KGB, ti všichni mohli klidně pěstovat běžný sovětský obyčej vytvářet monopol na odborné znalosti či moc, což se pak dalo využít pro politický zisk. A tak se často stávalo, že se třeba sovětských vojenství odborníci snažili při jednáních o odzbrojení svým západním kolegům zabráňovat ve volném rozhovoru s civilními příslušníky sovětské delegace ze strachu, že by se mohli dovědět příliš mnoho o tom, co má samotná armáda v úmyslu! Ani to však určitě neznamenalou skutečnou nadvládu.

Samuel Finer definoval tři pilíře vojenské mašinerie: organizaci, symbolické postavení a monopol na zbraně. V Sovětském svazu měla v mnoha ohledech rovnocennou organizací strana, a třebaže armáda požívala před Afghánistánem nepochybné prestiže, absolutní monopol na zbraně neměla. Armáda představovala administrativní nástroj strany, nikoli oddělený a soupeřící orgán. Důstojníci tedy nebyly ničím jiným než byrokraty a straníky v uniformě, kteří – jako příslušníci všech velkých úřadů, od KGB až po ministerstvo zdravotnictví – drželi při sobě. Armáda byla nezdědka rozdrápaná vnitřními rozpory v důsledku rivalit jednotlivých složek a názorových skupin, které se ucházely o spojení v jejím rámci i mimo něj. Například koncem 70. let vyvolaly zkušenosti z války na Středním východě úvahy o tom, zda je v éře řízených střel tank ještě vůbec životaschopný. Velení pěchoty a helikoptér usilovalo o zvýšení peněz na úkor tanků, a tankisté zase chtěli lepší tanky se silnějším pancířem. Pancéřová skupina nakonec zvítězila, ale teprve až si obě strany opatřily spojení ve zbrojním průmyslu, kde se názory polarizovaly obdobně.

Pod stejným zorným úhlem musíme sledovat roli armády ve společnosti. Ta byla diktována stranickým vedením. Vojáci se zúčastňovali sklizní (v roce 1983 se jich této činnosti věnovalo přes milion), pečovali o vlastní drůbežárny, stavěli silnice, a když

selhaly ostatní prostředky, potlačovali nepokoje. To byla práce, kterou si důstojníci ve své většině nepředstavovali, když vstupovali do armády. Odráží však rozsah, v jakém byla armáda začleněna do celkové struktury státu, mnohem hlouběji než ve většině západních zemí. V ruské a sovětské tradici byla hranice mezi civilní a vojenskou sférou vždy nezřetelná.

Sovětský svaz se tedy vyznačoval ani ne tak zmilitarizovanou společností, jako spíše zespolečenštěnou armádou. Příliš platné nejsou ani západní pojmy, jako třeba policejní stát, protože z něj vyplývá, že by bezpečnostní aparát měl ovládnout společnost. Naproti tomu v Sovětském svazu panovali příslušníci ohromné, pevně zakořeněné byrokratické vrstvy, se společnými rámcovými cíli – pohodlím, stabilitou, přetrváním a expanzí. V jejím rámci se spojovaly, křížily, spolupracovaly a vzájemně působily všechny možné zájmové skupiny. Byl to vlastně systém elity, jejíž diskuse probíhaly skryty před zraky veřejnosti. Někdy byl jazyk této elity zakódován ve zdánlivě nezáživných článcích v tisku, jindy debaty probíhaly prostě soukromou cestou, při pitkách na dačách nebo za zavřenými dveřmi zasedání politbyra. Až do 80. let, a vlastně ještě v éře perestrojky, se tato vládnoucí vrstva vyznačovala společnou touhou prezentovat se vnějšmu světu a sovětskému lidu jako jednotná fronta se společnými zájmy a zásadami. Jakmile sovětská vládnoucí vrstva, a zejména široké spektrum bezpečnostních orgánů této soudržnosti pozbyly, osud Sovětského svazu byl zpečetěn.

Od studené války ke „společnému domu“

Na počátku Brežněvovy éry se mohlo díky spojení ekonomické reformy a vysokých vývozních cen sovětského plynu a ropy získat určité bohatství, z kterého mohly těžit všechny vrstvy společnosti. Armádní špičky měly své tanky a raketové střely, vládnoucí stranická vrstva své limuzíny a dači, lid byl uplácen slibem, že životní podmínky se budou, ne-li rychle, tedy nezvratně, zlepšovat. Jenže v polovině 70. let se tato malá úmluva mezi státem a lidem začala bortit a s prudkým poklesem cen ropy se zastavil růst sovětského hospodářství. Nebylo dosaženo ani jednoho hlavního cíle pětiletky, končí v r. 1975.

Z toho vyplývala zvláštní pozornost, která byla zakrátko věnována pojmu konverze, procesu přeměrování výdajů na obranu a obranný průmysl pro civilní využití. Snížení výdajů na zbrojení mělo smysl v rámci celkové obnovy sovětského režimu, jenže Gorbačovův program se při jeho zvolení o vojenských úsporách výslovně nezmiňoval. Měnil stará pravidla vojensko-politických vztahů, neboť úplně odsouval vojenskou stránku věci, třebaže samo nejvyšší vedení revidovalo svou koncepci války. Základním tvrzením nového politického myšlení bylo, že válce – a jmenovitě jaderné válce – se má přejít politickými, nikoli vojenskými prostředky. Z toho logicky vyplývalo, že politické faktory mají mít vždy přednost, i kdyby se zdálo, že z nich může vzejít vojenská zranitelnost, a dokonce i kdyby měly narazit na představy vojáků o jejich roli, právech a místu ve společnosti. Zkrátka nebylo už nutné opírat se tolik o vojenskou bezpečnost, protože dobré zahraniční vztahy měly zajistit, že k velkým zahraničním válkám vůbec nedojde. Je proto význačným rysem této epochy, jak se Gorbačovovy vztahy s armádou – vždy spíše korektní než srdečné – začaly ochlazovat.

Ideje nového politického myšlení byly do značné míry běžnými tématy západní teorie mezinárodních vztahů – vzájemná závislost, globální přístup a postindustriální svět.

Jinými slovy, spočívaly na silícím vědomí, že pojem třídně rozděleného světa nejen nepomáhá, nýbrž je přímo nebezpečný. Mír nemá být pouhou absencí války, nýbrž stavem vzájemných výhod a spolupráce. Podobnost sovětské a západní teorie nebyla nijak překvapivá. Jak již bylo uvedeno, přes všechny své utopické a propagandistické výlevy se Sovětský svaz v mnoha ohledech choval jako kterýkoli jiný stát – byl neoddělitelně začleněn do celosvětového hospodářského systému, byl členem řady mezinárodních organizací a byly mu vlastní zájmy a problémy vyskytující se u každé velké mocnosti. Kromě toho pocházeli vědci a politologové, kteří tuto debatu vedli z prostředí, které se stále víc podobalo západním institucím. Tyto diskuse měly zvláštní sovětskou příchuť. Odrážely konkrétní problémy, neduhy a postavení Sovětského svazu. Gorbačov například potřeboval provést kvadraturu eurasijského kruhu a vypořádat se s postavením Sovětského svazu jako evropské říše i asijské kontinentální mocnosti. Patrná byla také jedna zvláštní souvislost – vše se odehrávalo uprostřed hospodářské krize a politického přechodu. Ústředním tématem proto byla potřeba navrátit režimu legitimitu, což v prvé řadě znamenalo dostat do obchodů jídlo a zboží za ceny, které si mohli sovětsští občané dovolit. Nakonec se dospělo k poznání, že největší ohrožení sovětské státní bezpečnosti netkví v raketových základnách v Dakotě či podél hranic s Čínou, nýbrž ve frontách na potraviny v Minsku a v prázdných ledničkách v Kyjevě.

Zatímco dříve Sovětský svaz zastával postoj, že musí udržovat armádu schopnou odvrátit či porazit každý útok na celosvětovém kolbišti, díky novým regionálním dohodám bylo možno redukovat armádu na nezbytné minimum, které postačovalo, aby bylo každé vojenské ohrožení nevýhodné. Cílem už nebylo vyhrát válku, ale učinit ji natolik nákladnou, aby ji nikdo nezahájil.

Rozumná dostatečnost verzus neútočná obrana

Patrně právě politika „rozumné dostatečnosti“ rozbila spojenectví Gorbačovových reformátorů s armádou. Zatímco omezení zbrojních výdajů prostě znamenalo vystačit s méně zbraněmi nebo s mírně odlišnou strukturou armády, tento posun v základní vojenské doktríně měl pro sovětskou armádu dalekosáhlé důsledky a vyžadoval zcela novou formulaci její struktury a role. Armáda zpočátku tuto vojenskou perestrojku podporovala. Koncem 70. let a počátkem 80. let **vojenské vedení** samo od základu **přehodnotilo svůj tradiční přístup k válce** a dospělo ke dvěma závažným závěrům.

Za první, jaderná válka se nedá vyhrát. Tohle samozřejmě tvrdil i Gorbačov, ale byly tu i rozdíly: vojáci si nemysleli, že v budoucnosti bude válka vůbec nepravděpodobná, nýbrž že bude omezena na konvenční, nejaderný konflikt.

Za druhé – nově vznikající technika (špičkové počítače, přístroje pro dálkový průzkum, „chytré“ řízené střely atd.) válku zrevolucionizuje, takže pouhá početní velikost armád bude mnohem méně důležitá než jejich kvalita, výcvik a rychlost, s jakou bude možno je mobilizovat, přesunovat a soustřeďovat na bojišti.

Vlivný a prozíravý maršál Ogarkov, náčelník generálního štábu v letech 1977-1984, v knihách *Vždy připraven bránit vlast* (Vojenizdat, Moskva 1982) a *Dějiny nás učí bdělosti* (Vojenizdat, Moskva 1985) objasnil svůj názor, že bezpečnost SSSR se má více opírat o dynamické a moderní hospodářství, čímž vyjádřil celkovou podporu principům perestrojky. Zároveň však pro armádu vyžadoval více prostředků, aby mohla rozvíjet

a kupovat nové, technicky vyspělejší zbraně. Ogarkovova linie, která se v roce 1985 stala oficiální doktrínou ministerstva obrany, byla charakterizována nejen prioritou věnovanou modernizaci, nýbrž také novému zájmu o to, jak ve věku vyspělé techniky vyhrát konvenční válku.

Podle názoru armády spočívala odpověď ve velké bitvě: v ideálním případě měla sovětská armáda, umístěná poblíž protivníka, vyrazit jako první, přičemž úder by byl veden daleko za nepřátelské linie, aby byla otřesena morálka a organizace soupeře, anebo se mělo na útok druhé strany odpovědět okamžitou odvetnou ofenzivou. Jinými slovy, válka se měla vést na nepřátelském území, aby se protivník neodvážil nasadit proti sovětským silám jaderné zbraně, a aby si Sověti neustále udržovali iniciativu.

Gorbačev nabízel dlouhodobý technický pokrok, který armáda požadovala, ale jeho politika byla založena na odvrácení válek, nikoli na vítězství v nich. Také se opírala o získání podpory, obchodní výměny a pomoci ze Západu a pro tento účel byl ochoten stáhnout svá vojska od hranic NATO a omezit schopnost SSSR bleskově udeřit. Váhu své moci místo toho položil na pojem neútočné obrany, na organizaci armády tak, aby byla s to ubránit Sovětský svaz, přičemž nikdo nemyslel, že je schopna zahájit ofenzivu. To znamenalo vyvíjet defenzivnější zbraně (například protitankové střely namísto tanků), vymýšlet obrannou strategii a vytvářet defenzivní armádní strukturu. Před armádou tak vyvstal zásadní problém: vytvořila strategii, která měla podle jejího názoru zajistit vítězství ve válce, jež byla založena na ofenzivních sborech, jako byly tankové armády a výsadkáři. Začlenila je do svých základních teoretických pouček a vybavila je náležitou výbroží a výstrojí. Ale také napomohla volbě generálního tajemníka, jehož politická strategie tuto vojenskou strategii vylučovala.

Armáda se proto rozhodla, že bude proti těmto nevídaným a podle jejího názoru nebezpečným nápadům bojovat nebo je alespoň mařit. Vojenské velení si nemohlo dovolit klást otevřený odpor. Ve straně byla dostud hodně rozšířena obava i z nejmenších známek bonapartismu, vojenského převratu v revolučním režimu, a to poskytlo Gorbačovovi příležitost se vojenského velení zbavit. Ale na druhé straně ani Gorbačov nemohl zacházet příliš daleko. Především pro něj bylo vlastně velmi obtížné zjistit, kdy a jak armáda sabotuje jeho politickou linii. Ale i tak armádní velení potřeboval. S pouze těsnou většinou ve stranickém vedení si nemohl dovolit otevřeně si znepřátelit mocný politický blok. Nemohl přece vyhodit celou Stavku. Od tohoto okamžiku až po srpnový puč v roce 1991 (a vlastně i po něm) byli reformátoři a konzervativci aktéry v podstatě skrytého boje o novou formulaci vojenské doktríny.

Další pohroma: konverze vojenského průmyslu

Za situace, kdy bylo sovětské hospodářství do značné míry ovládáno obranným průmyslem, bylo jeho zcivilnění prioritou reformátorů od samého počátku. Bohužel se ale ukázalo, že *konverze* nepředstavuje očekávanou spásu. Ze zkušeností Německa, Itálie a Japonska po druhé světové válce vyplývá, že to nejlepší, co se může válečnému hospodářství přihodit, je, když je rozbito napadř. Takto lze zahájit rekonstrukci z ničeho, s nejmodernější technikou a technologií. Je ironií, že konverze – vybavení novými nástroji a rekvalifikace – je mnohem obtížnější a nákladnější. Často se cituje údaj, že na každý rubl či dolar ušetřený konverzí je zapotřebí v průběhu tohoto procesu vynaložit dva. Z dlouhodobé perspektivy mohou mít i tyto investice smysl, ale jen tehdy,

jsou-li k dispozici zdroje na jejich vhodné financování. Pokoušet se o tento krok, nebyl-li po ruce počáteční kapitál, odsuzovalo *konversiji* k politické i hospodářské katastrofě.

K tomu všemu se s omezením vojenských výdajů pojilo omezování zbrojních zakázek. V lednu 1989 oznámilo vedení státu plány na rozsáhlou redukci ozbrojených sil a vojenských výdajů SSSR. Do konce roku 1990 se měla armáda zmenšit o 12 % a zbrojní výdaje o 14 %. Obzvláště postiženo bylo zásobování zbraněmi, které pokleslo téměř o 20 %. A na konec postupná liberalizace tvorby cen znamenala, že dodavatelé začali podnikům obranného průmyslu zvyšovat ceny surovin a součástek. Přitom se odvětví obranného průmyslu nemohla volně rozvíjet třeba vývozem nebo propouštěním dělníků nebo reinvesticemi. A tak reformátoři, kteří hlásali decentralizaci řízení, se co nejvíc snažili podržet si pevnou vládu nad ním, čímž skutečnou iniciativu dusili. Centrální plánování se mělo čile k světu.

Skutečné přeměňování průmyslového odvětví představuje dlouhodobý proces, vyžadující čas a peníze, průzkum a rozvoj nových trhů, výrobu a nákup nového zařízení a přeškolení pracovních sil na nové metody práce. Nic z toho Moskva neposkytla.

V kapitalistickém hospodářském systému by to vedlo k bankrotu a nezaměstnanosti, jenže Gorbačov by takové zničení vojenskoprůmyslového komplexu sotva přežil, a proto musel nastoupit stát, aby churavějící podniky podaroval subvencemi. Konverze tedy státu peníze vůbec neušetřila, naopak se více podražovala, jen aby se předešlo jejím ekonomickým důsledkům. V důsledku toho se z *konversije* stala i politická katastrofa.

Zatímco urychlená konverze byla reakcí na nezdařené Gorbačovovy iniciativy v jiných hospodářských otázkách, jako bylo rozvíjení družstevní výroby, samofinancování, radikalizace jeho koncepce ozbrojených sil a mezinárodních vztahů byla reakcí na *tormoženje*, působení lidského brzdícího mechanismu. S výjimkou úporného přehodnocování úlohy strany v posledních letech perestrojky, probíhala patrně nejostřejší a nejotevřenější diskuze éry glasnosti na téma budoucnosti armády a vojenské doktríny.

Nejvyšší velení bylo od roku 1987 ochotno smířit se s frazeologií neúčinné obrany, nicméně to nevedlo k hlubším změnám smýšlení vojenských špiček. Koneckonců Sověti o své vojenské doktríně vždycky říkali, že je defenzivní. O ohromných tankových a výsadkových sborech SSSR se tvrdilo, že neodrážejí nic jiného než odhodlání svádět boj v útočné obraně. Jinak řečeno, nemělo se ustupovat na sovětské území jako za druhé světové války, kdy byl západ země úplně zpusťován, nýbrž jakýkoli útok měl narazit na drtvivý protiúder.

Společenství nezávislých států aneb Nová identita

Pro nejednoho pozorovatele představoval zánik SSSR a návrat Ruska do celosvětového společenství počátek čehosi nového. Znamenal konec kasárenského socialismu Sovětského svazu, imperialismu pod zástěrkou proletářského internacionalismu. Jenže nové Rusko nemůže přestírat, že od svých sovětských rodičů nezdědilo nic, stejně jako se nedá tvrdit, že Sovětský svaz nebyl ovlivněn carským režimem. Obzvláště nápadná je kontinuita zahraniční a bezpečnostní politiky. Období let 1991-93 se vyznačovalo tápáním, pokusy a omyly, pomalým formováním nového politického systému. Vytvo-

ření Společenství nezávislých států zmařilo Gorbačovovy naděje na zachování SSSR, takže pozornost bylo nutno přesunout na ruskou politiku. Diskuze o vojenské roli a ozbrojených silách Ruska zachytila dva základní rysy tohoto období. Především bylo hodně poznamenáno starým sovětským myšlením a bylo blokováno politickým patem, který vznikl mezi Borisem Jelcinem a parlamentem, než se prezident odhodlal k dramatickému a neústavnímu kroku – jeho rozpuštění – a než v září a říjnu 1993 na podporu svých příkazů vyslal vojenské jednotky. Aby to mohl provést, musel si Jelcin být jist podporou mocenských ministerstev (obrana, vnitra a nástupce KGB – Bezpečnost). Vztah hlavy ruského státu k policii, vojákům, měl opět životně důležitý význam pro jeho vnitřní politiku. Stejně také bylo nanejvýš nutné, aby se jeho bezpečnostní politika formulovala v prvé řadě na základě potřeby této aliance.

SNS vlastně vytvořil Jelcin, aby zmařil Gorbačovův návrat na výsluní. Naplánoval je jako mezinárodní strukturu, dost silnou na pacifikování sousedů Ruska, ale zároveň dostatečně slabou, aby je on sám mohl používat, nebo naopak vůbec nedbat, podle vlastního uvážení. Jakožto vojenská struktura bylo SNS sotva víc než pouhá správa vojenských zařízení někdejšího Sovětského svazu. Podle maršála Jevgenije Šapošnikova by mělo být levnější a efektivnější podržet si společné ozbrojené síly v rámci SNS, než nechat si či přimět každou republiku, aby si vybudovala své vlastní. Jednotlivé armády republik by se měly omezovat na malé, lehce ozbrojené jednotky, národní gardy, plnící hlavně bezpečnostní a ceremoniální úkoly. Je celkem zřejmé, proč Šapošnikov a ruská vláda chtěli zachovat jednotnou armádu. Každou takovou společnou vojenskou strukturu by nevyhnutelně ovládali Rusové, pokud by se skládala ze starého (v podstatě ruského) ministerstva obrany, a pokud by jí velel důstojnický sbor sestávající z 80 % z Rusů. Tohle bylo jasné i všem ostatním, a tak se Ukrajina, Ázerbájdžán a Moldavsko od samého počátku netajily úmyslem zřídit vlastní, republikové armády. Jedině středoasijské státy podpořily ruskou koncepci, neboť nebyly ochotny hradit náklady vyplývající z vytvoření vlastních armád.

Uloha velení SNS se pak neustále zmenšovala nakonec představovalo pouhý dočasný orgán dohlížející na likvidaci a odvoz jaderných zbraní. Nová bezpečnostní smlouva podepsaná v Taškentu v květnu 1992 v podstatě znamenala, že každá země půjde vlastní cestou. Na dalším, červencovém setkání v Taškentu uzavřeli představitelé SNS dohodu o udržování míru v SNS, přitom už v květnu Rusko zřídilo vlastní ministerstvo obrany. To nebyl jen evidentní krok k oddělení armády Ruska od SNS, od tohoto okamžiku narážely pokusy propůjčit SNS důvěryhodnou roli na názorové neshody mezi Šapošnikovem a ruským ministerstvem obrany. Například v květnu 1993 vetovalo jeho plány na zřízení mezinárodních jednotek. Nakonec bylo v červnu 1993 zrušeno společné vojenské velení a nahrazeno radou ministrů armád členských států.

Znovuzrození ruské armády

Omezení rozlohy téměř na úroveň 17. století, dělení bývalých sovětských ozbrojených sil a nejistý osud jednotek nyní pro ruskou kontrolou nejen ve střední a východní Evropě, nýbrž také v nových nezávislých státech od Moldavska po Tádžikistán, to vše stavělo generální štáb před nové problémy. Ovšem za situace, kdy tu nebylo jasné politické vedení a nejedna změna pouze odrážela procesy započaté už na sklonku sovětské éry. Výsledkem byl spíš postupný úpadek než dalekosáhlá změna.

Nejlépeším příkladem bylo, jak ruská armáda začala upouštět, třebaže pomalu, od systému všeobecné branné povinnosti při naplňování stavu jednotek. Až na největší konzervativce si celé velení armády začalo uvědomovat, že starý model s důstojnickým sborem složeným z vojáků z povolání či absolventů vojenských kateder, spolu s masou vojáků základní vojenské služby (ti tvořili dvě třetiny) není životaschopný. Také nebyl únosný z hospodářských příčin, protože ministerstvo obrany teď muselo při nákupu potravin, uniforem a zbraní pro svých pět milionů mužů vycházet z tržních cen.

Nemělo to smysl už ani z vojenského hlediska: nová generace zbraňových systémů se stále víc vymykala schopnostem vojáků naučit se s nimi zacházet během krátkého období základní služby a nová taktika zdůrazňující iniciativu a všestrannost vytěšňovala staré spoléhání se na hromadný útok. Především však už armáda nebyla politicky únosná, když tolik mladých lidí prostě odmítalo sloužit. Ti kdo tak učinili, neměli často žádnou motivaci, bývali nacionalisticky naladěni (panovala obava, že armáda vlastně cvičí příští generaci partyzánů, se kterými se později utká), nebo pocházeli ze středoasijských republik a ani neovládali ruštinu, oficiální dorozumívací jazyk v armádě, takže Rusové na ně v Moskvě shlíželi s podezřením.

V roce 1990 byl zaveden nový systém náboru na dobu určitou, jako první krok ke změně poměru mezi vojáky z povolání a vojáky povinné, základní služby, přičemž těm, kdo byli ochotni dát se zverbovat, byla nabídnuta vyšší mzda. Nepadla ještě ani zmínka o vytvoření plně profesionální armády jako v USA či Velké Británii, nicméně to znamenalo, že armádní velení se pokouší získat víc dobrovolníků, jimž by svěřovalo stěžejní služby, jako třeba u strategických raketových zbraní a u bezpečnostních jednotek.

V roce 1990 byla nová sovětská vojenská doktrína světu prezentována jako důkaz Gorbačovova usilování o neúčinnou obranu a rozumnou dostatečnost. Když však v roce 1992 ruské ministerstvo obrany představilo vlastní vojenskou doktrínu, byl to mnohem militantnější projekt. Těžiště se soustředilo na pět hlavních bodů:

1. Společenství nezávislých států se má zachovat jako vojenské společenství, přičemž ruské bezpečnostní zájmy v něm mají mít primát (to by vlastně ze SNS učinilo organizaci vojenských satelitů po vzoru staré Varšavské smlouvy).
2. Ohrožení může vzejít ze všech směrů, což vyžaduje, aby Rusko mělo k dispozici velké mobilní ozbrojené síly, umístěné vně vlastního území.
3. Za jistých podmínek bude možno uplatňovat strategii prvního jaderného úderu (třebaže to patřilo spíše do říše propagandy, Sověti vždy takové řešení vylučovali).
4. Armáda má nejen právo, nýbrž i povinnost chránit Rusy žijící v zahraničí.
5. V důsledku uvedených činitelů a částečně vinou nestabilního stavu v Rusku se novým předmětem zájmu stávají konflikty menší intenzity – policejní zákroky, omezené vojenské operace a protipartyzánská válka.

V prosinci 1993 schválila Bezpečnostní rada návrh ministerstva, který téměř přesně okopíroval verzi z roku 1992, s mnohem větším důrazem na budoucí roli armády při boji proti partyzánům a na udržování míru v Rusku a na jeho hranicích. To mělo závažné důsledky. Zatímco Gorbačov se chtěl přátelit s každým, ruské generalitě byla ponechána volnost považovat za potenciální nepřátele kohokoliv a budovat ozbrojené síly na odvrácení tohoto „ohrožení“. Jejich působištem a výcvikovým prostorem by se případně mohlo stát celé území bývalého SSSR, zatímco každá země s ruskou menšinou by mohla očekávat vojenský zákrok, pokud by se zdálo, že se těmito krajinám

ubližuje či že jsou diskriminováni. S pětadvaceti miliony Rusů žijícími vně Ruské federace, zejména v severním Kazachstánu a na východní Ukrajině, se tak ruským ozbrojeným silám nabízela celá řada konfliktů a konfrontací, ve kterých by musela zasahovat, od zachraňování rukojmích, až po pacifikaci příhraničních území a vykonávání politického nátlaku na sousední režimy.

Požadavky kladené na ozbrojené síly v každém případě rostly, což vedlo k tomu, že na konci roku nejvyšší velení opět projednávalo plánované snížení výdajů na zbrojení. Stav ozbrojených sil se měl z původní úrovně 2 800 000 mužů samozřejmě snížit, avšak teď už ne na 1 500 000, o němž byla řeč v polovině roku 1993. Gračov začal mluvit o údaji 2 100 000 jako o výhledovém stavu. Armáda se musela rozčlenit a vyzbrojit tak, aby se vypořádala s celým spektrem konfliktů, od operací menší intenzity až po normální konvenční války, přičemž bojiště by se rozprostírala od nížin východní Evropy, až po pohoří severního Kavkazu.

V reakci na to byla ruská armáda rozdělena na **elitní mobilní jednotky** (mobilnyje sily – MS) a **strategické zálohy**. MS byly dále rozčleněny na zbraně okamžité odvety (parašutisty a námořní pěchotu, schopné zasáhnout místa konfliktu během čtyřiašesti hodin) a na údernější jednotky rychlého nasazení (ty je měly podpořit během dalších osmačtyřiceti hodin).

Na papíře to vypadalo jako dalekosáhlá změna, zrcadlící novou linii. Ale ve skutečnosti se do značné míry vycházelo z osvědčené sovětské praxe. Oněch osm výsadkových divizí bylo vždy považováno za zvláštní strategickou zálohu. Už v minulosti byly nasazovány na úkoly uplatňování moci, ať již při obsazování Prahy v roce 1968, Kábulu v roce 1990. Afghánistán poučil generální štáb o hodnotě vrtulníků, což vedlo k rozšíření jednotek DŠV (Děsantno-šturmovyje vojska) jako další pohotovostní složky. Nápadem, který měl kořeny v 80. letech, bylo organizování mobilních jednotek. Ty se skládaly z několika brigád, jež mohly slučovat různé druhy zbraní, aby se uspokojily potřeby každého konkrétního úkolu.

Zbytky bývalé prestiže: jaderné zbraně

Jaderné zbraně vyžadují velké prostředky na údržbu a modernizaci. K užítku jsou jen státům s nároky na celosvětovou roli. Velmi zhruba řečeno, lze si s nimi počít jedině: pohrozit světu, že bude vyhozen do vzduchu. Nemohly donutit Argentinu opustit Falklandy, nemohou nastolit mír v bývalé Jugoslávii. Není proto divu, že Ukrajina, Bělorusko a Kazachstán slibovaly, že se svých jaderných zbraní zbaví a s povděkem je přemístí pod kontrolu nejprve SNS, a pak Ruska.

Ambici stát se jediným dědicem strategických zbraní SSSR a zmocnit se regionální nadvlády patrně nejlépe ilustruje stanovisko Ruska k jaderným zbraním. Sovětský svaz po sobě zanechal 27 000 jaderných hlavic, skládající se z mezikontinentálních balistických střel, buď mobilních, nebo uložených na podzemních odpalovacích rampách, dále umístěných na ohromných nákladních automobilech nebo na železničních vagonech, raket středního doletu, jak pozemních, tak připevněných na ponorkách, raket a střel, které by bylo možno odpálit z letadel, a konečně taktických jaderných zbraní – jaderných dělostřeleckých nábojů, raket a náloží. Co se týče taktických zbraní krátkého doletu – třebaže se mohou jevit dost neškodně, je nutno připomenout, že mnohé z nich měly hlavice se silou několikanásobně převyšující účinek bomb, které zničily Hirošimu

a Nagasaki – ty byly přiděleny pozemním jednotkám, takže byly roztroušeny všude, kde se sovětská armáda vyskytovala, ale musely být staženy z politicky výbušných končin Zakavkazka a Pobaltí.

Moskva reorganizovala bývalé strategické raketové zbraně na nový útvar – strategické zbraně na odstrašování (Strategičeskije sily sděrživania – SSS). Podpisem smlouvy START II s USA v červnu 1992 se Rusko zavázalo k radikálnímu snížení počtu raket s dlouhým doletem. Třebaže je to v první řadě dlouho očekávaný krok, vyřazující z provozu zastaralé rakety, význam této smlouvy nelze podceňovat. Svým způsobem byla vlastně umožněna tím, že starý model světa rozděleného mezi dvě supervelmoci už neplatí. Noví eventuální nepřátelé Ruska se nenacházejí v západní Evropě či v Severní Americe. Možná že jsou v Číně nebo na Středním východě, nebo jimi mohou být také sousedé SNS. V každém případě se jaderné hlavice staly především symbolem touhy Ruska působit jako globální velmoc a první země v Euroasii, nikoli již nástrojem odstrašení jasně určeného potenciálního nepřítele.

Zájmy Ruska v globálním věku

Třebaže nové Rusko nemůže v dohledné budoucnosti aspirovat na statut světové supervelmoci, určitě si podrží mnohá privilegia a vymoženosti ze sovětské éry, jako například stále místo v Radě bezpečnosti OSN a jaderné zbraně. Potenciálně agresivní a expanzionistická nová vojenská doktrína neodráží jen předsudky, obavy a sobecké zájmy armádních špiček. Je také zrcadlem proudu ruské zahraniční a bezpečnostní politiky, který byl stále zřetelnější po roce 1993, kdy idealismus a optimismus doprovázející pád SSSR ustupovaly střízlivému a přizemnímu realismu.

Tato nová Brežněvova doktrína měla více společného s projevy srpnového puče než Gorbačovovým politickým myšlením. A přestože Boris Jelcin ve svém novoročním projevu v roce 1993 tvrdil, že imperiální období ruských dějin skončilo, bylo pořád nepravděpodobné, že se Rusko snadno a rychle odloučí od svých nových sousedů. Carská říše, a zejména SSSR, podporovaly ruskou kolonizaci, která probíhala v blízkém zahraničí. Sovětský svaz se vyznačoval vysokým stupněm oblastní hospodářské specializace a integrace, z čehož vyplynulo, že jen málokteré následnické státy zdědily by jen trochu nezávislou a životaschopnou ekonomiku.

Tradiční obavy z odsouvání do pozadí, nutnost bránit to, co z hospodářství Ruska zbylo, potřeba usmířovat nacionalisty, dědičná mocenská pýcha Moskvy, to vše přispívá k vzniku nového imperialismu, jenž se začal projevovat mnohem agresivnějším postojem k sousedním státům. Ve jménu udržování míru ruská vláda přejala mnohé požadavky armádních špiček a sebevědomou politiku k blízkému zahraničí. Styky Ruska se Západem a OSN se nesou ve znamení stejné tóniny: světové společenství si má uvědomit, že Rusku v této oblasti patří právo na sféru vlivu. Do značné míry to vyjadřuje požadavek poskytnout Rusku volnou ruku k roli místního četníka v zájmu stability a statu quo. Je smutné, že taková angažovanost Ruska byla v pozadí mnoha válek a nestability v Euroasii. Tento posun v politice zrcadlí novou představu o ruských státních zájmech. Neboť jaké jsou současné hrozby ruské bezpečnosti?

Chápeme-li tento pojem tak široce, jak ho vymezili Sověti, a zahrnujeme-li politické i hospodářské zájmy, pak nové Rusko čelí čtyřem hlavním problémům: regionální

nestabilitě, hospodářskému zhroucení, organizovanému zločinu a naprosté dezintegraci země.

Rusko tvrdí, že má na stabilitě v Euroasii evidentní zájem. To je jen část pravdy. Určitě platí, že z místní nestability pro Moskvu vyplývá nejedno nebezpečí. Máme-li na zřeteli v podstatě umělou povahu tolika hranic postsovětských států, pak nepokoje a boje mohou snadno přeskočit do Ruska, zejména budou-li se týkat tamních ruských menšin. Moskva si sotva může dovolit ztrátu těchto trhů pro své zboží, dodavatelů surovin a obchodních cest vedoucích k okolnímu světu. Zároveň však Moskvě chaos skýtá i výhody. Prostor pro nový imperialismus by byl hodně omezen, kdyby ho nebylo možno zastítn podporou opozičních sil a provozovat pod pláštěm udržování míru v SNS. Problém spočívá v nalezení rovnováhy obou faktorů: jistý chaos Moskvě poskytuje prostor pro manévrování, příliš vysoké riziko ale může pobouřit světové veřejné mínění či učinit válečné pásmo z celé Euroasie. Přitom ochota Ruska investovat peníze do vytváření mobilních jednotek a dalších vojenských struktur schopných zakročit v blízkém zahraničí odráží ruské mínění, že podržení dominantní role v této oblasti má nejen politickou, nýbrž i hospodářskou cenu.

Rusko se ale musí vyrovnat především samo se sebou a se svým geopolitickým postavením. Není to vyspělá průmyslová země, ale ani čistě asijský stát. To se částečně odráží ve skutečnosti, že Rusko nemělo nikdy možnost vyvinout zřetelnou koncepci vlastní státnosti, ba ani ne vlastních hranic. Ruský národ, a tedy i ruský stát, se po staletí poněkud přesunoval na jih a východ.

Rusko tedy zůstává omezeno svou rozlohou i historickými traumaty. Stále není schopné najít odpověď na otázku, zda chce být supervelmocí, jejíž statut vychází z počtu jaderných hlavic, nebo korektním, ale chudším příbuzným západních států. Ruští politici často hovoří o hledání národní ideje, avšak při snaze ji definovat zatím nedokázali vykročit ze zmateného nacionalistického populismu, velmocenské post-sovětské nostalgie a pravoslavného mysticismu, který má údajně reprezentovat mravní kontinuitu ruské říše.

Moskva také musela strávit hořké sousto, totiž rozšíření NATO o bývalé ruské satelity. Tradiční ruská obava z obklíčení a agrese hrála v odmítavém ruském postoji samozřejmě svou roli. Stejnou roli ovšem hrála i pokrytecká snaha zachovat si sebevědomou tvář supervelmoci, spojená s naprostým nedostatkem sebereflexe: Rusové projevují jen málo pochopení pro historická traumata jiných národů, za něž jsou sami odpovědní. Moskva odmítá připustit, že průběžný obyvatel střední Evropy nemusí zrovna trpět rusofobií, když při pohledu do Ruska vidí, že tam není všechno v pořádku.

Otázek je mnoho a stejně mnoho záležitostí i na tom, jaké budou odpovědi. Rusko je příliš lidnatá a příliš vyzbrojená země, než aby její problémy zůstaly pouze vnitřní záležitostí. Vývoj, kterým se ubírá, však dovoluje hledět na budoucnost s jistým optimismem. Ruští pragmatikové totiž vědí, že Rusko může spíše než z pochybné pověsti supervelmoci těžit ze západních půjček a politické a ekonomické spolupráce.

Major PhDr. Jiří Fidler

UNIF TAB FIDLER

Unifikace československé branné moci

Před osmdesáti lety začala v rámci československé armády rozsáhlá akce, která dostala název unifikace. Jednalo se o sloučení všech jednotek tak zvaného domácího i tzv. zahraničního (legionářského) vojska do jediné organizační struktury.

* * *

Po vyhlášení československé nezávislosti koncem října 1918 se nový stát ocitl v nezáviděníhodné situaci. Snahy českých politiků o respektování historického práva zemí koruny svatováclavské na straně jedné (území historických zemí musí být zachováno v jejich hranicích bez ohledu na představy národnostních menšin) a popírání téhož práva zemí koruny svatoštěpánské (vyčlenění území obývaných Slováky na základě sebeurčovacího práva) bylo řešitelné pouze s pomocí vojenské síly. Od listopadu 1918 do července 1919 tak bylo nové Československo a jeho ozbrojené síly angažováno v celém sledu vojenských konfliktů různé intenzity, přičemž nejsložitějším a nejrozsáhlejším z nich byla válka s bolševickým Maďarskem v květnu a červnu 1919.

Pod dojmem střídavých úspěchů československých vojenských jednotek v těchto konfliktech zmizela takřka přes noc původní politická představa o likvidaci armádní struktury a přechodu na občanskou milici. Právě armáda a z ní hlavně podceňovaná až opovrhovaná domácí složka sehrála rozhodující úlohu při vytvoření hranic Republiky československé, jež pak byly mezinárodně kodifikovány v zámcích v pařížském okolí. Zbytek léta a podzim 1919 tak byly na ministerstvu národní obrany věnovány usilovné práci nad vytvořením plánů na jednotnou armádu československého státu, přičemž určující roli v této činnosti sehrála francouzská vojenská mise v Republice československé. Území republiky bylo rozděleno do čtyřech vojenských regionů podle zemí (zemských vojenských velitelství), z vyšších velitelství byla vytvořena velitelství dvanácti divizí (pět v Čechách, tři na Moravě a ve Slezsku, tři na Slovensku a jedno na Podkarpatské Rusi), dvou horských brigád (obě na Slovensku), později i tří jezdeckých brigád (v Čechách, na Moravě, na Slovensku), několika samostatných dělostřeleckých brigád a dalších jednotek. Každá divize měla být tvořena čtyřmi pěšími pluky, dvěma dělostřeleckými pluky a dalšími menšími jednotkami. Celkový početní stav armády měl dosahovat při dvouleté prezenční službě 150 000 vojáků, tedy necelá 3 % mužské populace státu.

Díky podmínkám svého vzniku však mělo v roce 1919 Československo ve zbrani velmi různorodé skupiny vojáků, obecně rozdělované na domácí a zahraniční vojsko. Domácí vojsko v historických zemích plně navazovalo na vojenskou organizaci bývalého státu, Rakousko-Uherska, včetně rozdělení jeho ozbrojených sil na armádu a domobranu. K domácím vojenským jednotkám se pak počítaly také různé dobrovolnické jednotky, vytvořené hlavně na bázi sokolské organizace. K zahraničnímu vojsku

se počítali hlavně legionáři (francouzští, italští a ruští), kromě nich však také příslušníci tzv. domobrany z Itálie, tedy bývalí zajatci, kteří se dobrovolně přihlásili do československého vojska po 28. říjnu 1918. Šíře spektra vojenských útvarů různých typů je patrná hlavně u jednotek pěchoty, která byla tvořena pěšími pluky domácího vojska (na základě bývalých Infanterie-Regimenten), střeleckými pluky domácího vojska (bývalé Landwehr-Infanterie-Regimenten), střeleckými pluky bývalých honvédů (na Slovensku), dobrovolnickými pluky Stráže svobody, dobrovolnickými prapory a setni-nami, dále pak střeleckými pluky francouzských a italských legií a domobraneckými prapory, přičemž se v krátké době několika měsíců očekával příjezd prvních střeleckých pluků ruských legií. Všechny tyto jednotky měly odlišnou historii svého vzniku, důstoj-nický sbor i vojáky střežící své vlastní tradice, různou vnitřní organizační strukturu, výzbroj i výstroj. Přitom požadavek doby zněl na jednotné vojsko s jednotným velením a jednotnými zájmy.

Rozkaz k unifikaci všech jednotek vydal tehdejší ministr národní obrany Václav Jaromír Klofáč dne 2. ledna 1920 pod čj. 14.002-pres.1919, v němž bylo mj. uvedeno:

„Ruku v ruce zabezpečili jste vy, bratři zahraničních vojsk i formací vytvořených doma po převratu, historické hranice naší vlasti, provedli jste spojení zemí českých se Slovenskem ... střežili jste vnitřní pořádek proti živlům, které nedovedly se smířiti s novou skutečností, podporovali jste vytváření nových řádů vlastního státního života. Když pak nepřítel vztáhl ruku po bratrském Slovensku nasadili jste, vojáci, bez rozdílu, zdali jste byli z legií nebo z domácích útvarů, životy za celistvost vlasti, za její potřeby, za šťastnou budoucnost jejich dětí. V těch všech skutcích ... objevila se naše mladá armáda jako jediný celek naplněný jediným duchem, duchem obětavosti, chrabrosti a upřímné snahy ... Národ chce mít jednotné vojsko, vojsko republikánské, nesené velkolepou kázní našeho zahraničního odboje, ale také nezapomenutelnou solidaritou prvních dnů republiky ... 1. ledna 1920 stanete se všichni jedním tělesem ovládaným tímž duchem. Pluky zahraničního vojska francouzského, italského i ruského stávají se ve smyslu své slavné tradice základem nových pluků, doplněných oddíly vojska domácího ... Tam, kde nové pluky nebudou spojovány z vojska zahraničního a domácího, přeneste, vojáci, do našich nových pluků, ty lepší složky své vojenské minulosti ... Od nynějška máte tvořiti novou tradici, nové dějiny jednotného československého vojska. Nechť není sporu mezi Vámi, aby budoucnost tohoto vojska byla stejně slavná jako jeho minulost ...“

Vzhledem k závažnosti celého problému podpořil ministra Klofáče o několik dní později také prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk svým vlastním rozkazem, kde uváděl:

„Pan ministr národní obrany vydává právě rozkaz ke sjednocení naší armády, složené z částí, které měly svůj zvláštní vznik a vývoj. Schvaluji to úplně ... i naše zahraniční legie vznikly z těžké rakouské armády. Nespojuje Vás tento společný vývoj, nýbrž nový duch vojska opravdu demokratického a republikánského ... Proto jest semknutí Vás všech v jednotný vojenský celek nutné ...“

Prezidentův rozkaz byl zaměřen v první řadě na důstojníky a vojáky legií, kteří na některých místech nebyli ochotni respektovat rakušáky, proto jeho připomenutí jak společného původu, tak jednotných prvků. V té době totiž větších či menších porušování vojenské kázně (daný právě rozdělováním vojáků podle původu) bylo velké množství, a ne každý velitel se s ním dokázal vyrovnat tak rázně vojácky jako např.

Nový pěší pluk	Legionářský pluk	Domácí pluk
Pěší pluk 1	1. střelecký pluk Mistra Jana Husi	91. pěší pluk 29. střelecký pluk
Pěší pluk 2	2. střelecký pluk Jiřího z Poděbrad	10. střelecký pluk
Pěší pluk 3	3. střelecký pluk Jana Žižky z Trocnova	3. pěší pluk
Pěší pluk 4	4. střelecký pluk Prokopa Velikého	18. pěší pluk
Pěší pluk 5	5. střelecký pluk Pražský T. G. Masaryka	8. střelecký pluk
Pěší pluk 6	6. střelecký pluk Hanácký	54. pěší pluk
Pěší pluk 7	7. střelecký pluk Tatranský	14. střelecký pluk honvėdů
Pěší pluk 8	8. střelecký pluk Slezský	100. pěší pluk
Pěší pluk 9	9. střelecký pluk K. Havlíčka Borovského	—
Pěší pluk 10	10. střelecký pluk J. Sladkého Koziny	14. střelecký pluk
Pěší pluk 11	11. střelecký pluk F. Palackého	11. pěší pluk
Pěší pluk 12	12. střelecký pluk M. R. Štefánika	12. pěší pluk
Pěší pluk 13	—	93. pěší pluk
Pěší pluk 14	—	67. pěší pluk
Pěší pluk 15	—	15. střelecký pluk
Pěší pluk 16	—	16. střelecký pluk honvėdů
Pěší pluk 17	—	71. pěší pluk
Pěší pluk 18	—	7. střelecký pluk
Pěší pluk 19	—	65. pěší pluk
Pěší pluk 20	—	11. střelecký pluk honvėdů
Pěší pluk 21	21. střelecký pluk	21. pěší pluk
Pěší pluk 22	22. střelecký pluk	74. pěší pluk
Pěší pluk 23	23. střelecký pluk	13. střelecký pluk honvėdů
Pěší pluk 24	—	99. pěší pluk 24. střelecký pluk
Pěší pluk 25	—	25. pěší pluk
Pěší pluk 26	—	26. pěší pluk
Pěší pluk 27	—	25. střelecký pluk
Pěší pluk 28	—	28. pěší pluk
Pěší pluk 29	—	75. pěší pluk
Pěší pluk 30	—	98. pěší pluk 30. střelecký pluk
Pěší pluk 31	31. střelecký pluk	81. pěší pluk
Pěší pluk 32	32. střelecký pluk	34. pěší pluk
Pěší pluk 33	33. střelecký pluk	73. pěší pluk 6. střelecký pluk
Pěší pluk 34	34. střelecký pluk	1. pěší pluk
Pěší pluk 35	35. střelecký pluk	35. pěší pluk
Pěší pluk 36	—	66. pěší pluk
Pěší pluk 37	—	9. střelecký pluk honvėdů
Pěší pluk 38	—	88. pěší pluk
Pěší pluk 39	39. střelecký pluk Výzvědný	72. pěší pluk
Pěší pluk 40	—	31. střelecký pluk
Pěší pluk 41	—	15. střelecký pluk
Pěší pluk 42	—	42. pěší pluk
Pěší pluk 43	—	8. pěší pluk
Pěší pluk 44	—	94. pěší pluk
Pěší pluk 45	—	85. pěší pluk
Pěší pluk 46	—	92. pěší pluk
Pěší pluk 47	—	36. pěší pluk
Pěší pluk 48	—	102. pěší pluk

plukovník Josef Šnejdárek, vojenský velitel Velké Prahy. Ten později ve svých pamětech napsal:

„Po převratu si mi stěžovali dva důstojníci, že je vojáci nezdraví. Zavřel jsem vojáky veřejně a důstojníky tajně. Důstojník si musí umět vynutit kázeň.“

Rozsah článku nedovoluje provést celkový přehled postupu unifikace v celé armádě, podle jednotlivých druhů zbraní a služeb, proto je podán opět na příkladu pěchoty. Její unifikace byla dosti složitým problémem, ne však takovým jako např. u dělostřelectva, ovšem mnohem obtížnějším než třeba u jezdeckva či ženijních jednotek. Jak bylo uvedeno v ministrově rozkaze, základem nových pěších pluků se staly pluky legionářské pěchoty, kterých bylo celkem jednadvacet. Zbývajících sedmadvacet pěších a čtyři horské pluky byly vytvořeny na základě pěších a střeleckých pluků domácího vojska. Při jejich slučování a novém očíslování byl dodržen úzus, že zůstanou zachována historická čísla legionářských pluků, většinou se však také podařilo zachovat čísla tradičních domácích pluků, a to buď jejich spojením s legionářskými pluky, nebo zachováním jejich tradice. Pro přehlednost je unifikace pěchoty soustředěna v tabulce.

Unifikace československé branné moci byla rozhodujícím okamžikem při výstavbě naší armády v jejích počátcích, neboť dokázala skloubit jak českou vojenskou tradici, tak tradici za války v exilu vytvářených československých jednotek. Zlikvidovala elitářské pokusy části vojáků (a to jak legionářů, tak příslušníků domácích jednotek) a během krátké doby stmelila původně různorodé složky v jednotlý a pevný celek. Skvělého výsledku unifikace bylo také využito v roce 1945, kdy obnovená československá armáda opět splynula ze dvou složek, domácích a zahraničních, a přes následnou mnohaletou indoktrinaci si dokázala povědomí o své historii udržet.

Dnes, když můžeme na dějiny vlastního vojska pohlížet bez ideologických či nacionálních předsudků, musíme tvůrcům unifikace vzdát díky za jejich snahu o zachování kontinuity. Právě díky unifikaci nám nezmizel prvek návaznosti jednotlivých vojenských útvarů v různých historických dobách.

A díky tomu má Armáda České republiky ve svém stavu vojenské útvary, které jsou schopny vysledovat svoji historii až do první poloviny 17. století, kdy se stálá armáda objevila jako nový vojenský prvek, a kdy právě české země se staly jednou z kolébek stálé armády. Díky unifikaci zůstala zachována česká vojenská tradice, projevující se např. u mechanizovaného praporu v Táboře jeho útvarovou historií od roku 1619, u výcvikového střediska v Mikulově s jeho historií vojenského útvaru (spojenou převážně s jižní Moravou) od roku 1626, či u výcvikového střediska ve Stříbře s jeho dějinami od roku 1629 (opět spojenými s regionem jihozápadních Čech).

Podplukovník František URBAN

* 16. září 1902

† (?) 1975

Slovenské národní povstání nejsou jen bojové akce, útoky a ústupy, ale i množství konkrétních lidských osudů. Jedním z těch, kteří už v jeho průběhu byli svrhnuti z pozice hrdinů do úlohy „zrádce“, byl i pplk. František Urban, jeden z necelé desítky důstojníků generálního štábu slovenské armády a jeden z mála vyšších důstojníků české národnosti v ní.

František URBAN se narodil 16. září 1902 v Litovli, okres Olomouc. Ve dvaceti letech nastoupil vojenskou základní službu u pěšího pluku č. 3 Jana Žižky z Trocnova do Kroměříže. Dne 3. října 1922, tři dny po prezentaci, byl odeslán do Vojenské akademie v Hranicích na Moravě, kterou ukončil v hodnosti poručíka pěchoty. Po absolvování aplikační školy pro pěchotu v Milovicích sloužil čtyři roky jako velitel čtyř pěšího pluku č. 43 v Brně. Koncem září 1929 byl odvelen k pěšímu pluku č. 26 do Krupiny, kde zastával nejprve funkci velitele čtyř druhého praporu, a později druhého pobočníka velitele pluku. V roce 1932 byl přijat na Vysokou školu válečnou do Prahy a po jejím ukončení určen 15. září 1935 přednostou 2. oddělení velitelství 11. divize v Košicích. O rok později byl po reorganizaci čs. armády přeložen v hodnosti kapitána do skupiny

důstojníků generálního štábu a ustanoven přednostou 2. oddělení VI. sboru.

Rozbití Československa v březnu 1939 zastihlo šplt. F. Urbana ve Spišské Nové Vsi, kde bylo velitelství VI. sboru evakuované po obsazení Košic maďarským vojskem. Z osobních pohnutek a rodinných důvodů (v roce 1935 se oženil s Elenou Pázmanovou) se rozhodl zůstat ve slovenské armádě. V květnu 1939 byl odvelen na velitelství 2. divize (od r. 1940 velitelství pozemního vojska) do Banské Bystrice, kde pracoval ve funkci přednosty operačního oddělení.

Pplk. F. Urban už v průběhu roku 1940 navázal spojení s banskobystrickými odbojovými pracovníky – Viliamem Paulínym, ředitelem Slovenské národní banky, Pavlem Hroncem, evangelickým farářem, MUDr. Danielem Petelenem, ředitelem místní státní nemocnice a dalšími. Jejich prostřednictvím se spolu s pplk. MUDr. Mikulášem Ferjenčíkem stal členem odbojové skupiny MUDr. Vavra Šrobára, bývalého čs. ministra a známého prvorepublikového agrárního politika. Skupině odevzdával zprávy vojenského charakteru, které Šrobár posílal kurýrem čs. vládě do Londýna. V roce 1942 začal F. Urban pracovat na prvním plánu (tzv. tajné instrukci) povstání na Slovensku, založeném na čtyřech alternativách.

V prosinci 1941 odešel na východní frontu, kde do února 1942 střídal ve funkci náčelníka štábu tzv. zajišťovací divize pplk. Karola Pekníka. Po návratu mu byl pro nedostatečné plnění úkolů odňata hodnost důstojníka generálního štábu, snížen plat a současně byl dočasně přeznačen do funkce důstojníka konceptní služby na velitelství pozemního vojska.

Nadále však pracoval v Šrobárově skupině a pokračoval v přípravě plánu povstání, přestože v jarních měsících roku 1943 byl pplk. Deziderem Kiššem vyzván k přechodu do skupiny mladších agrárníků Jána Ursínyho. Urbanova tajná instrukce povstání na Slovensku nebyla však pozdějším ilegálním vojenským ústředím akceptována.

Po výměně velitele pozemního vojska v Banské Bystrici k 1. lednu 1944 byl pplk. F. Urban o sedm dní později odvelen do funkce profesora obecné a pěchotní taktiky na Vysokou školu vojenskou do Bratislavy. V květnu 1944 byl ustanoven zástupcem náčelníka štábu 2. východoslovenské divize v Prešově. Tím došlo k přerušení jeho členství v Šrobárově skupině a přestal mít také i vliv na důstojnictvo v Banské Bystrici.

V Prešově pplk. F. Urban navázal spojení s Pavlem Neckárem, tajemníkem biskupského úřadu evangelických církví, a jeho odbojovou skupinou. Spolu s Neckárem koordinoval odboj na Prešovsku, i když sám nebyl pověřen tajným vojenským ústředím žádným konkrétním úkolem. Možná právě proto se netajil výhradami a nedůvěrou vůči plk. Viliamu Talskému, zástupci velitele divize a pověřenci vojenského ústředí pro přípravu 2. východoslovenské divize na boj s německou armádou.

Divize svou klíčovou roli – otevřít karpatské průsmyky spojenecké Rudé armádě – nezvládla a ve dnech 31. srpna až 1. září 1944 byla odzbrojena. Až v den zahájení odzbrojovací akce (Kartoffelernte) obdržel pplk. F. Urban od gen. Jána Goliana, velitele povstání, první rozkazy. Ani jeden z nich však už nemohl vyplnit. Před zajetím se zachránil útěkem.

Pplk. F. Urban se 3. září 1944 dostal v oblasti Bardejova k jednotce partyzánského svazku Alexandr Něvský, kterému velel důstojník Rudé armády V. A. Karasiov. Společně s desítkami dalších slovenských vojáků postupoval v její sestavě k Banské Bystrici.

Kolem 20. září se jednotka přesunula do prostoru Kordík (u Banské Bystrice), kde velitel svazku pplk. Urbanovi oznámil, že po prověření jeho osoby obdržel rozkaz z Moskvy dopravit jej k zahraniční armádě generála Svobody. Pplk. Urban, jako důstojník čs. armády, tento rozkaz uposlechl a 25. září 1944 odletěl z povstaleckého letiště Tri Duby do Moskvy.

Okamžitě po přistání byl však zatčen sovětskou tajnou službou (NKVD). Po dvouletém vyšetřování byl obviněn ze spolupráce s Němci a bez soudu deportován na Sibiř, kde v táboře nucených prací prožil pět let. V červenci 1951 byl bez jakéhokoli vysvětlení převezen přes Krasnojarsk a Moskvu do Užhorodu, kde byl odevzdán čs. vojenským orgánům.

Na konci srpna 1951 se vyčerpaný a morálně ponížený vrátil domů. V září 1960 byl tribunálem moskevského vojenského okruhu plně rehabilitován a čs. MNO mu uznalo hodnost pplk. v záloze.

Do armády se už nevrátil. Od června 1952 až do své smrti pracoval, zpravidla jako dispečer dopravy, v různých stavebních podnicích na středním Slovensku.

PhDr. Zlatica Zudová-Lešková, CSc.

Running Commentary on New ACR Development Concept by *Lt.Col. Ing. František Lapáček and Ing. Milan Chrák*. This issue of our Military Review is opened by full text of one of fundamental defence document – "The Concept of Defence Sector Development". The following article by two authors, who were among those who prepared this conception, contains a short philosophy of Czech defence. Six years have passed since the first defence document was adopted. In spite of all its handicaps, it introduced important system changes. At the beginning of 1997, another document was approved – "National Defence Strategy" – to prepare our Army for expected NATO membership. And now we have new concept, made out by the General Staff, discussed at the State Security Board, and consecutively approved by the Czech government on June 6th, 1999. It answers to problems of the whole defence sector, not only those of the Army alone, as used to be in previous documents. The ruling factor here, is our membership in NATO, changing the former self-employed defence concept into a collective one, with preserving full ability for autonomous defence, according to Art. 51, UN Charter. It might be updated, the authors close their article, only in case of fundamental changes in security environment.

Strategy Concept of Stability and Security for the 21st Century and Tasks of Defence Industry by *Doc. Ing. Jiří Strnadek, CSc.* Present dynamic surroundings could be characterised as an environment potentially threatened by ongoing risks that may overgrow into acute crises. As far as our industry is concerned, the defence plans form a predisposition for participation of civil contractors. Firstly, target force goals were introduced. We participate in the so-called NATO Security Investment Programme, covering programmes of building common NATO infrastructure. We also accepted NATO Codification System, which is a complex of multinational agreements, procedures and standards. In this way, NATO requirements are very important means not

only for Alliance effectivity, but also they represent a method of optimization of national resources and help to attract public support. Last but not least, the Office of National Director for Armament was established, as a guarantor of co-operation between our defence industry and respective NATO institutions.

NATO Nuclear Power in New Security Setting by *Lt.Col. Ing. Zdeněk Brousil*. This article offers enumeration of all basic changes in NATO nuclear policy and informs us about the state of its nuclear capacity. It underlines the fact that the Alliance in accordance with its pledge maintains only a minimal number of nuclear arms. Planning and implementation of arms control programmes are an integral part of NATO security policy. The Alliance has no intents, no plans or any reason to place nuclear arms on the territory of its new member states. All Allies support non-proliferation Treaty and Comprehensive Test Ban Treaty. The ratification of START II is indispensable for prospective START III treaty. The article is accompanied with three graphs illustrating relative numbers of nuclear arms in NATO countries and numbers and readiness of Dual-Capable Aircraft.

What Sort of National Defence Industry? by *Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc.* Defence industrial base is optimized complex of exploratory, developing, testing and maintenance institutions, which are important for the defence of a state. It is an integral part of state defence potential. But there are several problems, tied with free market within a military alliance, which can't be underestimated. Ministry of Defence must also realize that there are two radical changes in the field of technology: Higher quality of commercial equipment and new advances in technologies, which integrate both civilian and defence sectors together. Such changes have a great influence both on Ministry of Defence and Government, therefore their common official policy must be flexible, formed according to possible industrial and economy limitations.

ANNIVERSARY

Half a Century Birth of Chemical Troops by Col. GSO Ing. František Kozák. It's fifty years since the act established this service was passed. It is a significant anniversary of this special corps, the main task of which is to fulfil tasks under complicated situation of radioactive, chemical and biological contamination, in the situation when the arms of mass destruction are employed. The origins of Czech chemical troops could be found shortly before World War II, when the so-called sanitation troops were formed. They underwent through various stages of development and became inseparable part of our Army. Czech chemical battalion took part in the Gulf war in 1990-91, some experts participated in physical liquidation of chemical weapons in Iraq. Chemical troops are in a way at the head of the Czech Army: chemical courses were among the first that were held in English and a professional chemical platoon is earmarked for the NATO Immediate Reaction Forces.

DEFENCE PLANNING

The First Experiences from the Performance of Defence Planning System by Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc. The author makes us acquainted with basic documents of this planning: Defence Planning Questionnaire, Force Goals Planning and Annual Defence Review. In 1998, we accepted 52 Target Force Goals, and now we have been discussing 129 Force Proposal (which after their acceptance will become Force Goals 2000) in 2001-2006. The author offers several schemes of defence planning structure and composition of defence planning committee. The main motto of this article is a thesis that without building mutually connected nation-wide system of defence planning it is impossible to realize our complete integration to NATO.

Civilian Resources Planning and Backup for the Needs of Armed Forces by Col. GSO Ing. Jan Duda. This article is a commentary of several presentations held at the conference "The Role and Implementation of Defence and Crisis Planning Principles of the CR",

which took place in May 1999. The data from that conference are available at Internet address jduda@sshr.cz. Except for planning and provisions above a limit of peaceful production it is necessary to make use of all accessible sources. For this purpose, under the patronage of Administration of State Material Reserves, we build the Information System for Civilian Resources Planning - ARGIS. Its purpose is to collect all useful data from economy subjects at any state region, so that any user can define its own scope of work with information. More details on ARGIS product are available at Internet (www.argis.cz).

Relations and Connections among Defence, Civil Emergency and Crisis Planning by Maj. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. At present, there is widely discussed problem of crisis management in our country, about its system of framing, specially from a view of still existing and institutionalized systems of defence planning, including conception of mutual supremacy and subordination of those notions and "systems". The author argues that in spite of all connections mentioned in the title, the crisis management, which follows proceedings of defence and civil emergency planning, is relatively independent sphere of planning which crosses practically all administrative organs of municipal authorities at all levels. This topic is open to discussion and author invites the readers to continue in this debate.

How to Continue in Our Defence Planning? by Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc., and Col. Ing. Oldřich Hoďánek. A year has passed since the system of defence planning was legally institutionalized. Defence planning must be a consistent system, based on clear philosophy, logic and architecture. Now it is not only a question of compatibility in drafting basic documents, but also active participation in their preparation, proceedings and ratification. It is expected that the Czech Republic will advocate unequivocal attitude towards discussed items. Its position must have its source in qualitative working defence sector planning process, because we are in reality confronted with new, unprecedented situations that we did not solve in the past.

Decision of a Commander and its Implementation by Lt.Col. Ing. Milan Hanousek. This article describes the final period of decision-making process of commanders and staffs in NATO armed forces. It is above all a decision phase, orders preparation and tasking (issuing orders). The attention is also paid to basic sorts of plans and orders that are usually used by NATO armies. This article is further sequel of mini-series of articles dealing with a theory of decision-making process. They are based on materials the author got while on practical training abroad.

Multinational Logistic in NATO Operations by Lt.Col. Ing. Dimitrov Valiska, Ph.D. Firstly we must realize that during the Cold War, logistic support was purely thing of individual nations. The term "multinational logistic" is therefore brand new. It is an indispensable part of planning and control of multinational operations. In case of need, NATO must be prepared to react quickly, among others, by the deployment of multinational forces. Several principles will be used: (i) special role of a leading state, (ii) multinational joint logistic centre, (iii) integrated multinational units, (iv) host country support, (v) support of non-governmental organizations and so on. The article make use of various texts, especially Stanag 2406, MC 319 *NATO Principles and Policies for Logistics*, AJP-4 *Allied Joint Logistic Doctrine* and NATO Logistic Handbook.

Planning Field Campaign: Masterpiece of Leadership by Col. J.D.Malan, South Africa. The author of this article is a senior teacher at the South Africa Military Academy. The paper came second best in South Africa among military authors in 1997. Although it uses a rather strange terminology for Czech military analysts, the ideas are common. The planning of field campaign (*Feldzug* in German) is a core of operational art, which connects strategical level of war with tactical one. Then, the problem lies in the forming of theatre operations, its planning and conducting. The planning of field campaign is being prepared for weeks or even months ahead, with various details defining what and how to do something, at two levels lower the starting level of planning. This article is a supplement

to series of articles published in our Review, dealing with military art.

OPINIONS AND CONTROVERSY

Objectives of the Army of the Czech Republic and How to Match them Up by Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. In No 1/99 and 2/99, our military review published two long awaited documents "Security Strategy of the Czech Republic" and "Military Strategy of the Czech Republic". This article comments some ideas connected with the role of the Army of the CR within state security system. There are many ways of opening aggression by potential enemy, there are many variants of response. The author repeats main tasks of the Czech Army which are enumerated in both above mentioned documents and finally proposes to add another, very important entry: to take part in NATO non-Article 5 crisis response operations.

About Defence Sector and Army Organizational Set-Up by Ing. František Greiner and PhDr. Antonín Rašek. The authors of this article want to help by their personal experiences and knowledge to expecting another reorganization of the Army. At the first place, they stress, the theory of organization and politology ought to play larger part in this process. Secondly, the ACR should be practically prepared for deployment at various operational and geographical surroundings, covering wide spectrum of activities, those of peace-building and humanitarian ones, in a form of small units deployment in a frame of Alliance operations. Objectives of ACR development and goals of defence sector, including of the list of priorities, are set mostly quite well, but they are not properly supported by financial means on line, and therefore they probably stay only a mere fiction.

Comparations of Attitudes for the Second Time by Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. In VR 1/99, there was a similar article, with analogous title, by the same author. This time he found himself in similar situation: he took part in two working conferences: (1) Training of Military Professionals at Military Academy Brno (MAB), and (2) Tasks and Realization of Basic Principles of Defence Planning in the CR, which was organized by Defence

Planning Section, MoD Prague, at the MAB. The former conference formulated the profile of a military professional, namely requirements for his training, including psychological examination. Mr. Hodbod, the senior lecturer at the MAB, is specially sorry about the fact that Academy pedagogical staff do not make use of the so-called back feed (i.e., students or fresh graduates opinions on contents and forms of schooling); the latter meeting introduced among others new term "non-military defence", which arouse lots of remarks.

Does "Effectivity" Belongs to the History? by Maj. Mgr. Otakar Patočka. The term of effectivity may refer to various allusions, especially those connected with a previous political regime. But this term is not at all obsolete or worn out. It has its own importance, namely as far as two new documents "Security Strategy of the CR" and "Military Strategy of the CR" are concerned. The effectivity is embedded into the very basic foundation of Czech defence principle: the "credible defence". There is a direct link to all-volunteers, professional army. One of its supporters is Chairman of Defence and Security Committee of the Czech Parliament, RNDr. Petr Nečas, whose article on this theme was published in VR 2/99. The author compares his point of view with that of Chief of ACR General Staff. According to Chief of General Staff, the first date of "going professional" will not come till 2010. Steps to professional army, underlines Maj. Patočka, are steps towards higher effectivity.

INFORMATION SERVICE

Present State and Perspectives of Planning and Review Process – PARP by Lt.Col. Ing. René Nastoupil, CSc. The basic paper in PARP process is Partnership for Peace Framework Document adopted in 1994. At present, the PARP closes the third cycle, which was influenced by successive realization of several measures approved at meetings of the Euro-Atlantic Partnership

Council, namely at Spring 1999 Washington Summit. The number of PARP countries has increased, from 15 states taking part in the first cycle, to 17 nations this summer. Co-operation by means of Partnership Working Programmes reflects higher degree of selectiveness. More and more stress is put on language preparation and interoperability goals, particularly for non-Article 5 crisis response operations.

Canadian Proposals in the Field of "International Security Programme" by Col. Ing. František Valach, CSc. Some time ago, the Canadian Defence Ministry drafted a material treating today's and future control systems (modes) of main non-proliferation and nuclear disarmament treaties. Papers were distributed in the frame of discussions within Senior Political-Military Groups on Proliferation (Weapons of Mass Destruction Initiative). The Canadians want to gain support for their ideas and to reach higher co-ordination of the Allies at individual meetings on given problems. This is a theme that is at present analyzed by all our allies. Dialogs on non-proliferation include international (worldwide) dimensions, and therefore are also conducted beyond NATO alliance. The importance of such themes needs higher knowledge of those problems, and that was also the purpose of writing of this article.

The Impact of Globalization on Strategy by Jean-Marie Guéhenno. Globalization does not seem to be something new to the world of strategy. The invention of intercontinental missiles during Cold War made the world even smaller place. The term of globalization describes a new state of affairs that forces us to rethink our strategy. The author of this shortened translation is Chairman of the Board in the Institute for Higher Defence Studies (Paris, France). He ranks among the best-qualified authors. Owing to his position, he possesses necessary qualities, outlook and knowledge, to master that subject. So this article belongs to the best that have been written on this topic in the world.

Představení autorů tohoto čísla

Plk. Ing. Zdeněk Brousil, nar. 1946, VA Brno, obor velitelsko-štábní PVO, 1977-79 působil jako velitel protiletadlového oddílu, 1980-85 velitelem protiletadlového pluku, 1985-89 náčelníkem Vojenského gymnázia Praha, od září 1989 na Správě zahraničních vztahů MO. Od roku 1994 vykonával funkci náčelníka skupiny pro spolupráci s NATO na SZV MO, byl zástupcem ředitele odboru. V současné době je členem stálé delegace ČR při NATO v Bruselu. Publikoval v časopise ATM.

Ing. Milan Chrák, nar. 1942, absolvoval vojenské učiliště ve Vyškově na Moravě, postgraduální studium na vojenské akademii v Brně. Prošel velitelskými funkcemi na taktickém stupni a štábními funkcemi na strategickém stupni. Do roku 1998 zastával funkci náčelníka oddělení výstavby a rozvoje AČR. V současné době působí jako specialista oddělení.

Plk. gšt. Ing. Jan Duda, nar. 1950, absolvent VA Brno (obor letištní technické zabezpečení), působil na odborných, štábních a velitelských funkcích útvarů, svazků a svazu vojenského letectva. Od r. 1981 pracoval postupně ve výkonných a řídicích funkcích na štábu hlavního týlu MO. Významně se podílel na koncepci logistiky AČR. Od roku 1993 působil ve funkci náčelníka odboru řízení logistiky AČR. Je absolventem VAK GŠ na VA Brno a řady zahraničních kurzů s problematikou řízení zdrojů. V současné době je ředitelem odboru hospodářské mobilizace Správy státních hmotných rezerv.

Mjr. PhDr. Jiří Fidler, nar. 1961, absolvent historie na UP Olomouc. Od roku 1991 pracuje jako vědecký pracovník v Historickém ústavu AČR, externě přednáší na FSV UK Praha. Je autorem několika knih (např. Generálové legionáři, Stalinovi maršálové) a desítek odborných článků z historie českého vojenství, pravidelně publikuje v časopisech Historie a vojenství, Vojenské rozhledy apod.

Ing. František Greiner (plk. v zál.), nar. 1929. Po absolvování Vojenské technické akademie v Brně sloužil až do roku 1971 jako voják z povolání, mj. zastával funkci náčelníka ženijního vojska bývalého Západního vojen-

ského okruhu. Po propuštění z armády pracoval až do r. 1990 jako investiční technik v oblasti Stavební správy kabelů Praha. Od r. 1991 až do září 1993 náčelníkem personální správy MO. Do srpna 1999 pracoval v sekretariátu vedoucího Kanceláře prezidenta republiky jako specialista na krizové řízení. Od listopadu 1999 je v důchodu.

Pplk. Ing. Milan Hanousek, nar. 1956. Absolvoval VA Brno, obor PLRV. Poté působil u plrb Brno, v letech 1981-85 zpravodajský náčelník plrb. 1985-91 pracoval na ZS/GŠ. Od r. 1992 působí jako pedagog na katedře vojenského zpravodajství VA Brno. Od roku 1994 ve funkci náčelníka skupiny průzkumu - zástupce vedoucího katedry. V roce 1994 absolvoval tříměsíční štábní kurz v Institutu národní obrany holandské armády v Ypenburgu. Od r. 1998 vedoucí katedry vojenského zpravodajství a elektronického boje. V letech 1998-99 absolvoval operačně velitelský kurz GŠ na VA Brno.

Plk. Ing. Oldřich Hoďánek, nar. 1949. V roce 1972 absolvoval VA Brno. Působil na různých funkcích v oblasti technického zabezpečení vojsk, včetně technického oddělení sboru, naposledy jako zástupce velitele divize pro výzbroj. V letech 1989 až 1992 pracoval v oblasti vojenské výroby a obchodu na Ministerstvu hospodářství ČR, dále v oblasti technického rozvoje u MO. V roce 1993 absolvoval pětíměsíční postgraduální kurz logistiky na Vysoké škole pozemních vojsk USA. V roce 1995 absolvoval tříměsíční kurz managementu obranných zdrojů Institutu obranných zdrojů MO USA. V roce 1996 pracoval ve společném česko-americkém týmu na MO ČR. V letech 1997-98 byl vedoucím oddělení analýz obranných zdrojů MO, nyní vedoucí odd. plánování MO v sekci obranného plánování. Publikuje v A-Reportu.

Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc., nar. 1949. V roce 1971 ukončil první fakultu VAAZ ve Vyškově. Poté pracoval do r. 1986 v různých funkcích včetně velitelských na stupni útvar u pozemního vojska a civilní obrany. Od roku 1986 působil na VA Brno na katedře všeobecné taktiky a na katedře strategie a operačního umění. V současné době pracuje na katedře řízení obrany státu.

Kandidátskou práci obhájil v roce 1993, habilitace v r. 1994. Předseda akademického senátu VA. Publikuje ve VR a dalším vojenském odborném tisku.

Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc., nar. 1950, VVŠ PV Vyškov, postgraduální studium na VA Brno. Vědecká aspirantura tamtéž v r. 1994. Je absolventem VAK GŠ a kurzu v Evropském středisku obranných studií G. Marshalla v SRN (1996). Vykonal řadu velitelských funkcí u vojsk, byl vedoucím katedry vševojskového týlu VVŠ PV ve Vyškově. V letech 1991-1996 pracoval ve vědeckých zařízeních AČR. Od r. 1997 pracoval v sekci obranné politiky. V současné době zastává funkci ředitele odboru obranného plánování MO.

Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. (plk. v zál.), nar. 1948, vojenské železniční učiliště, VA Bratislava (obor politická ekonomie). Vedoucí autorských kolektivů: vysokoškolská učebnice ekonomie (1992), ekonomika obrany - obranné hospodářství (1996), systém hospodarki obronnej - studium teoretickej (1996), dějiny ekonomiky obrany - vybrané problémy (1977), ekonomika obrany státu - vybrané kapitoly (1998). Ve vědecké práci se zabývá problematikou obranného hospodářství. Publikuje v domácích i zahraničních časopisech. Od roku 1980 působí na VA Brno, od roku 1994 je vedoucím katedry sociálních věd. Přednáší na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc., nar. 1949, absolventem VA Brno, včetně VAK-GŠ. Prošel základními velitelskými funkcemi na taktických a štábními na operačních stupních velení. Dva roky působil jako vědecký pracovník IVOU Brno. V roce 1994 byl pověřen funkcí zástupce vedoucího katedry řízení obrany státu Fakulty velitelské a štábní na VA v Brně.

Plk. gšt. Ing. František Lapáček, nar. 1956, VVŠ Žilina, postgraduální studium na Vojenské akademii v Brně, operačně velitelský kurz generálního štábu na VA Brno, Škola strategických studií a válečné ekonomiky v Evropském centru G. C. Marshalla, Spolková republika Německo. Po výkonu štábních funkcí na taktickém a strategickém

stupni zastává od roku 1998 funkci náčelníka oddělení výstavby a rozvoje AČR - zástupce náčelníka operačního odboru Generálního štábu AČR.

Pplk. Ing. René Nastoupil, CSc., nar. 1956. VVŠ PV Vyškov, vědecká aspirantura na VA Brno, Škola strategických studií a válečné ekonomiky v Evropském středisku G. Marshalla, kurz pro přípravu důstojníků ve strukturách NATO. Po výkonu základních velitelských funkcí zastával odborné a řídicí funkce v Ústavu vědeckých informací a Ústavu obranných studií AČR a na odboru obranné politiky a strategie MO. V současné době je členem stálé delegace ČR při NATO v Bruselu.

Mjr. Mgr. Otakar Patočka, nar. 1961, VPA Bratislava, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Působil v systému sociálního řízení, dále jako důstojník pro styk s veřejností na velitelství divize a jako personální pracovník se zaměřením na profesní přípravu, problematiku prevence sociálně-patologických jevů, psychologické poradenství, odhalování, zkoumání a řešení problémů v souvislosti s reorganizačními a transformačními procesy. Podílel se rovněž na výběrových řízeních, výcviku a psychologické přípravě vojáků pro mise na území bývalé Jugoslávie. V současné době pracuje jako VSD-S oddělení profesní přípravy osobního odboru HÚVS MO.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v záloze), nar. 1935. Absolvoval pěchotní učiliště, sloužil šest let u letectva. Dálkově vystudoval FF UK, obor filozofie a historie. Poté se stal vojenským novinářem a pracoval v oblasti společenských organizací v armádě. Po srpnu 1968 z armády propuštěn. Věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologii řízení, a to v Institutu poradenství Československého komitétu pro vědecké řízení (1970-75) a ve Výzkumném ústavu strojírenské technologie a ekonomiky (1975-89). Od ledna 1990 do září 1992 byl civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a poté ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). Bezpartijní předseda branné komise ČSSD (1994-95). Nyní je publicistou a věnuje se literatuře.

Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc., nar. 1961. Vojenskou fakultu Vysoké školy dopravy a spojů v Žilině ukončil v r. 1985, aspirantura tamtéž v r. 1994. Absolvoval třísemestrový kurz ekonomiky a manažerského řízení v krizových situacích na Institutu krizového managementu VŠE. Prošel základními funkcemi orgánů vojenské dopravy, poté působil na hlavním týlu bývalého MO a v oblasti krizového managementu na ministerstvu dopravy, poté vedoucí oddělení krizového plánování na sekci obranného plánování MO ČR, nyní vedoucí oddělení krizového plánování sekce obranného plánování MO.

Doc. Ing. Jiří Strnádek, CSc., nar. 1942, po dvou letech civilní Vysoké školy strojní v Liberci přešel na VA Brno. Absolventem manažerského kurzu European Business School. Služba u PVOS, poté učitelem na vojenské katedře Vysoké školy strojní a textilní v Liberci, zde obhájil kandidaturu a habilitoval. V roce 1990 přešel do Výzkumného ústavu GŠ v Branku, dále pracovníkem Institutu pro strategická studia, Institutu pro výzkum operačního umění, vedoucím odd. výzkumu vojenské strategie Ústavu obranných studií AČR. Do poloviny r. 1999 pracovníkem sekce obranné politiky, nyní pracovník finanční sekce MO. Je autorem několika skript, výzkumných prací, odborných článků a populárních publikací.

Plk. Ing. František Valach, CSc., nar. 1947, VA Brno, v roce 1988 aspirantura tamtéž. V roce 1994 ukončil kurz Monterey Mobile

International Defense Management Course. V r. 1995 absolvoval stáž na velitelství ozbrojených sil USA v Evropě, kurz výchovy k národní bezpečnosti Fakulty velitelské a štábní VA v Brně a Center for European Security Studies (Gröningen). V roce 1996 kurz krizového managementu na škole NATO (SHAPE). Do roku 1990 ve vojscích a štábech bývalého ZVO. Od r. 1991 na MO a GŠ AČR v Praze. V současnosti pracuje v sekci vojenské bezpečnostní politiky.

Pplk. Ing. Dimitrij Valiska, Ph.D., nar. 1949, absolvoval Vojenskou akademii v Brně, směr tankový a automobilní (1973). Doktorské studium v oboru vojenská logistika na VA Brno. Tříměsíční kurz řízení obranných zdrojů v USA. Operační štábní kurz na VA Brno. Působil v základních technických funkcích u vojsk. V letech 1977-79 pracoval jako asistent na VVŠ PV Vyškov. Od roku 1979 působí v pedagogických funkcích na VA Brno, od r. 1995 dosud zástupce vedoucího katedry vojenské logistiky.

PhDr. Zlatica Zudová-Lešková, CSc., nar. 1957, po absolvování Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě pracovala v Muzeu Slovenského národního povstání v Banské Bystrici. Od r. 1991 se v Historickém ústavu AČR věnuje československým dějinám 1918-1945, dějinám odboje na Slovensku, Slovenskému národnímu povstání a židovské rezistenci. Publikuje v časopise Historie a vojenství a dalších.

Subject Index 1999

Presentation of President of the Czech Republic Václav Havel at the Commanders' Assembly on November 3, 1998.	1	3
The Security Strategy of the Czech Republic	2	3
Military Strategy of the Czech Republic	3	3
The Concept of Defence Sector Build-Up	4	3
Lt.Col. Ing. Zdeněk Brousil NATO Nuclear Power in New Security Setting	4	27
Maj. PhDr. Jiří Fidler Turning-Point of the 20st Century – the 4th of April 1949 (50th Anniversary of the North Atlantic Treaty)	1	8
Lt.Col. GSO Ing. Jiří Hanus, CSc. The Solution of the Management of Defence Acquisition	2	39
Ing. Josef Janošec, CSc. The Evaluation of Security Risks and Threats to the Czech Republic	1	19
Ing. Josef Janošec, CSc. Future of Trend Analyses and Defence Research Orientation towards NATO	3	36
Lt. Ing. Roman Komárek Long Journey towards Complex Management of Defence – II	1	29
Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Defence Problems from an Economy Angle	2	34
Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. What Sort of National Defence Industry?	4	34
Mgr. Zdeněk Kříž. The Role of Politology in Education of Military Professionals	3	51
Lt.Col. Ing. František Lapáček, Ing. Milan Crhák Running Commentary on New ACR Development Concept	4	16
Lt.Col. Ing. René Nastoupil, CSc. New Strategy of the Alliance	3	13
RNDr. Petr Nečas Professional Army: Assets and Negatives	2	28
PhDr. Antonín Rašek The Formulation and Implementation of the Security Policy of the Czech Republic in the 90's	2	18
Maj. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Non-Military Defence – New Term in the Field of Defence Planning	3	44
Lt.Col. Ing. Jaroslav Stojan The First Conference on Terminology	2	45
Lt.Col. Ing. Jaroslav Stojan. Harmonization of Standardization in NATO and Defence Planning	3	22

Doc. Ing. Jiří Strnádek, CSc. Strategy Concept of Stability and Security for the 21st Century and Tasks of Defence. Industry	4	18
Ing. Václav Svoboda Inspiration for Economical Measures – FRONT LINE FIRST	1	43
Ing. Milan Štembera Military and Strategical Aspects of NATO after its Enlargement and their Consequences for the Czech Republic	1	11
Col. GSO Ing. Josef Veselý Administrative Sphere of Standardization	1	38

Anniversary

Col. GSO Ing. František Kozák Half a Century Birth of Chemical Troops	4	43
--	---	----

Defence Planning

Col. GSO Ing. Jan Duda Civilian Resources Planning and Backup for the Needs of Armed Forces	4	56
Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc. The First Experiences from the Performance of Defence Planning System	4	48
Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc., Col. Ing. Oldřich Hoďánek How to Continue in Our Defence Planning?	4	65
Maj. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Relations and Connections among Defence, Civil Emergency and Crisis Planning	4	59

Military Art

Lt.Col. Ing. Milan Hanousek Task Analysis in the Decision-Making Process of NATO Armies	1	59
Lt.Col. Ing. Milan Hanousek. The Preparation of Variants of Combat Activities	2	53
Lt.Col. Ing. Milan Hanousek The Analysis of Variants of Military Activities	3	62
Lt.Col. Ing. Milan Hanousek Decision of a Commander and its Implementation	4	70
Lt.Col. Ing. Igor Kandráč Experiences Gained from the Preparation of Units for Peacekeeping Operations	2	60
Lt.Col. Ing. Igor Kandráč The Experiences from Peacekeeping Operations	3	77
Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. What Sort of Operations is the Army of the CR Able to Make?	1	52
Col. Ing. František Valach, CSc. Strategy for the 21st Century	3	58

Lt. Col. Ing. Dimitrov Valiska, Ph.D. Multinational Logistic in NATO Operations	4	77
Goals of Air Force <i>(Doctrine of the Netherlands Royal Air Force)</i>	3	84
Air Force in Peacekeeping and Humanitarian Operations	3	94
Operational Foundations of Anti-aircraft Defence	1	68
Planning Field Campaign: Masterpiece of Leadership	4	83

Professionalization

They Vote for All-Professional Army <i>(Summary of the Working Conference)</i>	2	68
Col. Robert Aitken The Best Small Force in the World <i>(Professional British Armed Forces)</i>	2	71
Rear Admiral Herman H. J. Ploeg Dynamic Organization in Dynamic Surroundings <i>(Dutch Armed Forces at Labour Market)</i>	2	74
Maj. Gen. Maurice Derycker, Col. A. van Renterghem Some Experiences from the Belgian Army	2	79
Volunteer versus Conscript Service <i>(Professional Forces within Contemporary Europe)</i>	2	83

Personnel Management

Doc. PhDr. Felix Černoch, CSc., Ing. Karel Hekš Mutual Dependencies of Personnel and Financial Predictions <i>(Prognostic System "Libuše")</i>	1	73
--	---	----

Informatization

Ing. Václav Svoboda Informatization and Sources Management in the Defence Sector	2	94
Lt.Col. Ing. Jiří Šindýlek The Questions of Informatization in the Defence Sector <i>(Conference Held at Military Academy Brno)</i>	2	88

Opinions and Controversy

Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodbod', CSc. Comparations of Attitudes	1	92
Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodbod', CSc. Comparations of Attitudes – for the Second Time	4	106
PhDr. Karel Jícha Attribute "National" in Titles of Concept Documents on Security and Defence of the CR	1	99
Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. Objectives of the Army of the Czech Republic and How to Match them Up	4	90

Ing. František Greiner, PhDr. Antonín Rašek About Defence Sector and Army Organizational Set-Up	4	100
František Němec The Problem of Defence Budget is not So Simple	1	90
Professor Ing. Karel Novotný, CSc. Research Defence Projects	2	106
Maj. Mgr. Otakar Patočka How to Continue after the Transformation	1	102
Maj. Mgr. Otakar Patočka. More Changes in the Past than at Present? <i>(Actual State of the Army of the Czech Republic Stability)</i>	2	111
Maj. Mgr. Otakar Patočka Does "Effectivity" Belongs to the History?	4	112
Lieut. Ing. Bohuslav Pernica Centralization versus Decentralization <i>(Two Systems of Economy)</i>	3	103
PhDr. Antonín Rašek Embarrassment over Security Strategy of the Czech Republic	3	111
Lt.Col. Ing. Jiří Šindýlek. Informatization of Defence Sector – KIRO 99 <i>(The Author's Proposal)</i>	3	117
Lt.Col. Ing. Jan Weiser, Capt. Ing. Jiří Gajdoš Financial Management of Major Formations <i>(Effective Means of Complex Economy Management)</i>	1	78

Information Service

PhDr. Jan Eichler, CSc. From Balance of Fear to Balance of Prudence <i>(Atomic Weapons after the Cold War)</i>	1	118
PhDr. Milada Hanáková, CSc. New NATO Member: Poland	2	132
Col. Ing. Radoslav Kočár, Lt.Col. Ing. Vladimír Váňa Electromagnetic Compatibility	1	126
Col. Doc. Ing. Aleš Komár, CSc. Environmental Security as a Component of State Security	2	146
Ing. Vladimír Leška Security Policy of Slovakia: Starting Points and Perspectives	1	110
Lt.Col. Ing. René Nastoupil, CSc. Present State and Perspectives of Planning and Review Process – PARP	4	120
Maj. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Conception of Security Measures	2	123
Maj. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Concept of Crisis Management Authorities System	3	133
Lt.Col. Ing. Miroslav Štangl, CSc. Armament and Material after the Year 2,000	2	140

Col. Ing. František Valach, CSc.		
Canadian Proposals in the Field of "International Security Programme"	4	127
Crisis Management Exercise HEXAGRANT 99	3	175
Cyclus of Combat Assessment	3	167
Kosovo's Legacy for the Future of NATO	4	143
Security Dilemma (Short History of Russian Military Policy)	4	148
Geopolitics and NATO Enlargement	2	157
Information Warfare: Methods and Course of its Conducting	1	129
The Press and the Military: Necessary Cooperation	2	154
From Vietnam to Kosovo (Problems of Forming Security Policy for the 21st Century)	3	143
Host Country Support and National Territorial Commanders Conference	3	171
Deployment of Precision Guided Weapons	3	155
Revolutionary Access to Logistic Support of Armed Forces	1	138
Cohesion and Dissent (NATO's Strategic Concept)	2	165
Strategic Air Offensive: War of the Future?	3	162
Terrorism for the Next Century	1	142
The Impact of Globalization on Strategy	4	132

Book Review

The War that Destroyed the Soviet Union (Combat Tactics and Strategy in Afghanistan)	1	147
---	---	-----

History Pages

Mournful Anniversary (Occupation of the pre-war Czech Republic – Immediate Overture of the Second World War)	1	153
Maj. PhDr. Jiří Fidler French Military Mission in Pre-War Czechoslovakia	2	117
Looking for Internal Enemy? (Military Counterintelligence 1948-1956)	3	127
Maj. PhDr. Jiří Fidler The Unification of the Czechoslovak Armed Power	4	165

Personal Data

Colonel Hynek Souhrada (General Staff)	2	169
Major Jaroslav Krátký (Artillery)	2	171
Colonel Josef Tlach	3	179
Lieutenant-Colonel František Urban	4	169

Obsah ročníku 1999

Vystoupení prezidenta republiky Václava Havla na velitelském shromáždění 3. listopadu 1998	1	3
Bezpečnostní strategie České republiky	2	3
Vojenská strategie České republiky	3	3
Koncepce výstavby rezortu obrany	4	3
Plk. Ing. Zdeněk Brousil Jaderná síla NATO v novém bezpečnostním prostředí	4	27
Mjr. PhDr. Jiří Fidler Mezník 20. století – 4. duben 1949 (50. výročí založení Severoatlantické aliance)	1	8
Pplk. gšt. Ing. Jiří Hanus, CSc. Řešení systému managementu obranné akvizice	2	39
Ing. Josef Janošec, CSc. Proces hodnocení bezpečnostních rizik a ohrožení	1	19
Ing. Josef Janošec, CSc. Budoucnost trendových analýz pro orientaci obranného výzkumu ve vztahu k NATO	3	36
Npor. Ing. Roman Komárek Dlouhá cesta ke komplexnímu řízení kvality v rezortu obrany – II (Systém interního dohledu)	1	29
Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Problematika obrany z ekonomického hlediska (Několik poznámek)	2	34
Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Jaká by měla být národní obranná průmyslová základna?	4	34
Mgr. Zdeněk Kříž Role politologie při vzdělávání vojenského profesionála	3	51
Pplk. gšt. Ing. František Lapáček, Ing. Milan Črhák Komentář k nové koncepci výstavby AČR	4	16
Pplk. Ing. René Nastoupil, CSc. K nové Strategické koncepci Aliance	3	13
RNDr. Petr Nečas Profesionální armáda: klady a zápory	2	28
PhDr. Antonín Rašek Vytváření a realizace bezpečnostní politiky České republiky v devadesátých letech	2	18
Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Nevojenská obrana – nový termín v oblasti obranného plánování	3	44
Pplk. Ing. Jaroslav Stojan První terminologická konference	2	45
Pplk. Ing. Jaroslav Stojan Harmonizace standardizace v NATO s problematikou obranného plánování (Standardizace v NATO – není normalizace)	3	22

Doc. Ing. Jiří Strnádek, CSc. Strategická koncepce stability a bezpečnosti pro 21. století a požadavky na obranný průmysl	4	18
Ing. Václav Svoboda Inspirace k hospodárnosti – FRONT LINE FIRST	1	43
Ing. Milan Štembera Vojenskostrategické aspekty NATO po rozšíření s důsledky pro Českou republiku	1	11
Plk. gšt. Ing. Josef Veselý Administrativní oblast standardizace	1	38

Výročí

Plk. gšt. Ing. František Kozák Půl století od vzniku chemického vojska	4	43
---	---	----

Obranné plánování

Plk. gšt. Ing. Jan Duda Plánování a zabezpečení civilních zdrojů pro potřeby ozbrojených sil	4	56
Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. První zkušenosti z činnosti systému obranného plánování	4	48
Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc., plk. Ing. Oldřich Hoďánek Jak dál v obranném plánování?	4	65
Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Vztahy a vazby obranného, civilního nouzového a krizového plánování	4	59

Vojenské umění

Pplk. Ing. Milan Hanousek Analýza úkolu v rozhodovacím procesu armád NATO	1	59
Pplk. Ing. Milan Hanousek Tvorba variant bojové činnosti	2	53
Pplk. Ing. Milan Hanousek Analýza variant bojové činnosti	3	62
Pplk. Ing. Milan Hanousek Rozhodnutí velitele a jeho realizace	4	70
Pplk. Ing. Igor Kandráč Zkušenosti z přípravy jednotek pro mírové operace	2	60
Pplk. Ing. Igor Kandráč Zkušenosti z mírových operací	3	77
Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. Jaké operace může Armáda České republiky v budoucnosti vést?	1	52
Plk. Ing. František Valach, CSc. Strategie pro 21. století	3	58
Pplk. Ing. Dimitrov Valiska, Ph.D. Mnohonárodní logistika v operacích NATO	4	77
Jaké jsou úkoly vzdušných sil? (Doktrína nizozemského královského letectva)	3	84

Letectvo v mírových a humanitárních operacích	3	94
Operační základy protiletadlové obrany	1	68
Plánování polního tažení: vojevůdcovské umění	4	83

Profesionalizace

Hlasují pro profesionální armádu (<i>Shrnutí závěrů semináře</i>)	2	28
Plk. Robert Aitken Nejlepší malá armáda na světě (<i>Profesionální britské ozbrojené síly</i>)	2	71
Kontradmirál Herman H. J. Ploeg Dynamická organizace v dynamickém prostředí (<i>Nizozemské ozbrojené síly na trhu práce</i>)	2	74
Genmjr. Maurice Derycker, plk. A. van Renterghem Některé zkušenosti z profesionalizace belgické armády	2	79
Dobrovolná, nebo povinná vojenská služba? (<i>Přehled stavu profesionalizace v současné Evropě</i>)	2	83

Personalistika

Doc. PhDr. Felix Černoch, CSc., Ing. Karel Hekš Závislosti personálních a finančních predikcí (<i>Systém prognostických modelů „Libuše“</i>)	1	73
--	---	----

Informatizace

Ing. Václav Svoboda Informatizace a řízení zdrojů v rezortu obrany	2	94
Pplk. Ing. Jiří Šindýlek Otázky informatizace rezortu obrany (<i>Konference systémů velení a řízení na VA Brno</i>)	2	88

Názory, polemika

Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Konfrontace přístupů	1	92
Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Konfrontace přístupů – podruhé	4	106
PhDr. Karel Jícha K přívlastku „národní“ v názvech koncepčních dokumentů o bezpečnosti a obraně ČR	1	99
Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. Úkoly Armády České republiky a jak je naplňovat	4	90
Ing. František Greiner, PhDr. Antonín Rašek K organizační výstavbě rezortu obrany a armády	4	100
František Němec S výdaji na obranu to není jednoduché (<i>ad K. Pezl: Úkoly stojící na cestě k přijetí ČR do NATO, VR 3/98</i>)	1	90

Prof. Ing. Karel Novotný, CSc. K projektům obranného výzkumu	2	106
Mjr. Mgr. Otakar Patočka Jak dále po transformaci	1	102
Mjr. Mgr. Otakar Patočka Bylo dříve více změn než nyní? (Aktuální pohled na téma stability v AČR)	2	111
Mjr. Mgr. Otakar Patočka Je efektivnost pojmem patřícím historii?	4	112
Por. Ing. Bohuslav Pernica Centralizace verus decentralizace (Dva systémy hospodaření v AČR)	3	103
PhDr. Antonín Rašek Rozpaky nad Bezpečnostní strategií České republiky	3	111
Pplk. Ing. Jiří Šindýlek Koncepte informatizace rezortu obrany 1999 – KIRO 99 (Návrh autora)	3	117
Pplk. Ing. Jan Weiser, kpt. Ing. Jiří Gajdoš Finanční řízení útvaru (Efektivní nástroj komplexního ekonomického řízení)	1	78

Informace

PhDr. Jan Eichler, CSc. Od rovnováhy strachu k rovnováze opatrnosti (Jaderné zbraně po skončení studené války)	1	118
PhDr. Milada Hanáková, CSc. Přínos nových členů NATO: Obraz Polska	2	132
Plk. Ing. Radoslav Kočár, pplk. Ing. Vladimír Váňa Elektromagnetická kompatibilita	1	126
Plk. doc. Ing. Aleš Komár, CSc. Environmentální bezpečnost – součást bezpečnosti státu	2	146
Ing. Vladimír Leška Bezpečnostní politika Slovenska: východiska a perspektivy	1	110
Pplk. Ing. René Nastoupil, CSc. Současný stav a perspektivy procesu plánování a hodnocení PARP	4	120
Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Pojetí opatření k zajištění bezpečnosti	2	123
Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Koncepte systému orgánů krizového řízení	3	133
Pplk. Ing. Miroslav Štangel, CSc. Jak budou vybaveny armády po roce 2000? (Vojensky využitelné aplikace vědy)	2	140
Plk. Ing. František Valach, CSc. Kanadské návrhy v oblasti „Mezinárodního bezpečnostního programu“	4	127
Cvičení krizového managementu HEXAGRANT 99	3	175

Cyklus hodnocení boje	3	167
Dědictví Kosova a budoucnost NATO	4	143
Dilemata bezpečnosti (<i>Stručná historie řízení ruské vojenské politiky</i>)	4	148
Geopolitika rozšiřování Severoatlantické aliance	2	157
Informační válka: způsoby a průběh jejího vedení	1	129
Novináři a vojáci: nezbytná spolupráce	2	154
Od Vietnamu ke Kosovu (<i>Problémy formování bezpečnostní politiky pro 21. století</i>)	3	143
Podpora hostitelskou zemí a grémium národních teritoriálních velitelů	3	171
Použití přesných řízených zbraní	3	155
Revoluční přístupy k logistickému zabezpečování ozbrojených sil	1	138
Soudržnost i rozpory (<i>Nová strategická koncepce NATO</i>)	2	165
Strategická letecká ofenziva: válka budoucnosti?	3	162
Terorismus pro příští století	1	142
Vliv světové globalizace na strategii	4	132

Recenze

Válka, která zničila Sovětský svaz (<i>Bojová taktika a strategie v Afghánistánu</i>)	1	147
--	---	-----

Z historie

Smutné výročí (<i>Okupace ČSR – bezprostřední předejhra druhé světové války</i>)	1	153
Mjr. PhDr. Jiří Fidler Význam francouzské vojenské mise pro výstavbu československé branné moci	2	117
Hledání vnitřního nepřítele? (<i>Vojenská kontrarozvědka 1948-1956</i>)	3	127
Mjr. PhDr. Jiří Fidler Unifikace československé branné moci	4	165

Personálie

Podplukovník generálního štábu Hynek Souhrada	2	169
Major dělostřelectva Jaroslav Krátký	2	171
Plukovník Josef Tlach	3	179
Podplukovník František Urban	4	169

Contents

The Concept of Defence Sector Build-Up	3
---	----------

Lt.Col. Ing. František Lapáček, Ing. Milan Crhák Running Commentary on New ACR Development Concept	16
---	-----------

Lapac-re

Doc. Ing. Jiří Strnádek, CSc. Strategy Concept of Stability and Security for the 21st Century and Tasks of Defence Industry	18
---	-----------

Lt.Col. Ing. Zdeněk Brousil NATO Nuclear Power in New Security Setting	27
--	-----------

Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. What Sort of National Defence Industry?	34
---	-----------

ANNIVERSARY

Col. GSO Ing. František Kozák Half a Century Birth of Chemical Troops	43
---	-----------

DEFENCE PLANNING

Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc. The First Experiences from the Performance of Defence Planning System	48
--	-----------

Col. GSO Ing. Jan Duda Civilian Resources Planning and Backup for the Needs of Armed Forces.	56
--	-----------

Maj. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Relations and Connections among Defence, Civil Emergency and Crisis Planning	59
---	-----------

Col. GSO Ing. Vladimír Karaffa, CSc., Col. Ing. Oldřich Hod'ánek How to Continue in Our Defence Planning?	65
--	-----------

MILITARY ART

Lt.Col. Ing. Milan Hanousek Decision of a Commander and its Implementation	70
--	-----------

Lt. Col. Ing. Dimitrov Valiska, Ph.D. Multinational Logistic in NATO Operations	77
---	-----------

Planning Field Campaign: Masterpiece of Leadership	83
---	-----------

OPINIONS AND CONTROVERSY

Col. GSO Ing. Milan Kubeša, CSc. Objectives of the Army of the Czech Republic and How to Match them Up	90
--	-----------

Ing. František Greiner, PhDr. Antonín Rašek About Defence Sector and Army Organizational Set-Up	100
--	-----

Lt.Col. Doc. Ing. Luděk Hodbod', CSc. Comparations of Attitudes – for the Second Time	106
---	-----

Maj. Mgr. Otakar Patočka Does "Effectivity" Belongs to the History?	112
---	-----

INFORMATION SERVICE

Lt.Col. Ing. René Nastoupil, CSc. Present State and Perspectives of Planning and Review Process – PARP <i>NAST-R</i>	120
--	-----

Col. Ing. František Valach, CSc. Canadian Proposals in the Field of "International Security Programme"	127
--	-----

The Impact of Globalization on Strategy	132
--	-----

Kosovo's Legacy for the Future of NATO	143
---	-----

Security Dilemma <i>(Short History of Russian Military Policy)</i>	148
--	-----

HISTORY PAGES

Maj. PhDr. Jiří Fidler The Unification of the Czechoslovak Armed Power	165
--	-----

PERSONAL DATA

Lieutenant-Colonel František Urban	169
---	-----

English Annotation	171
---------------------------	-----

Who is Who in This Issue	175
---------------------------------	-----

<i>English Subject Index 1999</i>	178
-----------------------------------	-----

<i>Czech Subject Index 1999</i>	183
---------------------------------	-----

English Table of Contents	188
----------------------------------	-----

Obsah

Koncepce výstavby rezortu obrany	KONCE-R	3
Pplk. gšt. Ing. František Lapáček, Ing. Milan Črhák Komentář k nové koncepci výstavby AČR	Lapac-r	16
Doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc. Strategická koncepce stability a bezpečnosti pro 21. století a požadavky na obranný průmysl	Strnadek-r	18
Plk. Ing. Zdeněk Brousil Jaderná síla NATO v novém bezpečnostním prostředí	BROUS-R	27
Doc. PhDr. Miroslav Krč, CSc. Jaká by měla být národní obranná průmyslová základna?	KRC-R	34
VÝROČÍ		
Plk. gšt. Ing. František Kozák Půl století od vzniku chemického vojska	kozak-r50	43
OBRANNÉ PLÁNOVÁNÍ		
Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. První zkušenosti z činnosti systému obranného plánování	PRVNI-R	48
Plk. gšt. Ing. Jan Duda Plánování a zabezpečení civilních zdrojů pro potřeby ozbrojených sil	duda-r	56
Mjr. Ing. Lubomír Spáčil, CSc. Vztahy a vazby obranného, civilního nouzového a krizového plánování	SPAC-R4	59
Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc., plk. Ing. Oldřich Hoďánek Jak dál v obranném plánování?	JAKDAL-R	65
VOJENSKÉ UMĚNÍ		
Pplk. Ing. Milan Hanousek Rozhodnutí velitele a jeho realizace	HANOU-R4	70
Pplk. Ing. Dimitrov Valiska, Ph.D. Mnohonárodní logistika v operacích NATO	Valis-r	77
Plánování polního tažení: vojevůdcovské umění	Plan-r	83
NÁZORY, POLEMIKA		
Plk. gšt. Ing. Milan Kubeša, CSc. Úkoly Armády České republiky a jak je naplňovat	kubesa-r	90

Ing. František Greiner, PhDr. Antonín Rašek K organizační výstavbě rezortu obrany a armády	greas - r	100
--	-----------	-----

Pplk. doc. Ing. Luděk Hodboď, CSc. Konfrontace přístupů – podruhé	hodbe - r	106
--	-----------	-----

Mjr. Mgr. Otakar Patočka Je efektivnost pojmem patřícím historii?	Patoc - 4r	112
--	------------	-----

INFORMACE

Pplk. Ing. René Nastoupil, CSc. Současný stav a perspektivy procesu plánování a hodnocení PARP	NAST-R	120
---	--------	-----

Plk. Ing. František Valach, CSc. Kanadské návrhy v oblasti „Mezinárodního bezpečnostního programu“	KANAD-10	127
---	----------	-----

Vliv světové globalizace na strategii	Vliv - r	132
---------------------------------------	----------	-----

Dědictví Kosova a budoucnost NATO	Kosovo - 10	143
-----------------------------------	-------------	-----

Dilemata bezpečnosti (Stručná historie řízení ruské vojenské politiky)	DILEMATA - r	148
---	--------------	-----

Z HISTORIE

Mjr. PhDr. Jiří Fidler Unifikace československé branné moci	Unif - Sabr Fidler - r	165
--	---------------------------	-----

PERSONÁLIE

Podplukovník František Urban	URBAN - r	169
------------------------------	-----------	-----

Anglické anotace	angl - 4r	171
------------------	-----------	-----

Představení autorů tohoto čísla	Preds - move	175
---------------------------------	--------------	-----

English Subject Index 1999		178
----------------------------	--	-----

Obsah ročníku 1999		183
--------------------	--	-----

Obsah v angličtině	obsa - ang obsa - uz	188
--------------------	-------------------------	-----

OB5 ANG -
-99

OB5A - CZ
99

Vydává Ministerstvo obrany ČR,
AVIS – Agentura vojenských informací a služeb.

Adresa:
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
Rooseveltova 23
160 01 Praha 6 - Dejvice

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Plk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,
Jaroslav Furmánek (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33.
Fax: (20) 21 59 17
E-mail: kauckys@army.cz Předmět: Vojenské rozhledy
<http://www.army.cz/vti/vojroz/index.htm>

Redakční rada: plk. Ing. Karel Eminger, genpor. Ing. Jiří Martinek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc.,
plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc.

Ročník VIII. (XL.). Toto číslo bylo dáno do tisku 9. 9. 1999. Čtvrtletník. MKČR 6059, MIČ 47751,
ISSN 1210-3292. Vedle čísel 1 až 4 redakce připravila zvláštní číslo VR, týkající se vědecko-výzkumných
projektů v rámci AČR.

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p. Odštěpný závod Přeprava, čj. 856/97, dne 28. 2.
1997.

VOJENSKÉ ROZHLEDY

